

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

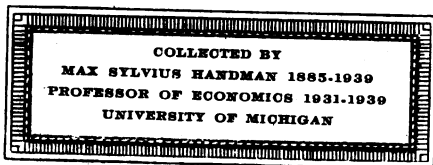
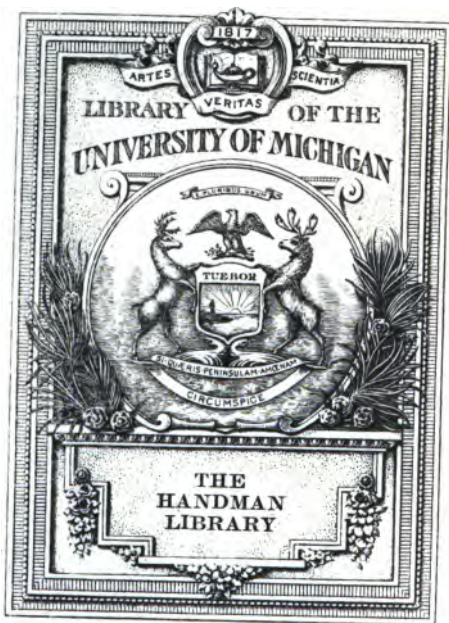
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

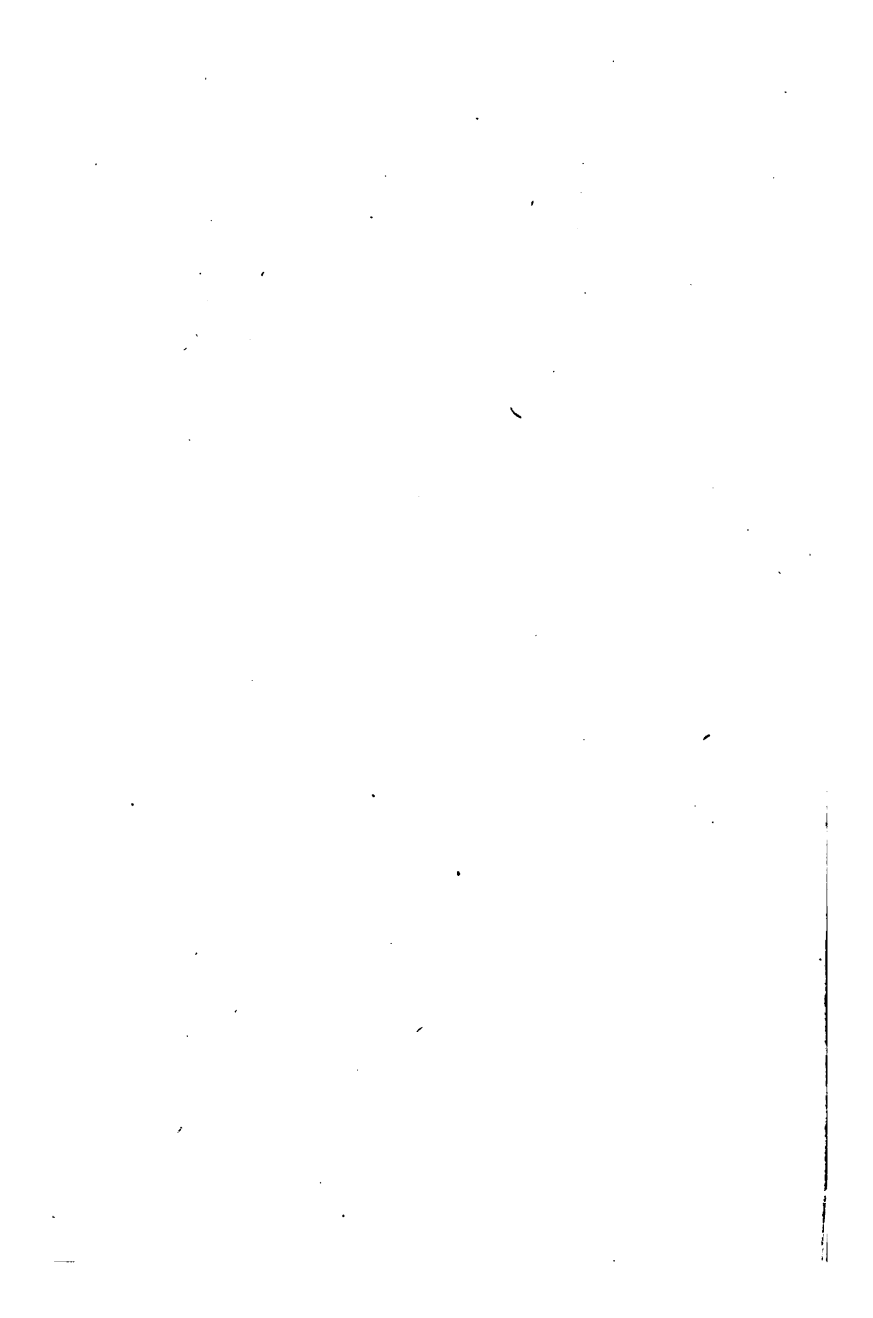
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

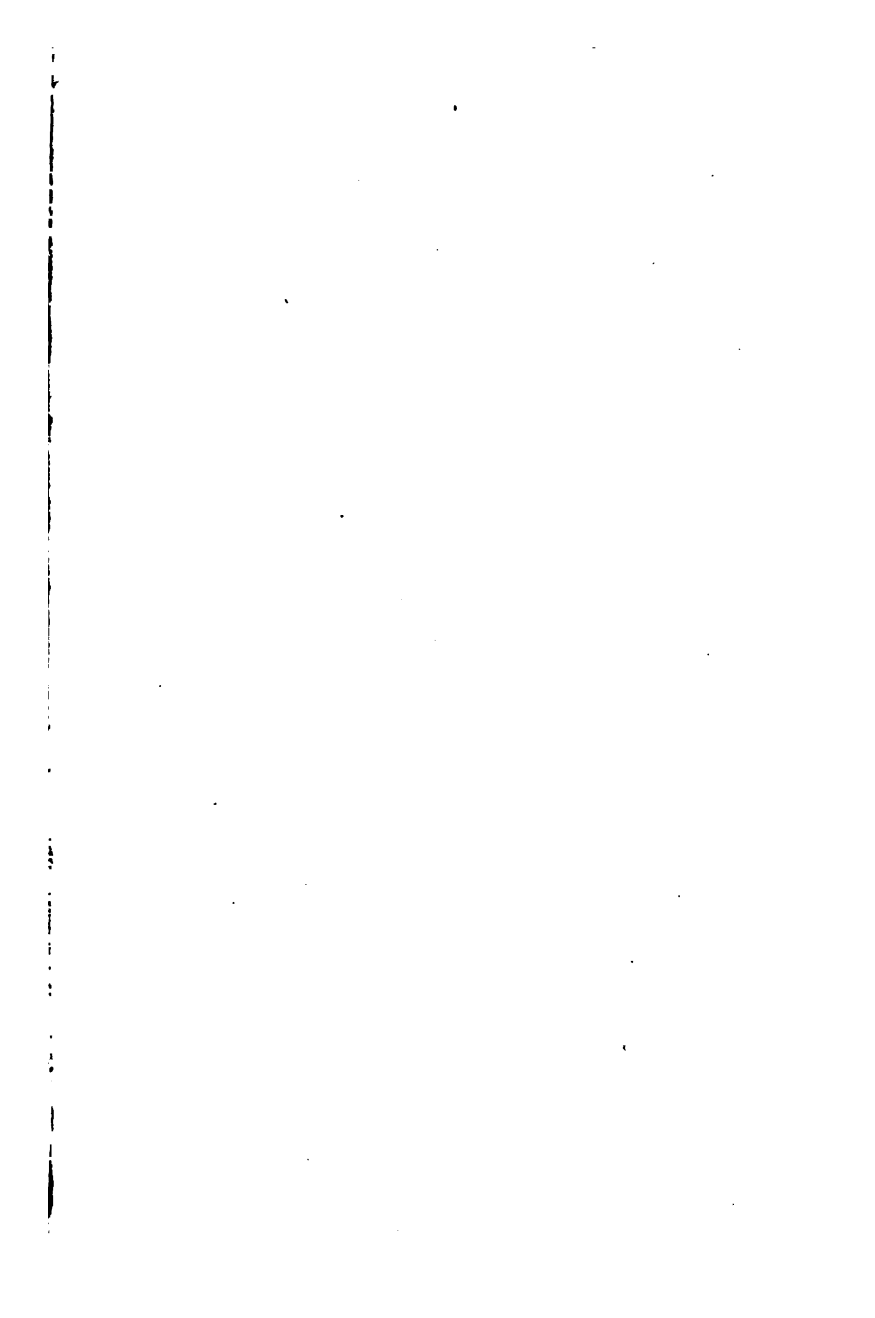
About Google Book Search

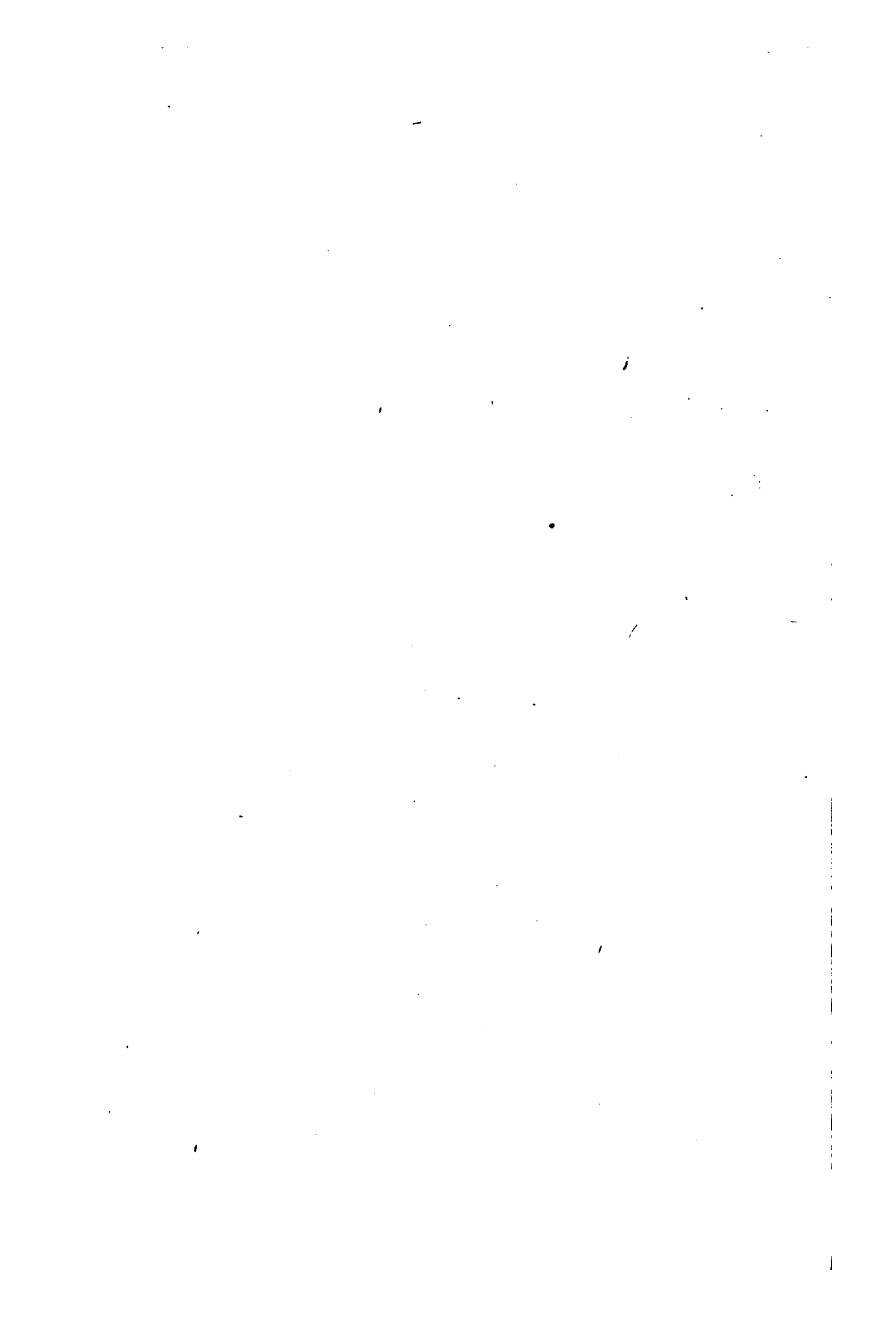
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

TC
115
1075
1004

DC
119
175

4 LEGENDE ROMÂNE

CUM ERA ODINEOARĂ *

*** NUVELE * REMINISCENȚE**

DE

V. A. URECHIA

EDIȚIE COMPLECTĂ ÎN DOUĂ VOLUME

I

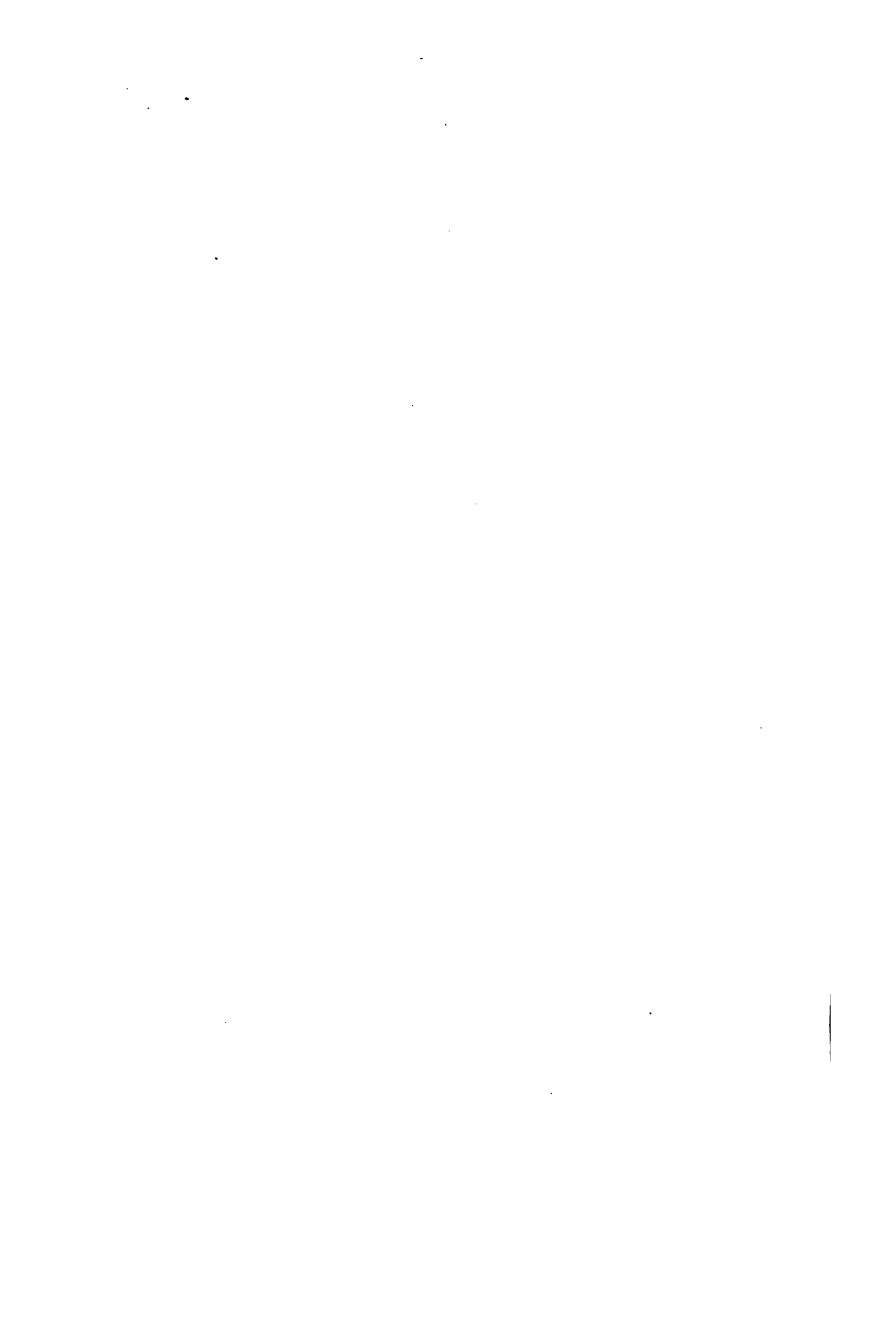
BUCURESCI

Editura Librăriei SOCECŪ & Co., Calea Victoriei 21

1904

Prețul Lei 3.50

nu

V. A. URECHIĂ
NĂSCUT IN 1834, DECEDAT IN 1901.

LEGENDE ROMÂNE

CUM ERA ODINEOARĂ *

* NUVELE * REMINISCENȚE

DE
V. A. URECHIA
de Vasile Urechia

EDIȚIE COMPLECTĂ ÎN DOUĂ VOLUME

I

BUCUREȘTI
EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ
1904

PC
819
2475
1904
V. 1

*Exemplarele ne iscălite de unul din moștenitori
lui V. A. Urechidă, vor fi urmărite.*

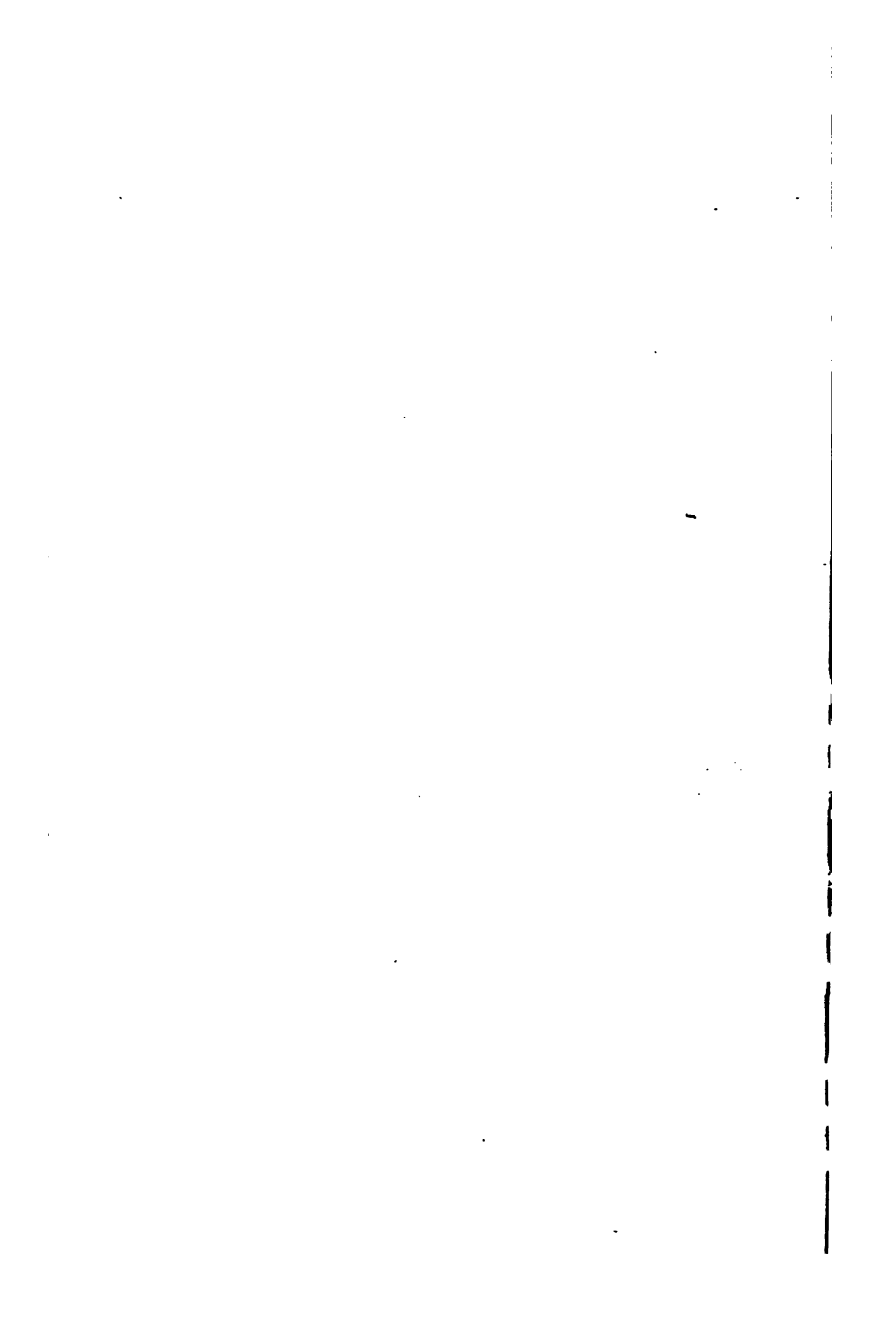

Atelierele grafice I. V. SOCECŪ, București

71845.

LEGENDE ROMANE

CUM ERA ODINEOARĂ. NUVELE. REMINISCENȚE

Handman

4-12-46

539271

2 vol.

V. A. URECHIA

Din cuvîntul rostit în biserica Sf. Gheorghe
de Gr. Tocilescu, cu ocaziunea înmormîntării lui
V. A. Urechia

Vieța lui nu s'a desfășurat în marginele unui orizont strîmt și egoist; el a fost luminătorul poporului său, preotul fervent și credincios al Științei, luptaciul neîntrecut al patriotismului, și din zorii vieții sale până la apusul ei, el a stat neclintit ostaș vitejesc al datoriei! Faptele lui sunt de domeniul istoriei culturale și politice a României moderne; munca lui nepilduită, ca și devotamentul său pentru binele obștesc, sunt și vor rămănea un exemplu pururea viu și vrednic de imitat pentru generațiunile tinere, pentru omul care iubesc și practică binele pentru binele în sine, exemplu în fine pen-

k.

tru acela care crede în idei, luptă, asudează și se jertfesece întru realizarea lor!

Regenerarea intelectuală și morală a poporului român, deșteptarea conștiinței naționale în tot ce este firetenie de Român, unitatea neamului prin cultura limbii și a literaturii, a științei și a artelor, acesta a fost câmpul întins al unei activități de mai bine de o jumătate secol al aceluia pe care zadarnic căutăm acum cu o privire îngrijorată ca să-l ascultăm grăindu-ne dulce, frumos și înviator, cum ne grăia el, podoaba și gloria noastră! . . .

Să nu cereți, rogu-vă, de la mine, în aceste împrejurări sufletesci, ca să schițez cum ar trebui cariera și opera marelui bărbat; sarcina întrece puterile mele și pentru alt cuvânt: pentru că Vasile Alexandrescu-Urechia nu a fost numai dascăl, nu a fost numai istoric; cu mintea lui ageră și luminată, cu talentul lui genial și variat, el a îmbrățișat atâtea domenii ale științei, ale literaturii, ale politicei; orator și conferențiar distins, novelist și dramaturg, istoric și archeolog, deputat, senator, ministru; prin operele spiritului și ale inimii sale, el aparține României și nobilei cauze ce o viață întreagă a apărat,

Iată pentru ce în sufletul nostru el are un loc deosebit : iată pentru ce Parlament, Academie, Universitate, Școală română, Ate-neu, tinerime, fie-care și-l revendică pentru sine, fiind-că inima lui a fost totul, și, pre-tutindenă unde era vorba de patrie și de neam, el a fost inițiatorul continuu, condu-cătorul luminat și sprijinitorul înfocat al mai tuturor instituțiilor noastre culturale.

Născut dintr'o familie răzășească, sunt acum trecuți 67 ani, într'unul din județele cele mai frumoase, mai pitoresci și mai istorice ale țării, în orașelul Piatra de pe repedea Bis-triță și nu departe de lăcașul unde odih-nesce Alexandru-cel-Bun, Vasile Alexandrescu-Urechia a dat semne încă de tînăr de un spirit vioiu și de o inteligență rară.

Cine a cetit «Din tainele vieții», biogra-fia adecă scrisă de însuși ilustrul răposat, a putut vedea desfășurându-se peripețiile unei vieți pline de suferințe și privațiuni, a putut afla setea de învățatură a tînărului și luminile la cari el s'a adăpat, bărbații cari au fost spri-jinitori năzuințelor lui, care l-au ajutat la învățatură și la formarea carierii sale, pre-cum și eminentele servicii aduse de el școa-lei, literaturii, științei, până în 1881, când

meritele lui strălucite l-au chemat ca Ministru în capul învățămîntului public. Acele file ce el a creșut de cuviință «să le smulgă din lunga poveste a vieții sale și să le dea de cetit lumii», au rămas în cale de a-și vedea toate lumina, dar cele până acum apărute sunt îndestulătoare a ne face să cunoaștem pe băețandrul care, încă din primii săi pași scie în cotro și cu cine să meargă, scie ce voesce, pentru ca, ajuns la bărbăție și la maturitatea minții, să aibă și tăria și pregătirea necesară a îndeplini cele voite. Din acea poveste plină de interes a vieții sale, un fapt se desprinde, mai cu seamă: dorul lui de învățătură care determină pe Michail Kogălniceanu să prezinte lui Grigore Vodă Ghica pe tînărul Vasile cu cuvintele: «Măria Ta, ți-am adus un jeluitor, pasere rară ; nu cere slujbă, ci *școală unde să învețe carte!*» Același dor de învățătură face pe tînăr ca, după ce a terminat studiile în țară, să se ducă a și le completa la Paris și la Madrid, la Paris unde trece examene strălucite, de a pus Sorbonna în mirare, și la Madrid, unde descoperă însemnate documente istorice pentru trecutul neamului nostru.

Al doilea fapt luminos în vieța lui sunt legăturile ce începe să aibă de timpuriu cu

bărbații politici și cu învățații franceși, italieni și spanioli, precum și cu luceaferii marelui generațiunii care a creat și ilustrat România modernă: cu Michail Kogălniceanu, cu frații Dumitru și Ioan Brătianu, cu Constantin Rosetti, cu V. Alexandri și C. Negruzzi, cu acea pleiadă de mari și sdraveni bărbați, cari pe la jumătatea secolului abia încheiat, după atâtea decenii de moarte morală și politică, de întunec și de umilire, au ridicat steagul sdrențuit al Românismlui și l-a făcut să fâlfâie astăzi ca să se uite la el cu încredere tot ce este Român, tot ce grăesce românește!

Cu această generațiune a trăit și a lucrat el, generațiune care-și hrănia inima cu cele mai vii și mai înalte aspirațiuni, generațiune care ni se înfățișează ca niște uriași legendari, în cari noi mai tineri n'am crede, dacă nu i-am fi vădnt, dacă n'am vorbi încă cu puținii ce au mai rămas dintr'înșii! Alături de dînșii și cu dînșii, vrednicul bărbat ce ducem astăzi la mormânt a desăvârșit în timpul cel mai scurt prefacerea totală a fisionomiei spirituale, morale și politice a neamului român, care a creștat o nouă epocă în istoria vieții latine de la Dunăre!

Iată pentru ce bărbații aceștia și atunci

când dau tributul ce se datoresce pământului, și atunci când jalnic ne părăsesc, ei rămân în spirit cu noi; și omagiul public ce se aduce rămășițelor lor mortuare este puțin cu recunoscința națiunii. Pentru oameni ca aceștia nu poate fi nici un mormânt destul de glorios făcut din piatră sau marmură; ei trebuie să fie învăluiți în inimele generațiilor de față și viitoare, spre a trăi pururea în ele și a le da viață.

Iată pentru ce astăzi, fraților, Vasile Alexandrescu-Urechia se ridică în fața mormintului căscat, ce are să-i primească rămășițele pămîntesci, se ridică și mai măreț, și mai strălucitor, trăsurile blajine ale feței sale, căsătorindu-se cu bunătatea îngerească a sufletului său și cu surisul nedespărțit de buze; mintea lui ageră și pătrunzătoare, judecata lui limpede și sănătoasă, acea σοφροσύνη, care distingea pe bărbatul intrat spre clinul vieții, uimitorul lui talent de orator și de conferențiar, care încă de la începutul vorbirii te atrăgea, te mișca, te răpia; energia agoretului în cestiunile ardătoare ale dîlei, ale politiceî, ale naționalismului, integritatea bărbatului și onestitatea lui, inima lui generoasă și mâna sa darnică, care luă dintr'o pungă tot-dea-una ușoară, strînsă cu muncă și pri-

vațiuni; în scurt, întreaga lui ființă stă vie înaintea noastră și ca printr'un caleidoscop își desfășoară acum înaintea ochilor noștri bogata lui activitate.

Ce covor strălucitor! Ce țesătură nobilă a firii! Ce vieță bine împlinită!

Și să vorbesc de literatorul care deja la 17 ani tipăresce prima sa lucrare, o nuvelă istorică, minunat scrisă, intitulată *Grinda de aur*, de literatorul care apoi, de atunci și până chiar în ziua când moartea cu floarea ei adormitoare l-a atins în odăița lui de lucru, înaintea mescioarei lui pe când ținea condeiul în mână, nu încetează în timp de 50 de ani de a scrie, continuu a scrie: nuvele cu caracter istoric sau cu subiecte luate din popor, cuvinte sfătoase, fermecătoare legende române, piese teatrale, articole uimitor de multe și de toate, pana sa lăsând în atâtea direcțiuni ale spiritului urme adânci și trăgând brazde printre cei dintâi printre bătrânii noștri?

Și să vorbesc de conferențiarul minunat care timp de 35 de ani ilustrează tribuna Ateneului mai întâi la Iași, apoi la București, el întemeietorul unuia ca și altuia Institut, pe care până eră il presida ca vrednic urmaș al lui C. Exarcu? Să vorbesc de

acel conferențiar care, în loc de a face ca alți confrăți de ai săi ca să preumbe pre auditor prin China, prin Japonia, pe la Hotentoți și Cafri, l-a întreținut d'apururea de cestiuni cari-l interesează direct, de cestiuni din propria istorie și literatură națională?

Și să vorbesc de profesorul care și-a închinat 45 ani ai vieții sale numai școalei și învățămîntului public; de profesorul care, de la 1864 și până an-țert, a făcut să resune de pe înălțimea catedrei universitare *Sursum corda* al istoriei și literaturii române, și carele în ziua când printr'o măsură, ce l-a mahnit foarte și l-a sdrobit, se vedea pus în pensiune fără voința sa, a alergat atunci la mine să-mi ceară concursul spre a deschide o școală istorică la Ateneu, un seminariu pentru istoria națională?

Și această mahnire sufletească a lui a fost cu atât mai adâncă, cu cât lovitura ce i se dedea era mai nedreaptă, și mai nemeritată și cu cât Urechia nu putea înțelege cum *Urechia* mai este încă în viață și el a încetat de a fi învățătorul tinerimii și nu mai poate de pe catedra sa să răspândească din viul graiu lumina asupra trecutului neamului, acel cald patriotism și nea-

tinsă iubire de naționalitate ce au fost totdeauna călăuza întregii sale vieți ?

Și să vă mai amintesc, fraților, că el nu se mulțumia numai a grăi de pe catedră sa de la tribună, ci smulgând pâinea copiilor săi, dându-și cel din urmă ban al agoniseli lui, tipăria discursurile și lucrările sale numeroase asupra literaturii și istorii române ? Din acestea e destul a cita : cele 13 mari volume de *Istoria Românilor*, volume cari încep cu anul 1774, an de când vieța poporului român intră într'o nouă fasă, și ajung până la 1822, anul redeșteptării noastre naționale. Ast-fel pare că Dumnezeu l-a dat putere bătrânului de a atinge această dată fericită, și ca un nou Simion, mulțumit că s'a învrednicit să vadă, cu ochii istoricului cercetător ziua mântuirii neamului său, a zis : «Acum liberează pe robul tău, Stăpâne, căci vădura ochii mei mântuirea ta.»

Pe lângă această operă care alcătuesce monumentul de granit al gloriei lui Urechia, pe lângă *Operele lui Miron* și altele, neobositul nostru cercetător a mai dat națiunii române *Istoria Școalelor* în patru mari volume pline de informațiuni și de documente prețioase, culese cu trudă și răbdare. Ultimul volum de abia apărut de câte-va zile a

fost corectat de mâna tremurândă a bătrânului care, cu cât își simția sfârșitul că se apropie, cu atât lucra mai mult și mai fără preget.

Dar să vorbesc, întristați colegi Academicieni, de Academicianul Urechia, de titlurile lui la recunoștința acestui înalt Institut de cultură? Domniile-voastre însă nu știți oare ca și mine, că de la prima pagină până la cea din urmă ale Analelor și Memoriilor Academiei Române, sunt atâtea lucrări și comunicațiuni de ale lui? Ședințele noastre săptămânale, ședințele noastre solemne, ședințele noastre publice mensuale, nu erau ele înviorate de vorbirea cu rost, cu miez și tot-dea-una interesantă a colegului nostru Urechia? S'a ridicat vre-o cestiune de limbă, de istorie, de naționalism, în sînul învătătei Companii, fără ca el să nu se înfigă și să nu-și spună cuvîntul său limpede și hotărît? Cât de mult a participat el ca membru al Delegațiunii, ca Președinte sau Vice-Președinte al Secțiunii istorice, ca Secretar general al Academiei, la conducerea lucrărilor noastre?

Nu mai departe de cât acum 10 zile îl vedurăți cum (încet și abia respirând) urca scările palatului Academiei, ca să asiste la ședințele de Vineri. Ba până alaltă-eri chiar,

același neobosit bărbat ne mai putând sui treptele ce duc în etajul de sus al Ateneului, venia regulat la datorie în sala de jos a edificiului!

Vorbind de Academie, putea-vom uita că el este acela care a fost urzitorul primei *Societăți Literare Române*, devenită apoi *Societate Academică Română*, iar de la 1879 *Academia Română*? Chiar în prima pagină a primului volum din *Analele Academice* este raportul semnat de C. A. Rosetti și contra-semnat de V. A. Urechia, Director general de Minister, prin care se trimite spre aprobarea Consiliului de Miniștri regulamentul acelei Societăți.

În frumoasa zi de 1 August 1867, deschidând solemnitatea primei ședințe a Academiei, nemuritorul C. A. Rosetti adresa membrilor ei acest patriotic apel, care cată să rămână ca un program: *Depositul sacru primit de la străbuni, limba, trebuie să-l lăsăm posterității române despulberat și poleit, cum se despulberă și se poleesce o sculă străbună, dar întreg și intact. Reprezentanți ai limbii române din toate unghiurile, pe unde Traian și Aurelian au plantat vulturii Romei, cugetați mai ales cu îngrijire de a nu despărți prin limbă pe popor de clasele culte,*

căci limba nu este a unei clase ci a națiunii; și separarea limbii ar fi un germinc cu mult mai fatal de cât relele ce aveți a combate astăzi.»

Apoi Urechia, tot în aceeași zi, urmând imediat Ministrului său, începea discursul de inaugurare a bustului fericitului donator Evangelie Zappa cu aceste mișcătoare cuvinte :

Ce are câmpul de îngănesce,
Și Pindul tot de crătenesce?
Ce are Românul, de sughîtesce?

«Iată așa se întreba inima poetică a Macedo-Românului de mai mulți seculi, și un răspuns nu scia să-și dea, și nimenea nu-i dădea un dulce răspuns.

«Anii după urmă ai secolului, în care suntem i-aŭ spus însă de ce :

Câmpul îngălbenesce,
De ce Pindul tot cârtesce?
De ce Românul tot suspină?

«De ce?... sufletul lui era plin de iubire și de un dor, ce nu avea nume, lui îi trebuia frați de iubit, ca mumei bune copii de desmerdat.

«Dar are el frați, el care de seculi, din seculii cei de glorie ai Asanilor, n'a mai avut de cât stăpâni de servit, și lung martiriu de suferit?

«Are el frați?

— Cine ești tu, copile al Pindului, care cauți frați de iubit?

— Eu hiu Român!

— Eă escu Român!

«Și la acest răspuns un echoă imens umplu văile Carpatice, și întreg pământul lui Traian: Suntem Români! Români! Români!»

Naționalismul a fost firul conducător ce a urmat Urechia în toată viața lui literară și științifică, ca și în cea politică: tot-dea-una în fruntea oricărei mișcări naționale, oricărei ocaziuni de protestare: îl vedem ridicându-se în potrivea prigonirii fraților de dincolo, reducerii școlilor rurale din țară, în potrivea luării Basarabiei, luptând pentru colonizarea Dobrogei cu Români și pentru românizarea toponimiei ei. Ori de câte ori țipetul Românilor se auzea jalnic tânguindu-se de peste 9 țări și 9 mări, pe unde vitrega soarte voit-a să-l alunge, de atâtea ori se ridică glasul de îmbărbătare al lui Urechia. Aromânii din Pind și din Macedonia au găsit într'însul, ca și frații de peste Carpați, de peste Molna și de peste Prut, un susținător și protector statornic și prietenos. Ca director al Ministerului Instrucțiunii pu-

blice și mai ales apoi ca ministru, a înființat, organizat și ajutat școli pentru frații Aromâni, pentru Românii din Bulgaria, din Serbia, din Ardeal, iar în Bucuresci a pus temelia școalei macedonene-române, pentru pregătirea viitorilor dascăli și propagatori, cari aveau misiunea să dea Macedoniei ceea ce-i lipsia până atunci: limba românească scrisă în locul idiomului stricat și împestrit care se vorbea numai, fără a se fi putut scrie sau ceti. Ah! și cu ce bucurie îl auțiam adese-ori strigând: «Mulțumesc lui Dumnezeu, că acum Aromânii mei pot ceti românește Evanghelia la sf. Leturgie!» Cu ce entusiasm, vă aduceți aminte, cerea dînsul Academiei noastre să trimită cărți românești la Românii din Epir, Albania și Macedonia! ba chiar, în primă-vara aceasta, cărți pentru Românii din Istria!

Cestiunea națională de peste munți de asemenea a fost una din preocupările de capetenie ale lui Urechia; în folosul ei, el a căutat și a isbutit să atragă simpatia Occidentului și mai ales a marilor țări de origine latină, ajutoare și cuvinte de îmbărbătare de la *Frați la Frați*, cum numia el manifestările de simpatie ale Italienilor, Francesilor, Spaniolilor. Nu el oare se duce acum doi

ani la Roma, însoțit încă de un pumn de Români, ca să îngenunche dinaintea Columnei lui Traian și să depună câte o coroană la mormîntul marelui Traian, patriarhul naționalității române, la mormintele lui Victor Emanuel, Cavour și Garibalđi, cei trei apărători ai cauzei Românilor și ai modernei Români ?

Nu el oare urmărește continuu, în sînul congreselor internaționale de știință ca și de pace, a atrage atențiunea opiniei publice europene asupra soartei Românilor de dincolo apăsăți și prigoniți ? Nu el oare hrănia ideia fericită, dar greu de împlinit, a unei păci între popoare, și a unei justiții internaționale date unui arbitragiu, idealul cel mai frumos ce s'a putut propune vre-odată unei generațiuni ? !

Ba nu sunt de cît trei zile, cînd marele patriot, adresând un apel către căți-va iubitori de neam, le dicea : să propage prin conferințe publice ideia națională și latină, înlăturînd politica și cestiunile proprii numai a aduce desbinare, cînd mai mult ori-cînd se cere înfrățire, unire.

Semănător de idei neîntrecut, democrat nu numai cu vorba, dar și cu fapta, Urechia ca Director geueal și apoi ca Ministru

al Cultelor a susținut tot-dea-una crearea d
școli în sate și orașe, dar mai ales la sate
pentru corpul didactic al cărora, el a spri
jinit înființarea *Școalei pentru învățătura po
porului român*, precum și *Școala normală
Carol I*. Dar Universitatea din Iași, dar Ate
neul român din București, Ateneele române
de prin orașe, Teatrul, Conservatorul de mu
sică și declamațiune, Școala de Bele-Arte,
Museele, Pinacotecele, câte alte instituțiuni
nu dătoresc unele existența, altele organiza
nea, completarea și prosperitatea lor?!

Ast-fel, fraților, dacă ar fi ca în puține
cuvinte să resum vieța unui așa bărbat, așa
dice: acesta a fost dascăl, dascăl și iarăși
dascăl, un om pururea al școalei și al în
vățămîntului, un om de bine, un patriot lu
minat și un idealist național fără pereche,
un literat distins și un istoric de frunte, un
talent superior în toate și peste tot.

A dice însă că V. A. Urechia a fost un
bărbat eminent, un talent superior, o nes
timată în literatură și știință, un cald pa
triot, nu este destul; el a fost și un suflet
mare și nobil, o inimă de aur curată, dreaptă
și generoasă, entusiastă și caldă, bunătatea
îngerească personificată.

GHEMUL VIETEI

Mult și cu rîvnă caldă s'a rugat la icoana Maicei Domnului de la Sărindar jupâneasa Calița, să-i dăruiască D-zeu un făt frumos, ca pe soare să te poți uita iar la dînsul ba! Câte făclii albe ca ghioceii, cu pecetea din cherhanaua¹⁾ Episcopiei n'a aprins la sfînta icoană marea logofeteasă Calița...

Și i-a dăruit sfînta născătoare de D-zeu un copil după pofta inimei, frumos ca Domnul Hristos, cu părul de aur creț, cu gurița cît pecetea cea mică de la inelul lui Vodă și cu niște ochi mari ca smaragdurile din sur-guciul domnesc...

Da încă la botez ce mai sărbătoare, ce mai cumetrie! Nașă venit-a neașteptată o zîină năzdrăvană, care drept dar de cume-

¹⁾ (Fabrică). În secolul trecut pe locul Ateneului era mitoc de episcopie și prima fabrică de luminări de ceară albă, monopolizată în favoarea episcopiei.

trie lăsat'a în leagănul de mătase al pruncului un ghem mare cu fire de aur și a dislogofetesei Calitei : «Iacă ghem de viață lungă și fericită pentru Toderel, finul meu. Veđi de nu i-l da să-l depene iute, când s'o face măricel, că firele de aur acoper fire de argint și firele de argint sunt pe d'asupra firelor de fer și de o stîrși răpede firele de aur să nu dea zor și la cele de argint, că tot firul care are capăt de începere are și capăt de stîrșit și vai de omul care dă de firele de fer. Fericirea pe lumea voastră stă în cumințenia și potoleala cu care fie-cine își deapănă ăilnic ghemul vieței »

— Așa e treaba? gândi logofeteasa Calita; apoi las' pe mine, o să ascund ghemul lui Toderel de n'o putea băețelul să deșire din ața de aur, doar de i-o ajunge măcar pe 100 de ani.

Și așa făcu cum ălise buna mamă, chiar și după ce soarta o lipsi de d-lui boerul logofet și rămăsese în văduvie neagră.

Era neagră văduvia nu pentru că doară boerul logofet ar fi lăsat jupâneasa lui în lipsa și scăpătăciune, că din potrivă : o uliță întreagă aproape de mitropolie era plină numai de ecareturi și de casele țiganilor, zestre jupânesei Calitei. D'apoi moșii întinse,

de pornea! dimineața la hotar și ajungea! la
cela-l-alt hotar numai când toca popa de ve-
cernie!

Plânse cât plânse jupâneasa Calița după
d-lui boerul, dar și lacrimile se stîrșesc ca
totul pe lume. Și apoi dragostea de mamă
ostoi rana sufletului soției. Și mai mult iubea
copilul său și Todirel crescă încet, fără zor,
dar deștept, sănătos și fericit.

Se uita cu grije jupâneasa Calița în fie-ce
seară, după ce adormea dragul de plodet,
la ghemul nădrăvancei, să vadă de nu s'a
deșirat prea mult din ața de aur. Apoi ori
cât n'ai zori să treacă ziua și noaptea, ele
tot trec și cu ele se tot strînge funia mo-
totoc la parul vieții. Și și noapte trecute
în alintări și desmerdări, numai ce destrămau
din firul de aur al ghemului. Greu e pentru
o mamă să nu 'și mîngăie copilașul! Jupă-
neasa Calița se îngrozea vedînd cum dra-
gostea ei nu sporesce ghemul.

* *
*

Trecură încetinel, numărate pe desmerdări,
 zilele copilăriei lui Todirel. Ghemul stătea
ascuns în fundul sipetului, într'un ciorap de
mătase și de cât să-'i mai cheltuiască ața

de aur, jupâneasa Calița desmerda băiatul mai rar.

Dar când o veni vremea dorului de altfel de desmerdări decât ale mamei, ce s'o face, ce s'o întâmpla cu ghemul din ciorap? se gândea tremurând de groază buna mamă.

Și din nenorocire pentru Todirel, D-șeu îi luă și pe mama, atunci când tocmai mai mare nevoie avea de sfatul ei.

Abia dusesese la groapă cu lacrimi cât bobul pe maică-sa, și băiatul, care acum era de vre-o 18 ani, rămas stăpîn pe averi, dete într'o ți în sipet de câți-va ciorapi, pe cari jupâneasa Calița îi făcuse chișce îngânfate de galbeni ferecați, adunați de cumînțenia dânzei, cu gând bun pentru Todirel.

Cât băgă flăcăiașul mâna în ciorapii cu galbeni, numai ce sbucni din ciorap unde stătea mototolită strechea tinerețelor și unde mi'l înhăță pe băiat! ... Apoi ce? nu 'și simțea el mijind pufușorul auriu de asupra buzei? Ce zor mare pe copilandru doar o ajunge flăcău! Cum își trage tuleile de d'asupra buzelor, doar le o aduce să semene a mustăți! Ba merge de două ori pe săptămână la bărbierie să 'i rază barba, că a aușit că cresce mai iute după briciu, ba cere să 'i dea perdaf doar s'or îngroșa tuleile.

Neînțeleptul băiat nu pricepea șiretenia naturii, care ea ne împinge să ne cheltuim cât mai iute viața, doar vom face loc altora... Saturn care își mănâncă copiii, n'a încetat de a trăi. El este jupâneasa natură, care purdalnica își face o jucărie, din a ne nasce, a ne da zor să crescem, să îmbetrânim și hap! ne înghite.

Ciorapii, chișcele cu galbeni, se deșertară unul după altul. Nu e sac fără fund, necum un ciorap! Dar ce mai zaifeturi, ce mai șaluri indiene la brîul și la capul lui Todirel! Ce mai blăni de samur împărătesci, ce mai leagăne cu roți aurite, ce mai cai arăpesci, ce mai juvaere, sorî și stele, ce mai ospețe și prasnice și mai ales ce mai pupături de ochi albaștri, negri, verzi, căprui!.. Nici Sultanul nu buicea mai în huzur de cât Todirel. Curgea viața ca aurul pe șgheab la tarapanaua împărătească. Numai luminișuri cu flori și soare în calea vieții!..

Dar de, boeria se ține cu cheltuială. După galbenii din ciorapi, Todirel vîndu unul după altul acareturile din strada jupănesei Calitei.

Iar ce cheltuia mai cu zor Todirel fu ghemul vieții. Intr'o zi mai scotocind prin sișpetul măsei, că doar o mai da de vre-un

ciorap cu bani, dete de cel cu ghemul năstrăvancei.

— Ce-o fi asta? se întrebă Todirel, luând în mână un ghem de ață de fer.

Un glas ca de sub pământ răspunde la întrebarea flăcăului: «Nenorocitul, e ghemul vieții tale. Ai cheltuit, ai risipit firele de aur și după ele firele de argint... Uite ce ți-a rămas pe ghem!»

Todirel vădu risipindu-se ca fumul suflat de vînt toate fericirile vieții. Cămătarii îi luară tot și judecata lui Vodă, după legile țerei, la cererea cămătarilor, cari rămăseseră încă neplătiți, îl aruncă la pușcărie, iar ulița jupănesei *Calitei* de atunci se numi a *Caliceii*, căci calic rămase neînțeleptul Todirel, care bolnăvit în temniță de răul traiu, se alese cu o mână și un picior paralizat, de nu mai putea să-și câștige hrana de toate zilele, măcar ca slugă la slugile îmbogățite ale jupănesei *Calitei*.

Flăcăi, nu deșirați ca Todirel ghemul vieții voastre cu zor și necumințenie!

ZARVA DE LA PARAIPAN

I.

— Nu, nu! jupân jude și D-voastre cinstiți 12 pîrgari, nu putem să primim porunca D-voastre, să facem după cum e placul părintelui Natanail, starețul sfintei monăstiri Troița, din satul nostru, căci noi nu suntem nici robi monăstirei, nici rumâni (iobagi), ci călărași și dorobanți ai Măriei Sale lui Vodă Mateiș, că oameni sloboși și moșneni adevărați am fost din neam în neam¹⁾.

Așa răspuns deteră, în Octombrie 1632, ceata de locuitori din Paraipan, chemați la judecata județului.

Dar mai dîrz dintre toți era Tudor Valeiute, care era cel care ducea cu el, ori în-

¹⁾ În vremea iobăgiei nu era oștean cine era iobag, *rumân*, cum se dicea la Munteni și *verin* la Moldova.

cotro voia, pe toți sătenii, ca matca albinele. Tudor era chiar poreclit Vale-iute, că dacă odată apuca cu vorba saă cu fapta încotrova, apoi nici o pedică, cât de mare i-s'ar fi pus în cale, nu-l mai putea opri, orî barem să-i potolească ămbletele minței și ale buzelor.

Avea Tudor o fată frumoasă, de-i mersese buhul peste nouă țări și peste nouă mări. Când la ședătoare mama Mușata spunea povestea Ilenei Cosinzenei, numai că dicea că era mândră și frumoasă Ileana Cosinzeana... uite, nici mai mult, nici mai puțin de cât Ilinca lui Tudor Vale-iute.

Păi, cum vrei să nu se fi uitat flăcăii din Paraipăn la fata pîrgarului, — că fusese Tudor cândva unul din cei 12 judecători, — ca la icoana cea zugrăvită de sfinții Apostoli. Și care flăcău n'ar fi dat calul cu «ămbletele» și «Flinta cu gloanțele», adecă tot ce era mai drag flăcăilor, pentru o clipită de graiă blând cu Ileana, la lumină de lună, la pârleazul casei ei părintesci.

Dar ea n'avea nici ochi, nici auz îndreptat spre flăcăi, nici chiar spre Ionel, mândreața de băețan, al celui mai bogat moșnean, Grindea, care când pornea plugul cu opt boi la capetul brazdei, numărai în huzur toate

liscăile turcesci din Visterie, până ce se întorcea plugul iarași la capul brazdeii, atât era de lungă sfoara lui de moșie!

N'ar fi ȡis ba, jupân Grindea, (că din jupân nu-l slăbea tot satul) să vadă pe Ionel căsătorit cu Ileana lui Tudor Vale-iute, și nici acesta nu încreșea din sprâncene când Grindea îi pomenea de încuscire, dar găsea că prea e tîner băiatul și nepricepută încă la ale căsnicieii Ileana.

— Să se mai coacă strugurii, ȡicea Tudor. Și apoi avem în spinare și purdalnica de *dava* (proces) cu mănăstirea. Dar o hotărî-o M. Sa Vodă și atunci... vȡdȡnd și făcȡnd...

* *
*

Dar părintele Natanail era nu numai călugăr, ci și om tîner și Dumineca, când cădelnița poporeniî la sânta leturghie, cum să nu vadă el, pe sub genele negre, cari înhobotaî ochii lui vicleni, cât era de frumoasă Ileana lui Tudor Vale-iute.

Și tot vȡdȡnd-o odată, de douȡe, de ȡece ori, ba la biserică, ba la șȡȡtoare, ba la horă, bietului călugăraș îi sări țandura de la minte și așa gȡndi:

— Dacă voiû strînge eû în chingă satul, adecă pe nea Valea-iute şi voiû dobîndi de la Vodă dreptul de a avea ca rumâni pe toţi sătenii, apoi să vrea, să nu vrea jupân Tudor, fata-î a mea... că de unde nu, n'alege nici praf din toată strinsura casei lui...

Cînd cel împeliţat a băgat în gîndul omului înteeirea patimei, năvălesce omul la pecat, ca orbul spre prăpastie. Părintele Natanail pleacă să meargă la Tîrgoviştea, unde petrecea atunci Domnia, cu dăsagii plini de hrisoave, tot cu peceti domneşti, scrisoare sârbească pe pele din Anadol. Nu că doară acele hârtoage îi sprijineau pira lui, că satul Paraipan era sat de *rumâni* ai monăstirei, dar găsise el un logofet de Divan, care era vestit cărturar, de ăice că la nevoie putea să te facă să ieî luna drept soare şi luceafărul drept lună... Să te apere sântul Dumnezeu de cel care răsucesce frînghiî, că de ăi-o prinde numai un deget, te trage întreg pe roata cu care învêrtesce itele cănepei!...

Şi mai rău cu cei cari rēstălmăcesc scrip-turile!...

Părintele Natanail, înţeles cu logofetul al II-lea, jupân Scotocilă, scoase înaintea Divanului Măriei Sale diata titoricească de întemeiere a monăstirei sfintei Troiţe. ăicea în

diată, că înzestrează sânta monăstire, pe lângă altele și cu moșia încungiurătoare monăstirei și tălmăcea părintele Natanail și logofetul Scotocilă, că satul Paraipan era aședat pe acea moșie încungiurătoare și că prin urmare locuitorii din sat sunt *rumâni*, iar nu moșneni, oameni sloboși.

Ce să facă și Măria Sa Vodă? Domn drept era și cu șcirea lui, strâmbătate la Divan nu se făcea. Dar ori cât de drepti domnitorii, îi poate duce la păcat sfatul necredincioșilor lor boieri. Iată că Măria Sa Vodă, nebănuind viclenia popei și păriășia la rele a lui jupân Scotocilă, iscăli și dete la mâna lui Natanail, următoarea carte domnească:

«Cu mila lui Dumnezeu, Io Mateiū Basarab Voevod și Domn, scriem Domnia mea Vouă tuturor rumânilor monăstirei sfintei Troiță de la Paraipan. Cătră aceasta vă dau în scire Domnia mea, că aici la Domnia mea așpus călugării de la monăstire, cum aș venit aci la voi, ca să vă dați datul și gălețile și grîul ce sunteți datori, și de stupi, de rîmatori să vă dați banii, iar voi ați sărit asupra lor și ați ȑis, că ați ucis pe alții mai mari, dar pe călugări!... Și ȑiceți, că sunteți călărași, dorobanți și nu veți da nimic. Iar Domniei mele nu-mi trebuesc *rumânii* mănăstirii,

călărași sau dorobanți. Și v'am dat iar *rumân* că de ați stătut împotriva vrăjmașului, pe tru casele voastre ați stătut: să nu vă rebească tătarii feciorii. Deci, în vreme ce ve vedea această carte a Domniei mele, iar voi să dați tot ce este venitul monăstirei, c v'am scos Domnia mea și din Visterie de l catastif, să fiți *rumâni*. Iar carele va să peste această carte a Domniei mele, acel om mare certare va avea și bucatele i-se va lua domnesci și voiă trimite Domnia mea d vă vor aduce legați aici. Intr'alt chip să n fie! Dupa șa Domniei mele și ispravnic... singur. Am zis Domnia mea.»

S'a scris la leat 7141 (1632) meseța Nc embrie 27¹).

Egumenul Natanail se întoarse voios d isbândă la monastire și cât sosi, chiamă p Tudor Vale-iute și îi cetește, ba îi poftce rește (*repetă*) cetirea cărții M. S. lui Vodă

— Ce mai ăci, neică Tudore, întrebă călu gărul ridând. Adună satul, fă pe oameni s înțeleagă că nu se pot pune împotriva cărți domnesci și o fi bine de dumneata și d llenuța dumitale.

— S'adun satul? să le spun că din oamen

¹) Acest act este la creditul fonciar rural, carton 61.

slobođi aŭ ajuns rumâni? Cu mare cinste şi închinăciune luăm cunoşcinţă de poruncile domnesci, dar slobođenie nu ne-o dăm decât odată cu viaţa, răspunde cu mândrie, răstit, Tudor Vale-iute. Să-mi fie bine mie şi Ileanuţei mele? Eu nu sunt Iuda Scariotul, cinstitute părinte. Nu-mi vînd fraţi!

Clopotul de la biserica din sat răsună într'o dungă. E semn de primejdie. Într'o clipă se adună în curtea bisericeî toţi sâtenii: bărbaţi, muieri, copii. Pe peatra din faţa pridvorului bisericeî, peatră de descălecătoare de pe cal, se ridică Tudor Vale-iute.

— Oamenî buni, strigă el; părintele Natanail s'a întors de la Tirgovişte cu pitac domnesc, prin care M. S. Vodă ne dă mănăstirei ca *rumâni*.

Un strigăt groasnic, ca dintr'un singur pept, face să se cutremure vîzduhul: Nu! orî oameni slobođi, orî moarte!

— Suntem dorobanţi, suntem călăraşi, adaogă Vale-iute, părinţi noştri şi-aŭ vîrsat sîngele pentru ţeara şi pentru domnie. Sunt 5 ani abia de cînd sute de ai noştri cădură în rîsboiŭ împotriva Tătarilor, peste Olt. Eram buni oşteni atunci şi oameni slobođi şi acum suntem robii mănăstirii? Sub domnia

lui Leon Ștefan am plătit dăjdi și biruri, alătura cu boierii, pentru Românii fugiți din țeară din pricina birurilor grele, și sub povațuirea căpitanului Matei Basarab ne-am bătut împotriva lui Leon Ștefan Vodă, la Poiana Vistierului, și *căpitann* Matei Basarab a scăpat de moarte în casa lui jupân Grindea, care cu primejdia vieții îl trecu în Ardeal, prin potecile neămblate. Și acum jupân Grindea și noi toți să fim *rumâni* ai părintelui Natanail?

— Nu! nu! nu! strigă tot satul; ori sloboși cum am fost, ori murim cu toții!

La fântâna cu trei cruci de peatră, în capul satului, despre mănăstire, Ileana lui Tudor adapă oile. Ionel Grindea scoate ciutura cu apă și o toarnă în șghiabul de adăpat. Multă apă se varsă pe de lături, că Ionel nu la șghiab și la ciutură își pironesce ochii săi negri și luminoși, ci la frumoasa Ileana. Abia mijesce pe buza băiatului mustața neagră, dar și în inima lui mijesce o scânteie, care-i gata să se aprindă pălălaie...

Ileana râduiesce oile la șghiab, le mân-

găe, dă la o parte pe cele prea grăbite și din când în când răsplătesce pe Ionel cu câte un: mulțămesc lonele, nu te mai osteni, este apă de ajuns în șghiab.

Dar Ionel ar fi voit să nu se mai sature oile de apă și să tot scoată ciutura plină până o seacă puțul, până s'or sătura ochii lui de dulcea priveliște...

De odată, în goana calului, sosesc la puț chelarul mănăstirei, bulgarul Ivanciu. Fata și băiatul se uitară cu mirare la călăreț, dar el descălecă, și se răpede asupra Ileanei... Ea țipă, Ionel dă busta spre răpitor, acesta, trup uriaș, față brutală, îl culcă la pământ cu un singur pumn și sare pe cal cu fata leșinată în brațe și calul apucă iar fuga nebună de a lungul câmpiilor îngălbenite de toamnă, în direcțiunea mănăstirei.

Când Ionel se deșteptă, peste câte-va clipe, disperarea îi dăte puteri îndoite: cu fuga el intră în sat și se îndreaptă spre casa lui Vale-iute.

* * *

Încă nu înoptase bine. Satul întreg răs-vrătit se îndrepta spre mănăstire, înțețit de cei doi frunțași Grindea și Vale-iute.

— Ce vor ei?

— Cer să dai drumul fetei lui Tudor.. Mulți strigă însă, că vor să moară apărându și slobodănia.

Un sgomot infernal de topoare, care isbesc în poarta clopotniței, arată egumenului că nu mai este de glumă. O salvă de pușcă se amestecă cu sgomotul topoarelor fără de a-l face să înceteze.

Părintele Natanail e galben ca ceara și o mișcare convulsivă agită buzele și tot trupul lui. El merge la ușa tainiței, care lega clopotnița cu trapeza, deschide ușa de fier, urmat de Ivanciu:

— Ia-o, dă-î drumul pe porțița de din dos a mănăstirei... Imi ajunge robia satului!... Celetnice (femei rele) de ajuns. Rău făcuși Ivanciu, că o răpiși.

Ivanciu scoate de mână pe Ileana mai moartă de spaimă și dispare cu ea.

* *
*

Răsvrătirea continua la poarta clopotniței, iar din meterezele flintele nu se mai slobodeau, din porunca lui Natanail, care adunase toți străjarii săi jos, sub poartă, temându-se să nu străbate prin ea mulțimea înverșunată.

Dar egumenul prevăduse răsvrătirea și mai dinainte aședase la meterezele zidului argați bulgari și sîrbi gata să împușce lumea de va da năvala asupra zidurilor. Porțile de stejar, legate în fier, de sub turnul mănăstirei erau zăvorite și sub bolta porții stăteau îngrămădiți păzitorii.

O lovitură de flintă din clopotniță, trasă asupra mulțimei, care urca dîmbul, pe care era aședată mănăstirea, emoționează pe asaltanți, deși glonțul nu isbesce pe nimeni. După un scurt moment de ezitare, un băetan înarmat cu un topor înaintează din mulțime agitând arma în aer și strigând:

— Să nu lăsăm pe Ileana lui jupân Tudor!
Era Ionel!...

— Să rămânem oameni sloboși, orî să murim! strigă numeroase glasuri, și mulțimea îmbărbătată urcă din nou dîmbul.

— Primejdie, cinstite părinte, dice paracliserul Onofreiu, intrînd răpede în trapeză, unde egumenul, însoțit de Ivanciu Bulgarul, lua cina de seară. — Satul întreg dă năvală ... lovitura de flintă din clopotniță i-a înfuriat!

De odată îndărătul mulțimei, din partea opusă porții, aleargă o fată.

Cine mai întâiu trebuia să o cunoască de departe, dacă nu Ionel?

— Jupân Tudore, Ilenuța a scăpat! strigă băetanul, care luând-o de mână grăbia pașii spre locul unde era concentrată mulțimea.

Tudor se repeși și el în calea copiilor și dintr'o vorbă două înțelese de la Ileana, că nimic rău nu i se întâmplase. Atunci, în parte fiind ajuns scopul zarvei, Tudor îndemnă mulțimea să înceteze asaltul, să meargă oameni din partea satului la Tîrgoviștea, să îngenunche la Domnie, să ceară sfărîmarea pitacului dat la mână călugărului și să rămână așa Paraipanul sat de oameni sloboși, cum a fost din moși, strămoși.

Iar în fruntea aleșilor satului să meargă și jupân Grindea, căci își va aduce aminte M. S. Mateiș Vodă Basarab de dîilele de pês, când l-au ajutat moșnenii de la Paraipan.

La sfatul celor doi fruntași, ca de minune, zarva se potoli, răsvrățiții se retraseră pe la casele lor, singur Ionel nu se liniști, până ce la pîrlazul bătăturei casei lui Tudor, Ileana nu-i dîse încă odată:

— Ionele, fii pe pace, mă duc și eu cu

tata la Tîrgoviştea; să ne vedem cu bine la întoarcere!

II

O iarnă întreagă, de la Decembre la Martie anul următor 1633, rămaseră în Tîrgoviştea trimişi satului Paraipan, fără să isbutească de a învinge pe puternicul Natanail, ori mai bine pe sprijinitorul lui, pe logofătul al II-lea Scotocilă. Bun era M. S. Vodă Mateiū, dar a tot puternici îmbunătorii (curtezanii) domneşti! Prin zidul îmbunătorilor nu străbate lesne săracul înaintea Domniei, şi glasul lui nu ajunge la auzul Domnitorilor când se isbeşte mai întâiu de urechile surde ale îmbunătorilor. Ba că ađi, ba că mîne vor putea străbate la Divanul lui Vodă. Trecu đi după đi şi lună după lună şi pe când Tudor şi cu jupân Grindea dădeaū târcoale zădarnice pe sub turnul Chindiei, la casele domnesci, Natanail isbutise să stoarcă o nouă iscălitură de la Vodă, sub pitacul următor:

«Io Mateiū Basarab. Voivod, etc., «Scriem domnia mea vouē rumânilor sântei monăstiri sânta Troiţă de la Paraipan. Cătră aceasta vē dăm în şcire Domnia mea, că aicea aū spus părintele egumenul, cum nici ascultaţi

de călugări să lucrați la ce vă vor da învățatură, nici vreți să arați, cum a fost obiceiul, nici nimica, ci unii vă faceți călărași, alții dorobanți, alții, vă semețiți și nimic ce este lucru sânteii monăstirii nu vreți să lucrați, ci numai ămblați în voia voastră. Dar cu ce semeție vă țineți? Cred că voi știți, că Domniei mele nu îmi trebuesc rumânii sânteii monăstirii slujitori, nici nimic. Deci cu vreme ce veți vedea această carte a domniei mele, iar voi să căutați să ascultați de călugări, de toate ce vă vor da învățatură: să arați și să lucrați la tot lucrul, cum este obiceiul și legea rumânilor. Că Domnia mea nu voi să fac rumânii și pomana titorilor, slujitori. Iar carele nu va asculta de această carte a Domniei mele, acela om mare certare va avea de către Domnia mea. Intr'alt chip să nu fie; după disa Domniei mele. Și ispravnic singur a dis domnia mea.»

Leat 1633 (7141) luna Martie 25.¹⁾

Vestea rea curând sosesc bietului om. Primiră trâmisiile de la Paraipan șcire, pe la începutul lui Prier 1633, că ispravnicii județului au venit înșii la Paraipan de au cetit

¹⁾ Actul acesta se poate vedea în original în carton Nr. 61 în condica moșiei Paraipan. Vezi și articolul ce am publicat în 1889, 5 Februarie, în «Revista literară.»

pitacul cel nou al lui Vodă și că pe trei din sat, cari s'aũ împotrivit de a se supune nedreptății, i-aũ înșfăcat slujitorii lui Vodă și i-aũ dus la groapa ocnei. Și plecară amărîți și întristați din Tîrgoviștea Tudor și cu Grindea și cînd ajunseră în Paraipan amîndoi aflară casele lor jăfuite, strînsura lor de toamnă prada ianganului (incendiului), vitele date în tamazlăcul cu turmele monăstirei, iar soțiile lor îngropate în curtea bisericei satului, din mila creștinilor! Ileana, care urmasse pe tatăl său la Tîrgoviște, cîntău cădău la pămînt moartă. Ionel plînsse lacrimile toate pe sicriul și pe mormîntul miresei sale.

— Nu cu lacrimi de muiere se rîsbnă omul vrednic, îi dîse într'o dîi lui Ionel Tudor Vale-iute. Vîno cu mine și cu taică-tîu la haiducie : codrul îti face dreptate, dreptate ce n'o afli la curtea lui Vodă!..

III

DUPĂ 21 DE ANI

Pe malul Oltului, spre Rîmnicul-Vâlcei, într'un zăvoiũ, erau aciuati într'o noapte, pe lună, doispredece haiduci voinici, ospătînd

din mieii fripți haiducește și ascultând graiul unui moșneag sfătos, pe când alți 4 din ei veghiaū la marginea zăvoiuului cu flintele încărcate.

— Așa vă sfătuește moșul Tudor (că era Tudor Vale-iute), să vă lăsați de haiducie, că nu-î pită curată cea câștigată cu sânge, și să intrați în dorobănțime, că Matei Vodă strînge oaste să se apere de Lupu Vodă din Moldova și de țeara răsvrătită din pricina răutăților vistierului Ghinea, ale Logofetului Scotocilă și ale marelui armaș Radu Vârzaru, cei care storc și jăfuiesc țeara mai rău de cât Turcii. Iacă se adună mereu oaste nouă la Tîrgoviște, că Vasile Vodă de la Moldova, înțeles cu cazacii, cu ginerele său Timuș, s'aū și ciocnit cu Vodă al nostru la Focșani, unde Lupu l'a răpus, precum l'aū învins pe Matei Vodă și la Cioplea mai dîlele trecute din anul acesta 1653. Mai bine, flăcăi, de cât să haiducim, să ajutăm lui M. S. Vodă să-și repună dușmanii de preste hotare, că de dușmanii noștri de pe lângă domnie, bun e Dumnezeu întălni-i-vom la strimtoare și la gât le-om face mărgele!..

— Așa, tată Tudore, întrerupse haiducul Ionel Grindea, să ajutăm lui Vodă, că unsul lui Dumnezeu la toate primejdiile lui ferit

trebuește, dar să răsbunăm Paraipanul nostru săracul, împotriva lui Scotocilă, a lui Radu Vârzaru și a celor-l-alți boieri, cari ne-aū jefuit de slobozenie și de avere.

— Da, da! dute jupân Tudore la Domnie și ne fă rost de dorobănție.

* * *

Mateiū-Vodă, în fruntea oastei celei nouă, de 7000 oameni, în care intrase și haiducii din Paraipan, eși întru întâmpinarea lui Vasile-Vodă, încălecând cu toată curtea lui din Tîrgoviște, Duminică 15 Maiū 1653, iar la 17 Maiū aū tăbărit în sat la Finta, pe apa Ialomitei. «Și așa se loviră unii cu alții (Mateiū cu Lupu), cât se speriă Mateiū-Vodă că-l va birui» și îndemna dorobănțimea la luptă, de aū biruit pe Vasile-Vodă, da și Mateiū primi un glonț la piciorul stîng, după care Domnitorul s'a învîrtejit (întors) a doua oară la Tîrgoviște. Când intra pe poarta Chindiei, iată dintre dorobănțime iasă unul și îi dice: «Măria ta, cu toată vîrteja ne-am răsbuit pentru țeară și pentru Măria ta, dar acum e rîndul Măriei tale să ne faci dreptate. Suntem din Paraipan; moșii și strămoșii noștri oameni slobođi aū fost, iar Mă-

ria ta, după sfatul boierilor necinstiți din Divan, acum 20 de ani, ne ai dat *rumâni* la monăstire.»

Așa grăia țațoș și domirit Ionel Grindea, iar Vodă era dus pe o năsalie, greu bolnav de rana de la picior, având lângă dînsul straje de încredere pe oastea lui biruitoare la Finta.

Vodă nu răspunse, orî căci era bolnav, său căci răspuns n'avea de dat.

— Feți! mei, di-se atunci moș Tudor, când ți-e poftă de măr domnesc, nu cere de la pom, ci ia-l singur după cracă.

— Așa e! ha! ha! ha! hohotiră dorobanții și șeimenii din apropiere.

N'apucase Vodă să fie așezat pe pat în casă, și un număr de dorobanți dau năvală în palat să caute pe boierii cei vinovați de îngenunchierea țării. Și căutară prin toate casele domnești și pe sub patul unde odihnea domnitorul, și prin poduri și prin lădi.

— Iacă unul! strigă Ionel Grindea, inhățând dintr'o tainiță pe logofetul Scotocilă.

— Iacă și altul, Ginea Țucală.

— Pe Radu Vărzaru! strigă moș Tudor, al de a făcut să moară biata mea muiere. Și-l înșfăcase de haină și-l trăsese de sub o masă din trapezarul domnesc.

— Să ne erți, Măria ta, ți se apoi Tudor cătră Mateiū-Vodă, că noi n'avem nimic cu Măria ta, ci cu năpârcile cari s'aū năpustit asupra noastră, înșelând bunătatea Măriei tale.

«Desbrăcând de haine pe boierii prinși, ți se cronica, bătându-i nemilostiv până i-aū scos afară la câmp, acolo i-aū omorît înaintea tuturor oștilor.»

Și a luat moș Tudor Vale-iute în traistă capul lui Scotocilă și urmat de Ionel Grindea mers'aū în sat la Paraipan, într'al 21-lea an de la robia satului.

Dusu-s'aū amândoi de-a dreptul în țintirumul bisericei și depunând capetele celor două mișei pe mormîntul soției sale și al Ilenuței, aū plâns cu amar, îngenunchiând amândoi nenorociți....

A doua ți, la revărsatul ții, paracliserul mergînd la biserică să toace de polieleu, dete de doi oameni dormind pe mormintele coperite de spină și bozi.

— Sculați, mă... Aici dormiți?

Ce să doarmă?... Tudor și cu Ionel erau morți, își făcuseră seamă...

Peste o clipă tot satul se adună la biserică, jălind pe Tudor și pe Ionel și-i duseră la groapă, cu cinste, dar fără de preot, că

celor ce-și fac înși-și seama, nu le cetește popa pogribanie. Dar satul mai milostiv, le dăse din băerele inimei : Dumne-de-șu să-i ierte ! Capul lui Scotocilă, jăfuitorul Paraipănenilor îl aruncară sătenii într'o gropșoară, la capul mormîntului egumenului Natanail, căci și el murise cu mai mulți ani în urmă, blăstemat de tot Paraipanul.

— Numai de n'ar ieși strigoii din toți ăștia ! dăse unul din săteni, ca să ne mai pustieze satul, cu boale în oameni și în vite.

— Aruncă capul în groapă, că este gata ! Așa ! Diavolul să aibă parte de voi!..

Iar bătrânul Fundeanu, om de 90 ani adaose :

« Oamenii buni, zarva din Paraipan n'au bună ispravă că nu e bine să se facă zarvă împotriva Domniei.

— Ei, fătate Fundene, întrerupse Neagu, alt bătrân al satului, grai de aur grăiși, dar iarăși nu se cade să rabde țeara și pe aia, cari Domniile cele mai de la Dumne-de-șu le împing, cu îmbunările lor, pe calea păcatului.

JUDECATA LUI SOLOMON

«*Scandela*»¹⁾ mare în dimineața zilei de 17 Noembrie 1818, în fața pridvorului bisericei *Iancului* din București. Lume multă adunată: iacă Gogoasă bărbierul, gură de Tîrgoviște; uite, jupâneasa Neacșa dulcețarea — de când e bătrână — a marelui Ban Brâncoveanu, dar când era tînără, fată'n casă la doamna lui Vodă Alecu Suțu, până a nu fi soție de Domn; d'apoî Ilinca Precupețoaia, care spintecă prazul în două, doară o căștiga îndoit? dar Hagi Osman Bragagieriu?... S'aū oprit sumedenie de gură-cască, ca la priveliștea neamțului cu maimuța cu haină roșie. Cine nu cunoasce în această mulțime pe Gogoneață, rindașul de la cofetăria talienească a lui Borelli? Ia vedeți pe simigiul din fața bisericeî, kir Iane Ahilefs... D'apoî

¹⁾ Scandal.

ce de copii... Toți staū ciomăltoc în jurul lui Ioan Postărnac, dascălul de la sfînta biserică. De la două-șeci—trei-șeci de pași, toți la un loc par'că sunt un ghem mișcător.

Dar ce se întîmplase?

Dascălul Ioan Postărnac venise la biserică să pregătească de utrene. Cât se apropiase de ușa cea mare de stejar legată cu fier, de sub *pisania* (inscripțiunea) titoricească, numai ce isbi cu piciorul într'un mototoc de boarfe. Pe dată îi trecu prin cap lui *kir* Postărnac, că iar o fi lepădat la ușa bisericei un copil din flori vr'o nenorocită.

Tocmai bine ghicise dascălul.

El desfăcu legătura cu boarfe și dete de un biet copilaș abia născut, vînēt de frig, că era vreme ca aceea, lună de iarnă...

— Hiara sēlbatecă! exclamă dascălul. Să-și lepede copilul pe un ger de crapă petrele!

Și milostivul dascăl se desbracă de scurteica cu blană de pisică și învêli în ea pe nenorocitul copil și-i suflă în mănute, să-i le mai încăldească.

Căutând mănutele, dete dascălul de un petic de hârtie groasă turcească, cu însemnarea : *Acest copil n'a fost botezat.*

— Auđi — afurisita de mamă — măcar nu l'a creștinat! Hiară sêlbatecă!

Apoi luând în brațe copilul părăsit eși în scară pridvorului, de unde chiamă pe jupân Gogoasă, bărbierul din față și pe jupâneasa Neacșa...

— Veniți, oameni buni, că am găsit un copil lepădat...

Cei chiamați se grăbiră a veni. Cine nu-i bucuros să vadă o «scandelă»?

Și într'o clipă, pe lângă cei chiamați, se îngrămădi toată ulița, în jurul dascălului Ioan Postărnac, mai dihai de cât aleargă când acela trage clopotul să chame închinătorii la sfînta biserică.

— Ce scandelă, soro!

— Cine o fi ticăloasa de mamă!.. Ia să-l vedem, dascăle!..

— Ce frumos copilaș!..

— Uite, față subțire de neam mare...

Se crucesc graiurile, observațiunile, criticele ce se ȣes cu vorbe de îndurare pentru copil și de batjocură, de blestem pentru mama denaturată.

— Dar oameni buni, nu-i botezat ȣîncul,— adăogă a ȣice dascălul. De vreme ce D-ȣeu mie mi l'a scos în cale, eă se cade să-i fiu naș, să'l botez!

— Dar d-ta, jupâne dascăle, nu ești om însurat, cum o să poți d-ta să crești bietul plod? ȋdice bărbierul.

— Păi așa este, oameni buni. După ce'l voiū lumina cu sf. botez,— răspunde dascălul,— îl duc la vătășelul de mahala, Miha-lake Scorbura, și i'l dau să'l dea vătășoacei doicelor, ce cresc copiii sërmani.

Cât sosi părintele Onofrei, jupân Gogoasă aduse din prăvălie ceva apă fiartă, de astîmpără puțin apa rece ca ghiața din cristelniță, Ilinca Precupețoaia se răpeđi și ea la magherniță și aduse un cearșaf în care să poată fi primit pruncul luminat din sf. botez, iar dascălul scoase dintr'un sfeșnic de la iconostasul sfîntului zilei lumînările trebuitoare și popa, peste o jumătate de oră, înscrise în condica bisericei un creștin mai mult, cu numele de Ioan, numele nașului. De, cumetrie nu se făcu, nu că nu era cine să dea pe gătlej ceva rachiū de drojdie și vin de Deal, că gata era la așa petrecere și jupân Gogoasă și Gogoneață, ba și muerile toate din mahala, dar cumetrie fără de tată și mamă cine a mai făcut?

Abia orăcăia nenorocitul copilaș în cearșaful milostivei precupețe, învelit bine în boarfe și în scurteica de blană a nașului și

iată că sosi și vătășelul Mihalake Scorbură ¹⁾ anume numit într-o fugă de către jupâneasa Neacșa. Cum să n'asculte vătășelul de un ipokimen simandicos, ca dulcețarea boierului Brâncoveanu?

Acum jupâneasa Neacșa ia în brațe pe noul creștin, că s'a hotărât să meargă și ea cu bietul părăsit, cu vătășelul și cu nașul Ioan Postârnac, până la vătășoia de doice ²⁾.

— Bucuroasă la oaspete nouă, mamă vătășoie? — ȋdice vătășelul mahalalei, pășind pragul camerei ce da în tinda casei.

— Iar vr'un lepădat de vre-o dihanie de muiere, întîmpină mătușa Sofronia vătășoia.

Și primi în brațe mototocul în care era înfășurat bietul copil.

— O fi barem creștin, dascăle?

— L'am creștinat adineaore. Il chiamă Ioan... O să-ȋ ȋdicem Ioan Lepădatul, mamă Vătășoie, răspunde dascălul.

* *
*

¹⁾ Vătășel echivala cu sub-comisar.

²⁾ Doicele erau plătite de la «Vornicia Obștilor», o instanță care avea cele mai multe din atributele primăriilor actuale. Vătășoia era o specie de inspectoare asupra doicelor, carȋ crescău la mahalale copiȋ găsiȋ. Exista însă și o instituȋiune numită «Orfanotrofie», care și ea dădea la doicȋ, la mahalale orȋ la țară, copiȋ găsiȋ.

În fundul camerei, pe un capăt de laviță sta o femeie tânără și frumoasă, care după îmbrăcăminte se vedea că e o țărăncă, și privia la nouii sosiți în casa mamei moașă, că era și moașă Vătăjoaia de doici. Ea era din satul Pupăzeni, din județul Ialomiței.

— Ce frumos plod, Uță dragă, exclamă Vătăjoaia, care desfăcu din boarfe pe bietul părăsit.

Uță era numele țărancei.

Aceasta se apropie de patul pe care bătrâna moașă disbodolise copilașul.

— Adevărat, frumos copilaș, adăoga dascălul. Abia l'am putut ține în brațe la botez... Cum se poate afla, doamne sfinte, un suflet al diavolului, care să arunce pe drumuri așa copil frumos?

Uță, după ce privi un minut copilașul gol, numai ce, nitam-nisam, îl luă în brațe și-i dete sînul să sugă.

— Dascăle, iaă de suflet copilașul ăsta... Mi-l dați?

— Da ce-o ȕice Nea Călin, bărbatu-tău, Uțo dragă? Întrebă moașa.

— Omul meă e bun...

— Da, de cât voi mai aveți două copilași...

— Dar nu scii că sunt numai trei ȕile de

când am îngropat pe unul? Dumne-deu mi l-a luat pe Ionel și tot Dumne-deu mi-a adus astă-đi aicea, la d-ta, mamă Sofronie, pe cesta-l-alt Ionel.

Pe dată vătășelul — într'un suflet — merse și aduse pe părintele Onofrei. Cât sosi, își atâr-nă patrahirul de gât, puse pe Uța în genunchi, cu Ionel în brațe și le citi rugă-ciunile de înfiare.

Acum Ionel avea o mamă, ba și un tată și în loc de a-și đice când o fi mare: Ionel Lepădatul, o să-ı đică în tot satul Pu-păzenı: Ion al lui Călin.

II

DUPA ȘEPTE ANI

Ionel fu primit cu dragoste și de Călin, soțul Uței, și crescú mare, deopotrivă des-merdat și îngrijit de părinții săi adoptivi, ca și surioara lui Tasiica. Ia să fi pomenit cine-va din sat, de față cu băețașul, că el este înfiat și nu cu adevărat fiul lui Călin și al Uței, că ținea minte cât ar fi trăit, de ocara ce 'ı da bunii părinți!

Acum era Ionel pe al șaptelea an și fă-

cea în casă și la câmp treabă bună părinților săi. Deștept, harnic, ba învăța și carte pe bucoavnă, la popa Eftimie din sat, de era o minune cum ținea Dumineca la biserică isonul cântărețului la strană.

Iată că într'o zi sosesc în Pupăzeni un mumbașir (trămis executor) domnesc și trage d'a dreptul la casa lui Călin.

— Pitacul domnesc al lui M. Sa Vodă Gr. Ghica, (că acum nu mai era domn Alecu Suțu), poruncesce să meargă cu mine femeea Uța și să ia cu dînsa pe copilul Ionel.

— Da ce am făcut? întrebă îngrijată Uța.

— La judecata Divanului... Eă nu știu ce-ți vor... Am porunca să vă ridic pe dată și să vă duc la București.

Sosi tocmai și Călin de la munca câmpului.

— Vom merge, jupâne, ȕice Călin, că Divanul nu taie capul celor din judecata lui... Am trecut ușor ȕilele grele din rezmeriȕa Grecilor și ale Domnului Tudor... Acum o să ne fie teamă de Divan, când avem domnie românească? Să mergem, Uȕo!..

Uȕa pregăti într'o clipă merinde de drum și tot ce trebuia pentru cei douȕ copilași, că

dor nu era să lase singură în sat pe Ta-siica. Călin prinse șarga la căruță, puse fân de ajuns ca să poată sta bine trimisul lui Vodă, Uța și copilașii, că el o să mâne ca vizitiu... O vecină primi să îngrijească de casă, de boi și de toate și căruța porni spre Bucuresci.

* * *

Ce se întâmplase ?

Muirea nelegiuită, care-și lepădase copilul abia născut; acum în 1825, aproape după șapte ani, aflase de la un logofețel de la mitropolie, că boerul cu care ea avusese acel copil a murit în resmeriță, ucis de Greci, dar că lăsase la mitropolie o diată în care dăruia jumătate din averea lui, copilului născut din flori în timpul domniei lui Alexandru Suțu. Pe dată ce dînsa sciu că e nădejde de o *periusie* (clironomie), se puse să-și caute copilul. Chiar de la părintele Onofrei, de la biserica Iančului, primi sciri de cele întamplate. Deci ea se prezintă cu o jalbă la Domnitorul Grigore D. Ghica, mărturindu-și fapta și rugându-l să-i dea Vodă îndărăt copilul. Domnitorul trâmise jalba la Divanul Domnesc, ca să chibzuiască veliții

(maril) boeri asupra cererei. Divanul tr mισε mumba ir la Pupăzeni, să aducă pe U a  i pe băiat. Svonul de asemenea proces se l  i în tot Bucurescii. To i a tepta  acum să vadă : cum va fi judecata Divanului  i a lui Vodă ? Num i  mp ratul Solomon avu de făcut asemenea judecată, a două mame, cari se certa  de la un singur copil !..

* * *

Divanul 'domnesc asculta pe ambele p r i în deoseb   i făcu lui Grigorie D. Ghica Vodă următoarea anaforă, în 29 Noembrie 1825 :

«Prea  n l ate Domn»,

 Pl ngerea ce face jăluitoarea printr'această j lb  este pentru un copil ce  ice că din păcatul c... f c ndu-l în văduvie, l' u lepădat la biserica Iancului, care copil botez ndu-se de dascălul biserice , el l' u dat v t  elului Matake de l' u dat la v t  soaica doicelor ce cresc copii s rman , iar v t  soaica l' u dat de suflet la o U  , femeie de la satul Pupăzeni, județul Ialomi a, rug n-

du-se jăluitoarea, acum să se ia copilul de unde este dat și să i se dea. Pentru care făcând cercetare, ne-am pîrîsforisit (*am cules informații*) că într'adevăr, găsindu-se acest copil lepădat la biserica de mai sus numită, l'aū botezat dascălul bisericeî, puindu-i numele Ion și dāndu-l vātășelului mahalalei, el l'aū dus vātășoaiiei de doicii, spre a'l da la doică, spre creștere, care vātășoaică de față fiind, iarăși ne arată, că găsindu-se atunci o femeie, numele ei Uța, soția lui Călin, din satul Pupăzeni, din Ialomița, și cerēndu-l a'l lua de suflet, i l'aū și dat. Apoi sculāndu-se jăluitoarea a început a presăra vorbe, că copilul a fost al ei și lepădat de dînsa, cerēndu-l a i se da. Am cercetat osebit și pentru această Uța, ce aū luat copilul, și atāt prin obraz la fața locului, cāt și de la chiar însăși înaintea noastră viind, ne-am încredințat, că aū luat copilul de suflet și-l are întocmai ca al ei. Decî de vreme ce jăluitoarea mărturisește că însăși aū lepădat copilul la biserică, iar după a noastră cercetare, tocmai acum tārđiū aū mers după el cerēndu-l, đicem că chiar să fi fost al ei, *fiind-că s'a arētat māt rea de cāt o fiarā, după povața pravilei nu numai nu-i rēmāne cuvînt a și'l cere, ci încă se cunoaște*

ca o ucigașă. De aceea și părerea noastră e: a rămâne copilul la Uța, femeia c'el are de suflet, fiind creștină și casa ei e știută aici în țara Măriei Tale. Iar hotărîrea cea desăvîrșită rămîne a se da de către Măria Ta. (1825, Noembrie 29).

Două săptămâni Vodă stătu pe gânduri : oare dreaptă este ori nu sentința Divanului? La 13 Decembrie 1825 amîndouă femeile, cari 'și disputaū copilul, sunt aduse la Spătăria-cea-mare și introduse de Aprodul hatmanesc înaintea lui Vodă.

Uța întovărășită de Călin și de amîndouă copiii staū la dreapta scaunului domnesc; la stînga stă o cucoană, pe care întâiași dată o vedură cei de la Pupăzenî. Cucoană, îi dicem, că purta haine de oraș și cu multe gătelî, zorzoane și scule pe dînsa.

Uța, la porunca lui Vodă, aduce pe Ionel chiar lângă tron.

— Băete, ȳice Vodă, cum te chiamă?

— Ionică Călin, răspunde copilul, privind duios spre părinții sîi adoptivi.

— Veȳi tu jupăneasa asta? E mai bogată de căt Uța și Călin..., Veȳi, are scule frumoase... Vrei să te duci la dînsa?

Pe Uța o podidiră lacrimile. Călin încă plîngea, Tasiica se răpede lângă Ionel și-l

trage de sumăeș, să-l aducă lângă Uța, Ionel fuge lângă Călin.

Jupâneasa era acum sigură, că judecata'i dă băiatul. Vodă privind scena se simte emoționat.

— Ascultă, tu femee, ȃice Vodă Uței. Acest copil nu l'ai purtat în sînul t  u și totu'si ȃi-e drag, ȃi la el?

— O! da, Măria Ta, nu l'am purtat eu în sînul meu, dar ni l'a dat S  nta Biserica, acum al nostru este și ni-e drag ca ochii din cap.

Ionel se răpede și se ascunde în fota Uței.

— Dar tu muiere, tu, care l'ai purtat în sinul t  u, cum de te-ai îndurat să-l lepeȃi la biserica și încă în puterea unei nopȃi în care gerul putea să-l omoare înainte de a da vre-un creștin de d  nsul? Tu ești mamă? Tu ești mai rea de c  t fiara sălbatică, care nu-ș   părăsesce ȃincii... Bine a judecat Divanul... Bună este chibzuirea lui. Uȃo, iată fiul tău... Aprod, scoateȃi afară pe această mumă vitrig   și să fie dusă spre sp  senie la mănăstirea Viforita, de astă-ȃi 13 Decembrie 1825, p  n   la altă poruncă a Domniei mele...

Uța și Călin imbr  ȃișar   pe ambii copii.

Imp  ratul Solomon nu puȃu judeca mai drept.

BOERII

LUÎ GRIGORE D. GHICA-VODĂ

— Dacă cu adevărat mă iubesci, ai să faci cum îți dic, dragă Mărioară!

Fură ultimele vorbe ale tânărului bezade Costache, fiul lui Gr. D. Ghica-Vodă, adresate frumoasei Maria, fiica lui Nicolae Trăsnea.

După ce bezadea eși tiptil din casă, însoțit de la poarta curței de arnăutul care-l aștepta, Marioara stete numai o clipă pe gânduri; apoi, ca cine-va care a luat o hotărîre, îmbracă răpede maloteaua, îmblănită cu blană de cacom și eși după Beizadea, însoțită de doica sa Paraschiva.

Când ajunse în dreptul bisericii Enei, în ulița Colței, Marioara șopti la urechia doiceii și aceasta intră în o căsuță tupilată din curtea bisericii. Marioara rămase în fața băcăniei de peste drum de biserică și ca să-și

dea o contenință oare-care, inspecta când copăițele înșirate pe tarabă, pline de roșcove, smokine uscate, mistopide, lulele roșii turcești, cremenii, făină de porumb, calăpuri de săpun turcesc, năut, alune, șofran, când marfa atârnată de cercuri vechi de hârdae, aninate de streșina casei, în fața tarabei: zuluți de cositoriu, căpățini de zahăr, lumânări de seș, sticle cu vutce, vișinate, viș colorate.

Doica nu întârzie a se'ntoarce însoțită de un tînăr.

— Iacă fiul meu, coconiță, ȕise Paraschiva; n'ai grije, el o face ce-i dori. Este paraclisier la biserică...

Tînărul sărută mîna junei femei. Ea-i șopti cîte-va vorbe.

— Bine, cuconiță, dar de te-o afla părintele Onofrei, ȕi se poate întâmpla rău de tot din partea boerimei, care o să se adune acolo...

— Să mă bagî în altar.

— O femee în altar!..

Paraclisierul, însoțit de Mărioara și de doica, merșeră la pridvorul bisericei. Aci aruncă o privire grijilivă în toate părțile...

— Nu e nimeni. Părintele s'a dus să se întâlnească cu boerii... Aă să vină peste cel

mult un ceas, ȕise el deschid nd u a biserice i. Poftim, dar e u nu te bag în altar, că-  păcat... O femeie în altar!... Te g nde ci!

— Bine, dragă Ni  ,  ntrerumpe doica, maică-sa... Nu te mai olic ri, păcatul l'  is-p  i cuconi a, că are de unde da, nu unul, ci 12 s rindare...

U a de stejar, bătută cu piroane de fer, se închise după ginga a prieten  a lui Beizadea Costake, fiul lui Vodă Ghica, iar doica se întoarse acasă, nu fără de a- i face trei cruci e ind din pridvorul biserice i.

 i tocmai la vreme să depărtase  i doica  i paraclisierul, că o minut  după aceea sosia părintele Onofrei. B tr nul duhovnic al celor mai mari case boeresci merse direct la locuin a lui Ni   paraclisierul, care abia intrase n tinda case , dregându- i glasul cu c ntarea game  : pa-vo-ga-di-zo-ni-ke-pa!

— Ni  ,  i ȕise părintele,  ntrerump ndu-l pe nota *zo*... Ni  , d -mă cheile biserice i. Aprinsă-  candela de la hram? C t o  nopta bine, te culcă, că n' i tu treabă la biserică...

II

Te văd! te văd! striga r sp ntia ul (gardistul) din fa a hanului lui Filaret (actual-

mente teatrul Național) într'o noapte întune-coasă din luna lui Octombrie, anul 1827. Răspântiașul zicea că *vede*, deși luminările de seū din cele două felinare, aședate unul în dreptul bisericei Sărindar, și al douilea tocmai în fața hanului lui Filaret, erau trecute de mult... Vorbă să fie că vedea! Era însă formula adoptată ca să scie spărgătorii de prăvălii că *Agia* (poliția) are oameni de pază.

De era orî nu vre-un pungaș prin apropiere de răspântia din cale, între două căsaturi zgomotoase, răsuna obicînuitul *te ved*, în noaptea de 18 Octombrie. Dar la câți-va pași de răspântiaș, învîluiți în zăbranicul negru al nopței se furișează două indiviđi cari se vedeaū că așteaptă îndepărtarea răspântiașului, saū adormirea lui, căci dînsul acum, rezemat de o tarabă de prăvălie, căsca tot mai cu poftă și pătruns de oare-care revenială a nopței, își mișca membrele, ca să și le încăldească.

— De geaba așteptăm, șoptește una din cele două umbre, n'o să adoarmă curînd și e mai bine să apucăm drumul pe la biserica «Dintr'o ȃi» și prin Sf. Sava să tulim pe la Colȃea orî prin *hudiȃa* lui Palade, spre Biserica Enei.

— Ai dreptate, răspunde tot șoptind cealaltă umbră.

Și amândouă pleaca căutând să nu răsune călcăiul cismelor pe bolovanii cu cari erau împlute găurele numeroase din stradă. Ajunși la Sf. Sava, misterioșii necunoscuți trecură printr'o *hudiță*, care răspundea, pe atunci, la biserica Enei. În pridvorul bisericii intrară și cu discrețiune batură de trei ori în ușa bisericei. Ea se deschise. La lumina candelilor din fața catapetasmelor se puteau vedea adunați aci câți-va boeri, de atare luându-i după hainele lor.

— Bine veniți, boeri dumneavoastră, zise preotul Onofrei, deschidând ușa bisericei la semnul întreit al celor trei necunoscuți.

— Adunatu-s'au toți ai noștri? întrebă unul din ei pe preot.

— Da, boerule; iată-l colo lângă strana domnească.

Cei doi sosiți nu erau alții de cât boerul G. Filipescu și cunoscutul Frangolea G. Filipescu, cel însărcinat de Grigore Dumitru Ghica-Vodă să lucreze împreună cu Alecu Filipescu Vulpe și cu hatmanul Stan Bălăceanu noua reformă a legilor țerei, după cererea Rusiei, era omul lui *Domnando*, mare și tare în consulatul rusesc al lui Minciaki. Tot așa

era pe lângă G. Filipescu, mare și tare, grecul Frangolea, omul care-l însoțea pretutindenea ca *prăselele* cuțitul.

Când aceștia intrară în biserică, cei adunați acolo, cât îi zăriră, le eșiră înainte.

— Bine veniși, boerule, ȕise lui G. Filipescu, Alecu Vilara. Protegiat de Minciaki, Vilara ajunsese de curând *factotum* al Vistierului mare Brâncoveanul. El era al 2-lea Vistier, el era sameș, el era și *nazir*, adică el ca nazir se *inspecta* pe sine-și ca sameș.

Și cu toată această situațiune favorizată de Vodă, Vilara ținea sfat ascuns dușmănesc cu boerii nemulțamiți de domnie.

— Vestе bună, boeri d-voastră, adăogă Vilara. A sosit mai adineazori scire la consulatul rusc, că flotele Franței, Angliei și Rusiei aũ nimicit flota turcească, în 8 Octombrie, la Navarin. Acum e vreme de ciocnit oul, să iasă puiul.

Toți boierii se fac roată în jurul lui G. Filipescu, candidat de domnie și amicul intim al lui Minciaki.

— Iacă, boeri d-voastră, omul de încredere al nostru, Frangolea. El are gata cinci sute de derbedei, meșteri de bătae; ba și de zarvă mare, ȕise G. Filipescu. Parinte Onofrei, pune patrafirul și adu Sf. Evanghelie, să jure

Frangolea că va fi credincios și tainic păzitor al cugetelor noastre și că ne va aduce până în trei zile capul lui Vodă.

Bătrânul preot făcu ce i se ceru și Frangolea jură cum îi porunci stăpănu-său.

— Cu greu am străbătut aci, cu Frangolea, mai dîse G. Filipescu, că aș poruncă răspântiașii, de la Aga, să pună mîna pe Frangolea, cât îl vor zări pe uliță, că a ajuns veste la urechile lui Vodă cum că la Cioplea, el a adunat cete de oameni. Marele spătar Alecu Ghica are poruncă domnească să pună, în poarta temniței, capul lui Kir Frangolea. Apoi nu mai e de răbdat, boieri d-voastră, adaogă a dîce cu vocea mișcătoare, agerul dușman al lui Vodă-Ghica. Poarta a cerut de la țeară 5 milioane de lei și pe atîta și proviant. De unde să mai dăm? În toate slujbele țerei numai rudele și slugele lui Vodă: Costache Ghica, Caimacam Craiovei; Gh. Ghica, mare postelnic; Mihalache Ghica, până mai eri mare Vistier; Nicolae Ghica, mare Cămăraș. Până și Neculai Trăsnea mare și tare, pentru că are fată frumoasă.

În cafas se auzi un sgomot.

— Ce este, părinte Onofrei? dîce întreprîndu-se oratorul.

— Nu-i nimeni, nu avea grijă, boerule,

răspune preotul. Este un diavol de șobolan care cam face *sprafcă* prin ale lădi ale creștinilor, adăpostite colo în cafas...

În realitate, acolo se urcase Mărioara, bine chitindu-se, că mai sigură va sta acolo, de cât în altar. Când G. Filipescu, în vorbirea lui, făcu aluziune la dînsa, ea, prin o mișcare nervoasă de picior, lovi lada lângă care ședea aciuiată.

Boerul, asigurat de vorba preotului, continuă discursul său: N'a mai rămas, boieri D-tre, nici pisica în casele nepoților și ale strănepoților lui Vodă nepusă în slujbe, ori să nu le fie trecute numele în catastiful lefilor de la cutia milostenilor... Vă place moneda calpă ce Vodă bate la Sibiu? Vă vine la îndemână paguba ce vi se aduce mereu cu schimbarea cursului monedei? Da Beizadea Costake să-și riță mereu de casele noastre, cum și-a rîs de biata fată a armanului Agob Tenghiroglu la Țarigrad?

— Eă m'am întors din pribegire, de la Brașov, — ȕice Scarlat Grădișteanu, ca să lucrăm împreună, să răsturnăm domnia, care ne surpă privilegiile și ne sărăcesce... Am fost prieten lui Tudor, și cu el jurasem să curățim neghina din griu. Nu pot privi țeara

pe mâna Ghiculescilor. La lucru, dar *simpatrioților!*

— Așa, la lucru! strigară și cei-l-alți boieri, între care erau Aga C. Racoviță, cel în casa căruia găzduia consulul rusesc Minciaki, marele clucer Fălcoianu, Hagi Moscu...

— Unde sunt adunați oamenii lui Kir Frangolea? întreabă Racoviță; sunt ei tot la Cioplea?

— Nu, boerule, răspunde Frangolea, că prinsese de veste despre ei Marele Spătar... I-am împrăștiat câte unul două pe la satele din Jilava până la Ciorogârla. Prin un călăreț al meu, toți oamenii mei vor fi la Cotroceni, până în trei zile cel mult. La porunca d-tră ei vor da iuruși asupra Curții domnesci. Până ce să prină de șcire beșlii turci ai lui Vodă și pandurii ce au adunat din oastea sfărîmată a lui Tudor, numai ce Vodă va fi adus în mâinile d-tră, viu sau mort...

— Acum că turcii au fost bătuți la Navarin și că strălucirea sa Minciaki este cu noi, de ce să mai trăgănim lovitura? adăose și G. Filipescu.

III

De ce atâta ură a boierimei împotriva lui Gregore D. Ghica Vodă?

— Cum să nu te urască, Măria Ta? Aă nu Măriei Tale ți-a fost milă de țăran și nu Măria Ta ai cerut Divanului, să mai scaadă din ȃilele de muncă ca să mai răsufle și nenorociții de Români? Apoi nu tot Măria Ta, ai cerut Divanului, să se dea la catastifele Visteriei din miile de *scutelnici* și *poslujnici* ce boierimea și-a însușit din birnicii țarei?

Așa judeca pe boierii rebeli, Nicolae Trăsnea favoritul Domnitorului și avea dreptate cât privesce soarta țăranului, dar nu și cât privia nețermuritul *nepotism* și *favoritism*, ce domnea la Curtea Domnitorului.

Vodă Ghica, grație vegherei neadormite a agerului său favorit Trăsnea, simțise încă de mai multe ȃile că boierii se mișcă, că ei țin sfaturi dușmănesci. Mai scia Vodă, că nu fără de tainica aprobare a lui Minciaki și nu fără părășia la sfaturi a lui Damnando, agentul lui Minciaki, clocotea cazanul zaverii celei mari. Când mai veni lui Vodă și vestea, că turcii aă fost bătuți la Navarin, Ghica ordonă să se ție gata trei-deci de cai cu hamurile pe ei, ca la ori-ce moment să

poată fugi din București, spre Ardeal, unde deja expediase comorile sale în mai multe sipețe încredințate fostei sale Doamne.

Ea se întorsese la București, după lungă absență, cu gând că aci să rămână. Era vorba să se împace cu Ghica. Imprejurările dădă o obligară să ia din nou, curând, drumul Ardealului.

IV

- Eșiră boierii pe rînd, tiptil, din biserica Enei, în care rămase numai preotul Onofrei. Când acesta se vădu singur, în întunericul abia răsbit de lumina candelor de la icoanele împărătesci și de la acea de la iconostasul hramului, își dădă: Ia să vedem, ce poznă aū mai făcut șobolaniū prin cafas. Că sgomotul adineoarea... Uite! lucrul naibeī! De ce mi se încreșce pelea capului, de ce mă furnică prin păr și simt par'că am ghiața în spate? Aī dăce că mi-e frică să mă aflu singur în biserică pustie, la miez de noapte... Ia tacī, popă, că doar nu întăiași dată te aflu în biserică noaptea, la *polieleū* și la *Utrene*... Așa, dar atunci e spre dăuă și paracliserul deritică prin biserică și aprinde făcliile de la sfeșnicile mari.

La dreptul grăind, cum să nu-i fie părintelui Onofrei, barem *sfială*, el care dîlnic a citit prin casele creștinilor, molitve de scos afară dracii... Ei, s'ar prea putea să nu fie fost adîneaorea sgomot de șobolan, ci de...

Ucigă-l toaca...

Așa cugeta părintele Onofrei, sugestionându-se tot mai tare, și cu o luminărică de ceară în mîna stîngă, luată de la sfeșnicul cel mare, urca *sfios* scara ce ducea la cafas și-și făcea din când în când, la soroace, cruce, și mototolea în buze un psalm al lui David.

Cuele de la tocul cismelor popei, lovind treptele scării, făceau un sgomot, care, înmulțit de echo al bisericei pustii, adăoga la emoțiunea lui, dar și la aceea a tinerei femei, care ascunsă în cafas, ascultase vorbirile boerilor și care acum se întreba cum va scăpa din mînele părintelui Onofrei, de răsbunarea lui și a boerilor conspiratori?

Ce să facă Mărioara lui Trăsnea? Sgomotul pașilor popei pe treptele scării se apropia tot mai tare... O clipă încă și e vai de Mărioara!..!

Dar muierea, la ora de grea cumpănă, e mai voinică de cât un bărbat. Marioara se repede ca fulgerul în capul scării pe care se urcă părintele. Sgomotul pașilor ei făcu

pe preot să se oprească în cale înainte ca el să fie dat cu ochiul de dînsa. Cu un curagiu, care creştea pe măsură ce scădea şi 'nainte ca el să se desmeticească, ea suflă în lumînarea din mîna lui, alunecă ca o şopărlă pe lângă el şi în câţi-va paşi este la uşa bisericeii, o deschide şi ese.

Părintele Onofrei tremura ca frunza popului la vînt, ţinîndu-se de zăbrelele scării, făcîndu-şi cruce şi dicînd: «Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, mîntuirea mea este Duhul Sfînt!»

Cu dinţii clănţănind de groază, părintele Onofrei se scoborî şi el d'a buşile pe scară, după ce mai multe minute rămăsese încremenit... O matahală neagră a trecut pe lângă el... Cine altul poate fi, de nu Sca-raoski? Că uite, miros de catran, de pucioasă a lăsat în urma ei. Vezi, aşa şi se cade părinte, dacă te amesteci în sfaturile boerilor duşmani ai lui Vodă! O să mă rog de prea sfinţitul Mitropolit să-mi citească molitvă de ertare... Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul...

De abia ajunse Marioara acasă şi Beizade Costache, în faptul zilei, însoţit de credinciosul său arnăut, bătea în fereastra de la camera fetei, care dădea spre stradă. Doica

Paraschiva deschise cu îngrijire poarta curței și introduse pe tânărul fecior de Domn în camera Marioarei, fără ca nimeni din casă să prindă de veste.

Juna fată de abia avusese timp să-și ia broboada după cap și să-și desbrace maloteaoa.

Beizadea o coprinse de fina-i talie și sărutând rumenii ei obraji, o întrebă: — Ei, ce ai aflat?

— Ce am aflat mi-a dovedit că nu mă înșelase feciorul de la vornicul Racoviță: da, boierii vor să dărîme domnia Măriei Sale, chiar dacă ar trebui să-și ridice ȳilele... — M'am ținut de juruință, dragă Costică, adăose fata după ce-î povesti, emoționată, toată scena din biserica Enei; acum e rîndul d-tale să-ți împlinesti cuvîntul. Eū sunt nenorocită... Când tata ar sci că eū sunt o fată necinstită, m'ar ucide.

Și cu brațele ei coprindea pe junele amant și'l strîngea la sînul ei...

Dar acum Beizadea, care aflate tot ce-î trebuia să scie, se smucesce din brațele drăgostoase ale fetei și nemilostiv îi ȳice: Nu, femeea mea nu poȳ fi!.. Te voiū mărta cu un om de treabă, te voiū înzestra...

— Netrebnice înșelător, strigă energica

fată a lui Trăsnea. Așa mi-ai grăit atunci când m'ai ademenit?... Eă nu sunt nenorocita fată a armeanului Tinghiroglu... te ucid !

Dar fărăja mai asculta vorbele Marioarei, Beizadea, deprins cu d'al de astea — eăi din cameră. Arnăutul îl aștepta la poartă. Insoțit de el și hăulind un cântec grecesc, se întoarse la curtea domnească.

Marioara, rămase singură, nu-și putu birui lacrimile ce o podidiră.

V

— Boerule, ăice lui G. Filipescu, arnăutul sėu Gherasim. O tănără fată vrea numai de cāt s'o primiți, ăice că are să vă spună o taină vajnică...

— Așa de dimineață? Nici nu sunt îmbrăcat...

— ăice că e vorba de viața d-tale.

— Să între...

Marioara Trăsnea sbucni în etacul marelui boer. Ea îi povesti tot ce făcuse astănoapte și cum Beizadea Costache acum scie pe nume pe toți cei cari se adunaseră la biserica Enei...

— Omoară-mă, boerule, sunt vinovată, dar îl iubeam și-mi jurase că mă va face soția lui...

Orî-cât de înfuriat putea fi G. Filipescu contra trădătoarei spioane, el, cu pătrunderea sa de spirit, cântări toate împrejurările și înțelese că Marioara, în setea ei de răzbunare, era cel mai bun aliat al conspirației contra lui Vodă. Deci el își potoli, cât mai bine putu, prima mânie și dîse fetei: te du acasă, frumoasă copilă... te vom răsbuna noi... Păzesce-te de a te mai întîlni cu Beizadea...

Imediat Filipescu vesti tuturor boerilor, amici ai lui, cele întîmplate și peste o oră cu toții erau adunați în chioșcul de la Ferăstrău. Toamna timpurie îngălbinise trestia din baltă și ostrovul pe care era durat chioșcul nu mai sgomota de șoaptele misterioase ale amorezaților. Ales la ore matinale, locul era cu desăvîrșire pustiū, deci bine ales pentru întîlnirea conspiratorilor.

VI

La curtea domnească era în dimineața zilei de 19 Octombrie 1827 mare mișcare. Beizadea Costake, cît sosise de la casa lui

Trăsnea, intrase în etacul unde odihnea tatăl său Grigorie D. Ghica-Vodă și-îi dete scire de toate cele ce se întâmplase în timpul nopței. Curând sosi și spătarul Alecu Ghica.

Cât află Vodă de conspirațiunea boerilor și mai ales când știu că Damnando al consulatului rusesc era cu boerii, el înțelese că domnia îi e pe stîrșite. Gata era Ghica-Vodă să ordone să tragă la scară caretele pregătite și să ia drumul Ardealului. Dar Beizadea Costache și Marele Spătar se împotriviră, dicînd că încă nu este primejdie pe cât timp Minciaki nu s'a arătat, fățiș, rău voritor al Domnului.

— Trebuie, Măria Ta, dice Spătarul, să fie înconjurați boierii adunați la sfatul de taină, cu pandurii din straja Curței și surghiuniți câțiva din capi și o să vezi cum se vor liniști toți cei-l-alți. Și iacă mi-a venit veste sigură, că tocmai acum boerii buntușnici s'aun adunat la chioșcul de la Ferestreu. Căpitanul de la straja Mogoșoaci mi-a adus acum o clipă asemenea scire.

În acea clipă intră în camera de culcare a lui Vodă, Nicolae Trăsnea, devotatul său servitor.

— Măria Ta, dice el, cu adevărat boerii

neprielnici Măriei Tale sunt la Ferestrău. Dă-mi voie Măria Ta, să iaă o ceată de panduri și peste o jumătate de oră ți'i aduc pe toți legați fedeleș.

— Fie cum vreți voi, ȳice Vodă, pufăind din nerghilea și făcând să clocotească apa din ea. Numai feriți-vă de a vă atinge de omul consulatului. Să te vȳd, Trăsneo!

* * *

Abia se adunaseră în chioșcul de la Ferestrău boierii de căpetenie înȳeleși cu boierul G. Filipescu. Se aștepta sosirea lui Damnando, când de odată o trăsură se oprește în fața Ostrovului pe malul lacului și din ea sare în luntrea de la mal Mărioara Trăsnea.

— Fugiți, boerii d-voastră, strigă tȳnȳera fată, deschidȳnd ușa chioșcului. Vine Tata și cu Beizadea, cu mulți panduri să vȳ prindă.

Boerii cearcă a o tuli care încotro...

Dar era prea târȳiu.

Tot malul lacului era înȳesat de panduri. Numai pasȳre să fi fost, ai fi putut scăpa din mânele oamenilor lui Trăsnea. Acesta se asvărle în o luntre și cȳt ai gȳndi este pe pragul chioșcului. Boerii staă toți încremeniți și îngroziți. G. Filipescu scoate an-

gerul cu plăsele de petre scumpe din șalul de la brâu și se răpede la Trăsnea.

Și mai răpede decât mișcarea lui Filipescu fu aceea a Mărioarei: ea se puse în fața armei ridicată de Filipescu, făcând din fragedul ei corp un scut de apărare a tată-său. Un moment și Filipescu ne mai putând opri mâna lui o ucidea, străpungând sinul nefericitei fete. Pandurii dădea însă în acea clipă iureș în chioșc și boerii fură prinși, legați cu mâinile îndărăt și fură așa duși înaintea lui Vodă.

Nicolae Trăsnea, buimăcit de primejdia în care se aflase Marioara, nu se mai gândea de cât la ea. Era fiica lui iubită.

— Mărioară, Mărioară, ce cauți aici? o întrebă el căutând să se convingă că n'a fost atinsă de angerul lui Filipescu.

Un ris convulsiv fu tot răspunsul fetei.

Mărioara era nebună!..

POVESTEA BALAURULUI

De la târgul Petrei pleacă o veche cale peste apa Cuejdiului celui nebun, pe la Dărmănesci și urcă un mare deal spre Cracău. E calea ce duce la mănăstirile cunoscute de maice, Văratic și Agapia, dar și la Târgu-Neamț.

Pe această cale s'a petrecut — e mult, foarte mult de atunci — o întâmplare, ce îmi propun să v'o povestesc.

În faptul unei zile din luna lui Maiu, pe când încă aburii matinali molatici și răcoroși încununau creasta dealului de la Dărmănesci spre Cracău, călărea grăbit — un călător, pe cât putea urca la deal bălanul, în buestru.

« — *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă...* »

hăulia acest călător, alternându-și cântecul cu îndemnurile adresate calului său și cu poc-

niri, din soroace în soroace, în tinere frunze ce smulgea, fără de scop, din pomi codrului pe sub care trecea.

— *«Mare-i dealul, lungă-i calea,
Dară nu-mi întrece jalea...»*

hăulia un alt călător, care acela descindea dealul.

Și acesta și cel-l-alt se vedeau, după haine, că erau din breasla mazililor, breaslă necăjită cum e mai rău, că nici boeri nu puteau fi, dar nici țărani *«a catadicsi»*... Vai! de viața lor, că una-două venea pitac domnesc să plece *atîfia* mazilii, ba cu o treabă a cărmuirii, ba în alta a domniei...

Tot pe drumuri, prin văi și coclauri își treceau zilele albe și nopțile negre... Doară cei mai bătrâni din sat se mai odihneau, deacă D-zeu le dădea câte un rod bun din sângele lor, câte un flăcăoandru voinic, cum erau și acești doi călători, că făceau rîndul bătrânilor la slujba țerei, feciorii lor.

— Bună dimineața, vere Țeară-lată, strigă de departe călătorul ce urca dealul către cel care îl pogora, mai mult sêmăluindu-l decât cunoscîndu-l bine, prin aburii dimineții.

— Bun ajuns, vere Busuioc... Dar încotro?

— Dar din cotro și d-ta?

Amëndouî tinerii călători descălicară și le-gându-și caii de câte un fag bătrân, se așe-đară pe un trunchiû răsturnat de trăsnet și pe jumătate putred.

— Vin de la cetate, ȑise Țeară-lată, că m'aû trimis acolo, la mănăstire ispravnicul cu cărți la starețul... A poruncit M. S. Va-sile-Vodă Lupul să găsească conac (gazdă) pentru Hatmanul fratele Măriei Sale, care merge să-și vadă de Sf. monăstire Agapia cea zidită de ei... Dar tu mă Busuioc, în cotro mă?

— Eû? În cotro?

— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă!..*

răspunde apocaliptic flăcăul... Măi, Țeară-lată, să știû bine, că mi-or putreȑi oasele într'o groapă de 'ocnă, eû am să fur fata de la mănăstire, că mi-e dragă, vere, de n'am odihnă nici o clipă... Ȑi și noapte chi-pul Rucsandei îmi pironesce mintea și vȑdul...

— Să furî fata de la mănăstire? Mă Bu-suioc, ai înnebunit? Nepoata lui Vodă? Sora Rucsanda de la maica starița? Bagă-ți min-ȑile în cap, mă vere, orî ȑi-e poftă de măr-

gele roșii pe la gât... Că Măria Sa Vodă Lupul nu glumește!..

Busuioc vede cu ochii minții într-o clipă toporul gădelui d'asupra grumazilor lui, dar tot în acea clipă în mintea lui se înfățișa chipul Rucsandei, frumos, tânăr, fermecător.

— Ce o fi să fie? eu o fur...

— *Sub o poală de icoană
Cernita mă chiamă!..*

II

În chilia maicei Domnica, stareța mănăstirei, o fată frumoasă, de vr'o 16 ani, în rasă de soră, aprindea candelile de la ico-nostas și împodobia cu flori de primăveară icoana Maicei Domnului cea ferecată în argint de Nușu, argintarul domnesc de la Suceava.

— Rucsando, e vreme să mergi la S-ta Leturghie, că ađi! e Înălțarea Domnului, ăse bētrāna stareța, intrānd în camera unde gāsirām pe juna fată. O să cānți la strana dreaptă, cu celelalte surori.

— Ascult, maică.

— Și veđi, nu mai preāmbila ochii prin biserică, după obiceiū. Ține-i pironiți spre

altariu... Că nu şade bine fetelor, precum mieușelelor lui Hristos, să mai întâlnească cu ochii lor căutătură lacoma de mirean... Haideți, pune-ți culionul peste frunte și să mergem, Rucsando.

Și eșiră amândouă, Rucsanda pășind după maica stăriță, prin cărărușa strîmtă, mărginită de ambe părțile cu pajiștea verde a primăverii.

Abia făcură câți-va pași în spre biserică și ochii Ruxandei zăriră pe Busuioc descălecând sub poarta clopotniței mănăstirii. Maica Domnica nu observă ce mișcare fără de voie agită tot corpul Ruxandei și cum peptul ei începu a bate cu o mare repeziciune, care trimitea la obraji o rumeneală mai frumoasă de cât aceea zugrăvită tainic pe geana cerului de razele soarelui, care încă nu a sosit pe lume.

Busuioc zări și el pe Ruxanda. Nici el nu știe ce să facă mai întâiu: să-și lege calul de fiarele porței, ori în două pași să sboare spre fată?..

Maica Domnica, cu cărja stărețească în mână intră în biserică și luă loc pe jețul stărețesc de la dreapta. Ruxanda rămase câți-va pași îndărăt. Acum se uita spre maica stăriță, acum își îndrepta privirile spre ușa bi-

sericeî. Ce greu ți-e pasul, ce anevoie mergi înainte, când aștepti să te ajungă cel pe care iubesci!

O privire a maicei stărițe sili pe tânăra fată, de și cu pas trăgănat, să meargă la strană, unde cele-lalte surori cântău *amin* și *Doamne miluesce* cu glasuri dulci îngeresci.

— Ochii spre altar! i-a zis maica stăriță; dar floarea soarelui o poți opri de a nu se întoarce spre razele celui care i-a dat nume? Geaba te cheamă altarul, dragă soră, pe ușa bisericei a intrat soarele inimei tale...

Și nu numai Ruxanda, dar și cele-lalte surori trimiseră câte o privire furișată spre noul venit, că era frumos și tânăru, de fura mințile fetelor.

III

În toamna anului din urmă, Măria Sa Vasile Vodă, călătorind prin țeară, cu alaiuri nenumărate și trecând prin ținutul Neamțului, voia să meargă la Cetate, unde înființase biserica cu hramul Sf. Neculae, ca s'o târnosească. Turcii poruncise lui Vodă să dărâme toate cetățile, dar Vasile Lupu, om

istet, băgă sfinte icoane în Cetatea Neam-
țului și o prefăcu în mănăstire, ca s'o scape
de peire.

Din porunca ispravnicilor de la Camina
(Peatra), maziliî din toate satele ieșiră în ca-
lea lui Vodă pentru cinste și alaiū. Cei mai
tineri, călări, sprijineau leagănele domnesci,
în care călătorea Vodă cu Doamna, Hatma-
nul, fratele lui Vodă, și fetele din haremul
Doamnei. La trecerea pe apa Moldovei lea-
gănul cel din urmă în care era nepoata lui
Vodă cu maica stariță Domnica, se răsturnă
în riū; noroc că lângă trăsura era Busuioc
și Țeară-lată, vărul său. Busuioc smulse în
brațe din trăsura pe Rucsanda, iar Țeară-
lată ajută, pe cât putu, pe cuvioasa maica
stariță. Trăsura perduse o roată și altă tră-
sură îndărăt nu mai era, cu care cele două
călătore să treacă apa. Ce-i de făcut vere
Busuioc? întrebă Țeară-lată, arătând cu mâna
cât s'aū depărtat cele-l-alte leagăne cu alaiul
domnesc?

Busuioc depusese din brațe pe Rucsanda
lângă țerm. Rucsanda, emoționată, îl privea.
O privea Busuioc mișcat.

— Ce-i de făcut? răspunde mândrul flăcău;
adică cum trecem noi în toate Țilele apa
prin vad? Bălanul mi-e voinic, murgul tău

mănâncă jêratic. Ia tu pe cal pe maica starița : trec eu cu bălanul meu pe Domnița . . .

Și înainte de ce să stea pe gânduri cele 2 femei, voiniciile le urcara pe cal cu dâșii, nu fără ca Busuioc, pe nevădute de maica starița, să-și cam bată joc de vêrul Țeară-lată, care n'avea partea cea mai bună.

Trecură apa și par'că Busuioc ar fi vrut să fie lată cât Dunărea, că simțea la grumajii lui voinici răsufierea caldă a tinerei fete și brațele ei îl strângeau de mijloc, că de... se temea fata să nu cadă...

O dată pe mal, Busuioc sări de pe cal, luă în brațele lui vînjoase pe frumoasa Rucsanda ; ajută lui Țeară-lată să pogoare sarcina ceva mai grea, de și sfântă, pe maica Domnica.

— Ascultă vere, Țeară-lată, rămân eu aci cu d-lor, încalecă și sboară ca gândul de ajungi alaiul, să vie o trăsură îndărăt să ia pe jupănițele.

Până ce Țeară-lată îndeplini cele dîse de Busuioc, el întinse pe prundul malului manta roșie de Brașov deslegată de la oblâncul șalei.

— Poftim, măicuță, poftim Domniță, de sezeți până vine leagănul.

Rucsanda urmărea lung, cu dulce privire

toate mișcările voinicului Busuioc. După ce se aședă jos, ea întrebă pe tînăr : cum îl cheamă? de unde este? are părinți?..

Se întetea întrebare din întrebare de par'că isvorea șiroi limpede din stîncă de la munte.

Nu, nu erau numai întrebări banale, pornite din simplă curiozitate, un observator cunoscător al adîncimei sufletești, ar fi tălmăcit întrebările, de cari nici tînăra fată, nici voinicul mazil nu și-ar fi putut încă da seamă... Par'că 'și dă seamă fulgerul încotro se îndreaptă?.. Era dragostea care fulgera sîngele copiilor acestora.

Și răspundea Busuioc cu drag la întrebări și spunea fetei cum el este fecior de neam, cum tatăl tatălui său fusese boer de Divan la curtea lui Ieremia Movilă Vodă, dar cum cădînd în răsboi, a rămas mama sa vîduvă de tatăl său, și el un băețan de n'a mai putut străbate la curtea Domnitorilor următori, de aû fost bucuroși să-l lase domnia măcar *mazil*.

Rucsanda asculta cu o vedită plăcere povestirea voinicului.

— Audî măicuță, dicea ea, nu e din oameni de rînd. Și dicînd acestea, obrajii i se rumeneau ca un măr pîrguit de auritele rațe ale soarelui. Apoi ea se uita și mai cu drag

la Busuioc și îi spunea cum și dânsa este fără de mamă și fără de tată și cum unchiul său, Măria Sa Vodă, e singurul ei sprijin pe lume.

Când Busuioc îi spuse că răzășia tatălui său e doar la depărtare de o fugă de cal de mănăstirea unde măicuța este stăriță, se făcu un moment de tăcere; Rucsanda se uita când la Busuioc, când la maica Domnica, iar Busuioc par'că mai aștepta să audă grăind fata, cum aștepți cu urechia ciulită, în tăcerea nopții de primăvară, să prindă ciripitul dintâi al privighetoarei.

Dar leagănul sosi urmat de călărețul Țearălată. Busuioc ajutând pe Rucsanda să se urce în leagăn, simți că mânuța ei albă strîngea pe a lui. I se păru că cerurile se deschiseră; el cuprinse într'o căutătură caldă pe copilă...

— Maică Domnică, Țise dânsa aședându-se lângă stăriță, ce frumoase locuri sunt pe aci! Eă nu mă mai duc nici la Iași, nici la Suceava; mă primesci ucenică la mănăstire?

Și Țicînd aceste vorbe cu glas mai tare, par'că dorea să fie audită de Busuioc și își întoarse frumoșii ochi negri în spre el, care încălecăse și Ținîndu-se aproape de leagăn

din partea Rucsandei, urmărirea toate mișcările ei trupesci și sufletesci.

Din acea zi Rucsanda și Busuioc se iubiră, iubire sântă și tainică, care mija în adâncul sufletului, dar pe care Busuioc, un biet mazel, nu cuteza să o mărturisească și pe care Rucsanda, nepoata lui Vasile Vodă Lupul, nu găsea mijlocul s'o prefacă din vis în stare adevărată.

Rucsanda rămase la mănăstire pe lângă maica Domnica. Nici îndemnurile lui Vodă, nici tabelul ce i se puse înainte de însăși maica stărița, de greutățile vieții monacale nu o făcură să-și schimbe hotărîrea. Nici la Iași, nici la Suceava, Rucsanda nu mai putea întâlni pe mândrul și frumosul flăcău, pe când rămânând la mănăstire ea spera să-l poată revedea. Asemenea cugetări le ascundea tânăra fată în adâncul inimei sale, dar ele erau călăuza ei în hotărîrile luate.

Rămasă la maica stăriță, după ce curtea întreagă își luase ziua bună de la ea și se întoarse la Iași, Ruxanda aștepta ziua de Duminică, ori de sărbătoare, cu nerăbdare tot mai spornică. În asemenea zile locuitorii mirenii din satele vecine veneau la mănăstire. Sprijinit de o arcadă din biserică, Busuioc nu lipsea nici o dată. Ochiul lui cătau ei spre

strana din dreapta la care, după câte-va săptămâni de stare în monăstire începuse a cânta tînăra *soră* Ruxanda ? Nu ochii Maicei Precestei de la catapeteazmă se întăleau cu ai lui Busuioc, ci ai *sorei* Ruxanda ! Şi se făcea roşie de'î dicea maica stariţa : nu cânta din pept fată dragă, că prea te-ai *înroşit* ! .. Cântă mai din cap !

Trecu Duminecă după Duminecă, sîrbătoare după sîrbătoare, Crăciun, Anul Nou, Bobotează, Paşti, pe vremi groaznice de iarnă, prin troene şi viscole de n'ai fi dat afară din casă un căne, dar de la biserică nelipsit era Busuioc ; pururea la acelaş loc, nemişcat, ochii pironiţi spre... icoana sufletului lui, şi se părea o cariatidă sprijinind bolta bisericei. O singură şi ochii Ruxandei nu aflare pe Busuioc la locul obicînit în biserică. Ruxanda se îmbolnăvi, avea friguri...

— Ai răcit, Ruxando ; cât s'o întoarce părintele Natanail de la înmormîntarea bieteii vîduve Maria a mazilului Busuioc, o să-ţi dea el nişte picături ce le are de la doctorul italian din Iaşi şi o să-ţi treacă frigurile.

— A murit mama... *lui* ? întrerupse Ruxanda. Ce spui, măicuţă ?

— Mama *cui* ? întrebă la rîndul ei, intrigată, călugăriţa.

Sânta femeie perduse cu totul din amintire pe tînărul Busuioc, voinicul de la apa Moldovei; ea nu mai ştia de cât ceea-ce îi spusese duhovnicul monastirei, ca să-şi justifice absenţa pe dîoa aceea.

Ruxanda nu mai răspunse, dar acum, explicându-şi în mintea ei, cauza lipsei de la biserică a lui Busuioc, nu mai avu nevoie de leacul părintelui Natanail; ea se înzdreveni la moment...

IV

— S'a stins focul în cădelniţa maică, dîse la leturghia de Înălţarea Domnului, către stareţ, clisiarha cea mare; bine-cuvîntează să meargă sora Ruxanda la chilia stareţiei, că i cea mai aproape, să aducă în căţuie ceva jăratec.

Maica stareţă se învoi.

Cu ce mişcare răpede plecă Ruxanda de la strană, luând din mîna clisiarhei căţuia de fier.

Ea eşi, nu fără a-şi întoarce capul în spre locul unde era Busuioc. Acesta, — ce-î puterea pasiunii! — presimţise eşirea din biserică a Ruxandei şi el era deja în pridvor, pe când ea îl căuta din ochi lângă arcada obişnuită.

Slujba în biserică continua...

Maica stareță numără pe mătâni «Doamne miluesce», corul de fete făcea să răsunе bolta bisericei de glasuri limpede, aduse pe nas...

Dar Ruxanda cu jăratecul nu mai vine.

Maica clisiarhă își frîngea mâinile. E ora să iasă cu sfintele daruri și diaconul are cădelnița stinsă.

— Să meargă altă cântăreață să dică Ruxandei să vină mai iute...

În acea clipă intră în biserică cu pas pripit maica portăreasă. Are fața speriată, tremură buzele ei groase pe gingiile veduve de dinți. Ea se apropie de maica stareță și face mătania datorită:

— Maică, bine-cuvintează... so-a Ruxanda a încălcat pe un cal cu un mirean și... (făcându-și cruce).

— Ei și?

— Și a fugit calul în goana mare...

Mare turburare în toată biserica... Maica stareță se repede spre ușă, preoții staū cu slujba întrebând prin dverele altarului, deschise înainte de vreme, de este foc unde-va? surorile dau busna la ușa bisericei.

Cât ai clipi din ochi, o droae de argați de le vitele mănăstirei încălecă pe caii de la

imaș, pe deșelatele, și pornesc toți, în toate părțile ca furnicile, dintr'un furnicar.

Le-a ȋis maica stareță: Acum să-mi aduceți fata! E nepoata lui Vodă... Perdeți capul de nu o aduceți!

V

— Te iubesc! Vino! Lumea e mare! Fii fericită, Ruxando! Vino!

Atâtea vorbe putu șopti Busuioc Ruxandei în pridvorul bisericei. Fata, care îl căuta cu ochii în biserică și-l întoarse dulci și tainic grăitori către june, mai privi odată lumea din biserică.

Și într'o scăpărătură de cremene, calul e deslegat de sub clopotniță, ca pe o pană Busuioc ridică pe Ruxanda pe cal lângă el și înainte de ce călugărița portăreasă să se desmeticească și să strige, calul pleacă ca un vîrtej de vînt; fâlfâie rasa neagră a sorei, culionul cade după cap, în părul negru ca abanosul și despletit se joacă vîntul stărnit de iuțeala ameteitoare a goanei și se duc, tot se duc...

«Munți și văi se limpezea!»

Dar iată, măre, că Busuioc zăresce îndărătul lui un nor negru de praful ridicat de

caii gonașilor argați. Și ori-cât striga flăcăul: — Acum să te ved, Bălane! Nu ne lăsa Bălane! Și ori-cât bălanul înțelegea glasul rugător și mângăetor al stăpănu-său, norul negru tot mai aproape se vedea.

— Suntem perduți! țise Busuioc, ne ajung din urmă...

— Ba nu sunteți perduți, strigă o voce din tufiș, dacă veniți cu mine.

Dar din tufiș nimeni nu eșia.

Busuioc opri calul, sări jos după el și merse la tufiș.

— Dar cine ești tu? Nu cumva ești d-ta, vere Țeară-Lată? O fășnitură prin frunzele uscate cădute din toamna trecută se auzi.

De sub ele țîșni un șearpe mare de două stîinjeni. Ruxanda se îngrozi, calul sforăi din nări... Busuioc îl apucă de căpăstru și cu mâna cea-l-altă ridică securea din brâu asupra capului șarpelui.

Un hohot lung sbucnit din tufiș, îngheță sîngele în vinele Rucsandei.

— Incălecă, Busuioc, mai țice glasul misterios, și urmează după șearpe.

Busuioc încălecă.

— Să fii tu Ucigă-l crucea, orî înger trimis de Dumnezeu, te urmez deacă scapi pe

Rucsanda, deacă o dăruiesci sufletului meu !
strigă flăcăul încalecând.

Șearpele începu a sălta prin codru, când la dreapta, când la stînga, cu o repeziune că de abia se putea ține de el bălanul. Și fugind ca eretele în văzduh, prin codru fără cale și fără de potecă, sărind peste buturuge de pomi căduți, acum urcând dămburi drepte ca peretele, acum pogorînd stînci lunecoase pe cât urieșe, abia putea-Busuioc să apere capul scump al fetei de isbirile crăcilor de pomi ce-î închideaū calea. Și aū mers, tot aū mers, după șearpele neobosit, cu bălanul numai spume, de la eșirea din leturghie până la toaca vecerniei, de la a vecerniei până la a privigherei, când cloșca cu pui se ridică strălucitoare pe cer.

Dar de odată șearpele se face nevădut și înainte de ce să-și dea seamă Busuioc de primejdie, Bălan se poticnesce... el cade într'o prăpastie groaznică, fără fund!.. Un sgomot subpământesc, asurđitor, amestecat cu țipete de muritori se repercută din rărunchiū prăpastiei, apoi succede o tăcere mormîntală...

— Așa pățește cine se atinge de mielușelele lui Hristos, strigă glasul misterios, din adîncul prăpăstiei.

Când în ziua următoare argații mănăstirei deteră de Busuioc și Ruxanda, îi găsiră morți, dar îmbrățișați.

Argații duseră cadavrele la S-ta Mănăstire.

— I-a pierdut Balaurul Muntelui, maică stareță, diseră argații.

— Balaur? Balaur e dragostea, gânde bătrîna călugăriță.

De atunci dealul ce urcă de la Dărmănesci spre Oșlobeni și Cracău, se numi: *Dealul Balaurului!*

O SOACRĂ DIN 1823

Cine vedea pe Stanca lui Vasile și a Ioanei Guraliu din Craiova, la leturgie, Dumineca, la mănăstire, nu putea să nu gândească — între două cruci ori două mătănii: — «Oleoleo! ce mândrețe de fată!» Până și biv-vel¹⁾ Logofătul Constantin Câmpineanu, caimacamul Craiovei, întâlnind într'o ȕi pe Stanca în cale, nu putu să nu-și oprească calul arăpesc, ca să-și îndrepte privirea încântată spre Stanca. Ce bine 'i ședea în cămașa ei înflorită cu altițe de arniciuri colorate și fluturi de aur, strînsă pe sînu-i virginal, cu coȕile pe spate, lungi și negre, cu șoldul împresurat de fota, vȕrgată de pare că se îngâna pe ea amurgul cu ȕiua... Dar când aducea apă de la puȕul cu Crucea-de-peatră!.. Ș'o fi vȕȕut purtând ulciorul cu

¹⁾ Fostul mare Logofăt.

smaltț verde pe umăr, iar cu cea-l-altă mână sumecând ușurel fota după piciorușe, ca să nu se ude în pîriul de la puț și pricepeai de ce însuși marele caimacam al Craiovei se opri în cale să-î vorbească.

— A cui ești tu, fetică? o întrebă boerul Câmpineanu.

— A lui jupân Vasile Guraliu, starostele de cojocari subțiri.

Cine șcie ce ar mai fi întrebat boerul cel mare pe Stanca, deacă nu s'ar fi adunat, într'o clipă, lumea în jurul lui și al fetei... Cum să nu se adune lumea, care cunoscea pe boerul caimacam, când îl vădu că și o-preșce armăsarul să stea de vorbă cu Stanca? Firească *perierghie*¹⁾ era aceea a lumei. Numai, deacă vădu marele boer lumea adunată, dete biciu calului și-și căută de drum, nu fără de a mai întoarce capul, ca să mai vadă pe Stanca, care-și urma calea cu demersu-î grațios.

* * *

Dar nu trecu pe la Puțul cu Crucea-de-peatră numai boerul caimacam, în acea și

¹⁾ Curiositate.

de 12 August 1823, ci-și mai adăpă calul său, în sghiabul de la puț și Constantin Țoroceanu.

Era Constantin Țoroceanu moșnean din plasa Valcan, de la Jiul-de-Sus ori «Gorj», cum se încăpăținează administrațiunea, a porecli pe slavonesce acest județ românesc. Mândru flăcău era Țoroceanu și mamele îi scoteau pe întrecutele fetele în cale-i, că doar l'or prinde în mreajă, că de! nu era numai flăcău mândru ca Făt-frumos din poveste, ci mai scia toată lumea că stăpânia gogemete «Ocină»¹⁾ înșghebată din trei «betrâni».

Stanca, care tocmai sosise la puț când descălecaser Costică, primi să-i dea ajutor călărețul la ridicatul cumpănei cu ciutura cu apă din puțul adânc. Ba ce făcu, ce dresă Costică, mânilor lui ridicând cumpăna, întâlniră, nu numai o dată pe ale Stancăi... de se rumenea ca nisce mere domnesci obrajii fetei... D'apoi când flăcăul aședă ulciorul cu apă pe umărul fetei!.. Să fi vădut atunci cum se roșiă Stanca!

Da ce? am ținut eu catastif ca un calemgiu de la visterie, de havaeturi, de toate

¹⁾ Moșia de la ascendență.

mişcările sufletesci ale unui flăcău de 20 de ani și ale unei fetișcane de 16 primăveri?

Să spun numai, că din ziua când s'aû întâlnit la Puțul-cu-Crucea-de-Peatră, ei s'aû iubit; îmi ajunge atâta pentru șirul povestirei mele.

Peste puține zile de la întâlnirea lor la puț, toată mahalaua Precistei de la Dudu, resună de vestea, că se mărită Stanca lui Vasile Guraliu și a Ioanei cu Costică Țoroceanu.

Și fetele fericău pe Stanca. Numai vecinele de casa miresei șopteau între ele:

— Săracul bietul Țoroceanu! în ce casă a intrat! pe ce mâni a încăput! Soacra e o aspidă... O să-î facă zile fără de soare...

— Nefericitul de Țoroceanu! Bine dîseși, cumetă; păi n'a murit de necazul ei cel-l-alt ginere a *babeî* Ioana a lui Guraliu?

Adevărul e că groaznică soacră își luă pe cap Constantin Țoroceanu!

* * *

Se făcu nuntă mare. Nunî aû fost însuși boerul Caimacam al Craiovei, cu soția sa. Ce mai alaiû însoțea [nunta de la casa lui

jupân Vasile Guraliu până la biserică ! Ce mai ospet domnesc după nuntă ! ..

Numai d'abia se împrăștiară musafirii de la nuntă, și începu viața amară a lui Țorocanu.

Când cugeta bietul mire că de acum începe viața fericită pentru el, iacă vine mama soacră și ia de lângă dînsul pe Stanca, care tocmai își desprindea beteala după cap.

Ba că una, ba că alta, Stanca nu se mai întoarce lângă bărbatu-său în acea seară.

— Da de ce așa, mamă soacră ? Întrebă Costică a doua-ți, cu ochii roșii de nesomn, de zadarnică așteptare.

— Păi ce ? Nu cum-va ți-am dat pe Stanca s'o nenorocesci ?

— Cum s'o nenorocesc ? Nu-î nevasta mea ? Nu cu mine are să-și petreacă de acum înainte viața ei ?

Stanca se uita înlemnită când la mama ei, când la Costică și sta pironită pe loc.

Dar Țorocanu cât simți că are a face cu soacră zănatică, de care ascultă orbesce fata ei, își dișe : las că știu eu ce să fac.

Și făcu ceea ce scia că trebuia să facă : a doua noapte se furișă binișor din camera lui și străbătu în aceea unde dormea *nevasta* lui. Cum dormea, îi astupă gura să nu țipe,

și în puterea nopții încălecând pe calul mai dinainte pregătit la scara pridvorului casei, lăsa pe Stanca pe cal și fugi băete, ca gândul, ca vântul.

Când socoti că nu-l mai poate ajunge mama soacra, în zori de ziua, ajunși la un sat, Costică năimi o căruță, care-l duse până seara la *Ocina* lui.

Plânse Stanca cât plânse după părinți, dar apoi se liniști și două luni de zile viața lui Țorocanu fu dulce și femeea lui începu pare-se a uita de măsă și de tată-său.

* *
*

Dar mama soacra nu uita. Două luni i se părură două ani. În aste două luni, aspida își ascuți acul veninos. Cum să facă, cum să dreagă să strice casa fetei sale? Ea plăti bine dascălului Firfircă, de la S-ta Precista, să meargă la moșia lui Țorocanu, să întâlnească pe Stanca și de n'o vrea cu voie bună, s'o răpească și s'o aducă la casa părintească din Craiova. Ba mai dete niște bacleale să le ducă Stancei, ca ea să dea din ele de mâncate bărbatului său, *dar ea să nu guste din ele.*

Dascălul n'avu nici o greutate să convingă

pe Stanca să se întoarcă la părinți. De mică copilă ea nu scia de cât de *voința* mamei sale. O privire a ei o fascina! Poate că încă iubea pe Costică, dar *voința* mamei sale o stăpânea mai mult decât iubirea soțului său. Decî primi să fugă cu dascălul Firfircă la casa părintească.

— Dar cu *baclavaua* ce facem? întrebă dascălul Firfircă.

— Pune-o pe masă, colo. Eū nu i-o dau.

Se gîndi dascălul, că ajunge să ducă a casă la Craiova pe Stanca. Ce să mai stăruiască a *otrăvi* pe nefericitul Țorocanu, cu *baclavaua*?

Că era otrăvită cu șoricică și argint viu.

Noroc că dete peste ea cănele de vînat al lui Costică. Hăzor mîncă din *baclava*, tocmai cînd intră în cameră stăpînu său.

— Uite, cotarla, mînăncă *baclavaua* făcută de Stanca... Mașir!..

Cănele fu isgonit și acum se pregătea Costică să pună talerul cu *baclavaua* rămasă pe o poliță înaltă, cînd de odată intră în casă mama lui:

— Costică, a fugit Stanca cu un om de la Craiova. A vădūt-o ciobanul nostru Ilie... Goneaū caii în toată puterea lor, de se netezea pămîntul.

Incrementit rămase Costică...

Un argat intră iute în casă:

— Jupâne, Hazor se svîrcolesce și che-lălăe... O să moară cânele... strigă el.

Ca un fulger luminând noaptea fu graiul argatului... Moare Hazor... A mâncat bACLAVAU... E otrăvită... Mamă, mamă, Stanca a voit să mă omoare!..

— Nu Stanca, dragă Costică, ci cu bună seamă soacră-ta.

— Dar eă o iubesc, mamă, nu pot trăi fără de Stanca!..

* * *

Ce-î rămâne bietului Țoroceanu să facă? Scăpat prin cânele Hazor de moarte, el reclamă la justiția din Craiova, cerându-și îndărăt pe Stanca de la părinții ei. Iacă actul oficial din care am scos istorioara noastră de mai sus:

Prea înălțate Doamne,

«După luminata poruncă a Înălțimei Tale, ce mi se dă la alăturata jalbă a lui Constantin Țoroceanu, din Sud¹⁾ Gorj, făcând

¹⁾ Sud, adică județ.

cercetare, am vădut că jalba lui este pentru Vasile și Ioana, soția lui, de la Craiova, că luând în căsătorie pe Stanca, fata lor, numai două luni de zile a trăit cu dînsa căsnicesce, iar de atunci până acum, după re-lele povățuiri ale părinților, nu numai a fugit soția sa de la casa lui, dar cîtă vreme a ședut cu dînsul, n'a putut trăi cît de puțin în liniște, încă a cugetat să-i răpue și viața dîndu-i argint viu și săricică de a bînt... Țorocanu acum cere, ca cu mumbașir să se aducă aici, atît socrii lui, cît și soția sa, a'și afla dreptatea. Aū arêtat spre dovadă de vădui și anaforaua ce aū făcut Clirosul S-tei Episcopii, scrisă fiind de la trecutul lui August în 9, prin care îndatorează pe pârîții socri lui, ca nu numai să ducă pe soția jăluitorului a casă la dînsul de unde vor fi ascuns'o, ci încă să-i dea și legătură prin zăpis, că nu o vor mai sfătui spre neunire și ori-cînd va mai fugi să fie tot ei datori a o aduce la jăluitor și să se și pedepsească, căci vre o pricină de despărțire n'aū găsit între jăluitor și soția lui. Deci fiind-că de mai sus arêtata anafora a Clirosului S-tei Episcopii nu se găsește jăluitorul învinovățit, ci mai vîrtos îl arată, că este om cu bună stare și chivernisit și pricina neunirei în căsnicie

se vede că este din povața părinților, și de vreme ce arată jăluitorul, că soacra lui a cutezat rele asupra vieții lui, pregătindu-i baclavale cu argint viu și cu săricică, ca să-l omoare, găsim cu cale, să se dea luminată porunca înălțimei tale, cu mumbașir aprodatmănesc, să meargă la Craiova, unde să-l înfățișeze înaintea d-lui caimacam și a d-lor boeri ai Divanului...»

1823. Decembrie 1

Dreptatea a înapoiat pe Stanca la casa lui Țorocanu, iar pe *mama soacra* a făcut-o *surghiun* pe toată viața la o mănăstire.

Câți gineri n'ar bine-cuvînta astă-zi asemenea judecată !

ILIEȘI STURDZEA

EPISOD ISTORIC

Un șir de care mocănesci urca în dimineața din Maiu 1673 dealul Bordei, vechiul drum al Romanului, prin codrii seculari. Cine n'a aușit și n'a înțeles graiul jalnic al osiei de la carul, ale cărui roți se înfundă în făgașele drumului disfundat, acela n'a aușit și n'a înțeles nici doina ce hăulesce țeranul. Acesta, cu stremurariul în mână, învăluit în aburii umeși, ce vine din văile Iașilor se ridică a lene spre culmea dealului poleită de geana dălei, îndeamnă, la soroace tot mai dese, obositele vite de la jug, iar osiile carurilor, care de cari mai guralii, întetesc o musică stranie și pătrunșătoare la suflet. Cine nu-și simte sufletul nedomirit, mișcat, ascultând, veara, la câmp, pe ăi de arșiță, țirăitul greerului; cine nu simte sufletul său răs-

colit la auđul cîntecului carului țăranului român, ars și el de nevoi, acela numai n'ar fi priceput, adîncă durere, nemărginitul pês al țăranilor, cari urcau dealul Bordei, ducînd proviant pentru oștirile turcesci, tocmai la Nistru.

Și de ce se tînguia duios șiragul de care urcînd dealul Bordei?

Apoi nu era oare domnia jacașă a lui Duca Vodă? Și Hîncu cu cei doi tovarăși ai lui: Durac și clucerul Constantin, cari cu Lăpușnenii și Orheenii juraseră isgonirea lui Duca Vodă, nu fuseseră răpuși de domnitor, ajutat de oștiri turcesci? Și nedreptatea și tirania nu se întinseseră și mai aprige asupra țerei?

Avea de ce să cînte jalnic roțile de la șiragul de care încărcate cu podveđi turcesci.

— Moș Tighicene, ce ne facem de o mai dăinui răsmerița? întrebă unul din cărauși pe cel mai bătrîn, care pe jos, cu strămurarea în mână, îndemna boii la deal.

— Ce să ne facem? Să gemem și noi cum gem carele. De n'o fi mințit părintele Natanail de la biserica noastră, apoi D-đeu aude suspinele celor nenorociți și doar de o auđi și gemetele noastre. Să scii Zare-Lungă, că pînă să auđă D-đeu tînguirea săracului,

se cade să străbată jaloba lui la cei mari ai pământului . . .

— Să ducem jalbă la împărăție? ȕice al III-lea cărauș. Da nu veȕi d-ta moșule, ca e vai de cel care se jăluesce împotriva Domniei? Nu scii ce a păȕit *Ilie Pornitul*, din sat de la Oșlobeni? A pus nenorocitul de el pe dascălul de la biserică, să-i scrie o tânguire la Divanul domnesc împotriva M. S. lui Vodă Duca, care, având moșie vecină cu a lui, i-a încălcat hotarul, de i-aȕ rășuit o mai mult de jumătate. Păi cu ce s'a ales? A înfundat ocna, de unde D-ȕeu scie de-o mai eșî vre-o dată.

— Voi nu scii că mai sunt și alte căi pe unde jalba norodului străbate la auȕul celor mari? Dintre oamenii lui Hâncu s'aȕ apucat unii și aȕ făcut scrisori cu *donosuri* (denunȕări) grele împotriva lui Duca-Vodă și aȕ plătit bani mulȕi chiar unul din boerii nemulȕamiȕi de Vodă, la un Hogeia turcesc, care pricepea limba țarei noastre de le-aȕ tălmăcit pe turcesce și apoi, cu duiumul le-aȕ presărat prin căile unde sunt umbletele turcilor celor mari, de este bună nădejde, că măcar câte-va din acele scrisori de nimeni iscălite or fi ajuns la mâna Vizirului, deacă nu și a Sultanului. Așa chitesc eȕ cu min-

tea mea bătrânească, că sunt numărate di-
lele lui Duca-Vodă.

Roțile scârțiau mai energic și par'că încuviințau vorba moșneagului. Și apoi cum să nu creadă Zare-Lungă în istovirea nevoilor țăranesci, când la biserica de la Hotin a lăcrămat icoana maicei Precistei, *«că se răsturnau lacrimile pe chipul icoanei, de le vedeau toți oamenii și cădeau într'o tipsie ce era sub icoană»*. Și apoi ce semn mai mare de cât că s'a cutremurat pământul? O fi doar semn de peirea leșilor în răsboiul la Camenița. Doar o da Cel de sus și semn de peire a spurcatei Domnii!

* *
*

Cum cugetase bătrânul căraș, tocmai așa se brodiser. Din răvașele aruncate în drumul Țuțorei au ajuns destule la mâna celor mari din tabăra turcească și chiar la mâna Vizirului Cupruli-Ahmet. Numai acesta îndemnă pe Sultan, căruia îi arătă jalba norodului moldovenesc, să nu mazilească îndată pe Duca-Vodă, până ce n'o isprăvi facerea podului pe Nistru, că tocmai lucra el la pod la Dărăbanî, în jos de Hotin.

Dar nu târzie vreme, primi împărăția (care

stătea tăbărită la Țuțora), scire, că gata este podul. Și atunci oastea turcească ridică tabăra și Sultanul în fruntea ei apucă calea spre podul cel nou.

La capătăiul podului, dincolo de Nistru, aștepta Duca-Vodă să întâmpine pe Sultan și așa credea el, că împăratul îl va acoperi de laude pentru lucrarea făcută. Dar nesciutoare e firea omenească de primejdiile sale! În loc de laudă, când Sultanul ajunse la capul podului peste Nistru, numai ce făcu semn la beșliii lui, de luară pe Duca-Vodă și l'aū închis la Baș-Ceauș.

— Nu vă spuneam eu bine? — dicea, câte-va zile apoi, moș Tighiceanu, trecând cu șiragul de care încărcate cu proviant pentru oștire, peste podul cel nou de la Nistru. Laudă Domnului și Sf. Icoane a maicei lui de la Hotin, scăparăm de Duca-Vodă.

— Hei, fraților, adaogă a dice bătrânul, scăparăm de Duca-Vodă, da nu sciți voi vorba veche, că *«schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor»*. Cine scie peste ce Domn vom mai da...

* * *

Din porunca Sultanului se adunară boerii

marî și mici ai țerei Moldovei în bățura cortului domnesc din tabăra moldovenească. Erau acolo de față, în săivan (cort) și afară de săivan, că toți nu încăpeau în el, vestitul Miron Costin și Solomon Bârlădeanu, cel care a zidit monăstirea Bogdana și Alex. Buhuș, căpitanul cel mai neîntrecut și Hăbășescu, Grigorașcu și N. Racoviță, pârcălabul Sucevei și Gavrilaşcu Costache, marele Spătar. Nu mai puțin, marele Visțier Ursache și Marele Postelnic Stamate, măcar că rămăseseră credincioși mazilitului Vodă, încă erau de față, doar vor drege trebile Domnului lor. Boerii mai mici ai lui Duca-Vodă, ca Medelnicerul Grigorașcu Ghenghia, Comisul Ionașcu Racoviță, vornicii de poartă Prodan Drăgușescu, Roșca Romanul și Pătrașcu și Medelnicerul St. Petriceicu, simțind că ori-ce ar face nu vor putea aduce iar la domnie pe mazilitul Domn, gândeau pe cine să ceară ei Domn ca să împace țeara ?

1. Era greu de împăcat țeara cu boerimea cea mare, că până și cei mai cu tragere de inimă pentru țărâtime nu prea își dădeau sufletul lor pentru mântuirea și fericirea ei.

Unul singur dintre boerii de neam mare, dar care era în vremea domniei lui Duca

printre boerii de mână a doua, la toate împrejurările se arătase bun prieten norodului asuprit. Acela era Ilieși Sturdzea.

Nu că doar boerii cei mari n'ar fi dorit fie-care să apuce pentru sine-și scaunul veduv al țerei, decât boerimea cea mare tot d'auna n'a rîvnit după domnie când ea i se părea primejdioasă capului celui care ajungea Domn. Era vreme de răsboi. Sultanul în tabără. Vizirul Ahmed-Cupruli nu glumea la ori-ce greșală i se părea că făceau boerii... Tot cu dîilele în mâini âmbla boerimea.

— E ăi de mare cumpănă ! Să facem Domn pe cine are mai la inimă țărănimea și boerimea de mână a doua, că doară nu-i domnia pe viață.

Așa se gîndi fie-care boer dintre cei mari. De aceea, când boerimea mai mărunță, cu sfială și numai într'un noroc șopti lui Miron Costin numele lui «Ilieș Sturdzea», boerii cei mari într'un glas strigară :

— Bun, bun ! Să trăesci Măria Ta !

Și ceașul turc care era de față să răpede și apucă pe Ilieș Sturdzea de mână și e gata a-l duce la săivanul Sultanului, ca Domn ales al țerei.

Ilieș Sturdzea se smîncesce din mînilor tur-

cului și cu un glas răsunător și hotărît strigă :
Nu ! nu primesc !

Boerii mici și boerii mari, fie-care după rostul gândului, interesat ori desinteresat, slobod și ei un A ! de mirare, aprobător ori desaprobat.

— De ce nu primești domnia țerei ? Întrebă Miron Costin. Biata noastră moșie are nevoie de un Domn tânăr, cu braț puternic. Tânăr ești, Domnia-Ta, boerule. Neamul nostru dorește un Domn înțelept și iubitor de dreptate. Așa te scie tot moldoveanul. Primește Măria Ta.

— Nu, exclamă și mai cu tărie Ilieș Sturdza.

Boerii mici se apropie de el ; care de care îl îndeamnă, îl roagă.

— Nu, nu, nu ! răsună departe în tabără.

— Dar de ce nu ? întreabă Ceaușul, reprezentant al Vizirului.

— Pentru că, mă jur pe Dumnezeu sfântul, că de mă faceți Domn, bine să știți, că pe voi toți boerii vă pun sub sabie, că de la voi se trage risipa și nenorocirile țerei noastre !

Un alt A ! eșit în diferite tonuri din pepturile celor de față împlu vâsduhul.

Apoi cum boerii sciau că Ilieș Sturdza ce ținea aceea făcea, că nu era om să și

schimbe gândul, ci statornic la cuvînt și la simțirile sufletesci, nici că mai gândiră să dea acestuia Domnia. Boerul Hăbășescu șopti lui Miron Costin : De ce n'am face Domn pe medelnicerul St. Petriceicu, socrul lui Ilieș Sturdzea? Miron Costin, graba fiind mare, propune și el acest nume. Boerii mari îl aclamă, boerii mici, cari vedeau în socrul lui Ilieș pe unul din ceata lor și pe unul care ținea seamă de cuvîntul înțelept al ginerelui său, se unesc cu boerii mari și Petriceicu e proclamat Domn.

— Numai de nu l'ar duce de rîpă și pe acesta boerii vicleni și fără dragoste către țeară, ȳice Ilieș Sturdzea către mitropolitul Ghedeon. Cu boerimea stricată nu scapă țeara. Domnia să se razime pe popor, iar a se răzima pe treptele de jos nu poate de cît acel Domn, la aușul căruia vor putea străbate plângerile și pësurile țerei.

— Adevărat grăești, boerule, răspunse bătrînul mitropolit. Tocmai pentru asta rău făcuși că n'ai primit domnia. Că de aceea plînge icoana Maicei Domnului din Hotin, că sfînta noastră apărătoare a țerei cu lacrimi se roagă fiului său pentru odihna și mîntuirea neamului românesc. Păcat boerule că nu primiși !

ȚEARĂ FĂRĂ BÊTRÂNI

Poștele omenești sunt vechi cât și omeneirea.

Vérité de monsieur de la Palisse.

Când începe a-ți înfiera musteața nu scii ce 'i-ai face să dea mai iute.

Când ai ce să prinzi cu cimbistra pe sub nas, te crezi deja om întreg.

După ce fulgi de la bărbie 'i-ai făcut groși și aspri ca rogozul tot rădându-ți cu briciul, apoi nici una nici două, te bizui să ții celor mai bătrâni : «Sculați-vă de acolo, că 'mi-a venit mie rîndul să stați... Nu vedeți că am musteți și barba 'mi-o rad?»

* * *

Păi ci-că într-o țeară — numele ei nu'l mai spun, că nu e de nevoie pentru «înșirătemărgărite» al povestii, — s'a hotărît tine-

rimea să-și ucidă toți bătrânii! Că ce? aū nu sunt ei — cei tineri — cu musteți și cu barbe? Ce nevoie mai aū ei să tot scoată căciula la mai bătrâni și să-î lase pe aceștia sa ducă trebile țerei?

Ce? tot cei bătrâni să fie mari slujbași ai țerei?

— Adică de ce numai niște ghiuji să aibă toate onorurile și toate bunătățile țerei și nu tinerii?

— Jos! cu ghiujii!

— Jos cu csenamorasiții!

— Jos cu ramoliții!

— La țeară tînără, oameni tineri!

* *
*

Și într'o noapte s'aū apucat voinicii de tineri de aū ucis pe toți cei bătrâni...

Numai un fiū mai cu suflet n'a cutezat să ucidă pe tatăl său și s'a mărginit a'l ascunde într'o peșteră, unde nimeni nu'l putea gasi și unde pietatea filială îi ducea toate cele de care avea nevoie.

* *
*

Chemat-aū atunci Vodă al țerei în Diva-

nuri și în toate slujbele numai din generațiunile tinere. Din toate barbile marilor Divaniști n'ai fi putut lega barem o bidinea de Doamne-ajută, să înălbesci de Paști vatra casei. Din toate mustețile boerilor judecători nu alegeai nici o pereche de musteți unguresci...

* *
*

Dar iată, măre, că țeara acea a tinerețului era vecină cu neamuri dușmane, care ca uliul pîndea de mult să pună ghiara pe ea.

Cum să înceapă cearta?

Că dă, chiar când sgîndăresci o gâlceavă din senin, tot se cade să creadă lumea că d-ta ești cu dreptatea. Povestea lui «*Tîrie Brîu*» nu este de ieri de alaltăieri...

Păi ci-că așa chitiră dușmanii neamului din țeara tineretului: Să cerem noi înapoi de la acea țeară *funia* ce strămoșii noștri o împrumutară strămoșilor tineretului... De nu ne or da-o — și nu ne-o pot da — apoi le luăm țeara amanet și amanet al nostru o rămănea până să găsească ei funia...

De cât ce funie voiaū viclenii de vecini?

— Funia împrumutată de la strămoșii noștri era din *fire de nisip* împletită...

— Ei, vr'o mare treabă n'o fi asta, răspunse *imberbul* ministru de externe cetind nota vicleanului ministru de externe al statului vecin. O să-ți dăm funia.

Și pe dată chiamă pe toți fabricanții de frînghii și le ordonă să facă până în 3 zile un stînjîn de funie din boabe de nisip.

Dă în sus, dă în jos... frămîntă nisipul... întinde-l... Ași, funia nu esă nici cât esă adevăr prin gura mincinosului.

— Atunci vecinul viclean neprimind funia amenință cu răsboiă...

— Vai! ce ne facem noi! se întrebaș slujbașii mari ai statului tineretului... Ce ne facem? Suntem perduți!

* * *

Dar iată că într'o ȝi fiul ȝcel bun merge la peșteră, să ducă schimburi albe și noi tată-său. Și-l vede bătrînul gînduros și amărit.

— Ce ai fiule iubite?

— Ce să am? Ia, stăm rău, că uite așa, uite pe dincolo...

Și-i povesti pretenția vecinului dușman.

— Păi de atîta vė speriarăți voi, copii? ȝice bătrînul. Răspundeți la cartea dușmanului eaca așa : moșii și strămoșii noștri cînd

aă împrumutat (că de împrumutat nici vorbă, aă împrumutat) funia ce ne cereți acum îndărăt, aă ȑis strămoșilor noștri: tăieți din funie un căpățel, să fie de probă, să nu ne cereți mai apoi altfel de funie decât ceea ce ne împrumutați. Apoi bine, dați-ne căpățelul de funie de probă, ca după el să vă facem funia întreagă...

După sfatul bătrânului făcu ocârmuirea tinereimei și vecinul strigă :

— Tot mai aă un bătrân să-î sfătuească... Să amânăm urmărirea planului nostru până n'or mai avea nici un bătrân, altfel nu biruim !

* *
*

Și eaca de unde s'a născut graiul bătrân, că dacă un sat nu are un bătrân, să și-l cumpere, de vrea să fie salvat !

VODĂ VREA IAR HÂNCU BA!

Indelung răbdător este poporul, dar până unde merge răbdarea lui nu poți măsura cu mintea, ci mai lesne îți dai seamă de aceasta pe calea inimei. Inima, purdalnica, le face toate și de aceea i-a strigat poetul :

*« Tacî inimă, tacî !
Toate tu le faci ! »*

Răbdat-aū Moldovenii mulți domni răi, ba și mai răi de cât Duca-Vodă, și nu s'aū burzuluiit asupra lor, cum aū dat pe față ura și mânia la 1673, în a doua lui domnie.

Mintea ori inima făcut-a răzmerița, răscoala de acum 225 de ani ?

Mintea nu, că bine puteaū să scie cei răsculați, că în 3—4 zile Duca Vodă putea să aibă din Galați și Brăila destulă oaste turcească, ca să-i nimicească și să le potolească răsmerița.

Inima, părdalnică, năsbutoasă, inima care când se leagă de ea ori dragostea ori ura, te împinge la fapte nesocotite.

Și ori-ce fel de dragoste încapă în inima omului: dragostea de prieten (Orest și Pilad), dragoste de neam, — vitejii care au știut muri pentru el la Plevna; dragoste... Dar de dragostea de femei pomenească-vă Antonie despre Cleopatra lui, că eu am în cuget despre alt-fel de dragoste să amintesc aci: *Dragostea poporului*; iată dragostea despre care pe ziua de astăzi, unde atât de puțini oameni o au, am de gând să amelint câte ceva.

Dragostea poporului e mare lucru și pe cât de mare, pe atâta greu de priceput și pe atâta încă și mai greu de păstrat.

Te trezesci într-o bună dimineață, că poporul se uită galeș la tine și te întrebi pentru ce te iubesc?

Ce mândră, ce dulce ți-e viața când ești în bună cătare a poporului.

De cât cum nu ți-ai dat seamă pentru ce ai plăcut poporului, tot așa îți chinuesci mintea să înțelegi pricina pentru care, dintr-o zi într'alta, perduși acea dragoste scumpă a lui.

Dragostea poporului cred unii că o au,

pentru că i-aŭ luat apărarea. Se înșeală: ca muiera legendară, care-și iubesc bărbatul pentru că o bate și o muștrulesce, așa face une-orî poporul; el iubesc pe August, pe Ludovic al XIV-lea, pe Țepeș-Vodă...

Purdalnica de inimă, iar nu mintea să-și dea seamă de așa nesăbuite dragoști.

Ajutați de minte ascuțită nu erau pasă-mi-te Mihalcea Hâncu, Serdarul Durac și Clucerul Constantin, când la 1673 răsculău pe Orheenii, pe Lăpușnenii și pe Sorocenii, și se nădăjduiau în dragostea poporului pentru ei. Li iubea poporul, fără să-și dea seamă pentru ce inima lui era câștigată de acești trei boerinași.

Ba adică pentru Hâncu încrestase țărâni-mea și ostășimea la răbușul amintirei destule fapte care-l arătau lumei de om sdra-vân la fapte și la cuvânt. Pe timpul domniei întâiă a lui Duca și în scurta domnie a lui Iliăș Vodă, Hâncu deșteptase de minune bagarea de seamă a Moldovenilor, mai ales prin semeția ce arătase față cu Divanul cel mare al țarei și cu domniile. Intr'o zi el răspunsese lui Iliăș Vodă: «Măria Ta, te preâmbli și-ți petreci timpul în ospete, dar Sorocenii, Lăpușnenii și Orheenii aŭ ajuns

la sapă de lemn și n'aū nici pită neagră. Numai încape nici o picătură în cupa lor amară.»

Și Orheenii și Soroceni, ba după ei și Lăpușnenii, făcură lui Hâncu legenda cunoscută: «*Vodă vrea și Hâncu ba.*» Și dragostea pentru Hâncu se resfrânse caldă și asupra lui Durac și Clucerului Constantin și în dragostea poporului, în inima, iar nu în mintea lui s'a sprijinit răscoala din Noembrie 1673 și s'aū oțelit inimele capilor răscoalei.

* * *

În curtea domnească din Iași, Duca Vodă petrecea fără grijă, înconjurat de greci și de boeri, cari îl îmbunau cu vorbe dulci, mințindu-l că țara e fericită, că e liniștită și că dînsa îl iubesc. *Dragostea poporului!* Ce-i păsa lui Duca Vodă de așa ceva? N'avea el destul cu dragostea *îmbunătorilor săi*? Și apoi sosise de câte-va dile la Curtea domnească și un trămis al Porței, ca să primească tributul țarei și Vodă îl dăruise cu blănuri scumpe, cu șaluri de preț și cu pungi de bani, iar Turcul asigurase pe Măria Sa de toată dragostea Porței pentru el. Sdreanță de aruncat era pentru Duca, prin urmare,

dragostea poporului. Și judecând prin cum-păna minței, nici Duca Vodă nici boerii săi nu puteau bănuși măcar, că se îndreptau asupra Iașilor cete de țărani și de oștire ne-credincioasă Domniei, hotărâți toți, după po-vățuirea inimei lor, să scape țara de dom-nia pe care Hâncu n'o vrea. Ajunsese cetele resculaților la *Ciric*, la marginea Iașilor, și Vodă benchetuind la Curte, habar n'avea.

Acum Tătărășenii, acea mahala a Iașilor, care mai în tot-d'a-una s'a asociat la mișcă-rile împotriva domniilor rele, devin avant-garda răscoalei. Ȑmbletele lor spre mijlocul orașului cu strigăte dușmănesci pentru Greci și pentru Domnie, duc veste la Curtea lui Duca Vodă de burzuluiala țerei, de sosirea la *Ciric* a lui Hâncu.

Și atunci prăvăliile se închid, căci negu-țătorul nu scie de *dragostea poporului*; îi ajunge *dragostea banului*. Și la Curtea dom-nească arnăuții ieau loc la metereze; crai-nicii chiamă de pretutindenă lefegiii domnesci; boerii greci și cei pământeni cu suflet de boer grec, se adunară la Spătăria cea mare, în curtea domnească. Hatmanul Domniei cu puține cete, înfiripate în pripă, pleacă din porunca lui Duca, să întâmpine pe rebeli. Grija și emoțiunea sunt pe toate fețele la

Curtea domnească și în curțile din Iași locuite de boerii greci. Această grijă, această emoțiune e nespusă când se primi scirea, că cetele Hătmăniei *«vădend că n'or putea sprijini»*, adică să întâmpine pe răsculați, au început *a se pleca* către dinșii și unii au fugit din oastea domnească și s'au lipit de a lui Hâncu.

Acum Hâncu intră în Iași. El și cu Durac staū cālări în fruntea cetelor lor, iar Constantin ieia loc la cetele din urmă. Intrare triumfală avură rebelii de-alungul Tătărășilor. Țărânimea se adăoga ca la alaiū în cetele răsculate, înarmată cu ce putuse găsi prin casă. Femeile și copiii din prispe și după garduri făceau să răsune văzduhul de strigăte voioase, iar puținii lefegii domnesci cari fiind de neam străin, nu înțelegeau dragostea poporului pentru Hâncu, luaseră tălpășița și într'o goană ajunseră la Curtea domnească, unde li se deschise porțile de intrare și apoi le zăvoriră, ei împărțindu-se pe la metereze.

Că nu numai strigăte de bucurie răsunară în Iași în ziua de 8 Noembrie 1673, tocmai în ziua onomastică a lui Hâncu, nu rămâne îndouială: multe case de greci fură călcate de Tătărășeni și prădate, așa că spaima de

aceste făptuiri sporea grija
Curtea domnească.

* * *

Iată acum Hâncu ajuns la
nească în aclamațiunile cetelo
șenilor moldoveni. El înconjo
tărită, la distanță, până unde
puscile din metereze și apoi
în fața turnului porței, steag

Bucuros, Duca-Vodă trâm
Postelnic să grăiască cu Hân

— Ce e voința d-tale, boe
întrebă cu fața galbenă ca ce
lui Duca-Vodă.

— Ce să fie, mărite bo
Hâncu. — Iacă, să primească
rei, pe acești 12 țăranii cu b
părul capului alb ca zăpada,
caldă pentru țară. Primească-
mai stea la vorbă și cu ei,
drofie avut-a cu cei ce nu
Deacă Măria Sa o înțelege g
noștri, bine; dacă nu, păca

* * *

Peste câte-va minute în Spătăria cea mare a Curței, Duca-Vodă înconjurat de boerii greci, păzit de copii de casă cu toege și de beșlii turci din straja domnească, primea pe cei 12 țărani, solia trimisă de țară.

— Rugămu-ne Măriei Tale, să nu te tulburi, nici să săgeteze grija prin mintea Măriei Tale, ȕice moș Țircovnicul, un bătrân de 80 de ani, cu barba, mustățile și părul întroenite de zăpada vremei.

— Hâncu, căpetenia noastră, omul țarei, ni-a trâmîs solie la Măria Ta, să'ți aducem veste curată, că țeara nu te mai vrea, că ai îngenunchiat-o la greci fără suflet, cari au adus-o la sapa de lemn.

Lui Duca-Vodă par'că i se rădicase după față giulgiul morței. Capegi-bașa turc, vădînd cum tremura barba lui Vodă, îi ȕise pe grecesce: «N'aibi grijă Beiule, sunt și eu p'aci.»

Incurajat de prezența turcului, un boer din cei cari înconjurau pe Vodă, se încumetă a ȕice, înainte de ori-ce răspuns al Domnitorului :

— Măria sa voesce însă să rămână și va rămânea !

— Dar Hâncu va ȕice *ba*, împreună cu țeara, întrerupse un țaran din solie.

— Să ne ierți, Măria Ta, dar ascultă de sfatul nostru: Cu bine și cu pace să eși Măria Ta din pământul țarei, că nu te primesce țeara să-î mai fi Domn, că nu mai poate suferi dările cele grele și nevoile ce i le pui pe grumaz, că n'a mai rămas nimica în casele noastre și ai stricat M. Ta obiceiurile cele vechi ale pământului și nu mai este cu putință să trăim cu Măria Ta.

— Afară mișeilor! strigă Domnitorul. Hatmane, seimenii să îndrepte pușcile împotriva buntușnicilor.

— Supuneți-vă! strigă și Capegi-bașa, că de unde nu, veți cădea la nemila și urgia împărăției, ca niște haini.

— Nu suntem haini împărăției, dice bătrânul conducător al soliei, ci numai pe Duca Vodă nu'l primim pentru multe răutăți ce a făcut țarei, ci să ne dea împărăția alt Domn că are mulți oameni și poate să ne trimită pe altul.

— Afară mișeilor! strigă din nou Duca Vodă.

— Noi ne ducem, Măria Ta, dar de, de nu vei eși și Măria Ta, de bună voie din curtea domnească, o se eși de nevoie și atunci o fi mai rău. În numele lui Hâncu al

nostru, îți dăm răgaz de trei zile, ca să te gătești de plecare.

Solii eșiră închinându-se lui Vodă și turcului și trecând printre două rînduri de seimeni pe scara domnească și prin alte două rînduri de lefegii, prin curtea domnească, fură scoși pe poarta mare de sub turn și porțile se rostogoliră îndată cu sgomot în urma lor și zăvoarele fură trase, iar din turnul după poartă puscile fură îndreptate în veleag asupra asediatorilor.

Cât pe aci că înceapă încăerarea, dar bine vădînd Duca-Vodă că n'o să se poată apêra mult timp, trîmise îndată carte lui Hîncu, că primesce să ieasă din țeară cu bine și cu pace, după răgaz de 3 zile, ca să se poată găti de plecare.

Nerăbdarea și mânia cât pe aci să izbucnească în cetele lui Hîncu, când auđiră că el s'a învoit să mai rămînă Vodă în curte timp de trei zile. Durac țipa cât îl lua gura, că șearpelui nu i se dă răgaz, că de nu'l uciđi îndată, te mușcă și te omoară el.

Dar Hîncu, cum nu perduse din puterea ce avea asupra mulțimei, din dragostea poporului, ținu pept lui Durac, ajutat de Clucerul Constantin și cetele se liniștiră, legînd tabără împrejurul curței domnesci, și ți și

noapte timp de trei zile păzia cu ochiul descept asupra tuturor mișcărilor din curte.

* *
*

În dimineața zilei a 3-a, la 10 Noembrie, se deschisera porțile de stejar groase legate cu fer, de sub turn și eși un rădvan cu roți aurite, și alte trăsuri încărcate cu bagaje. La un semn al lui Hâncu, rădvanul se opri la câțiva pași de la poartă. Hâncu, Durac și Constantin înconjură trăsura, pe când cetele manifesta prin urlete neînțelese ura și bucuria lor.

— Bine facuși, Mărite Doamne, țice Hâncu lui Duca, că odată măcar ascultași de glasul țarei. Ce ved? Ai luat cu Măria Ta pe rrăritul turc trămis de Poartă? Socotesci că din el să'ți faci pavăză împotriva țarei răsulate? Nu era de nevoie, că românul nu'și ucide domniș sêi, ci când domniș își uită de datorie către țară, se desparte de el cu bine și cu pace, că domniș sunt *unșii lui D-deș*. Noi nu suntem haini împărăției, dar vrem domnie nouă, care să ostoiască nevoile țerei. Cale bună, Măria Ta! Iată tovarășii mei Durac și Constantin, cu cete de călări te vor însoți pe Măria Ta, ca să aibă cale

liniștită, până departe de Iași. Numai nu scormoni, Măria Ta, gânduri rele pentru țeară, că nu te va erta D-zeu să-î mai aduci ȕile negre. Loc voinicilor! strigă apoi Hâncu ceteilor, cari împedicaă trecerea trăsurilor; loc! să treacă acela pe care noi nu-l vom mai primi în țeară!

— Să treacă!

— Ducă-se pe pustii!

— Să-l mai vėd când mi-oî vedea ceafa!

— Să-l iea dracu!

— Pecat că nu-î făcurăm mărgele roșii la gât.

Sute, mił de glasuri, cu fel de fel de asemenea strigăte dușmane clocotesc, isbindu-se de zidurile Curții și, ca sgomotul urlător al vîntului în vijelie, se unesc amenințătoare cu sunetul clopotelor de la biserici, trase într'o dungă de dandana.

Și pe când rădvanul domnesc înaintează prin *Podul Roșiu* spre Frumoasa, biserica Balicăi, ca să apuce drumul Bordei spre Vaslui, cetele triumfătoare se răspândesc prin oraș cu strigătul: *Trăiască Hâncu-Vodă*.

Acesta cu al săi și cu boerii cari fură gata a părăsi pe Duca-Vodă, intră în curtea domnească și înjghiabă guvernul nou al țarei, guvern care va mai dura atît de puține ȕile,

atâtea câte vor trebui lui Duca, ca să dobândească oștire turcească, cu care el venind în țeară, să probeze, că nu-i de ajuns *dragostea poporului* pentru isbânda unei cauze, ci mai trebuie ca dragostea aceasta a poporului să fie călăuzită de minte ageră și înțeleaptă.

JUPÂN VĚNTURA-VEȘTI

TABLOŨ DE LA ANTIPOĐI

O frumuseță de peșchir de in în patru ițe pe spețează deasă, impuiat la capete cu țarțamuri în bibiluri și înflorit cu arniciuri în fețe vii, atârnă de un cot de lemn ce înaintează din păretele casei d'asupra Podului Mogoșoaiei, mai sus de ușa prăvăliei lui jupân VĚntura-Vești, starostea de bărbieri.

Dar mi-te prăvălia?

Ia vedeți cum dă ocol nesfîrșit de-alungul celor trei păreți ai camerei, lavițe așternute cu velințe vărgate. Colo la colț este soba cu căldarea în care clocotesc sgomotos leșia. Pe pripiciul sobei se tolănește un cotoi mare alb. Pe păreți, spre răsărit, *Icoana Breslei*, ferecată în argint. Înaintea ei arde și noapte o candelă mare numai de filigran, eșită de sub cioșanul lui Ilie Zlătarul dom-

nesc. Sub icoană prapura, steagul breslei. Apoi pe amândouă pereții, față în față, patru roți de tinichea lucioase, din care es câte două fofeze în care ard lumînări de seș, care trimit spre bagdadia apropiată o lumină în-necată în fum negru ce vitejesce caută să se înmulțească în luciul metalului. Printre aceste patru feluri de policandre se întind, ca nisce brațe articulate, coturile, pe care se usucă peșchirurile. Din vârful acestor brațe care se pot mișca după trebuință, atârnă căldărușa lungăreață, care prin burloiul aședat la fund dă scurgere, după voie, leșiei pentru lăutul capului mușteriilor.

La minunat vad mai e aședată prăvălia lui chir Vântură-Vești.

D'apoi să vedeți cum urdină la dînsa lumea, ca albinele pe gardina gurei știubeiului. Și ađi 24 Noembrie 1797, mai mult de ori-când, că e ajun de sêrbătoare. Nu se dichisesce lumea la bărbieri în ăi de sêrbătoare, că doar nu sunt jidani, ci creștini pravoslavnici. Și eacă de ce unul intră, altul ese pe ăiua de ađi din prăvălia de bărbierie a lui jupân Vântură-Vești.

Și ce lume intră și ese! Tot unul și unul, ca boabele de soroace de la mătăniile Mitropolitului: neguțători chiaburi, judecători

de la departamentul de șapte, de opt și de criminalion, de la Spătărie și de la Agie, logofeți II și III... Doară boierii cei mari de nu vin de la olaltă la prăvălia lui chir Vântură-Vești, că de, ei aū cu ce plăti să meargă pe la curțile lor meșteșugarii, ca să nu se amestice protipendada cu lumea cea de rînd.

Nu-î vorbă, că și lumea cea de rînd nu se sinchisesce și când îi vine, la *cahvenea* (cafenea) ca și la bărbierie, dă iuruș asupra boerimei cu vorbe ascuțite și scornind svonuri nu tocmai de cinste pentru protipendadă. Ei, că doară nu erau nici boerii pogoriți cu hârzobul din cer!

Dece calfe și dece ucenici are în slujbă jupân Vântură-Vești și în ajunul sărbătorilor toți sunt ruți în șeale de muncă, de stare cinchiți cu briciul, cu foarfecele, cu cleștele de scos dinții... .

— Un perdaf lui jupân Scufă?

— O spălătură de cap cu leșie tare lui jupân Moscu, care ține iratul ocnelor domnesci!

— Mă Gogoasă, barba de boer mare lui jupân Racoviță!

— Tu, Hodoroagă, rade pe cap pe jupân Marda, dar veđi să nu te pogori cu briciul mai jos de cât acoperă fesul!

— Bagă de seamă, mă Zarzavat, să nu vâpșesci pelea boerului, ci numai părul, ca-nea de Țarigrad!

— Aoleu; mi-ai prins și falca cu măseaua, strigă un pacient!

Și bricele și foarfecele sgomotează și curge șopot leșia din decă de căldări asupra lighe-nelor galbene, scobite pe rotunzeala gâtului, ce țin pe mâni doritori de lăutori, pe când calfa oră ucenicul îl săpunesce cu săpun tur-cesc, de'i scapără ochii când îl ajunge pe la ei.

La sgomotul instrumentelor de tortură se unesc graiuri mai sgomotoase schimbate de la mușteriū la mușteriū și de la călfi la muș-teriū.

Bărbierul era în secolul trecut și la noi (de nu cum-va e și ađi) ceea-ce era Figaro în Apusul Europei. La București nu era ga-zeturi cari să te laude, oră să te ocărăscă, după cum ești saū nu din gașca ei. Gazeta era însă fie-ce bărbierie. D'apoī mai dihaī de ori-ce altă bărbierie, era aceea unde ne aflăm.

De aceea îl și poreclise Vântură-Vești, pe jupânul, de'i rămăsese porecla nume.

Așa, dar iată că vine jupânul de la Curtea domnească. A retezat firele din barba Măriei Sale, care treceau obraznice peste hotarele cuvenite.

— Bine veniși, jupân Vântură-Vești, strigară mai toți mușterii, cari încă unii așteptau rîndul.

— Mă ieși pe mine?

— Ba pe mine?

— Ca la moară, ca la moară, la rînd, cinstiți boeri.

— Ce mai vești, nea Vântură-Vești, că vii de la Curte.

— Adică unde am tuns barba Măriei Sale, așis am deslegat burdusul lui de vești de la Țarigrad, ori de la Beciü (Viena)? Ce mai vești? adaoge a dice guraliul mai — mare — Staroste. Ce să fie? Pîră veche: se sfădesc la Divan boerii *paia* (cei fără slujbă) cu boerii *halea* (cei cu slujbă). Se sfădesc de la plapomă: unii o trag încoace, alții încolo...

— Dar Vodă ce dice, Kir Iancule? întrebă un mușteriu, privind și cercetând într'o oglindă rotundă cu fundul înflorit în sidefuri, ca să vadă de nu cum-va a scăpat calfa bri-ciul în părul alunelei.

— Ce să ȋică? Le strigă și el, ca eă odi-nioară: Ho, stați pe rînd ca la moară!

— De căt, jupân Măimărie, nu le vine rîndul destul de des.

— Păi lipitoarea că-i lipitoare, și încă-i trebue timp pănă să se îmfle de sângele supt. Dacă Vodă nu-i lasă pănă să se umfle punga lor din iraturi (venituri) și havalele, cu ce se alege creștinul că l-a poftit Măria Sa pe scaun la Divan?

— Dar pe ȋiua de astă-ȋi ce se mai svo-nosce, kir Vântură-Vești?

— Eă sunt om domnesc, pe mine nu mă întrebați. Adică nu cum-va credeți că o să vă spun, că Vodă are de gînd să-și schimbe Divanul, că prea s'aă burzului cei ce așteaptă? Nu cum-va vă trece prin gînd, că, eă om domnesc, voiă deschide sghiaburile gârlei de nemulțămiri, de bârfeli împotriva domniei?

Ce-o să facă și Măria Sa, ca să mulțamească pe toata lumea? Țăranului nu-i place să dea văcărit și să 'și facă claca după pont; boerului cum să-i placă să stea cu punga goală? neguțătorului să nu-i ceri fumăritul, cotăritul și havalele cele-l-alte.

— Auȋi vorbă la jupân Vântură-Vești, întrerupse boerul Faca, care tocmai se sculă

după laviță, sfârșită fiindu-i dichiseala. Auđi vorbă de rumân! D'apoi numai de asta e nemulțamită țeara! Dările aű adus'o la sapă de lemn. Biserica e necinstită, pentru că Mitropolitul n'a vrut să se supue lui Vodă de a ridica jurămîntul arhieresc, ca să nu se mai pue pe țeară văcăritul. Ispravnicii din județe sunt mai răi de căt pașalele din Șerhaturî (de peste Dunăre): fură, taie, spînzură după pofta inimei lor. Judecătoria din toate departamentele nu daű dreptate de căt pe bani.

— Dar cu școala norodului? întrerupse dascălu Pahomie, de la școala Slavono-Românească de la Sf. Gheorghe-Noű. Școala cea mare a ajuns de batjocură. Pristav peste dăscălime aű pus Vodă pe kir Cucu, cel care ani întregi nu mai dădea pe la școală decăt să-și iea leafa, dacă nu 'i-o lua kir Pandeli cofetaru Vutcar.

Și dăi și dăi! La lafuri se intind mușterei mai dihai de căt gazetele noastre de ađi.

Nu mai intr'una nu se potrivește vremea de ađi cu cea de la Noembrie 1797: Pe boeru Faca mi-l'a înșfăcat Vodă și mi 'l'a trimes surghiun, în loc pustiű, la Sinaia, să se pocăească de *duhul franțuzesc* și de alcătuire de *pasqueluri* (satire); pe dascălu Pahomie a poruncit

Vodă nazirului școalelor să-l treacă la Cutia milelor, să nu se mai lege de juvaer de om ca jupân Cucu, iar bărbierul domnesc de la care Vodă a aflat ce fel de *gazeturi* se fac în prăvălia lui, l'a acoperit Măria Sa cu un lung hrisov de scuteli și *privileghii* noi în folosul... nu al țerei, ci al lui.

Ei, se potrivește?

MAMA TARABOANȚA

— Păi da, fătul meu, eă sunt mama Tă-răboanță, acea de pasce văcuța ei prin ponoarele Moțu-Dracului. De cum se ridică zăpada, plec din Tesila și mă urc pe col cu Plăvana, mai înainte de ce să sosească cio-baniă cu oile de la Baltă.

— Da bine, mătușă dragă, ai vr'un bordei, ori măcar vr'o colibă de blăni pe Moțu-Dracului?

— Cum de nu? O scorbura de brad bătrân: când plouă staă cinchită într'însa, ca în curțile D-tră; când nu plouă, întind și răsfeț oasele astea bătrâne, pe velințele lui Dumnezeu: iarba cu flori și mușchiul moale.

— Și cu ce-ți ții dăilele acolo, în creeri munților?

— Păi a semănat Dumnezeu dragul pentru noi săracii știr, urzici și bureți de tot felul și Plăvana îmi dă prisos de lăptișor și-l

aduc tot la două zile la târg la Sinaia și *bogdaprosti*, îl vînd pe la creștini și cu gologanii ce prind îmi cumpăr mălaiu și lână de tors pentru țoale... Numai de un cârd de vreme târgovețele din Sinaia, care vînd și ele lapte la curțile boeresci, îmi ațin calea la răsruce de drum și mă huciesc ca pe un erete care dă târcoale pe la găini... Ele nu mă lasă să-mi câștig biata mămăliguță, ba încă mi-au scornit un ponos...

— Ce ponos, mamă dragă?

— Ci-că sunt o babă fermecătoare și că în casa unde calc eu, înțarcă vacile... De babă, babă sunt; că descânt cu cărbuni apă de la isvor, de durere de cap, ori frec copiii de gâlcă cu vorbe de la mama învățate, de aia sunt fermecătoare?

Și mătușa Tărăboanță își face trei cruci spre răsărit.

* *
*

Intr'al opt-deci și douilea an — și nu numărăți pe foi de trandafiri, mama Tărăboanță e ađi un schelet uscat, îmbrăcat cu pergamen sbîrcit și bătînd în galben-verde. Pe cap suvițe de păr alb foesc sub o broboadă veche, ruptă, dar spălată la Prahova de câte

orî o tulesce de la munte la tîrg; în gură două dinţi mai ţin hotar buzelor, să nu dea năvală asupra fălcilor. De altmintrelea mama Tărăboanţa se ţine dreaptă, fără de cocoşa cu care prea darnica natură îţi încarcă spelele la bătrâneţe, şi picioarele au rămas sprintene de urcă colţul Bucegilor mai ca şi pe timpul tinereţilor. N'are pe nimeni pe lumea asta, biata bătrână:

— Veţi, domnule, când Dumnezeu îţi lungesce anii vieţii peste răboajele omenesci, te trezesci singură-singurică, cu vatra rece şi cu gard de tăcere, a orî-ce dragoste în jurul tău... Cine mi-o închide ochii? Ia vr'un cioban creştin, milostiv...

Cum vedeţi, am făcut cunoscinţă cu mama Tărăboanţă, astă-primăvară, la Sinaia. Tinerimea de aici, care se laudă cu metoade noi de tot felul, în rostul vieţii, de răsună mahalaua cu sunet de oală spartă, nu-şi bate capul să mai stea de vorbă cu bătrânii, ba încă — noui Spartiaţi — vor să înlăture din calea omenirii moşnegimea netrebnică şi de aia, când pot, le dă bătrânilor şi câte un picior, s'ajungă cât colo, tocmai ca... ăla

Leului îmbetrânit din fabula. Mie mi-a plăcut s'ascult pe bătrânii sfătoși, chiar și când nu prea alegeam bob curat din mazărichile graiului lor. O fi poate din interes, că mi puteam dice : nu rîde, mă băete, c'o să ajungi și tu bătrîn ! Ori este pentru că sunt îndreptat de adevărul dicătoarei vechi : «când satul n'are un bătrîn, să-și cumpere unul îndată, că alt-fel e rău de sat !»

* * *

«Păi, fătul meu, n'am fost eă doar tot o băborniță, cum mă veđi ; avut-am și eă odată obraji rumeni, de nu sciam de *frunđișoară roșie* de la coropcarii marchitani, ca celelalte surate din sat și pěrul negru împletit în două cođi se încolătăcia ca o cunună domnească pe capul meu și spuneaă hîtriî de flăcăi la horă, Dumineca, că ochiî mei negri dădeaă foc la șira de paie a minței lor . . . Și cîte și mai cîte drăgălășeniî n'auđiam eă de la tineri, ba chiar și de la bătrâni vėduvî, cînd cu donița cea împistrită de lingurarul Sărăcilă, cu fiare de foc, mândră de țî era drag s'o privesci, mă întorceam a casă, de la isvoare, purtând'o pe uměr și cea-l-altă mână ținend cumpěna, rotită pe

şold. Hei, câţi se mai opreaă în cale să bea, sanchi, o gură de apă din doniţă!.. Şi eu sumeteam fota, din faţă, să nu se prelingă apa din doniţă pe fireturile ei, iar cel ce bea par'că nu se mai îndestula de băut.

Dar iacă într'o 'nameađi, auđim pe taica oprind carul cu boi în bătătura casei. Venea de la Cămpina, unde dusesese un maldăr de lemne de vîndare. Ca nealtădată taica nu dejugă mai întăiū boiī, ci intră iute în casă. Era însoţit de un necunoscut tîrgoveţ.

— O fi iar vr'un *tacsildar* (strîngător de biruri), care vine să ne mai iea ce bruma ne-a mai rămas prin casă, imi şopti mama Safta.

Dar tîrgoveţul cât păşi pragul casei, şi cât ochii lui deteră de icoanele din păretele despre răsărit, se închină la sfintele icoane dicînd: «Mulţămesc sfîntă Fecioară că m'ai mîntuit!»

Era pe poala cea cu bibiluri cusută de mama, icoana Maicei Domnului şi acea a hramului căsniciei părinţilor mei, Sf. Nicolae. Ȑilnic eu le împodobeam vara cu vezdoage şi cu lemnul Domnului şi iarna cu busuioc uscat şi cu flori de la marchitanī, iar în faţa Maicei Domnului a fost atârnat un hîrzob de hîrtie de aur tăiat de mine ca un zarf

lung, în care era prins un ou roșu de la Paști.

Gândii întâiu că necunoscutului îi plăcuse găteala mea de la icoane, dar mi-a spus îndată tata, că nu de asta se închinase musafirul, ci căci cu adevărat sfânta fecioară îl mîntuise. Era, ȕise tata către mămuca Safta, un boer urmărit de zabiții din Bucuresci, cari aveau poruncă să'l prindă, viu ori mort. Ci-că vina boerului era, că se dădese în sfaturile potrivnice Impărației rusești și generalul cel mai mare rusec, Kiselef, care ținea pe atunci scaunul domnesc la Bucuresci, poruncise să fie prins bietul boer și să fie spînzurat, ori să'l ducă zabiții capul ca dovadă că l'aū omorît, urmărindu'l. A scăpat sormanul cu ȕile până în lunca de lângă Cămpina, unde îl întîlni taica, nemâncat și obosit ca vai de el. Taica 'l-a cunoscut că fusese vătășel al aceluia pe vremea Ciumei celei mari, când, ca mazil ce e taica, era însărcinat să ămble cu «sănătoșii¹⁾» prin plaiurile Bucegilor și să ducă la acest boer, isvod de sănătate.

— Să nu perdem timpul, boerule, ȕice

¹⁾ În timpul ciumei erau oamenii însărcinați să întreb de sănătate din casă în casă.

tăicuțu. Dumnezeu ajută pe Sf. Petru, deacă și Sf. Petru dă din mâni, ca să nu se înnece. Să ne grăbim, că cloncanii de mumbașiri¹⁾ ne calcă pe urmă. Să te schimbi în haine de-ale noastre. Fa Săftică, ȕice mamei, ian scoate din sicriu ale ȕoale de Pasci, să le mbrace boerul. Și tu, Marioară — veȕi așa mă chiām eū din botez — ia'ȕi pe umere un suman să'ȕi fie de căldură noaptea și pleacă cu boerul de'l scoate prin Buceȕi peste pajurele nemȕesci, în Ardeal. Călăuzesce-l tu fată hăl, pe la Vêrful cu dor, pe la Obârșia Ialomiȕei. Eū rêmân a casă, boerule, că de'or sosi aci zabiȕii stăpînirei și m'or afla în sat, număi ce-or crede, că doar și d-ta nu ești pe departe, că bine sciū ei că ai venit din Cămpina cu mine și așa până ș'or perde vremea cercetând satul doar să te afle, d-ta vei fi ajuns la Brașov. N'avea grijă, cucoane, Marioara mea cunoasce toate potecile Buceȕilor, te poate călăuzi ȕi și noapte prin locuri neămblate.

Iute-iute boerul se făcu ȕêran. Mē uitam la el cât îi ședea de bine în haine de-ale noastre. Era tînêr, tot să fi avut 25 de ani.

— Auȕi tu, Mărioară, să nu care cum-va

¹⁾ Mumbașiri, adică *execuție*.

să-î ȃci boerului, cȃnd veȃi poposi pre la stȃni, ȃn munte, de cȃt pe nume. ȃi-ȃ «Nea Gheorghe», spune cȃ ȃ-e vȃr primar.

Aȃa ne sfȃtui taica, rȃdȃnd, cȃnd boerul ȃi cu mine furȃm gata de plecare.

Mama biata ne ȃngriji de merinde la dȃsagi.

Veȃi, fatȃ hȃi, adȃogȃ taica, cȃnd furȃm ajunȃi la pȃrlaz ȃi ne gȃteam sȃ pȃșim din bȃtȃtura casei la drum; veȃi de n'apuca calea prin sat pe la Isvoare, cȃ vȃtaful de plaiȃ Gojgojea e tocmai ȃntrȃcolo cu mai mulȃi poteraȃi ȃi o fi primit carte ȃnchisȃ de la Bucureȃci sȃ urmȃreascȃ pe boer. Apucȃ mai bine pe piscul Cȃnelui, tulesce pe Cum pȃt la Valea-rea ȃi urcȃ pe lȃngȃ monastirea Sinaia cȃ de vȃ va ȃi ȃntȃlni vr'un sihastru, nu va fi lucru cu primejdie, ba veȃi popoȃi pe noapte la vre-un sfint cȃlugȃr.

Am sȃrutat mȃna taichei ȃi a mamei... Oh! nu sciam eȃ cȃ o sȃ fie cea dupȃ urmȃ sȃrutare.

Plecarȃm, eȃ mergȃnd ȃnainte, mȃcar cȃ, femee fiind, se cȃdea sȃ staȃ la urmȃ, dar trebuia sȃ-ȃ arȃt calea. Haȃ! Haȃ! din co-dru ȃn luminiȃuri, din luminiȃuri iar ȃn co-dru. Deal dupȃ deal se aȃsternea ca velȃnȃe uriaȃe sub picioarele noastre tot urcȃnd pe

alt munte mai 'nalt,. «*Nea Gheorghe*» cu mintea îngândurată nu scotea vorbuliță măcar. Eă, de, fată mare de 15 pe 16 ani, nu-'mi era dat mie să scormonesc vorba și deci, cum tăcea muntele, cum tăcea muschiul, cum tăcea stânca, așa tăceam amândouă, de nu se auăia de cât lovitura măsuraă a încălțămintelor noastre pe peatra vârtoasă, amestecată cu vaetele vântului prin ramurile braăilor și cu cloncănitul șoimilor prin ponoare fără de fund.

În ăiaua aceea, cu toată silină pusă, nu ajunserăm de cât mult după apusul soarelui în poiana Sihăstriei de la Sânta Anna.

— Să rămânem aci pe noapte... nene Gheorghe, ăiseiă eă. Noaptea o să fie besnă că luna ese numai spre ăiaă și pădurea ce avem a trece mai departe face noaptea și mai neagră, de nu o să vedem unde călcăm. Uite, colea, lângă scorbura sihastrului, este o căpiăă de iarbă mirositoare... O să ăi întind un braă de iarbă cu miresme. Să te culci... nene Gheorghe și să te odihnesci, că lungă-'i încă calea și picioarele d tale ne-deprinsese ca ale noastre... Uite, patul ăi-e gata. N'avea grijă, în luminișul Sihastrului Pahomie, nimeni nu te poate bănu. Ș'apoi veghia-voiă eă.

— Să veghezi d ta, Mărioară? Îmi ȑise nea Gheorghe, aruncând spre mine 'o cău-tătură plină de gânduri, ce pe atunci eă nu le pricepeam.

Părintele Pahomie, sihastrul, auȑind graiă omenesc în jurul locuinȑei lui, eăi să vadă ce este.

— Oamenă bună, creștină drept credincioși, ȑiseiă eă călugărului. Mergem la schitul de la Peștera Ialomăȑei și cum noaptea e cât coala, bine-cuvintează, sfinte părinte, să aro-mim niȑel astă noapte pe niȑică iarbă din a căpiȑă.

Călugărul era om bătrân, cu barba lungă, albă ca zăpada. Genele și sprâncenele lui albe îi acopereau ochii ca un vėl de mă-tase. El ne bine-cuvintă, ȑicând: bine, feȑii mei; odihniȑi cu Domnul!..

Și intrând în coliba lui, ne aduse câte o strachină de lapte de capră de curênd fert. Eă scoseiă o piȑă din dăsagă.

— Poftim... nea Gheorghe, ȑiseiă eă; poftim de ospătează și ȑi părintelui *Boda-proste* pentru lăptișor.

Mâncarăm. Boeru cum mână nu-și mai lua ochii de la mine. Eă stăteam la două pași de el, pe o buturugă de pom rēstur-nat de fulger. Atunci nu băgaiă de seamă

ce fel de căutătură țintea nea Gheorghe spre mine; numai apoi 'mi-am dat seamă de ea.

— Sunteți tineri însurăței? întrebă Sihastrul luând strachinele golite.

Eū simții sângele năvălit în obraji.

— Ba nu, cinstite părinte, îngânaiū, «*Gheorghe*» mi-e frate.

Sihastrul se uită la mine, întoarse apoi privirea spre boer:

— D'apoi de ce nu? Nu seamănă frunză cu frunză pe același pom, necum frate cu soră.

Călugărul nu găsisese nici o asemănare între mine și «*bădica Gheorghe*».

Da de ce să lungesc vorba ca drumul le-neșului.

Boerul se tologi pe iarbă.

— Da nu te culci Mărioară? mă 'ntrebă el.

— Ba mă culc, numai să aprind colea, lângă d-ta, nițel jar, că noaptea-'i rece.

Și cum suflam în lemnele ce clădisem pe doui cărbuni scoși din spuza focului Sihastrului, lumina roșiatică a flacărei se întindea pe fața boerului tologit nu departe de căpița de iarbă. Ce să-'ți spun? Făr' de voia mea mi-se păru... nea Gheorghe, un flăcău foarte frumos... Ce-'i pârdaunica de vîrstă tînără? Da, mi-am dat o tiflă peste ochi

gândind: da ce, muiere, nu poți căta într'altă parte când suflă în foc?..

Decât, boierul, și el, nu-'și descleștă ochii de la mine.

— Ce trumoasă ești Mărioară, la lumina jarului! șopti el cu glas dulce, ca un cântec ce merge la inimă.

Nu răspunsei nimica și când focul fu aprins bine, eu, cu pricina ca să mai adun ceva vreascuri din codru, mă depărtai, gândind că mai bine șeade unei fete să doarmă mai departe, colo, în vr'un tufiș.

De mai multe ori, în tăcerea adâncă a nopței, auzii pe... nea Gheorghe chemându-mă cu glas încetinel, iar eu din tufișul unde mă acuiisem, deacă vădui că focul arde nu răspunsei, că pricepeam bine că numai așa, fără de nevoie mă chiamă.

De la o vreme adormii. Cât'o'i fi ațipit nu știu, dar de odată simt căldura a două buze lipindu-se de obrajii mei... Sar drept în picioare, desfăcând o mână care âmbლა să se colăcească pe după grumazii mei.

Era boierul, care la lumina sclipitoare a stelelor, dăduse de culcușul meu.

— Lasă-mă boerule!..

Și mă repezii lângă coliba Sihastrului.

El nu cuteză să mă urmeze acolo.

Până ce se luminează de ziua, tot mă frământam apoi cu gândul: mai duc-mă-voiu mai departe cu boerul, ori să-l părăsesc în voia Domnului? Ca la un duhovnic să-ți spun drept, că printre gândurile astea, tot svâcnea nesciutoare de viitor inima și deacă închideam ochii, mi se arăta în vedenie chipul lui... nea Gheorghe tânăr și frumos, cum nu era nici un flăcău din Tesila. Și îmi diceam îndată: d'apoi feresce nu pot părăsi pe boer până ce nu-l voi trece de paju-rele nemțesci... Așa vrea taica... Ce? nu care cum-va o glumă de flăcău e în stare să te abată din calea cinstei?

Și m'am hotărât, lesne, prea lesne să duc mai departe a doua zi pe... nea Gheorghe, după porunca tatei.

Mai tăcută decât în ajun ne fu calea... Boerului și lui par'că îl era silă de ceea ce făcuse.

Mergea acum el înainte și eu pe urmă și îi diceam din când în când: la dreapta ori la stânga. Și când așa îl povățuiam, el întorcea ochii spre mine, iar eu plecam pe ai mei spre pământ.

Trecurăm așa de Vêrful-cu-dor, o tulirăm la vale spre Ialomița, fără a întâlni țipenie de om, că ciobanii cu oile ce se urcaseră la

munte la începutul verei, erau acum trecuți pe Gepi și Omul. Umblam numai noui două în pustietatea munților, noi două, erî încă nesciind unul de altul, astăzi eă căutând să ajut la scăparea de la moarte a unui tîner boer, dar simțind că mîntuirea lui poate fi peirea mea.

De decî de ori urcasem și tulisem cu taica Bucegii. El haulea mînînd șirul de cai încărcăți cu scînduri de la ferestraele din Valea Ialomiței, eă diceam o doină de răsuna munții. Acum făceam, dar oh! nu tăcea inima în mine: iubeam pe necunoscutul de erî... Năprasnică-i dragostea!..

Aci mama bătrîna se opri; vocea ei slăbi și rămase dusă pe gînduri și cu ochii infipți de vîrfu Bucegilor.

— Ș'apoi mai departe? întrebaî eă.

Mai departe? Am dus pe... nea Gheorghe pînă dîncolo de pajurele nemțescî... Nea Gheorghe mă iubea... el mi-a jurat că mă ia de soție... Și am urmat lui... nea Gheorghe... Am uitat de taica, de biata mamă, de căsuța noastră de la Teșila... Dusu-m'am unde s'a dus nea Gheorghe și aniî mi-se pîrură luni și lunile țile... Rămă-am cu el, fericită și iubită și uitînd pe toți ai mei... Și nu-mî păsa că neguțătore-

sele de la Braşov nu-mi dădeau bună ziua, fără de a auzi şoptind între ele: «asta trăese nemăritată cu boerul din Bucuresci». Nemăritată? Da, el să jurase că odată întors la Bucuresci, mă ia [şi drept la prea sfinţitul mitropolit mă duce, să ne cununăm.

Dar iacă într'o zi Gheorghe al meu primi o carte domnească din Bucuresci... Pasă-mi-te muscalii se trăsese din ţeară. Pe scaunul domnesc era iar domn pământean şi «nea Gheorghe» era rudă cu Vodă cel nou, care-l chiăma în ţeară. M'am bucurat că o să fie fericit, dar m'am mâhnit când plecă, deşi-mi dîse: «Marioară, să ştii că pe loc ce voi ajunge la Bucuresci, trămit după tine să mi te aducă».

Aci iar conţeni de a grăi Maria Tărăboanţă şi şterse o lacrimă mare care năvăli în ochii săi...

— Ei şi?..

— Şi am aşteptat o lună, două, un an, două... şi din Bucuresci nu mai veni nimeni de la... nea Gheorghe al meu şi eu n'aveam cu ce să-mi ţin zilele, de am ajuns să muncesc la cetate în Braşov, cărând petre cu *tărăboanţa* şi de atunci mi-a rămas numele *Mama Tărăboanţă*... Vădău că nu mai este

nădejde de veste bună de la București, că la toate cărțile ce rugam pe părintele Filotei de la biserica din Schei să mi le scrie, de le trimiteam lui nea Gheorghe, nici un răspuns nu-mi mai veni...

Ba-mi veni într'o zi o veste, care auzind'o am căzut ca moartă la pământ. Când m'am deșteptat, eram sărită din minți și nebună; am âmblat apoi cinci ani, în nescire, rătăcind prin Bucegi și trăind din mila creștinilor.

— Sărmana Mărioară!.. Dar ce veste te-a isbit așa?

— Mărioara? A murit Mărioara... Eă sunt baba Tărăboanță!... Ce veste? Bietul taica fusese aruncat în Ocnă, că s'aă aflat de muscali că el făcuse scăpat pe boeru... Acolo, în ocnele de la Slănic i-aă rămas oasele, iar sărmana mea mamă Săftica a murit nebună de durerea morței taichi și-i mai veni tocmai în acele zile și de la Brașov veste, că eă sunt muiere necinstită.

Sărmanul taica! Sărmana mama!

Plânsul sbucni din peptul bieteî bătrâne.

— «M'am însdrăvenit cu rugăciunile Sihastrului de la Sf. Anna. M'am întors la Tesila, căsuța risipită; toți ai mei în morminte fără de cruci, fără de miresme de tă-

măeri... Numai Ursul, cânele cu care mă hârjonia când eram copilă, mă trăia, hrănit de bunii vecini, dar neurnit de la casa noastră pustie... Ursul singur mă cunoscuse, mă întâmpina gudurându-se.

Părintele Lukian de la biserică mă primi la el câte-va zile : preoteasa, suflet bun, îmi adună cu discul de la creștini cu ce să-mi dreagă casa și să-mi cumpere o văcuță...

De atunci cu Plăvana și cu urmașele Plăvanei mi-am ținut amăritele zile...

Și iacă de ce baba Tărăboanța e fermecătoare !

Ei, dar destulă vorbă de clacă... Mă iartă, domnișorule. Uite, mai am în doniță nițel lapte, de vre-o 10 parale, nu poftesci să ți-l dau ?

I-am dat un ban de aur.

— O să-l pun bine de *comând* banul ce-mi dedeși. Când oi muri pe colț de munte, o fi cu ce să mă aducă în vale ciobani, cu spetele, și să plătească la mănăstire pentru pogribania babei Tărăboanță... Cu banul de la d-ta m'or îngropa ca pe o creștină, iar nu ca pe o fermecătoare.

— Da un lucru nu mi-ai spus, mamă bă-

trână. Cum se numea la București... nea Gheorghe?

— Numele lui?... îl scie mormîntul de la Sf. Sava... Numele lui? Ți-i boer și pace!

— Adevărat, mamă Mario; să-l Țic: boer!

AMOR CU CEL DE ALTA LEGE

În dimineața zilei de 30 Aprilie 1828, pâlcuți pâlcuți de orășeni de toate breslele în haine de alaiu domnesc, se îndreptau de pretutindenea spre strada Podul-Târgului-de-afară, în București.

— Și ăici, dascăle, că astă-ăi cu bună seamă intră Muscalii în București? întreba starostele de șalvaragii pe dascălul Onofrei, de la Mitropolie.

— Da, cu bună seamă, astă-ăi... că au primit Prea osfințitul Mitropolitul Grigorie carte pe limba franțuzească de la mai marele general Gheismar, că astă-ăi o să intre oastea în părătească a lor în București.... I-a citit'o *Musu Fraival* arhitectonul cu glas mare, poftorind'o pe românesce, de au înțeles toți cei de era cu mine, în etacul Înalt P. S. Sale...

— Rězboiŭ, jupân dascăle, rězboiŭ!...

Uite n'aũ trecut 16 ani deplin și iar războiũ... Biată țeară!..

— De ce jupân staroste? Păi nu-i mai bine să intre muscalii în București, mai curând, până nu dau vr'un iurăș pe aici Turcii de prin serhaturile Dunărei?

Și tot grăind așa, dascălul Onofrei și cu Manăilă, starostele de șalvaragii, ăla de are prăvălia peste drum de Bărăție, ajunge la Foișorul de foc... Aci lume multă era adunată în jurul unuia din cei patru stâlpi mari pe care era durat foișorul.

— Ce o fi acolo? întreabă dascălul pe unul care după haina lui se vedea că este din breasla de foc (pompierii).

— Ce să fie? Citesce psaltul Gîfăilă de la Sf. Gheorghe, cartea domnească lipită de stâlp ca s'o audă breslele, cari aci se adună, ca să înjghebe alaiul de primire al Muscalilor.

Era în adevăr lipit pe foișor un exemplar din proclamațiunea ce cu 3 zile mai înainte, adresase către țeară M. S. Vodă Grigore D. Ghica. Acesta cât oblici că Rușii aũ trecut Prutul pe 3 locuri, în Moldova, pe data porunci să i se tragă la scară cea mai mare butcă cu 12 cai de poștă și încărcându-se cu ce putu lua mai răpede din curtea lui

domnească, plecă spre munții Ardealului, lăsând pe mitropolitul Grigore Caimacam țerei, *până la întoarcerea lui în scaunul Domniei*. — Adică vorba vine! exclamă starostele de șalvaragii, că pe tronul țerei românesce M. S. Gr. D. Ghica Vodă nu se mai urcă, dacă odată aș apucat să intre Muscalii în Bucuresci!

Acum alaiul se întocmi pe două laturi ale uliței, iar în mijlocul lui se țin șir butcile boeresce, duruind cu roțile lor aurite pe grințele rău încheiate ale pavelei. Când dic că butcele țin șir, greșesc, că dimpotrivă, care de care din boeri căutaș să apuce cu butca lui mai înainte celor-l-alte. Arnăuții în fustanele crețe și albe și pe spete cu ilice muiate în aur, cu turbane de șaluri de India, legați la cap, cu iatagane și pistoale cu plăselele bătute în ținte de argint, atârând la șalul care le strângea șelele, abia se țineaș pe capră din dosul trăsurilor, ținând strâns cu o mână de canafurile de mătase și cu cea-l-altă chiseaua cu tutun și ciubucul de lemn de cireș ori de iasomie, împodobit cu calâf de cilicuri și țeava încoronată cu imamele rotogoale de chihlibar și de diverse metaluri colorate bătute cu scânteetoarele diamante.

Lumea, înghesuită pe la uși și pe la tă-

răbile prăvăliilor, între sticlele cu rachiuri și vutce variu colorate, ori printre copăele pline cu făină, cu roșcove, cu mistopide, cu cremeni și amnare, cu lulele turcesci, pe sub cercuri atârinate ca nisce policandre, de cari spânzurau lumânările de sêu și colăcei întortochiați de cositor, privea la butcile cari sburau prin nourî de praf...

— Asta-i Banu Barbu Văcărescu...

— Uite, mă... Mihalache și Alecu Ghica în butca cea dăruită de ruda lor M. S. Grigore D. Ghica Vodă.

— S'a dus Vodă, s'a dus chilipirul!

— Ia priviți podoabe de argint la caii boerului Grigore Brâncoveanu.

— Da ian vedeți arnăutul lui: e muiat în aur!

Și trec în revizie pe toți, aninând la fiecare vre-o observațiune, care bine-voitoare, care de limbă rea... Așa trecură în butcele lor Alecu Crețulescu, Alecu Nenciulescu, Grigore Băleanu, Gh. Filipescu, Manole Arghiropolo, Ștefan Bălăceanu, Nițu Ghica, Romanitis... Mai băgate în seamă de cât toate butoalele fură acelea care duceau întru întâmpinarea muscalilor pe Mitropolitul Grigore, pe episcopul Gherasie de Buzău și pe Neofit de Râmnic.

— Ce e roata lunei, jupân dascale Ono-
trei, exclamă starostele Mănăilă, privind la
procesiunea butcelor boeresci, nu mai departe
de cât acum 3 zile se înghesuia tot boerul
ăstia să sărute poala antierului lui Vodă și
adi se întrec care de care să ajungă mai
întâiu în fața muscalului...

— Păi ce, jupân Mănăilă? boerul nu poate
făr' de stăpân!..

* * *

În ajunul zilei în care intrau muscalii pe
podul Târgului-de-afară, într'o casă din ma-
halaua Sf. Elefterie se petrecea o scenă care
poate interesa pe lectori.

Dar să facem mai întâi cunoscință cu stă-
pâna casei. E Medelnicereasa Zoia... o fe-
meie din lumea mare bucuresceană, văduvă,
în vârstă de 20 ani și frumoasă de-l mersese
vestea până departe. Neavând destulă avere
ca să poată trăi în huzur, Zoia închiria pe
la unii și alții camere în cuprinsul casei sale.
Unul din chiriași ce Zoia ținea acum în casă,
era un tânăr albanez, de lege mahomedană,
servind în ceata *beșliilor turci*, lăsați de
poarta otomană, săă mai drept grăind, im-
puși de dânsa Domnitorilor români.

Naima-Efendi se cheama acest june oștean turc.

Frumos, cu tipul lui oriental, nu întârzie de a face să bată inima tinerei văduve. În scurt timp ei se iubiră, cu toată puterea sufletului lor. Creștina își uitase de lege: de lege își uitase mahometanul...

La dimineața zilei de 29 Aprilie, 'junele arăună primise porunca de la Beșli-aga, căpetenia beșliilor, ca imediat să-și ia toate armele și să apuce în goana calului calea Giurgiului, căci mâine intră muscalii în Bucuresci. Dar cum să abandoneze Naima pe Zoia? Atârnată de grunajii lui, Zoia plângea și-l ruga să nu plece.

— Te iubesc, Zoio, dar dacă muscalii mă prind în Bucuresci, sunt om pierdut! Mă împușcă.

— Nu, nu pleca! Părintele Evloghie de la biserica Sf. Elefterie îmi este bun prieten. În casa lui el ascuns, nimeni nu te poate urmări... Nu pleca; te iubesc! Te iubesc! Fără de tine nu pot trăi!...

Să intr' un lung sărutat înlănțuia brațul de grunajii lui Naima.

* * *

Peste drum de casa cucoanei Zoiței, în curtea bisericii Sf. Elefterie, locuia părintele Evloghie. Era un preot cuvios, cu barba albă ca zăpada. Cunoscut de toate cucoanele mari, cărora le era duhovnic; la ȕi de pės și în fie-ce Sămbătă se țineaŭ droae calescele boeresci la Sf. Elefterie; că nici un preot ca părintele Evloghie nu putea ceti cucoanelor mai cu răvnă un acatist la Maica Domnului.

Avea părintele Evloghie de la rēposata lui preoteasă o fată frumoasă, pe care o mări-tase, dar după 2 ani de căsnicie rēmase vėduvă, se întoarse la casa părintească, unde se ocupa cu gospodăria. Mărioara, — așa se numea fata părintelui Evloghie, — era bună prietenă cu cucoana Zoița de peste drum. Vėduvioare amândouē, ele se întelegeaŭ minunat și-și povesteaŭ adesea durerile sufletesci...

Zoița nu-î ascunsese dorul inimei sale, dar Mărioara cu una nu putea să se împace: cum să iubească Zoița pe un păgân?

— Pėcat! Pėcat! coană Zoiță, ȕicea Mărioara, fără să-și poată stăpăni ochii de a îndrepta o căutătură galeșă spre frumosul Naima.

Părintele Evloghie nu simțise de dragostea Zoitei pentru Naima. Când Zoita merse cu Naima la casa preotului să-l roage să dea adăpost tainic tînărului oștean mahomedan, bătrânul preot nu bănuî nimic și se învoi, suflet generos, să-l scape de la peire, după îndemnul cucoanei Zoita. Scbimbat în haine bisericesci, de dascăl, Naima rămase imediat în casa preotului. Zoita era fericită că putuse, ast-fel, asigura viața iubitului ei.

— Zoita se juca cu focul!...

Mărioara o asigura, ca bună prietenă, cum îi era, că va îngriji ea mai bine de cât părintele Evloghie de tănuitul dascălaș, care, ca să nu se dea de gol înaintea străinilor, se prefăcea că este mut.

Trecuseră acum mai multe zile de la intrarea rușilor în București, și nimeni nu băgase de seamă, că în casa parintelui Evloghie mai era un tînăr *palamar*, bietul om mut, de numai prin semne puteai grăi cu el. Nimeni nu pricepea cum stătea de vorbă Mărioara popei cu bietul mut! Că stătea de vorbă Mărioara și încă adese-ori cu Naima, băgase de seamă și cucoana Zoita. De aci se stărni pîrdalnica de gelozie, care avea să strice toată treaba.

— Da bine, Mărioară, prea duci grija lui

Naima, îi dicea cucoana Zoița, mușcându-și buzele cu o vedită ciudă.

— Bietul tînăr! răspunde Mărioara. Cine n'ar îngriji de dînsul, după ce e atît de nenorocit!

— Da par'că diceai că'i de legea turcească?

— Poate că s'o boteza cu vremea, că părintele Evloghie îi grăesce de cele bisericesci ale noastre și el ascultă cu drag.

* * *

În sufletul cucoanei Zoița creștea dragostea pentru Naima, pe măsură în care într'al Mărioarei creștea noua dragoste pentru același. Ce-i de mirare dacă coana Zoița, simțind cum Mărioara îi fură inima lui Naima, devenea pe toată ziua mai aprigă dușmană a fetei popei?

Intr'o zi cucoana Zoița așteptă zadarnic la ea acasă pe Naima. Ii promisese să vină la ora tocei de vecernie. Cu cât dor l'aștepta! Dar Naima înlănțuit de brațele Mărioarei, pe când părintele Evloghie făcea slujbă în biserică, nu putu a se smulge de lângă Marioară, ca să-și țină promisiunea dată cucoanei Zoița. Aceasta vedînd întîrzierea, înțelese de sigur care-i cauza și ne mai putîndu-și stăpîni agi-

tațiunea sufletului, se răpede peste drum la casa părintelui Evloghie. De nimeni ne întâmpinată și neoprită în cale, cucoana Zoia, ca o săgeată, se introduce prin câte-va camere, până ce străbate în acea în care se afla Naima și Mărioara. Naima se smulge din brațele Mărioarei și ese cu Zoia...

* *
*

Trecuseră vr'o 10 zile de la intrarea musicalilor în București. Graful Palin, numit de împăratul rusesc președinte al Divanurilor ambelor principate, era acum la București. Inconjurat de statul-major al oștii, Palin ținea sfat chiar în marea sală a Divanului țerei, în cuprinsul casei în care cu puțină ani mai înainte ținuse școală românească nemeșul Gh. Lazăr.

De odată se deschide ușa sălei și intră o frumoasă și tânără femeie. Toate privirile se îndreaptă cu surprindere spre această femeie. Intr'o agitațiune extremă, ea se apropie de Palin și ne mai putându-și ține plîsul, în neputință de a articula două vorbe, înmânează generalului o hârtie. Generalul o deschide și citește: «In casa părintelui meu, preotul Evloghie de la Sf. Elefterie, s'a ascuns un be-

șliu turc, care a legat dragoste cu o creștină, cucoana Zoița».

Palin îndreapteză jalba denunțătoare la Divan, iar pe de altă parte trimite imediat câți-va cazaci, care să aresteze pe junele turc.

— Ce am făcut! Ce-am făcut! — dicea cu o sfâșietoare durere Mărioara Popei, frângându-și mânele când eși de la Graful Palin.

Intr'un moment de turburare, vedând că cucoana Zoița ocupă până în adânc sufletul lui Naima, Mărioara înțețită de ascuțitul și veninosul bold al gelosiei turbate, luase hotărîrea să-i peardă pe amândouă.

Cazacii nu găsiră pe Naima în casa părintelui Evloghie, ci la cucoana Zoița. Când dâșii intrară în camera unde Naima petrecea acum liniștit și împăcat cu Zoița, aceasta înțelese pericolul și, îngrozită, leșină. Oștenii muscali luară între puști pe Naima și-l duseră la *obahtă* (corp de gardă). Când trecu Naima cu cazacii pe dinaintea porței sf. Elefterie, Mărioara, în genunchi lângă poartă, cu ochii înnecați în lacrimi, privi pe Naima. El întoarse scârbit ochii de la dânsa, iar caporalul conducător de gardă, întorcându-și și el capul spre poartă, dîse :

— Cito takoi? — ciorti znait!.. Ce mai e și asta?.. Dracul scie!

* * *

Divanul se adună în pripă, după convocarea Grafului Palin și luând în cercetare cațul lui Naima-Efendi, dete următoarea poruncă :

«De la Divanul prințipatului Valachiei, către dumnea-lui vel Spătarul.

«Fiind-că o muiere anume Zoița... se află înclinată cu Naima Bešliul, om de altă lege și cu greu de a se despărți de el, pe acela să-l fac zapt d-lui ghegeneralului Gheismar, iar pe acea femee, cucoana Zoița... să orânduiesc d-ta un zapciū spătăresc, să o ducă surgun la schitul Bașcovul, din Sud (județul) Argeș, de unde să nu fie slobodă a eși afară, fără de al douilea poruncă, iar orânduitalui mumbașir dându-i-se adeverință de teslim (predare) de către starița acestui schit, să o aducă aici.

3 Iunie, 1828.

Semnați : Grigorie al Ungro-Vlachiei, Neofit Râmnic, Barbu Văcărescu, Mihalache Ghica, Constantin Câmpineanu, Alexandru Nenciu-lescu, Alecu Crețulescu». ¹⁾

¹⁾ Documentul se află în condica No. 117 de la Arhiva Statului.

Ast-fel se termină romanul cucoanei Zoîța. Nenorocitul Naima, predat de guvernul român Muscalilor, a fost împușcat ca spion turc, iar Mărioara părintelui Evloghie înnebuni de remușcare. Nenorocitul tată, din durerea ce resimți, vedând în ce stare se află fiica lui, cădu bolnav la pat, nu se mai sculă, murind după o zăcere de câte-va zile.

— Dumnezeu a lovit casa popii Evloghie și a cucoanei Zoîța, pentru că dragostea unei creștine cu cel de lege păgână e mare păcat? zicea prescurăreasa mătușa Despina de la Sf. Elefterie.

ȘTEFANICA ȘI TINCA

NUVELĂ ADEVĂRATĂ

Intr'o Duminică dia luna Februarie, anul 1839, oine ar fi intrat în frumoasa biserică a Sf. Ioan din Peatra, cea zidită de Ștefancel-Mare, ar fi dat de mari pregătiri de nuntă. Părintele Tofănică și cu protopopul de ținut Economul Stavriță, cu tot soborul Bisericei, așteptau în altar sosirea mirilor, pe când dascălul paraclisier vedea de n'a uitat ceva din cele trebuincioase pe masa din mijlocul bisericei, în jurul căreia avea să se facă nunta. Ce să lipsească? Masa era acoperită cu o minunată stofă grea de Veneția, iar pe ea odihnea evanghelia titoricească, cea ferecată cu argint și cu chipurile sfinților Apostoli la colțuri, cu mare măiestrie închipuiți de machedoneanul Nuși, argintarul curții domnescoi de la Iași. De evanghelie stău re-

dimate două cununi, cercuri de metal cu cruce la frunte și împodobite cu flori; cădelnița cu cărbuni aprinși așteaptă numai s'o ia diaconul de lanțuri și să scoată din ea miresne dulci de smirnă și de tămâe, iar între două tricheluri de argint cu luminări de ceară albă aprinse se răsfață o veche icoană a S-tului Nicolae, căci mirele s'a hotărît să ție acest sfânt de hram al casei sale. N'a uitat paraclisierul să întindă și o frumoasă velință vărgată sub picioarele mirilor și ale nunilor, nu doară că ținea el să calce pe moale piciorușele miresei și ale nunei mari, dar căci sub velință, în dreptul acelor picioare, nunul mare era dator să pue ceva rubiele de aur și irmilici de argint, ca să fie de bun augur mirilor, tot pe aur și argint să calce în viață.

Acum lume multă — și poftiți și nepoftiți — au împlut biserica ca un cuib de lăstuni. Toți așteaptă cu vedită nerăbdare sosirea mirilor. Avea să se cunune Alecu, fiul cel mai mare al Clucerului Alexandru, cu frumoasa fiică a paharnicului Gheorghe Economu și nuni aveau să fie boerul Iordache Dărmănescul cu cucoana Casuca. Era nuntă *simandicoasă*, se vedea cât colo, după redvanele cari aduceau la pridvorul bisericeii cu-

coane și boeri tot unul și unul, tot ce era mai *moșat* în Peatra. D'apoi blâni, gâteli și juvaere pe cucoane! Mii de lei, nu sforicele de moșii, ci moșii întregi făceau salbele de la gâtul cucoanelor și cerceii de la urechiușile lor!

Dar iată că o mișcare mare se face în adunarea din biserică, iar Psaltul Parapanghel de la strana din dreapta, cocoțat mai sus de cât toată lumea, strigă, ca să fie audît de părintele Tofănică, din altar: «Cinstite părinte, vine nunta!»

În adevăr, nunul mare își face intrarea în biserică, alături cu mirele. Ce mai blâni de samur, ce mai anterei albe de atlas! Ce mai brăne, șaluri de Hindia, de ți se par țesute de mâni de nășdrăvane!

— E frumos mirele, șoptesc *duduietele*, tinerele fete din calea nunței.

— Dar e mai frumoasă mireasa, răspund flecăoandrii.

Era, în adevăr, o frumusețe rară Tinca Economu, care sosea și ea în biserică cu nuna mare, cucoana Casuca, urmată de toată familia mirilor.

Lumea se desfăcu în două, ca să lase să treacă nunta spre masa pregătită.

Acum protopopul, părintele Tofănică și tot

soborul aū eșit din altar și înaintează spre masa pregătită, pe când psaltul face o gamă discretă *sottovoce*, un *pa-vo-ga-di-zo-ni-ke-pa*, care să-î *ungă* glasul, să nu scârție.

Nu-î vorbă, băuse el de dimineată două ouă necoapte, tot cu acest scop, dar mai cercase și ceva vinuri din podgoriile de la Bacău, pe cele *bolți* din ulița mare a orașului.

Ce să vă descriu eu frumusețea miresei? Era o adevărată «*Iliana Cosinzeana*» din poveste și sub beteala de aur ce-î învélua capul adorabil și cădea în valuri de raze de soare până la pământ, Tinca nu mai semăna ca o femeie, ci era ca o aparițiune cerească.

— Ce frumoasă fată! era șoapta unanimă în toată marea biserică.

Nunii iaū locul convenit lor. Asemenea face mirele, dar mireasa plânge. Deacă nu era la biserică, lăutarii i-ar fi cântat «*Taci mireasă nu mai plânge!*». Toate miresele de acum o jumătate de veac se credeau datorare să plângă, să se prefacă barem că plâng. Ei, dar Tinca plânge deabinele.

— Ce ai drăguță? o întrebă nuna mare.

Părintele protopopul a băgat de seamă și el că plânsul miresei nu este numai *farafasticuri*, ci cu adevărat plânge din adân-

cul inimei. El se apropie de Tinca și o întreabă :

— Aă nu'ți este cu voie să te măriți cu boerul Alecu?

Mireasa rosti un energic *nu*, care emoționează toată adunarea.

— Nu, nu mi-e drag Alecu, ci Ștefănică, frate-său.

Scandalul era făcut, era la culme.

Ochii mulțimei se îndreptară spre fratele mirelui, spre Ștefănică. Acesta, băețan de 20 de ani, era în adevăr cu mult mai frumos de cât frate-său Alecu. Palid ca turta de ceară, cu privirea rătăcită, rămăsese ca înlemnit, în fața scenei din jurul mesei nunței. Ștefănică iubea pe Tinca, dar, fiu ascultător, nu protestase contra combinărei matrimoniale a tată-său.

Bătrânul clucer Alexandru nu stete mult pe gânduri. El șopti o vorbă fiului său Alecu. Acesta se retrase de pe velința nunței, iar în locul lui, clucerul aduse pe Ștefănică.

Mireasa încetă de a plânge. Părintele protopop schimbă *«peciul»* adică biletul învoind cununia, pe numele lui Ștefănică... Și *«Isaia dântușce»* și părăluțele, liscăile de argint și cofeturile se aruncară din amvonă asupra adunării, la cununia lui Ștefănică cu Tinca.

în loc de a fi aruncate la nunta lui Alecu. Apoi era și drept, că acesta doar *«bună-dina»* schimbase până acum cu Tinca, pe când pe Ștefănică ea de multe luni îl iubea.

Trei zile ținu nunta la casa Cluceriului. Sunetul vioarelor și al cobzelor acoperi ultimele ceasuri ale vorbelor de scandal al mahalagițelor, vinul curse gărlă, nunul și nuna mare implură la masă o cupă cu galbeni venetici și olandezi noi, ferecați, și mesenii mai implură și al douălea pahar cu tot felul de bani, tot aur și argint și-l închinară pentru noul căsătorii...

II

DUPĂ 19 LUNI

La mahala. — Auțiși, soro? Ci-că c'oana Catinca a lui Ștefănică, fiul Cluceriului Alexandru, s'a dat în dragoste cu boiarul de la Dobreni, Catargi.

— Elei! dragă c'oană Tarsișo? Par'că nu-mi vine să cred, că Tinca a luat din dragoste pe Ștefănică. Uitat-ai ce *scandela* s'a întemplat la cununia lor acum un an?

— Ba acum 19 luni, în capăt...

— D'apoi, bine, coană Tarsișo, d'abea a eșit din patru-deci... Dumnezeu le-a dăruit o copilă... Vai, ce păcat!..

— Ți mai bine: ce nerușinare!.. Bietul bărbat! Un băiat de 22 de ani de-o fi...

— Și frumos coz!.. Cine n'ar fi fost bucuroasă să-l ia de bărbat!..

— Păi ce te aștepți de la coana Catinca?... Soiū rău, soro, soiū rău, cumătră dragă... Nu scii că măsă a înșelat și ea pe bărbatu-său toată viața?

Mahalaua de astă-dată nu minția.

Ce se întâmplase?

Tînărul boer Catargi asistase la nunta lui Ștefănică și încă de atunci punându-și ochii pe Tincă, nu întîrziă de a lega cunoștință mai de aproape cu Ștefănică, ba deveni *«amicul casei»*; mănca adesea la tînărul însurățel, seara venea regulat la partida de cărți, aducea din când în când zaharicale pentru coana și i le oferea tot-d'a-una față cu boerul Ștefănică. Ș'apoi ce guraliū și om de duh era Catargi! Ce plăcut grăia de toți și de toate! Că era om procopsit, învățase franțuzesce la dascălul Xenopol, cel care creștea copiii lui Dum. Stan și pe băiatul cel mai mic al Cluceriului Alexandru. Ba citea *gazeturi* franțuzesci, cari le împrumuta de la elvețianul Ballif,

alt dascăl franțuz, ceea-ce nu putea să facă Ștefănică, căci scia numai românesce și ceva grecesce.

Se făcea lumea roată în jurul lui Catargi, când povestea seara, în 1840, la sindrofie ori la cărți, scirile culese de prin «gazeturi». El spunea cum Louis-Napoleon a încercat pe la capătul lui Iulie să facă răzmeriță în Franța, la Bulonia, și cum a fost prins și aruncat în temniță, la Ham, în 24 Septembrie. Prea era legendar «*Napoleon Buna-parte*» ca să nu intereseze șcirile despre un urmaș al viteazului împărat. Dar ce impresiune nu făcu asupra adunării de la Ștefănică vestea sosită despre atentatul contra regelui Franței Louis Philippe, de la 3 (15) Octombrie!..

Și nu numai în politica din afară, ci și de cea internă era a tot știutor boerul Catargi. Inșira ca boabele metaniilor de chilimbar, veștile din Iași, de la domnie. Mihalache Sturdza Vodă, era nașul boerului... deci avea mare trecere pe lângă Domnitor. Tatăl lui Catargi era «mădulariu» în *Obșteasca Adunare*, ales, cum se alegea pe la 1840, ba cum se mai fac — să nu fie nimănui cu bănat — și ađi alegerile parlamentare, cu *concursul* de tot felul al ispravnicilor de ju-

dețe... Dar cine avea telegari mai mândri, ungurești, ca boerul din Dobreni? Al cărui bucătar țigan scia face cele mai vestite *blanc-mangele*, zaharicale cu migdale, alibiuri, cataifuri, prăjituri nemțesci? Al boerului Catargi! Ș'apoi cine scie să danțeze bine ca acest tânăr boer, danțuri frumoase europenești? De! cum să nu se uite galeș cucoanele la el?

— Doamne, duduică, ȕise într'o ȕi moașa Gherinski către Tinka lui Ștefănică, ce fericită va fi femeea pe cari o va iubi-o cuconășul Catargi! — Și ce bine mi-ași împlea punga de la el, dacă Tinka s'ar îndupleca, adăugă ea, în sineși.

— Creȕi, dragă moșică!

— Ce să cred? Nu încape vorba de îndoială...

Și aȕi cu o vorbă ca asta, mâne cu alta mai ademenitoare, moașa pregătise pe Tinka să primească *destăinuirile* înfocate ale june-lui boer.

De șease luni acuma întâlnirile se succedă întâlnirilor, tainice negreșit, mai întâi în casa moașei Gherinski, mai apoi chiar în casa lui Ștefănică, la orele când el era nevoit să se absenteze pentru a merge la cancelaria tribunalului, unde tată-său — care era

președinte — îi dăduse o funcțiune de *stol-nacialnic* (șef de masă).

Șease luni de dragoste! Apoi vecinele ce treabă au de cât să vadă cine intră și cine ese de la vecina?... Și iată cum amorul Tincăi cu junele din Dobreni nu mai era acum o taină pentru mahala.

Numai Ștefănică, bietul, habar n'avea de ce se svonea prin mahala... «*Ce soie satul, nu scie bărbatul.*»

Ștefănică nu prinse de veste, că Tincuța lui iubită îl înșela cu amicul casei — o! amicii casei! — cu Catargi. Deacă Ștefănică iubia pe Tinca înainte de cununie, el o adora de atunci încoace și de la nașcerea primului lor copil, nu mai era iubire și adorare, ci *idolatrare* dragostea tânărului soț pentru mama Elenuței, fetița lor. Când Ștefănică se ducea la cancelaria lui, nu eșea din casă până ce nu pupa copilița în albia unde dormea, și până ce nu strîngea dulce la peptul lui pe Tinca... Nefericitul nu băgase de seamă, că de o bucată de vreme Tinca lui căsca, îi era nu știu cum, *silă* când el o alinta, o desmerda și se smuncia din brațele lui, tocmai atunci amintindu-și că n'a dat de la cămară ce-i trebue bucătăresei. Dar unde să priceapă Ștefănică asemenea purtare? Dar de ar fi

prins de veste, că cinci minute după ce el eșea din casă, să meargă la slujba lui, venea regulat să-l înlocuiască *amicul casei*, care cumpăraseră tăcerea tuturor servitorilor...

III

MĂTUȘA DESPINA

Intr'o dimineață eșind Ștefănică de a casă, ca să meargă la cancelarie, prin dosul caselor cu două rînduri — minunea de pe atunci a orașului Petrei — a boierului moșier Dumitru Stan, în dreptul șipotelor, acolo unde erau așezați tabacii, cari pregăteau pentru cismari pei tăbăcite, îl întâlnește o codoșniță bătrînă, bătrînă ca matracuca.

— Ian stai, evghenistule, să-ți spună baba o vorbușoară.

Se opri Ștefănică.

— Ce vrei, mătușă Despina?

Era doica mamei lui Ștefănică.

— Ce să vrea, puiul mamei? Rău faci, cuconașule, că după ce te duci la *clănțălărie* nu mai dai pe acasă, că *ucigă-l toaca* nu citește evanghelii, ci strică casele creștinilor. Prost grădinarul care nu pune lacăt

la ușa grădinei, deacă ține să nu-î fure trecătorii trandafirii.

— Nu te înțeleg mamă Despina.

— Păi după ce-î ajunge la *clăntălărie* și-î scîrții cât îi scîrții cu pana de gâscă pe ale hârtii, mai dă o fugă și pe acasă, că-î vedea cum merge șiretenia lumei... Că nu de geaba am alăptat eu pe mama d-tale, cuconășule. Adecă-te nu mi-ar fi păcat să nu-ți ieș hobotul după ochi?

Fiori reci trecură prin corpul lui Ștefănică. De unde el mergea voios, gândind la Elenuța și la Tincuța lui și la ora când se va întoarce lângă ele, acum pășesc agitat, cu ochii în pământ și se frământă cu gândul, că ce-o fi voit să spună mama Despina cu vorbele ei apocaliptice? Mai mult inconștient ajunse la cancelarie. Delele (dosarele) erau aședate de arhivar pe masa lui, acoperită cu postav verde. Ciudat! altă dată îi ajungea să arunce privirea pe hârtiile din dosar, ca să le dea minunat de rostul fiecăruia. Acum cetea, cetea, cetea, dar nu pricepea nimic.

— Așteaptă d. prezident în *presudstvie* (sala de audiență) ȋice un *slujitor* (ușier) trimis să ceară dosarele cu procesele ȋilei.

Ștefănică se duse la Președinte.

— Tată, ȕise el acestuia, sunt cam bolnav, te rog să-mi dai voie să mă duc acasă că nu pot lucra, mi-e capul greu ca un bolovan.

— Da, ești galben, Ștefănică... vei fi răcit. Du-te și te odihnesce.

IV

FLAGRANT-DELICTUL.—NEBUNIA

Ștefănică lăsa toate baltă și plecă spre casă, precipitându-și mersul și inima bătându-i cu o bătaie neobicinuită. Stoluri, stoluri negre se rostogolesc, în mintea lui, gândurile dureroase... Dorul inimei tot mai luptă însă contra posomoritelor cugete și deschide în scurte soroace luminișuri de speranță. Nu, nu se poate!.. Prea ar fi mare mișelia!.. Nu se poate! Tinca să mă înșele? Ticăloasa de babă mi-a otrăvit viața cu bârfele ei...

S'apoi luminișului succeda furtuna: «Da, dar acum mi-aduc aminte: când am sărutat-o la plecare, Tinca s'a smuncit din brațele mele... De ce?... M'a întrebat la câte ceasuri mă întorc?... De ce m'a întrebat?..

O! aş muri de durere!.. Mă înşală Tinca mea!..

Şi iar o clipă de înseninare: — Nu, nu se poate!.. Tinca mă iubesc...

Cu cât se apropia de casă, Ştefănică râria paşii, par'că ar fi dorit să amâne ora fatală a constatărei realităţii ucigătoare. Iată-l sosit în pragul înaltei porţi, acoperită cu şindrila, poartă pe sub care în fie-care zi intrând în curte, i se părea că intră în paradisul vieţii lui. Ştefănică se opresce... Inima-i săria din loc... Ochiul i se îndreptară cu repeziunea săgeţii spre ferestrele de la iatac, acel altar al sfinţelor lui iubiri... Perdelele sunt trase până jos... Ştefănică simţi picioarele scăpătând sub el. Se rezimă de stâlpul porţii... În curte linişte adâncă. Numai Cioban, cânele cel negru, l'a vădut, el aleargă la poartă şi se gudură la picioarele stăpânului său. Nici un servitor în curte. La atenanţele din adâncul fund al curţii, nimeni... — Cu atât mai bine, gândi Ştefănică. Neobservat de nimeni, el se furişă pe din dosul casei, cu gând să intre pe uşa coridorului de la mijlocul caselor, care se deschidea spre grădină. Uşa era închisă, contra obiceiului. În partea opusă etacului era camera doiceii şi a Elenuşei. Doica şi copiliţa dormiau. Fe-

reasta era întredeschisă. Fără sgomot, Ștefănică intră pe fereastră. În fața albiei Elenuței, el se opresce, privește copilița :

— Nu, nu se poate!.. Ticăloasa de babă!..

Abia stăpânindu-se de a săruta pe Elenuța, ca să n'o deștepte, el deschide ușa... Vis-a-vis era ușa etacului.

— Ușa închisă?... De ce?... Tinco, deschide, sunt eu...

Nimeni nu răspunde, de și el aude bine mișcări răpești prin iatac.

— Tinco, nu deschide?... adaogă Ștefănică sgâlțînd nervos clanta ușei. Pentru numele lui Dumnezeu, ce este? Ce se petrece? Și mai cu energie sgâlție ușa, care rezistă.

Acum el zărește lângă o ladă de Brașov un topor. Il apucă și începe a da în ușa din care sar țândări. De sgomot Elenuța s'a trezit și plânge. S'a deșteptat și doica, care aleargă în pragul ușei, încremenită, vedînd pe cuconașul cum sparge ușa etacului.

După trei-patru lovituri de topor, ușa e spartă. Ștefănică intră aproape nebun în etac.

— Nimeni!

Patul în neregulă, o rochie aruncată pe jos... Fereastra deschisă.

— Nimeni!.. Ștefănică se răpede la pat. Era încă cald.

Se răpede la fereastră... În acel moment urechia lui este isbită de duruitul unei trăsurii, care a plecat de peste drum de casa lui. Se urcă pe un sipet de sub fereastră, să vadă mai bine...

— Tinca! Tinca, fugită cu...

Ștefănică nu isprăvi vorba și cădu jos leșinat.

Doica aleargă, cearcă în zadar să ridice pe bietul boer. Singură nu poate, și slugile toate le-au trimis cucoana de a casă cu vr'o treabă soare-care.

Dar Ștefănică revine la viață.

Vai! se mai chiamă *viață* aceea ce-î rămănea de acum înainte? El se ridică de jos, merge iar la pat și un hohot groasnic desordonat, ese din peptul lui. Apoi la ușă ia toporul și se îndreaptă iute spre camera unde plângea Elenuța. Doica, cum l'a vădut apucând toporul, avu un urît presimțimint. Ea ajunse mai înainte acolo și închide ușa zăvorind-o, apoi luând copila în brațe, sare pe fereastră rămasă deschisă după intrarea lui Ștefănică și într'un suflet se duce la casa vecină, unde locuia bătrânul Clucer Alexandru.

Ștefănică nu mai cearcă a străbate în camera copilei, dar își rumpe, cu hohote bolnave, hainele după el și sparge tot ce e în casă și sfărîmă patul. Ștefănică e nebun.

V

LA CERNĂUȚI. — DUPĂ UN AN

Amanții, cari isbutiseră să sară pe fereastră, găsiră la oare-care distanță trăsura care aștepta pe Catargi. Ei luaseră în goana cailor drumul spre moșia Dobreni. Aci nu rămăseseră de cât două ore, timpul necesar ca să arunce în geamantane haine, rufe și bani de cheltuială. Peste puține zile ei erau în siguranță de orî-ce urmărirî ce ar fi putut încerca Ștefănică, deacă ar fi rămas zdravăn la minte.

Dar pedeapsa lui Dumnezeu nu e numai pe lumea cea-l-altă, ci și pe aceasta: pînă la capul anului Tîncă muri. Lumea dicea că remușcările de cuget o ofticară. Dar ceva mai miraculos: amantul înebuni și el ca Ștefănică. Pe strădele Cernăuților îl urmăreau cu risete și urîte glume ștrengarii, iar el se apăsă aruncînd cu petre după copii.

VI.

NEBUNUL

Era nebun Ștefănică.

Trebue să aibi o organizațiune de creeri mai mult de cât solidă, ca să rămâi cu mintea întreagă pe temeli, când te isbesce o furtună groasănică ca cea care doborî la pământ pe sormanul Ștefănică.

El iubea, adora pe Tinca. Nu se împlinise doi ani de când, cu scandalul mahalalelor din Piatra N., o luase în căsătorie, substituindu-se, chiar în ziua nunței, frate-său celui mai mare, căruia tatăl lor, clucerul Alexandru, destinase pe frumoasa fică a lui Economu. Dumnezeu le dăduse apoi o copilă, pe care Ștefănică, tot din dragoste pentru nevasta lui, o numi *Tinca*, ca și pe ea. El iubea acum — de se putea — și mai mult pe mama *Tincuței*, a îngerașului care, gândea el, avea să fie un lanț de aur care să lege într'un mânuchiș nedespărțit pe aceste ființe: tata și mama.

Aș!... «*Amicul casei*», buruiană otrăvitoare, ucigătoare, avea să desfacă acest lanț de fericire și de iubire, să smulgă din brațele lui Ștefănică pe Tinca și să sguide din

temelii mintea soțului, să-l aducă la nebunie. Și ce nebunie! În ziua fatală când Tinka fugi cu *Catargi*, acel pretins *amic al casei*, Ștefănică era să ucidă cu toporul pe Tincuța, în leagănul ei, deacă doica nu săria la timp, cu micuța în brațe, pe fereastră, s'o adăpostcască, la casa vecină, unde ședea bătrânul *bunel*, clucerul Alexandru.

Ștefănică abandonă casa în care de 18 luni trăise fericit, și cu hainele sfâșiate pe el, âmbălă din acea groaznică și a fugei iubitei lui, zile și nopți numeroase, rătăcind prin oraș și prin pădurile din munții Bistriței, trăind din mila creștinilor, cari îi aruncau vr'o coajă de pâne, orî vr'o bucată de mămăligă rece.

După o căutare zadarnică de câte-va luni, clucerul Alexandru află pe Ștefănică adăpostit de un călugăr de la monastirea Pângărați. Intristatul bătrân îl luă a casă la el, dar avu grija să nu'i pună în cale pe Tincuța, că prea semăna la chip cu mamă-sa. S'a temut bunelul să nu se înfurieze nenorocitul Ștefănică la vederea copilei și să cerce iar a o ucide.

Rămase Ștefănică câte-va zile în casa părintească. De dimineață până în noapte, priveghiat de vărul său Sotir Panaitiu, Ștefă-

nică stătea nemișcat, tăcut, cu ochii stinși, pe capătul unui sipet de Brașov, din camera acestuia. În zadar îl întreba Sotir, el nu răspundea. Abia îl putea decide să guste ceva din mâncare, ori să se culce, noaptea târziu, îmbrăcat, pe sipetul de care nu se mai despărțea.

Între aceste, adâncă supărare ce pricinui bătrânului Clucer nenorocirea lui Ștefănică, îl duse la mormânt. Același părinte Tofănică, care citisă cununia, la Sf. Ioan al lui Ștefan Vodă-cel-mare, lui Ștefănică, citi pogribaniile morței la capul Clucerului. Mulți copii lăasă orfanii Clucerul. Insurat de a doua oară cu o tânără fată din cele douăspre-dece orfane crescute de Doamna lui Ioniță Sturza-Vodă, el lăasă două rînduri de copii, unii mari, însurați, pe la casele lor, cum fusese și Ștefănică, alți mărunței, de la cocoana Fotinia. Cel mai mare, Vasilică, era încă în acea vîrstă în care nu se pricepe ce este moartea. Când tată-său era întins mort pe o masă mare, în mijlocul salonului, el credea că doarme și țistuia servitorii să nu facă sgomot cu vorba, că deșteaptă pe *babaca*...

Profitând de ocupațiunile tuturor celor din casă, cu pregătirile înmormântărei clucerului, Ștefănică se furișă din camera lui vîru-

său Sotir și se făcu nevădut. Zadarnic îl căută apoi Sotir, după înmormântarea unchiului său. S'o fi aruncat în Bistrița, ori o fi iar la Pângărați... Undele Bistriței dederă afară un cadavru, dar nu era al lui Ștefănică, ci al unui nenorocit plutaș, care alunecase după plută venind pe ea de la Broșteni. La părintele Paisie, de la Pângărați, nu se arăta Ștefănică... Căutări zadarnice!..

Rămaseră cucoanei Fotinia a Clucerului, nu mai puțin de cinci copii mici. Ea nu se mai putea însărcina și cu Tincuța lui Ștefănică. Sotir își aduse aminte că la mănăstirea de maice de la Răsboeni era stăriță o mătușă a lui, maica Csenia. Se decise să ducă copilița s'o încredințeze milostivei călugărițe, s'o crească și s'o consacre apoi altarului. Că de măritat nu va mai fi vorbă, săracă orfană cum era Tincuța...

VII

BALUL NEBUNULUI

Pe când cu mare jale a tuturor, chiar și a streinilor de familie, era îngropat bătră-

nul Clucer la Sf. Ioan al lui Ștefan-cel-Mare, Ștefănică unde era și ce făcea? Intr'o mică poiană din codrii după Dealul Balaurului, pe drumul ce duce de la Peatra la Tg.-Neamț, ai fi putut afla pe bietul Ștefănică. El și-a atârnat de crăcile ștejarilor, care ici, care colea, fie-care din hainele după el și, gol de tot, mergea de la o haină la alta, adresându-le cuvinte de curtenire...

— D-ta, dudue, esci frumoasă.

— D-ta, dudue Sultănică, îmi plăci...

— Uite duduia Tinca!.. Geaba, nu este altă dudue mai frumoasă ca mata... Poftim la danț, dudue, cu Ștefănică.

Și luând haina aninată de ramură, nefericitul danțează cu ea la pept, până ce cade la pământ leșinat.

Ștefănică în trista lui nebunie, reconstituia «sindrofia» la care făcuse cunoscință cu frumoasa Tinca a serdarului Economu.

Prin poiana unde Ștefănică cădu leșinat, era drumul la Tg.-Neamțului. De la înmormântarea clucerului se întorcea cucoana Sultana Urechia. De odată caii de la «*nadinceană*» se opresc speriați. Ei dăduseră de Ștefănică lungit pe marginea drumului, fără de simțire. Se coborî vizitiul.

— E un om gol, cucoană, dar nu e mort, că e cald.

Se dă jos din trăsură cucoana Sultana.

Ea recunoscă pe Ștefănică, îl udă cu apă din șipotul ce murmură la dece pași d'acolo, îl deșteaptă... Ștefănică lăsa să-l îmbrace vizitiul.

— Vino cu mine, Ștefănică, îi dăse cucoana.

Vizitiul sui pe capră lângă el pe nenorocitul care nu scoase nici o vorbă, ori-cât îl mângâia buna femeie, dar lăsa să facă cu el vizitiul ori-ce va voi.

Pe dată ce sosiră călătorii la T.-Neamț, cucoana Sultana se hotărî și duse pe Ștefănică la monăstirea Secul. Acolo este o icoană făcătoare de minuni, de la ctitorii Urechesci. Câți nenerociți cu mintea perdută nu s'au însănătoșit acolo! Ștefănică fu dat sub privigherea duhovnicului octogenar Pahomie, care promise cucoanei Urechioaia să îngrijească de nefericitul tînăr ca de fiul său.

VIII

DUPE 15 ANI

Scriitorul acestei nuvele petrecea în veara anului 1855, vacanțele sale universitare, la

unchiul său Paharnicul D. Merișescu, la Valea-Viei, lângă Peatra-N. Acolo veni într'ô Duminică Sotir Panaitiu. El mă găsi într'un misterios pavilion ascuns între pomi seculari și construit dupe planul închipuit de nemuritorul G. Asaki, amicul, dar amicul sincer si adevărat al Paharnicului Merișescu.

— Dragă vere Vasile, vrei să mergi cu mine acum îndată la Răsboeni?

— Răsboeni! Citeam tocmai bătălia lui Ștefan-Vodă la Răsboeni. Cum să nu primesc propunerea?

— Decât, adăogă Sotir, mai avem un tovarăș: e Ștefănică.

— Ștefănică? Dar ce? este bine, sănătos?

— Sănătos ca și d-ta și ca și mine, răspunse Sotir.

Și chiemă din trăsura, unde rămăsese, pe Ștefănică. Era încă tot frumos bărbat, dar cu trăsurile feței trase, slabe, palide. Rugăciunile și grija duhovnicului de la monastirea Secul, înaintea icoanei făcătoare de minuni a Prea Curatei, aū vindecăt pe bietul nebun.

Dar ce folos? Ștefănică revenit la viață, după 15 ani, nu mai era decât un străin în mijlocul noiei societăți române. Lui îi *adormise* conștiința în societatea de câți-va ani

după regulamentul organic și acum se deșteptă, după 1848, după atâtea mari prefaceri sociale și politice. Era el, în vremea lui un bun scriitor, un bun *cinovnic* : acum nu mai putea citi nici *slova* cea nouă introdusă în cancelarii și prin școli primare. De unde el purtase *antereii* și scia să arunce la scris minunat în două și trei caturi scrisoarea, acum era îmbrăcat în haine europenesci și scrisoarea era la rînd ca oastea lui Mihaiu-Vodă Sturdza. Ștefănică simția că nu mai este om din lumea de față. Această convingere întipări asupra feței lui nu sciî ce aer de melancolie, care te impresiona de la prima vedere.

IX

LA RESBOENI

Plecarăm spre monastirea Răsboeni. Prima dată aveam să ved, să salut câmpul de bătaie, care l'aŭ înălbit cu oasele lor mii de viteji moldoveni, căduți pentru apărarea patriei și a Domnului lor. Eram cu adevărat emoționat. Abstrăgându-mă de la cei ce erau cu mine în trăsură, revedeam cu ochii minței oastea lui Ștefan-Vodă-cel-Mare și Sânt,

făcând minuni de eroism în lupta cu oștirile nenumărate ale Turcilor. Vedeam cu groază oștenii moldoveni cădând, stropșiți de mulțimea cailor turcesci și pe Ștefan-Vodă, îndemnând cu vorba și cu fapta la luptă, pe ai săi.

— Am ajuns la monăstire, îmi dîse Sotir, deșteptându-mă din visurile mele

Eram în adevăr înaintea unei porți practicate sub o clopotniță. Intrarăm pe sub ea. De jur împrejurul curței erau chiliile călugărițelor, iar la mijlocul curței o mică și veche biserică cu un pridvor la stînga, lângă *pisania* în limba slavonă, care amintesc cum acest sânt locaș a fost ridicat de marele Ștefan-Vodă, pe chiar osămintele celor căzuți în războiul de la *Valea-Albă*.

[[In partea opusă, în dreptul altarului, se opri trăsura în fața unui tîrnaț ori cerdac. Era locuința maicei starițe.

Intrarăm.

Maica Csenia era în casă, țesea șaiac de lână sură. Ea recunoscuse pe Sotir. Acesta șopti ceva la urechea maicei, care își întoarse cu mirare privirea spre Ștefănică.

— Doamne, Maica Domnului! exclamă călugărița, făcând o lungă cruce spre iconostasul din cameră, unde ardeau trei candel

de argint, dinainte a nu mai puțin de șapte icoane ferecate și o mușama cu mormântul lui Crist, adusă maicei de la Ierusalim de un călugăr hagiū de la monăstirea Neamțului.

Apoi Maica Csenia eși.

— Dar ce este? întrebaî pe vărul Sotir.

El puse două degete la buze spre semn de tăcere și 'mî șopti: Veî vedea!

O clipă după aceea maica Csenia intră însoțită de o tîneră soră, îmbrăcată în antereu de călugăriță, dar fără să aibă pe cap acoperământul de monahă.

Tînera fată se opri, cu mirare și nedumerită, în pragul ușei.

Ștefănică cînd o vîdu, cădu pe marginea divanului și punîndu-și capul în mîni, sbucni în hohote de plîns.

Pe fată o podidi și pe ea lacrămile... Ea privea totuși inconștientă, cînd la Ștefănică, cînd la Sotir, pe care îl cunoscea, căci îl mai vîduse altă dată. Simțea biata copilă că scena ce se desfășura o privea pe ea...

— E tatăl-tău, dișe atunci Sotir, arătîndu'i pe Ștefănică.

Tincuța — căci era ea — se răpede la picioarele lui Ștefănică și îngenunche. El o ridică, o strînge la pept neputîndu'și opri plînsul...

Plânge Sotir, plânge maica Csenia, plâng și eu... — Cum îi seamănă! esclamă duros Ștefănică...

— La chip numai, întrerumpe cu un zîmbit maica Csenia.

— Și eaca, vești, țice Sotir, cum nu moare nimeni de fericire!

Ștefănică desmerda acum pe Tincuța, o îmbrățișa, o alinta... Și te gândești că era s'o ucidă în ziua cea de jale a sufletului lui!..

Plecarăm de la mănăstire îndărăt spre Peatra, împreună cu Tincuța. Frumoasă, cum era ca măsă, ea subjugă inima unui tînăr, abia sosită de câte-va zile în casa lui Sotir, unde trăia și Ștefănică. O cununie fără pompă se făcu la biserica din mahalaua Mărăteilor. Ștefănică regăsi veselia lui din tinerețe. El nu se mai despărți de copila lui...

Vai! pentru puțin timp, căci nu se împlini anul și Tincuța, atinsă de boala de care murise la Cernăuți maica sa, se stinse în brațele soțului ei și ale tatălui său. Puțin de nu era să înnebunească din nou nefericitul Ștefănică!

PROFIRA LUI RALEA

EPISOD DIN FOAMETEA DE LA 1804

— Auți cum plâng și se olicăresc copiii noștri? Omule, ce-î de făcut? N'aũ mâncat de ieri dimineată... În copae nu mai este nici un fir de făină de mălaiu, în băătura casei n'a rămas nici urmă de pasere; în pod la ursoaică e numai cuiul de care atârnăm la afumat slănină... Am copt astăzi de dimineată sub spuză o turtă de făină de lemn de la ferăstrău, unsă cu un cioric de slănină, dar bieții copii aũ aruncat-o cât colo, cât aũ pus dinții în turtă...

Așia grăia, acum 86 de ani, Maria, către bărbatul ei, Tudor Ralea, din sat de la Răsaga din județul Vâlcei.

— Ce-î de făcut, Mario? Înșelat-am foarele noastre goale barem cu vre-o fertură de mugur de pom? E luna lui Prier și nici

mugur n'a dat pădurea, că Dumneđeũ, după ce ne-a pedepsit cu seceta an vară, după ce ne-aũ perit vitele din lipsa de nutreț, apoi ne-a mai dat și o iarnă de nu s'a ridicat zăpada nici de Paște, ca să poată bietul sêrac a-și ține ȃilele măcar cu rădăcină. Ce-î de făcut, mă întrebă, sêrmană Mărio? O să murim cu ȃile... Da nu mi-î de mine, ci de tine și de bieții copilași...

Când 'i-aud plângend, văicărindu-se, mi se sd robesce inima...

— Dar cârciumarul oră arendașul nu ne mai pot ajuta cu vr'un căuș de mălaiũ?

— Să ne ajute? Da ce a mai rămas în casa noastră, nepus amanet la ei? Țoale, velințe, fotele tale, cojoace, topor, plug, coasă, secere, tot, tot ne-aũ luat, tot am vîndut, tot, la acești nemilostivi... Cu ce am străbătut foamea și iarna și am rêsbit până în luna lui Prier, de cât golindu-ne căscioara până și de perna de sub căpușorul copilașilor... Oh! Mărio!... De ce Dumneđeũ a mai lăsat pe lume pe țeran, deacă n'are grijă de el...

Neagra disperare coprinsese întreaga casă a lui Tudor Ralea. El însuși gemea acum, tologit joș, lângă vatra rece, pe când Maria își strîngea cu amêndouă mânele stomacul,

să-i mai stinchească sfâșiăturile, iar copilașii Ionel, Gheorghieș, Tudor, Zamfira și fata mare Profira, plâneau de foame prin tindă și pe prispa casei. Lupeiș, cânele, și el ajuns numai schelet, urla a pustiș în băutura casei . . .

II

ARENDAȘUL

Kir Iane Frangolea, grec cu nasul coroe-tec, cu privirea neagră și vicleană, ras în fie-care Sâmbătă, cu mustața groasă plecată pe *paliciș*, era arendașul moșiei Răsaga, încă de la începutul secolului, de la 1800. În patru ani de arendașie adusese satul întreg la sapă de lemn, ajutat de alt grec, Kir Mistopidis, cârciumarul, pripășit în Răsaga cu două-trei ani mai înainte de el.

Și nu numai că amândouă se îmbogățiseră din *strînsoarea* agonisită cu sudoarea feței de bieții țărani, ci încă băgaseră neșinștea prin casele lor.

Cârciumarul Mistopidis era omul de încredere al arendașului.

În amurgul sereș de la 2 Aprilie anul 1804,

Mistopidis sare pârleazul curței lui Tudor Ralea. Cănele Lupeiū, mort de foame, nu mai latră. Pe prispă staū întinși patru copii, cari încă mai trăesc, dar nu mai aū putere să mai plângă...

Mistopidis intră în casă. Ralea ținea strîns la sînul său pe Maria, iar Profira, fata cea mare, mai găsise destulă putere să se târie până lângă părinții ei și să-i mângăe:

— Nădejde în Dumneđeū, taică și măicuță... Nu se poate să ne părăseasca el, cum ne-aū părăsit oamenii...

Sgomotul ușei la intrarea lui Mistopidis face ca grupul celor trei nenorociți să-și îndrepte privirile spre cărciumar.

— Eū sunt, zice Mistopidis... Cum o să vė las eū și cu boerul Frangolea să periți de foame? Iacă un mălaiū v'am adus, copt în vatră, cu mieđ de nucă...

Speranța de a putea scăpa copilași dă putere lui Ralea și Mariei. Ei primesc pitantul cu pripire și-l fărîmă în bucăți, ca să-l impartă la copilași...

— Să trăesci, jupâne, ȑice țėranul, cu vocea aproape stinsă, Dumneđeū să-ți rėsplătească...

— Ș'am să vė mai daū, din partea boerului Frangolea și făină... Haide, Profiro,

vino cu mine la curtea boerească, să aduci merinde din belșug...

Fata se ridică în picioare, abia ținându-se; un minut stătu pe gânduri, că-și aminti cum în multe rinduri, Mistopidis și Frangolea, când o întâlniseră în cale, îi impuiaseră auzul cu vorbe de rușine... Cum era să meargă ea acum în casa lui Frangolea, despre care auzise fel de fel de vorbe?

Dar în acea clipă pe prispă afară unul din copilași, deșteptați de Ralea, care le împărțea pita, începu să plângă...

— Să mergem, jupâne Mistopidis, zise Profira, hotărâtă să se sacrifice, numai să scape de moarte întreaga casă, pe tatăl său, măsă sa și cei patru copilași.

— Da, să mergem, răspunde cârciumarul, dar ce gândiți voi, că boerul o să vă dea făină și merinde numai așa din evlavie creștinească?... Ascultă, măi Tudore, iscălesce zapisul ăsta...

— Iscălesc bucuros, iscălesc jupâne, ca să-mi scap copilașii de moarte; dar ce dăci în zapis?

— Ce să dăci! Ca toate zapisesele țărănilor din Popesci, din Răsaga, din tot județul Vâlcea, că adică d-ta, badeo, și cu tot neamul d-tale, v'ați vindut pe bani, ca să.

fiți supuși, în chip de robi, al lui kir Frangolea...

— Eă rob?... Copiii mei robi?

Pe prispă iar plâng și se vaicăără copiii reveniți ceva în putere prin porția de mălaiu îmbucată.

— Auđi-i!... Și mai stai pe gânduri?

— Adă zapisul! strigă Ralea. Și iscăli.

Profira, înfiripată și ea cu două-trei îmbucături de pită, se apropie de Mistopidis:

— Să mergem îndată la curtea boerească, să aduc merinde, că mor copilașii, ȃice ea cârciumarului. Se vede, gânde fata, că Frangolea se mulțămescă acum cu zapisul iscălit de tata... Lui *robi* îi trebuie, robi să'i lucreze ogoarele, nu o biată fată ca mine.

III

Foametea cea slabă ca moartea, cu oașele deșirate, se depărta de la casa lui nea Tudor Ralea. Acum copiii nu se mai vaicăără, Maria nu'si mai ȃmprimă stomacul să'i aline sfâșieturile. Numaî Lupeiū nu mai latră în bătătura casei, că din toți el a murit. Dar voia bună nu s'a mai arătat prin casa lui Tudor. Voie bună? Poate fi cu voie bună un om care din *slobod* a ajuns *rob*?

Și mai este cine-va în casă, care nu mai are în față rujele de anțert, nici mai ȋdice vesel o horă, ca altă-dată, înșirând lână pe rischitoare, ori depănând pe mosor pentru țesut velințele vârgate ca toamna ogoarele.

Și totuși ce frumoasă e Profirița lui Ralea! Când o întâlnești în cale purtând pe cap donița închistrită, cu apă de la șipote, țănoș pășind și făcând cumpănă doniței după cap cu sînul ei tremurător sub cămașa cu altițe, cu coȋle negre lăsate pe spate, nu poți să nu te opresci, ca să privesci la dînsa și nu te poți împedeca de a gîndi: Ce fată frumoasă!

Dar rujele după obraji s'aũ ascuns, ca rujele și aurul de la asfințit de soare, când steaoa ȋdilei a lunecat după geana cerului. Și de când rujele nu mai zîmbesc pe obrajii ei, Profirița tînjește, i se molășează carnea fragedă după corp...

— Ce ai, fată dragă? o întreabă măicuța într'o ȋi... Te usuci ca busuiocul la sf. icoană a Maicei Domnului... Ce ai Profirițo? Oare *robia* tată-tău la kir Frangolea te-a mîhnit așa de adînc?

Și când Profirița povesti, podidind-o lacrimile, cum ea plătise cu cîntea ei, îmbelșugarea casei, scăparea de la moarte a copila-

șilor, a fraților și a părinților ei, Maria Ralea rămase o clipă înmărmurită; apoi și pe dînsa o apucă un plâns nepotolit, ținînd lângă sînul ei capul frumos și îndurerat al madonei «*de las dolores*».

De odată, ca sub un gând ce ar fi isbit adînc mîntea ei, Maria se ridică:

— Răsbunare! răsbunare! strigă ea, cu vocea sugrumată de mânia nestăpînită.

— Răsbunare? Dar cum? îngână nefericita copilă. Tata e rob, noi roabe, Frangolea a-tot-puternic, cu prietenî la isprăvnicie și la Episcopie...

— Eă nu știu cum, dar răsbunarea va fi a noastră, că nu de geaba arde o candelă, și noapte, înaintea icoanei Fecioarei...

IV

În 13 Aprilie 1804, M. S. Constantin Alecsandru Ipsilante Vodă ținea Divan mare la Curtea domnească din București. Erau de față toți marii boeri, de la Vel (mare) Ban al Craiovei, până la marele Postelnic Gheorghe Mavrocordat. Vorniciî Crețulescu, Cămpineanu, Samurcaș, des de dimineată veniseră la Divan, să ia cunoscință de la con-

dicar de felul pricinelor ce aveau să se cerceteze cu sfatul și hotărîrea M. Sale lui Vodă.

Iată că Divanul întreg s'a adunat. Douăspre-dece copii de casă cu toiage de argint preced cu sgomot intrarea lui Vodă în Divan. Cățuele cu miresme de odogaciū și de chihlimbar, fac giurul marei săli. M. Sa Vodă intră și înaintează spre fundul sălei, pășind între două rînduri de copii de casă și de idiclii și beșlii turci. Boerii sunt toți în picioare, de-alungul divanurilor. Pe dată ce M. Sa ia loc pe jețul înalt din fundul sălei, de sub iconostasul bogat în icoane ferecate în argint și aur, înaintea cărora ard nestinse candel mari, marele Spătar depune pe masă, înaintea lui Vodă, buzduganul și iataganul Domniei, iar marele Hatman chiamă pricinele și introduce pe împricinați, strigându-i cu glas mare în tînda sălei.

Acum se judecaseră vr'o 4 *davale* (procese), când iată că intră în Divan P. S. Mitropolit al Ungro-Vlachiei, urmat de două femei. Erau Maria și Profira lui Tudor Ralea din jud. Vâlcea.

— O strigătoare la cer nedreptate aduc M. Tale, Milostive Doamne, de îndreptat, ȳice Mitropolitul. Ingenunchiați la treptele

Scaunului Domnesc, se întoarce el de adăogă către Maria și Profira.

Femeile îngenunchiară cu ochii plini de lacrimi.

Apoi în scurtă vorbire, Mitropolitul povestește cum în întreg județul Vâlcei și mai ales în satele Răsaga și Popesci, lăcomia nesățioasă a arendașului Frangolea a adus în sapă de lemn pe sărmanii țărani, și cum folosindu-se de băntuiala foametei, de lipsa de hrană, a luat de la fie-care creștin zăpă (înscris) prin care nenorociții, ca să-și potolească durerile foamelor, i s'au vîndut în chip de *robi*. Și mai adăogă Mitropolitul a spune, cum acelaș nețrebnic și-a rîs de femeile țărănilor și a necinstit pe această biată fată, care acum plînge și scaldă în lacrimile ei picioarele M. S. Vodă.

Cu așa foc grăi stîntul părinte și pe cele două femei le podidiseră lacrimile, că tot Divanul se înduioșă și privea cu jale la Maria și la Profira, iar Vodă dă poruncă Aprodului-Mare să se chame pe dată în Divan Tutungi-Bașa Păun, omul de încredere al M. Sale. O clipă după aceea, însuși Vodă ridică cu domnească lui mână, de la picioarele M. Sale, cu bună-tate, pe cele două biete femei:

— Nu plîngeți, sărmanelor, că dacă nu

ați risipit numai cuvinte netrebnice și bîrfeli neînfințate asupra acelui om, îi vom arăta noi, că este împotriva legei și a omenirii de a supune om slobod la robie, iar pentru fapta lui mișlească cu această nefericită fată, vedea-va el că trăind în *fandasii*, și-a zidit lui-și rele asupra capului, nesocotind întru nimica curățenia fecioriei și cinstea căsniciilor.

— Să trăesci, Măria ta, strigă într'un glas Divanul, mișcat de vorba otărîtoare a Domnitorului, care ordonă lui Tutungi-Bașa, să meargă la Râmnicul-Vâlcei, unde cu amîndouă ispravnicii, să cerceteze la fața locului, cu mare scumpătate, și găsind că adevăr aū jăluit aceste femei, în fiare punînd pe Frangolea, să-l aducă la judecata Domniei.

V

Cele patru uliți mari cari pe la 1804 erau arterele de comunicațiune ale Bucureștilor cu țeara, erau înțesate de lumea care se întorcea de la Herăstrău, din viile de la Vitan, din pădurea de la Băneasa, de la grădina cea minunată a Mogoșoarei, unde petrecuse de 1 Maiu, după obiceiul țerei, golind damigene cu pelin, mîncând miei fripți ciobă-

neșce și chefuind pe iarbă verde la sunetul cobzei și al vioarei vre-unor țigănași.

Dar toate aceste pâlcuri de oameni nu se îndreptaă acum decât spre un singur punct din oraș, spre piața din fața temniței, în apropiere de Curtea veche.

— Toată lumea se duce să vadă dreapta-tea lui Constantin Vodă Ipsilante, ȃice jupân Briciă-teșit, bărbierul din poarta bisericeii Să-rindar, către un arnăut de la un consul strein, pe care-l răsesse cu perdaf și care-l între-base : că de ce atăta lume mișue pe ulițe?

În adevăr, pe la orele 12 din ȃi, era ca o mare de capete îndesuită pe stradele Șer-ban-Vodă, Șelari, Covaci, Lipscani, și mai ales în fața temniței. Aci armășeii păzeau în număr îndoit de mare, iar Vel-Armașul stătea călare la poarta temniței, făcând pregătiri cu oamenii lui, cari pregătiri și mai mult ațitaă *perierghia* (curiositatea) lumei adunate.

— E vre-o pedeapsă de cap ?¹⁾ ȃicea Tă-nasă Cavaful, către Iordache, turnătorul de clopote, cel cu prăvălia de sub Dealul-Mitro-poliei, în Țigănie.

— Ba, nu, jupâne, răspunde acesta. Am aflat de la un comișel de la grajdurile P. S.

¹⁾ Pedeapsă de cap, adică condamnare la moarte.

Mitropolit, că aŭ să «*rumânească*» astă-đi, în fața temniței, pe un nemernic, care a jăfuit județul Vâlcei și a săvârșit multe nelegiuri.

În acel moment poarta temniței se deschise și o ceată de armășei scoase în veleag pe Frangolea. Un crainic urcându-se pe o masă de zaraf citi apoi otărîrea lui Vodă, dată erî în Divan. Găsindu-se vinovat acest arendaș jăfuitor, că «împotriva legii și omenirei» aŭ supus oameni slobodî la robie, M. Sa Vodă cu Divanul îl osândește a i se stinge mai întâiŭ numele de d-lui Vistier din arhondologhia țerei, apoi să fie «*rumănit*», adică îmbrăcat în haine țărănesci și să se arđă în piață, în fața lui, toate zapisele de *robie* adunate în Răsaga și la Popesci, de Tutungi-Bașa, trămisul lui Vodă.

— Să trăească M. Sa Vodă ! strigară într'un glas miile de spectatori, când armașul mare aprindënd o lumîinare de ceară, puse foc la un teanc de hârtii aruncate jos la picioarele osânditului de către Tutungi-Bașa, omul lui Vodă.

— Iacă, oameni buni — se prefac în scrum zapisele cu care nelegiuitul Frangolea a cumpărat ca *robi* oameni slobodî ! ¹⁾

¹⁾ Această pedepsire este istorică, deși necunoscută istoricilor noștri. Veđi documentul în vol. XII a istoriei Rom. de V. A. U. pag. 481.

O palalae mare se ridică o clipă din hâr-tiile aprinse, apoi vîntul spulberă resturile încă incandescente ale actelor... Mulțimea, luminată de lucirea flacărilor, comentează voioasă acest *autodafe*... Toți strigău:

— Trăiască M. S. Vodă.

Apoi doi armășei desbrăcară de brâu și de antereu pe Frangolea, palid ca lumînarea de ceară din mânilor armașului și tremurând de groază de-î sălta cocoșa, ca spatele unui ariciu la capul căruia bați niște clește răsunătoare. În rîsul, în chiotele, în hohotele a mii de oameni, armășei aruncară peste sacșiri roșii și peste cocoșa lui Frangolea un sucman țărănesc și pe cap îi puseră o căciulă de oae în locul fesului roș!..

— Aferim; strigă marele armaș. Așa se cuvine boerilor mișei!

— Tio! ho! urla mulțimea.

— Da de ce batjocorește Vodă haina noastră țărănească, acoperind cu ea asemenea stîrpitură? strigă indignat un țeran din mulțime.

— Cu adevărat; răspunde un altul...

Toba bate, crainicul suit pe masă iar vorbește către norod.

— Oamenii buni! nu numai la atîta se mărginesc pedeapsa nelegiuitului; acum el

va fi dus la Mitropolie, unde P. S. Mitropolit îl va cununa, fără de voia lui, cu fata necinstită...

VI

Mulțimea merge după condamnat până în Dealul-Mitropoliei. Cu mare greutate pot armășeii și o ceată de panduri, și de beșlii să apere pe Frangolea de turbarea mulțimei.

Și pe când *alaiul* acesta de un nou fel se îndrumează spre Mitropolie, în trapezarul din locuința înaltului cap al bisericei lectorul meu ar fi putut afla pe însuși Mitropolitul stând de vorbă cu Maria lui Ralea și cu Profirița, fata ei. Aceasta dicea :

— Nu, Prea Sfinte Părinte, nu voi să mă mărit cu asemenea om... Dă-mi cu milostivire bine-cuvîntarea P. S. Tale să mă duc la mănăstire, unde să mă fac vrednică de a îmbrăca rasa de călugăriță...

Maria plângea.

Profira era resignată și mângâia pe măică-sa.

Când convoiul ajunsese în curtea Mitropoliei, armașul-mare intră la Mitropolitul.

— L'am adus, Inalt Prea Sfinte, dise el, introducînd pe Frangolea.

— O! nu! Înalt Prea Sfinte, strigă Profira, aruncându-se la picioarele Prelatului: nu, nu-l voi!... Să iasă de aci!...

— Pitacul (porunca) lui Vodă este, adăogă armașul cel mare, ori să fie cununat cu fata, seaș să fie dus la groapa Ocnei!...

— Da, la Oenă! întrerupse Maria. Sunt acolo hoți de pungă!... Acolo să meargă și hoții de cinste!...

Peste un pătrar de oră mulțimea se retrase satisfăcută cu șcirea, că fata n'a voit să ia de bărbat un așa parpalec și că Vodă l'a înfundat în Ocnă.

Iar Maria însoțea pe jalnica Profirița la mănăstirea Viforîta, unde din porunca Mitropolitului, ea era primită ca soră, sub ascultarea maicei Starița.

— Uita-vei de lume, Profiro, îi dîse maica starița... aci *viforele* vieții încetează.

Și plîngea Profira, și plîngea și mai nemângăiată maica sa Maria, luându-și dîoa bună de despărțire de la nefericita ei fiică, ca să se întoarcă la Rasaga, unde Tudor și cu copilașii erau acum *oamenî slobodî*...

Slobođi ?

Ironie a vorbelor !

Putea fi *slobod* un biet țăran înveluit de nevoi și cu cârciumarul *Mistopidis* continuând a jăfui pe nefericiții țărani ?

O JUDECATA

SUB

ȘTEFANIȚĂ LUPUL VODA

Lumea se îndrepta pe toate ulițele Iașilor în spre curtea domnească. De la biserica catolică până la poarta cea mare a Curței, ulița era iezită de lume. Tot așa în Sf. Vinerea, din dreptul turnului Sfântului Nicolae domnesc, lumea mișuia spre poarta Curței. Și din podul Roș și din podul vechi, totmai din dreptul caselor răposatului Nestor Ureche și a Carvasaralei, lumea curgea gărlă intețită tot spre Curtea domnească. Pâlcuri, pâlcuri de târgoveți, boieri divaniți călări pe cai arăbești, fie-care cal prețuind cât o moșie; oșteni înzăoați; mitropolitul Sava în leagăn tras de 4 cai și cu câte un comișel călare, lângă oblonul leagănului... par'că fie-cine

se grăbea s'ajungă mai întâiu în fața Domniei.

Prăvăliașii priveau, de la tărăbile lor, această mișcare neobicinuită, printre cercurile împodobite cu colăcei împlețiți de cositori strălucitori, ori cu luminări de seû, sau printre sticlele pântecoase pline cu spirturi, vutce, vișinaturi, ori printre jerbiile de lână vopsite în felurimi de fețe bătătoare la ochi, când prin chenaruri de căldări, căldărușe, tîngiri de toată mărimea aninate de josnicile coperișuri din fața prăvăliilor...

— Face Vodă astăzi Divan mare, ȕice lupân Traistă-goală, către nevasta lui, care aușind zgomotul din stradă, alergase din odaia din dărătul dughenei în fața prăvăliei să vadă ce se petrece.

— Divan mare? Da ce? este iar vr'o judecată?

— Apoi ce, nevastă, te supără să judece Vodă omenirea? De când Mătracuca, Domni judecară noroadele... Ștefăniță Vodă o i semănând cu tată-său Vasile Vodă... En vești, ăla era judecător cum mai drept nu-nai Sântul Hristos de o fi, la judecata de apoi. Mări a băgat odată în temniță chiar pe frații lui după mamă și i-a ținut trei ȕile întregi de-a valma cu făcători de rele, ca

să i pedepsească pentru că nedreptățiseră pe un biet român de țeran...

Deu așa, Paraschivo, să dea Dumnezeu să semene ca două ochi neciacări domnia lui Ștefăniță-Vodă cu domnia de dreptate neștirbită a tată-ne-său... Ar fi halal de țeară. Că dicea Vodă Vasile Lupul: că la el nu încapă hatâr, nici n'are trecere la el, în Diavan, nici frați, nici fiu, nici fiice, ci numai la una știința dreptate se uită țintă... ¹⁾).

— Așa-i, jupân Traistă-goală — împleți o-ar sfântul Dumnezeu, dice în glumă, și ridicând un mușteriù, ținând a mână sangiacă plină de rachiù vechiù de tescovină, gata să o da pe gât; așa-i, da și Lupu Vodă preaîndesea osînda la moarte, că cu miile aù pe rit cei osîndiți să-și peardă capul...

— De asta așa e, fârtate Hațmațuchiù dice negustorul, de cât ce răspuns dat-a e Vodă-Lupul, boerilor, cari îl rugau să nu mai pedepsească cu moarte țărânimea, că să rămână pustie țeara? — Chiar deacă jumătate din țeara Moldovei, — dicea Vodă, — ar peri ca să-și ispășească faptele rele, e va fi mulțămît că-i va rămânea încăi sănă

¹⁾ «Non fratres, non filios, non filias curare, sed unam solam justitiam» dice Bandinus. (pag. 103 a memoriului meu)

oasă și de Doamne-ajută cea-l'altă jumătate le țeară... Păi ce? Nu era bine sub Vasile-Vodă, că putea omul călători în toată țeara, n puterea nopței negre, acoperit de giuvaecale și cu punga doldora de bani, fără de grije de hoți?

— Halal Domnie! nu ca cele ale urmașilor săi, a lui Ștefan Gheorghită și a neguștorului Gheorghe Ghica, adaoge a dice un mușteriū, care își ungea cizmele de iuft cu pământul de păcură din putina îngropată în fața gârliciului pivniței prăvăliei...

— Numai nu prea sunt semne bune nici de la domnia cea nouă a feciorului lui Vasile-Vodă... Că se prea desmeardă în bunătați cu boerimea lui, și nu vede de pësurile țarei!.. șopti jupân Traistă-goală.

— Ci-că toată ziua joacă zaruri și cărți țeșești cu Spătarul Neculai Milescu... Meșter de tot boerul ăsta: după ce a ținut hangul la domniile lui Ștefan Gheorghită și a lui Gh. Ghica, iaca e mare și tare și pe lângă Ștefăniță - Vodă... Adevărat *îmbunătorii* (curtezan domnesc).

* * *

In Spătăria cea mare a Curței soseau me-

reū boerii divaniți. Iată Mitropolitul Sava împreună cu Dosofteiū episcop de Roman, Teofan episcop de Rădăuți, Serafim episcop de Huși, marele logofet Cehan Racovița, Toma Cantacuzino marele Vornic al Țerei de jos, Dabija marele vornic al Țerei de sus, Ilie Șeptilici Hatman și pârcălabul Sucevei, Miron Costin Staroste, Costea Moțoc mare Spătar, marele Vistier Iordache și Nicolai Mogâldea paharnicul și alți mulți boeri *halea* (în activitate) și *paia* (foști).

Toți sfetnicii luară loc fie-care la scaunul ce-l este hotărît. Sala Spătăriei îmbrăcată în covoare aurite de Persia. În fund este tronul. La dreapta scaunul înalt pentru mitropolitul țerei. De asupra tronului, pe pereți, în partea răsăritului, un bogat iconostas cu multe icoane mari și mici ferecate în argint înaintea cărora ard 3 candelă mari făurite de argintarul Curței, Panaite Ziga, al de face minunate zarafuri pentru cescile de cafea de ți se par flori de ghiață după ferestre iarna și horbote venetice.

Acum toți boerii divaniști și-au luat locurile hotărîte. Prea sfinția sa Mitropolitul, înconjurat de cler, încă sta pe scaunul său de a dreapta tronului. Iată că 3 postelni-
cei cu bastoane de argint poleite în mână

intră pe ușa din fund. Boerimea se ridică în picioare, că acești 3 postelniceî vestesc sosirea lui Vodă. Marele Spătar urmează purtând buzduganul; al douilea și al treilea Spătar poartă gladiul și spada și iaă loc la dreapta și la stânga tronului. Cinci-șeci de arcași se pun în linie în dărătul lui, ca un craiă nouă, la dreapta și la stânga. Pășesc după dînșii 12 copii de casă în haine roșii. Apoi 30 de scutași cu scuturi aurite, de statură foarte înaltă, îmbrăcați în haine prețioase tot de culoare roșie. M. Sa Vodă poartă contășul cu nasturi de nestimate al tată-său Vasile Lupu, nasturi cari aă costat peste o sută de miî de galbeni. Vodă seamănă bine cu tată-său: e de o statură mijlocie, cu fața brună, temperând culoarea rumenă și gălbue, sprîncene negre, fruntea înaltă, nasul cam coroetic, buzele ușurel întredeschise, mustața și barba neagră, fața blândă.

În urma lui Vodă pășesc alți oșteni purtători de scuturi, mândru îmbrăcați și de la ușile spătăriei prin coridoare și până în curtea palatului oaste înșiruite până la 2000 de oameni ¹⁾.

Vodă se urcă pe tron răspunđend la sa-

¹⁾ Descriere întemeiată pe Bandinus.

lutul profund al boerilor divaniți, cu un semn din mână îndemnându-i să-și ia locurile. Marele Logofet Racoviță Cehan pășește la locul hotărît lui, în fața tronului, la stânga, iar Postelnicul depune pe o măsuță în fața lui Vodă buzduganul strălucitor de petre scumpe.

Acum, la porunca Domnitorului se introduce între mai mulți fuștași, în frunte, pășind marele Armaș, vinovatul, care este să fie judecat de Divanul domnesc.

Acesta nu e un om de rînd, ci însuși boerul Milescu, prietenul cel mai bun, până în zilele trecute, a lui M. Sa Vodă, om foarte învățat, ca și care nu sunt mulți în țara Moldovei, că scie latinesce, italienește, leșesce, turcesce, moschicesce și mai ales grecesce mai bine de cât însuși patriarchul de la Constantinopol. E boer bogat, cu moșii în județul Vaslui. E frumos de se uită cu drag lumea la el. Insuși M. Sa Doamna lui Vasile Lupu și Domnița Ruxandra nu se puteau opri odinioară de a privi fața frumoasă a boerului Milescu, când venia la petrecerile Curței domnesci și era abia flăcăuandru.

Cu bogățiile sale, cu mintea sa deșteaptă și împodobită de învățături, boerul Neculai Milescu se bucura și sub Ștefăniță-Vodă de

laude obștesci. Cuvîntul lui era băgat în seamă de aproape nu numai de boerii cei mici, ci și de cei mari, chiar de cei mai mari la treapta de cât el. Răzgăiat de soartă ast-fel, ce-i dete în gând lui Milescu? Adică de ce nu s'ar face el Domn? Ce-i lipsește, mă rog? Cu ce-l întrece pe el Ștefăniță-Vodă? Numai doară cu nasturii cei de bri-liante ai tatălui său!..

Și când odată te-a furat un gând rău, greu este să nu caști din greșală în greșală, până te afunzi. Boerul Neculai Milescu nu se mărgini să-și facă nume bun în țeară, să âmble cu pohodnici la leagăn aurit cu Vodă, să-și împodobească curțile pe întrecute cu M. Sa, să-și facă oameni de casă droae și nu din cei de rînd, ci tot din boerinași, din neamuri, așa că de câte ori Milescu eșia la preâmbulare, pe unde trecea i se închina lumea mai dihai de cât lui Măria Sa Vodă.

Ce se gândi Milescu? dacă ași putea să ridic asupra tînerului Domn Ștefăniță-Voda vre-o țeară vecină, de ce n'aș isbuti să mă fac eu Domn? Și tocmai era în țeară Leșească Constantin Vodă cel bătrîn Basarab. Deacă l'aș asmuți pe el împotriva lui Ștefăniță Lupul?

De la gând la faptă nu-i departe. De cât

om isteț, Milescu așa cugetă, că nici chiar de i-ar fi frate omul ce va să trimiță cu cărți tainice la Constantin Basarab, nu e bine să i le dea pe mână și decî puse un meșter tîmplar să-i facă un baston găurit înăuntru ca o teacă de sabie. Când bastonul fu gata și frumos împodobit pe din afară, Milescu, în taina nopței, scrise răvaș cu multă îndemnare la Domnia Moldovei și-l băgă în gura bastonului, închidîndu-l sus cu mănunchiū scump de argint.

Apoi chiāmă pe Ghinea, neguțatorul cel bogat, și-i dîse: «Jupân Ghinea, mai erialaltăeri vĕduși că ți-am stat de ajutor în judecata ce avuși cu Andreași, nepotul răposatului mitropolit Varlaam și M. Sa Vodă după sfatul meū, te făcu stăpân pe casele lui Andreași. Acum e rîndul d-tale să-mi faci o slujbă: să trimiți cu neguțator de încredere bastonul acesta ce dăruesc eu M. Sale lui Constantin Vodă Basarab și sa i'l încredințeze cu hărtiuța aceasta.» Ghinea primi bucuros. Cum să nu facă așa de puțină slujbă unui boer, care de dimineată până seara era nedespărțit de M. Sa Vodă?

Pe hărtie erau scrise patru vorbe. O fi vr'un descîntec, gîndi Ghinea, neputînd să e înțeleagă. Dar tocmai pentru că nu le

înțelese, până să se pregătească de plecare omul lui Ghinea, spre țeara leșeașcă, hârtia cu cele patru vorbe trecuse din mână 'n mână. Poiană, vestitul diac de taină a lui M. Sa Vodă, ceti vorbele, cari erau vorbe latinesci: «*In hoc signo vinces* ¹⁾ și cum era un cărturar bun, își aduse aminte de un baston cu tainiță, trimis altă dată, în vremea republicei Rimului (Romei).

— Nu-î lucru curat, zise Poiană.

Diavolul nu face monastiri și omului cu gând rău i se înfundă. Poiană, care nu avea la inimă pe boerul Milescu de mai multă vreme, duse hârtia și bastonul lui Ștefăniță Vodă. Acesta, după sfatul lui Poiană, cercetă mai de aproape bastonul și dete peste cartea ascunsă, scrisă cu mâna lui de Milescu, către Constantin Vodă Basarab, cel care fusese isgonit din domnia țerei muntenești la 1658, de-i urmă Mihnea.

Și iată pentru ce astăzi Milescu este dat de Vodă în judecata Divanului.

Marele Postelnic citi din porunca lui Vodă

¹⁾ În acel semn veți învinge.

scrisoarea lui Milescu în auzul Divanului. Toți boerii rămaseră uimiți de fapta aceuia care era socotit de lume cel mai bun prieten a lui Vodă.

— Ce ai de întâmpinat — fiule ? întrebă pe Milescu, Mitropolitul Sava.

Milescu tace.

— Ci dă-ți răspunsul înaintea dreptăței, boerule, adaogă a dice marele Logofăt Racoviță.

Ce să răspundă jupân Milescu, când, negru pe alb, cu chiar mâna lui era veghiată trădarea domniei?

— Omul greșesce, iar Domnul se milos-tivesce dice Mitropolitul lui Vodă, vedând tăcerea îndărătnică a lui Milescu.

— Osândă! osândă! cinstiți boeri ai domniei mele, exclamă Ștefăniță Lupu. Fie-care după faptele sale. Osânda pentru cel care a viclenit, hăinindu-se de domnia mea!

— Osândă celor căduți în viclenie! dice și marele Logofăt.

O clipă de tăcere adâncă se face în Divan.

Neculai Milescu ridică capul și privesce roată pe boeri, par'că le-ar fi aruncat o desfidere.

Dar marele Logofăt, care a luat porunca

domnitorului, strigă fustașilor în mijlocul cărora fusese adus Milescu din temnița de jos a curței: «Duceți înapoi pe vinovat în temniță».

Domnitorul amintindu-și de buna cătare în care Milescu fusese la curtea domnească și de prietenia strînsă dintre el cu boerul vinovat, avu un moment de milă și-l scuti de a auți însuși rostirea osândeî de către Divan.

— Orb norocul la suiș și lunecos la stare pe loc! ȋdice Milescu îndepărtându-se între ostași.

* * *

Până în seară se lăți în tot orașul vestea osândireî boerului N. Milescu de către Divanul domnesc. Prin băcăniî, prin cărciumî, pe la scaunele de măcelăriî, dar mai ales în bărbieria lui jupân Titirez, bărbier-bașa, omul curții, se vorbea numai de această osândă.

— Da, jupâne Titirez, Milescu a fost osândit după fapta lui, ȋdice boerul fost Postelnic-mare Andronic, pe care 'l spăla la cap meșterul

Boerul Andronic, omul credincios al lui

Vasile Lupu, fusese nu de mult răsplatit de Ștefăniță-Vodă cu moșia Bogdănescii, pe Trotuș, moșie de care Ștefăniță-Vodă depedase pe Gheorghiță Ștefan, trădătorul Domniei lui Vasile Lupu.

Jupân Titirez, bărbier-bașa, n'avea mușterii de rând, ci numai protipendadă, și pe neguțătorii chiaburi.

— Va să ȳică, boerule, o să-ȳ taie capul? ȳntrebă Titirez, clăbucind cu săpun turcesc mirositor a odogaȳ, pėrul fostului mare Postelnic.

— Nu, fărtate Titirez, capul nu și-l perde, că nu-ȳ osȳnda numai de viclenie și de hainia de Domn. Cine ămbă după Domnie are pedeapsă mai cumplită: ȳ se taie nasul, ca să fie *ȳnsemnat*, că de omul *ȳnsemnat* fuge și dracu, necum țeara nu l'ar primi vre-o dată la domnie.

— Ce păcat, ȳice nevasta lui Titirez, aducȳnd un vas de leșie proaspătă, pentru nouii mușterii de lăutori. Ce păcat un nas așa de frumos.

Nu auȳeal ȳn toate părțile de cât vorbe ca cele de la bărbieria lui Titirez.

Lumea se grămădi de dimineață până ȳn seară și a doua ȳi după judecată prin ȳmprejurimile Curȳii domnesci. Băeȳii se urcaȳ

pe casele tupilate din Sf. Vinerea, ba și pe bolțile din fața caselor lui Miron Costin, doar vor vedea când vor duce pe boierul Milescu să-i taie nasul. Femeile se dădeau în vorbă cu oștenii de streajă la poarta curții să afle câte ceva despre bietul boier osândit. Celor frumoase oștenii *prujitori* (glumeți) le spuneau cai verzi pe păreți, prăpăstii șă-ți faci cruce și lungeau vorba ca să 'și lungească căutătura asupra lor, iar celor urîte le răspundeau cu un «*sictir*» turcesc. Nu-î treaba voastră, la mătură! la oala cu borș!

* * *

Și pe când întregul târg ținea să știe când și cum și cine o să taie nasul boierului Milescu, în temnița Curții, chirurgul Gonfalonî, genovez, medicul Curții, din porunca domnitorului, pusă pe anaforaoa (raportul) Divanului, care constatase viclenia lui Milescu, era introdus de marele Armaș, însoțit de al 2-lea Armaș și de o ciată de armășei în chilia unde nenerocitul boier aștepta cu grijă să i se împărtășească osînda la moarte.

— S'a sfîrșit, gîndi Milescu, vîdînd pe marele Armaș cu ceata lui.

— Boierule Spătar, fii cu inima vitează, ȕice marele Armaș.

Divanul domnesc te-a osîndit...

— La moarte? Bucuros.

— Nu boierule, osînda d-tale este mai mică... Iată gerahul (chirurgul) lui M. Sa Vodă. Are poruncă să te *însemneze* cum se *înseamnă* cei cari âmbă după domnie.

— Să mă însemneze? Nu! Voiu mai bine să mor, strigă cu groază Milescu.

Doctorul grăesce în limba lui italiană cu glas mîngăitor, nenorocitului boier, și-l asigură că-l va tăia atît de puțină pîrticică din nas, că deacă neîntârȕiat se va duce la Beciu (Viena) ori și la Varșovia, va găsi gerahî în stare să 'l dreagă așa de bine că abia se va cunoașce... Tot mai bine cu viață și cu semn la nas de cât prada viermilor din negrul pămînt. Sunt oameni cărnî din nascere și o duc bine, ba se însoară cu fete frumoase... Are boierul Milescu avere destulă, ca lumea sa-l stea la genunchi de și cu nasul tăiat.

Și câte și mai câte nu înșiră Gonfalonii cu duioșie.

Operațiunea oribilă se făcu. Pe o tîpsie

de argint Armașul mare duse bucățica de nas s'o vadă M. Sa Vodă.¹⁾ Se întâmplase să fie la curte mai multe jupânese de ale boierilor divaniți. Frumoasa soție a Logofetului Racoviță Cehan leșină. Nu de geaba lumea rea șoptise, că boierul Milescu avea trecere pe lângă femeile boierilor.

Când pe cer se urcase sus cloșca cu puț, leagănul cu roți aurite, care gândea Milescu că 'l va duce ca Domn la Sf. Neculaț domnesc, cu pohodnici înainte, «cu buzdugane și cu paloșe, cu soltare tot de argint la cai», se opri de astă dată, numai cu două cai, la poarta din dosul curții domnești și primea, din temniță, pe stăpânul său, boierul Milescu. Îmbrobodit la cap de nu i se vedeau de cât ochii, el plecă din țeară spre Polonia, liber, dar «*cu nasul tăiat*».

Și de atunci, mai mult de cât ori când, se lăți dicătoarea : «*Ia tăiat nasul!*» pentru a designa la figurat un om care a fost împedicat de a realiza o aspirațiune care «*nu era de nasul lui*».

¹⁾ Neculcea pretinde că însuși Vodă a tăiat cu iataganul nasul lui Milescu. Am preferit versiunea de sus, care se potrivește mai bine cu caracterul lui Ștefăniță Vodă, de om tânăr, desmierdat și inimos.

ANA DIN SĂCELE

Cu mari greutatea putu răsbi boerul Atanasie Bălăceanu în 1821 peste munți în Ardeal ca să scape de vâlmășagul răzmeriței, de Ipsilante și ai lui, și de pandurii lui Tudor.

Intr'o seară din luna lui Iunie 1821, chervanele, — care duceau tot ce putuse scăpa de jaf din averea sa, boerul Atanasie Bălăceanu, — nu mai puteau înainta, căzuți fiind caii mocănești ce le trăgeau. Orî cât ar fi dorit boerul să-și urmeze drumul, să ajungă la Brașov, chervanele cu chiū cu vai abia ajunseră în Săcele.

— Boerule, să rămânem pe noapte aci în Săcele, că de geaba bat caii, ei nu mai pot face un pas măcar.

Ce să facă? rămase boerul cu cucoana Săftica, cu fiu-său Iancu, un băețan frumos de 18 ani și cu tot argalîcul ce împlăa un al douilea chervan, în Săcele, și trase în gazdă

la Vasiu Bordiloiu, un țeran moșnean, bogat în turme de oi, care vara le pășcea prin munții Prahovei și cunoscea din nume pe boerii mari ai țerei muntenesci.

— Bucuroși la oaspeți? întrebă boerul Bălăceanu pe jupâneasa Nuța, soția lui Bordiloiu, care eși înaintea chervanului poposit la treptele târnațului din fața casei.

Nuța care ȕilnic vedea trecând chervane cu boeri emigrați din țeară, înțelese cu cine are a face și răspunse : Bucuros poftim, cu ce o da Dumnezeu!

Și strigă Nuța : Anico, Anico, vino fată hăi, de ajută și tu la boeri.

Anica, fata Nuței, sosi în pragul casei. Era o copilă de vre-o 15 ani, de o frumusețe uimitoare. De unde și boerul și cucoana și tînărul lor, fiu Iancu ajutau la descărcarea chervanelor, cât vedură pe Anica în pragul ușei, rămaseră cu toții ca buimăciți.

— Ce frumoasă fată, ȕise cucoana.

— Frumuseță rară, adăogă boerul.

Numai Iancușor gânde, fără să spună, impresiunea primită. Toți continuară cu descărcarea, iar ochii tînărului boer urmau fata ca sateliții planeta.

De la sosirea boerului Bălăceanu în gazdă la Bordiloiu trecuseră mai multe zile. În loc de a pleca a doua zi spre Braşov împreună cu toată familia, se duse acolo numai el, cu gând să găsească mai întâi gazdă în oraş. Căci i se spusese de părintele Onofrei, parohul din sat din Săcele, că Braşovul e plin ca o rodie de boieri şi de neguţatori fugiţi din ţeara românească, de nu găseşti cameră unde să odihnesci măcar o noapte.

Cucoana Săftica Bălăceanu rămase împreună cu junele ei cocon singuri, în Săcele, în grija Nutei şi a ficei sale, frumoasa Anica.

În primele zile Iancu îşi făcea mereu treabă pe la bucătărie, unde Anica, cu mânecile cămăşei suflecate, lăsând să se vadă nişte braţe albe de o înfăţişare invidiabilă pentru o Veneră, ajuta pe maică-sa la gătitul ospetului pentru musafiri. Ba-i trebuia cucoanei apă caldă, ba un pahar de apă rece, ba lui Iancu îi lipsea un nasture la haină... Pricină găsea Iancu ca să nu priceapă Nuţa de ce atâtea âmblete a cuconaşului prin bucătărie.

Dar Anica simţea faţa rumenindu-i-se de câte ori tînărul de ea se apropia, ca să-i ceară vre-un serviciu. Ea pleca ochii şi împlinea cererea băiatului, care 'i dicea: «Nu te grăbi, te rog, că pot aştepta».

Tînărul se codea doar o mai întîrîia fata să-l servească, ca mai mult timp, cu coada ochiului s'o urmărească și cu privirea s'o mîngăe, cu inima încălîită de o simîire lui încă necunoscută.

* * *

Intr'o seară pe cînd cucoana Săftica era dusă însoîită de Nuîa în capul satului, la părintele Onofrei, Iancu stătea în fundul liveîei, sub un nuc bătrîn, de vorbă cu Anica. El ședea pe o laviîă albă, iar Anica în picioare lîngă dînsul îinîend saî lăsînd să-î îină tînărul strîns mîna ei.

Rădele luneî strecurîndu-se prin frunîișul nucului, făcea ca o aureolă pe capul feteî și desemna conturul virginal al peptului ei palpitînd mai răpede decăt altă dată, sub bonîiîa înflorîă.

— Da, Anicuîă, îmi ești dragă. Te iubesc mai mult de căt pe mama și pe tata.

Cu obraîii înflăcărăîi și ochiî pironiîi în jos, feteîa asculta vorbele tînărului și ca «*Mărioara florioara, zîna munîilor și a codrilor*» din poveste, acum sta și iar nu sta... și-î plăcea graiul înfocat și par'că nu voia să-l asculte și tînărul îinainte de ce ea să-și dea

seamă, așeza fetița lângă el și de lângă el pe genuchi, și o sărutare lungă răsună sub nuc în momentul când o privighetoare guralie, cânta pe vârful pomului, coperind cu cântecul ei sgomotul sărutatului.

Peste câte-va zile boerul se întoarce din Brașov. Găsise gazdă și acum a doua zi avea să se ridice cu toată familia și pojijia (bagajul) să apuce calea orașului.

Cât auzi lancu de plecare îi veni rău. Cucoana Săftica îl vedu îngâlbînindu-se și gata de a cădea.

— Anică, Anică, un pahar cu apă, strigă ea, sărind să ajute și să sprijine pe fiul său.

Anica intră cu apa și cât vedu pe lancu palid și răzimat de umărul mamei lui, scăpă paharul cu tava și se simți și ea ca trăsniță.

Cucoana Săftica se uită la fată, apoi la băiat, și iar la fată și-și dăse în gând : « Am înțeles ! »

Cu toată graba boerului, cucoana Săftica, care iubea pe lancu ca pe cel mai scump odor al ei, întârzie plecarea.

Cum era să plece la drum cu băiatul bolnav ?

Și în adevăr, băiatul se culcă în pat. Era cuprins de friguri și minune, de friguri acum zăcea și Anica. Ba ea cu toată boala ce o coprinsese, își făcea mereu treaba prin camera unde era culcat tânărul sub grija mamei sale. Ba să-i aducă apă, ba să întrebe pe cucoana Săftica de nu-i trebuie tânărului ceva.

* *
*

— Dragă Nuță, dă-ne pe fiica d tale, să ne fie de ajutor în ale casei! la Brașov, cât vom sta pe acolo, ține cucoana Safta femeii lui Bordiloiu, care era la muntele Omul cu turmele.

Nuța care nu băgase de seamă la schimbarea sufletească a fetei, întâmpină numai, că fata-i bolnavă de vre-o două zile și nici nu prea se pricepe dînsa la slujba boerească.

— O înveța, că nu-i vre-o greutate și cât pentru boală, cum vom ajunge la Brașov, o să-i treacă cu doctoriile ce-i vom da.

* *
*

Cât auzi lăncușor că pe Anica o ia mai că-sa în casă la Brașov, numai ce-i trecură frigurile și sări din pat sănătos tun.

Și Anica acum încă era sănătoasă.

— Lasă mamă, că mă simt bine. Am mâncat niște mere verzi din livadă și niște cucuși de prune... Mă-a trecut.

— Dar tu, fată, ce știi din ale caselor boerești? Am auzit că boerii cari sunt așa de buni când îi ai în gazdă, sunt cam iuți și nemilostivi cu slugile lor de a casă, și apoi tu ești fată cinstită de moșnean și la Brașov sunt fel de fel de oameni.

— Lasă mamă, că știu eu să mă păzesc!

* * *

A doua zi cele două chervane plecau din curtea lui Bordiloiu în faptul zilei. Anica luă și dânsa loc în chervanul argalîcului.

Iancu nu se sui în chervan cu tata-său și cu maică-sa, tot codîndu-se că are treabă, că a uitat câte-ceva în casă până ce vădu aședată în chervan fetița; ba încă, cu pricină că are să vadă de i s'aū pus în acel chervan o pușcă a lui, se duse s'o caute.

— Sta! bine, Anică dragă? întrebă el încet, dar totuși destul de tare ca cei-l-alți servitori să audă și să-și facă între ei semne cu coada ochiului.

* * *

Dragostea purdalnica nu întreabă de ești boer ori țeran, împărat ori țigan, când se leagă de capul omului.

Dragostea Anichii pentru Iancu și a acestuia pentru fata lui moș Bordiloiu nu mai avu hotare. Ei își jurău unul altuia, cum că

«Pân la moarte,
Dragostea lor toată...»

ei și-o vor păstra...

Și și-o păstrău de acum un an întreg.

Numai boerul Bălăceanu, cât simți că fiul său s'a *îngurluit* cu o fată de țeran, pe loc otări să pue capăt la o faptă necuviincioasă ca aceasta, necuviincioasă pentru «*eughemoniconul boeresc*». Atât numai, că prea târziu se deșteptă boerul.

Acum se duse la magistratul orașului și avu la acela trecere vorba lui. Magistratul hotări să fie intoarsă fata la părinții ei în Săcele.

— Nu ți-e rușine obrazului, dîse boerul lui Iancu, întorcîndu-se acasă de la magistratul, să te îngurluesci cu o țerancă? Las că am aședat-o eu la zabetul de aici. O s'o ridice peste un ceas s'o trămită, nu la mama ei, ci într'un sat departe de aici.

— Mi-e dragă, babacă...

— Las că ți-o mai fi dragă și alta...
vr'o fată de boer... sunt destule.

* *
*

În ziua următoare dis de dimineată, când veni trimisul magistratului să ridice pe Anica, află-i urma! Anica nicăierea... Boerul turba rugând pe magistrat să trimită om la Săcele, c'o fi acasă la maică-sa. Nu că doar voia boerul alt-ceva decât să nu mai fie fata în calea lui Iancu. Apoi de s'o fi dus la Săcele, numai ce-o să vezi că și Iancu se duce într'acolo.

— Frate, — strigă de-odată cu glas sugrumat de mișcarea sufletească, cucoana Săftica, din camera de alături, — frate, Iancușor nu-i în pat și hainele nu-i sunt în casă... O fi fugit cu fata țeranului.

Nu vă spuneam eu? Țice boerul către oamenii magistratului.

* *
*

La Săcele trămișii magistratului nu găsiră pe cei doi tineri. Când Nuța află de la ei cele întâmplate, se luă cu mânele de cap și se boci nemângâiată, iar părintele Onofreiu

o muștra zicând: Nu ți-am spus să nu dai fata la slujbă în casă de boer?

Așteptară cucoana Săftica și dânsa, în lacrimi și boerul său cu grija la inimă, o di, două, trei, o săptămână să se întoarcă Iancușor a casă.

Zadarnică așteptare, și nici-o veste despre dânsul.

Între aceste, boerii din Brașov primiră veste bună din Bucuresci. Poarta orînduise Domn pămîntean, alegînd pe Gr. D. Ghica, dintre boerii trâmîși de țeară la Constantinopol, după cererea Sultanului. Noul Domnitor sosise în Bucuresci și se grăbise a trîmite cărți de mîngăere pentru boerii pribegi și-i rechemă la Bucuresci. Câți-va din ei, mai ales cei cărora le părea rău că n'aû prins ei domnia, nu voiră să se întoarcă din pribegie. Bălăceanu însă, care avea bună credință, că de va fi dintre cei dintîi întorși la Bucuresci va căpăta scaun înalt în Divanul țerei, se hotărî să plece de la Brașov, luînd calea spre patrie. Ce să mai aștepte întoarcerea lui Iancu, orîi barem ca autoritățile din Brașov să afle de urma lui? S'o fi dus de-a dreptul în țeară.

Intr'o dimineată din luna Octombrie a anului 1822, bătrânul călugăr Pahomie, starețul de la schitul Peștera de pe Ialomița, se dusesese să taie ceva lemne în pădurea seculară din apropiere, că frigul se făcuse foarte simțit.

La vr'o sută de pași de la peșteră, bătrânul aude glas de om gemând... Ce să fie? Prin ceața deasă și rece a dimineții, ochii slăbiți ai călugărului nu pot deosebi nimic. El se îndreaptă în partea de unde venea glasul silit, să treacă mai mult pe petre lunecoase Ialomița în sus spre obârșia ei. La poalele unei stânci uriașe care făcea scorbura ca un cort, pe malul apei, Pahomie află îmbrățișați, dar aproape fără de simțire, pe cei doi nenorociți copii, pe Iancu și Anica. Cu ajutorul altor doi călugări fură duși la mănăstire și în chilia bătrânului Pahomie, la un foc care pălpăia în vatră, membrele aproape degerate ale nenorociților copii se desmorțiră; ei reveniră la viața deplină și povestiră, cum de mai multe zile rătăciți de la casa părintească din Brașov — diceau ei — cu gând să se întoarcă în patrie la București, s'au furișat pe la graniță, mai jos de Bran... Dar li s'au sfârșit merindele, și pânea cumperată în cale, și frigul mare de astă-noapte

era să-i prăpădească, dacă D-zeu nu trimitea înainte-le pe părintele Pahomie.

— Sunteți frați? întreabă călugărul. Și fără să aștepte răspuns adaogă: cu bună seamă frați, părinte Nectarie (era unul din cei doi călugări ce-l ajutase să transporte tinerii), că se iubesc ca buni frați. Baiatul desbrăcase hăinuța lui ca să învelească pe soră-sa și-i ținea mânuțele între ale lui, suflând, suflând în ele să le desghețe...

— Frați cu bună seamă? mai adaugă a întreba călugărul, îndreptându-și privirea către Iancu.

Acesta căută duios la Anicuța și tăcu. Cum era să spună bătrânilor călugări ce fel de soră îi era Anicuța?

Al treilea călugăr răsturnă acum pe un fund alb, mirositor, de brad, o mămăliguță aurie fumegând nouri parfumați și turnă în străchini de Brașov lapte ferbinte.

— Aide copii! mâncați, o să vă încălziți mai bine.

* * *

În ziua de Sf. Dumitru acelaș an 1822, părintele Pahomie întovărășind pe Iancu și Anica, băteau dis-de-dimineață în poarta unei

curți boeresci din podul Mogoșoarei de lângă hanul lui Filaret, acum Teatrul Național. Chelarul curței deschise poarta și cât vedu pe Iancu, exclamă: Cuconașu! cuconașu Iancu!

Și dete busta la iatacul boerului.

Intr'o clipă boerul cu cucoana Săftică erau eșiți întru întâmpinarea celor trei călători, intrați în sufragerie.

— Iancușor! strigă mamă.

— Mișelule, exclamă boerul, totuși apropiindu-l de peptul său.

După o minută de desmeticire, boerul bagă în seamă pe Anica:

— Dar tu ce cauți aci?

— Cum ce caută aci? soră-sa? întrebă părintele Pahomie, care tocmai rămăsese uimit vedând cum părinții îmbrățișează numai pe băiat, iar nu și pe fată.

— Afară! strigă boerul din nou. Cum? soră? E o țeranca din Săcele, care s'a «încărdosit» cu băiatul meu. Afară țeranca!

— Babacă, îngînă Iancu cădînd în genuchi. Mî-e dragă. Fără de ea nu pot trăi!

— Frate, șoptesce cucoana Săftică înduioșată și cu glas rugător.

Biata Anică și ea căduse în genuchi aco-perindu-și cu mânele fața rușinată și îndurerată. Ea plîngea cu plîns înăbușit.

— Afară! Dați-o afară! urlă boerul către chelar și feciorul din casă.

— E păcat de Dumnezeu, boerule, ține călugărul înduioșat de nenorocirea copilei.

*
*
*

Anica fu așezată de bunul părinte Pahomie starețul de la Peșteră, în mitocul din București al maicelor de la Țigănesci. Dînsul scrise răvaș jupănesei Nuța din Săcele, să vină să-și caute de durerile sufletului, de biata Anicuța. Și veni într-o întinsoare sărmana mamă. Nu mai povestim dureroasa revedere între mamă și fată, cum nu mai credem de trebuință să descriem scenele jalnice de la curtea boerului Bălăceanu, plîsetele neținute în seamă ale lui Iancușor, amenințările că-și face seamă de nu i s'o înapoia pe Anicuța. Aș! boerul pune două arnăuți să stea și noapte pe lângă cuconaș.

— O plînge și 'i-o trece! Și apoi nici nu scie unde se află acum Anica, chiar de ar cerca să fugă după ea. Aici nu-i la Brașov, unde e mai mare magistratul neamț. La București boerul e mai mare, că are scaun înalt în Divanul țerei. Ba la urma urmei l'o în-

funda boerul sub pază în vr'o mănăstire până și-o veni în simțire...

Totuși Nuța găsi un diac de Divan cu bun condei, care, pe bani, îi alcătui o jalbă către M. S. Vodă Ghica, tânguindu-se cu vorbe amare, că tînărul boer Iancu Bălăceanu i-a înșelat și neînstiț fata și ca să-l silească Domnia a se ținea de jurăminte, s'o ia de soție, că și Bordiloiu nu-i de neam de rînd: e moșnean de sute de ani, familie veche...

Anicuța se ruga de mamă-sa să nu mai facă pricină, că-i mai mare rușine: — dar ce scie o fetiță ca ea din ale lumii valuri?

M. S. Vodă rîndui jalba Nuței în cercetarea P. S. Sale Episcopului de Buzău, vechil al Sf. Mitropolii. Păi, zadarnică nădejde punea biata Nuța în dreptatea Vlădicăi celui mare de la Buzău, că era văduv scaunul mitropoliei și Vlădica doar nu era să se strice cu boerul Bălăceanu, tocmai în preșuia alegerei de mitropolit! Judecata acestuia fu osînda sêrmanei Anicuța și după judecată, la 9 Noembrie 1822, Divanul țerei puse capăt dragostei lui Iancușor cu Anicuța, prin următoarea notă adresată Agenției Austriace din Bucuresci:

«Din luminată poruncă prea înălțatului nostru Domn se face cunoscut cinstitei Agen-

ții, că D-l Atanasie Bălăceanu având un copil nevrâstnic anume Iancu și din întâmplarea resvrătirei mergând și el în Săcele în gazdă la un Văsiiu Bordiloiu și acel Văsiiu avea o fiică anume Ana, care încărdoșindu-se cu Iancu, mult necaz a tras tată-său și cu ajutorul dregătorilor de acolo l'aŭ depărtat de acea fată, și el ascunzându-se n'aŭ putut să-l aducă; în urmă viind Iancu, fata și mama ei aici, s'aŭ cercetat de prea sfinția sa Episcopul de Buzău, vechilul sf. mitropolii și s'aŭ găsit, că această urmare nu este primită bisericei, mai vîrtos *fiind copil nevrâstnic și fără de voia și blagoslovenia părinților*, de aceea prin luminată hotărîrea M. S. ce s'a dat, *Iancu s'a trimes la mănăstire a-și veni în cunoștință*, iar fata împreună cu mamă-sa prin cinstita Agenție, să se trămită înapoi la Săcele, căroră să li se dea de către Bălăceanu taleri 50 pentru cheltuiala drumului și alți taleri 250 zestre fetei (?!), spre a se mărita după starea ei acolo, ci să binevoiască cinstita Agenție primind banii ce li se dă, ca să se trămită fata și mama ei la Săcele, de unde să nu fie slobodă a eși în țeară aici. Și să avem cinste a lua răspuns de primire și că s'aŭ pus în urmărire.»

1822 Noembrie 9 ¹⁾.

¹⁾ Documentul se conservă la Archiva Statului.

Agentul austriac chiamă pe Nuța și pe Anica și le ordonă să plece din București, dându-le banii de la boerul Bălăceanu.

— Să și-i țină de comând, strigă în lacrimi Nuța, aruncând banii. D-zeu va purta de grijă pentru Anica mea!

NAZAT!

Cât simțiră boerii craioveni, că Grigorie Dimitrie Ghica-Vodă părăsise Bucurescii, temându-se de vre-un iuruș al Turcilor, pe la începutul lui Maiu 1828, fugiră care încotro spre munți. Numai Solomon, Magheru și Ciupagea cu cetele lor de panduri, din cari mulți fuseseră ai lui Tudor, nu părăsiră Oltenia. Pe dată ce plecă generalul major Cneaz-Gorceacov, care fu primul muscal sosit în Oltenia, cu oștenii, în căruți de poștă, ca să ajungă la Craiova înainte de vre-un iuruș turcesc, cei trei căpitani români se pun sub comanda lui *Gorceacov*. Acesta este înlocuit însă la finele lui Iunie 1828 prin general-major Gheismar, care înaintează cu oștirea rusească spre Dunăre pentru a respinge pe turci, cari deja înaintaseră în Oltenia. Solomon, Magheru și Ciupagea, cu pandurii lor, făceau minuni de vitejie.

Turcii vidinlăi, sub căpetenia lui Ceapanoglu, nu mai puțin de 15.000 și cu o artilerie numeroasă și puternică, înaintaseră în Oltenia și își aședaseră puternica tabără în sat la Băilești. Gheismar, având în cortul său pe Ciupagea cu ceata lui de panduri, se hotărăște să isgonească pe turci din Băilești, căci îi tăiau calea spre Calafat.

În dimineața zilei se împarte *votchi* din belșug la oșteni; se fac toate pregătirile obicinuite premergătoare bătăliei. Pandurii nu beau. Românul nu se bate cu capul amestit, el ține să aibă deplină conștiință de fapturile sale în luptă. Ciupagea e în mijlocul lor :

— «Mă băeți, le dice el, unde mă veți vedea, într'acolo să dați iuruș ! Greu e că nu pricepem comanda pe rusește, dar ca să răsbești tot înainte până la dușman, trebuie mai multă vitejie de cât comandă. Sunteți viteji voi și Dumnezeu nu vă părăsește !»

* * *

Acum trâmbițele răsună, tunurile rusești, aședate în baterii, au deschis focul împotriva Băileștilor. Grenadirii muscali, pîlcuri-pîlcuri, înaintează prin câmp d'a dreptul, fără drum,

în spre sat. Ciupagea cu pandurii săi ocupă flancul drept al oștirei rusești. Sgomotul armelor este asurzitor. Fumul tunurilor și al pușcelor e luminat numai de focul fulgerător ce ese din arme.

Dar, turcii din Băilești nu întârzie de a răspunde și ei cu cele 30 de tunuri ce au. Sub protecțiunea acestora, aședate pe o culme de lângă sat, doboară, ca secera spicele, și-rurile muscălesc. Din sat ese întru întâmpinarea muscalilor oștirea turcească. Acum ei sunt față în față cu oștirea rusească; încă câte-va sute de pași și pușcele vor ajunge să bată, să împrăstie moartea în ambele oștiri.

De o dată, din ambele flancuri, generalul Gheismar vede înaintând în goana cailor cavaleria turcească.

— Suntem înconjurați, strigă Gheismar către ofițerii ruși de pe lângă el; suntem perduți!

La moment Gheismar oprește calul și dă comanda : *nazat! nazat!*

De la general până la cel din urmă prapucic toți strigă : *nazat! nazat!*

Căpitan Ciupagea, aude și dânsul comanda *nazat!*

— Auziți voinicilor, generalul ne strigă : *La sat! La sat! La sat copii!*

Și fără a mai căta să deosibească prin nourii de praf cum oștirea rusească se pregătea să ia fuga îndărăt, Ciupagea cu pandurii săi, într'un avânt nerezistibil, cu pas de goană, apucă înainte spre Băilești. Peste câte-va minute, înainte de ce cavaleria turcească să fi putut învélui flancul drept muscălesc, pandurii isbeau pedestrimea turcă din fața satului. Comandantul turc e surprins de acest atac neașteptat; crede că în loc de a înconjura el pe muscal, din contră aceștia au înconjurat oastea turcească. Deci la rîndul său dă comanda de fugă îndărăt...

Gheismar, care a observat la timp mișcările pandurilor, trimete în goana calului ordonanța ca să strige lui Ciupagea *nazat!*

— Da, *la sat*, strigă viteazul căpitan.

Acum comandantul rus vede pe turci la rîndul lor dând îndărăt. El ordonă trâmbișilor să sune semnalul de schimbare de front... Într'o clipă soarta bătăliei e în mâna muscalilor. Ciupagea ridică drapelul românesc în Băilești de unde turcii au fugit, iar muscalii îi urmăresc dincolo de sat, pe când cavaleria turcească, care și ea primise ordin de retrocedare, nu se opri din goana cailor decât pe țărmii Dunărei...

Gheismar nu urmări departe pe turci, lip-

sit de cavalerie. Intors în sat, el chiamă pe Ciupagea.

— Când am ordonat *nazat*, dice generalul, n'ai înțeles comanda?

— Ba da, excelență, și am împărtășit-o pandurilor mei pe *limbă bună românească* strigându-le: *la sat! la sat!*

Prin intervențiunea unui ofițer care șcia românește, se explică lui Gheismar talmăcierea dată de viteazul Ciupagea la *nazatul muscălesc*.

Gheismar rise și luând după peptul unui ofițer crucea Vladimir, o puse pe peptul lui Ciupagea dicând : Iată pentru talmăcirea românească a lui *nazat*!

PLUTA DOMNEASCA

I

Se întorceau cărăușii, cu poloboacele și antalele pline de vin nou, de la podgoriile din jurul Bacăului, tot pe malul Bistriței pe la Roznov spre Piatra.

Era dimineață de toamnă rece; — aburii din râu copereau cu măramă subțire de mi-reasă lunca pe jumătate golită de frunze. Cărăușii erau la popas sub sălciile de la Budăile de apă rece.

Boii dejugați, slobozi, căutați iarbă care să le dea forță pentru drumul ce mai aveau de făcut. Boii or fi găsit să nu câte-va fire, arse de brume, dar știu că în schimb cărăușii toată noaptea făcură chef la gura antalelor, bând, după obicei pentru toți și pentru toate, pentru vii și pentru morți, și când nu mai avură nume de pomenit, făcură

botezul resteiului, ca să aibă pricină de cu-metrie și de dare de cep nou la vre-un alt butoiu.

Fedeleșul totuși, la urma urmei se deșertă, trecând pe sub buzele însetoșate ale cărăușilor, cari adormiseră în jurul focurilor și ele mijind tot mai potolit până se stinseră.

Acum răcoarea vie a dimineții deșteptă pe cei mai subțiri în cojoace.

— Haide mă ! sculați, mă ! e ȋiuă albă și mai avem de furcă până la Peatra. Și de n'om ajunge la vremea hotărîtă de paharnicul domnesc, apoi vaî de curelele noastre.

Intr'o clipă la strigătul acesta se deșteptară și cei mai somnoroși, adunară boii și înjugară.

De abia plecaseră de la Budăi, în apa cărora își răcoriseră fața aprinsă de vin, și iată că unul din cărăuși aude, din spre Bis-trița, ȋipete și larmă, strigăte de ajutor.

O fi românul greoiu la multe, dar când e să dea ajutor creștinului nu mai stă pe gânduri. Toți cărăușii într'un suflet se îndreptară spre locul de unde venea alarma.

Priveliște groaznică :

O plută, cu cârma frîntă, încălecată pe o stîncă, era gata să se sfarme și să piară în volbure și în nahlapi să se înfunde cei de pe plută.

Și nu era pe plută numai oameni de rînd, ci și boerime.

Un tîner boer ținea din răspuțeri în capătul plutei, băgată în apă, să nu'i scape din mîni, o frumoasă fată. Dar puterile lui slăbiau din ce în ce, căci cei doi plutași rămaseră cățarați pe stîncă de unde nu puteau face un pas măcar pe răpeșul plutei care se înneca.

Valurile spălaseră tot de pe plută și tînerul boer nu mai avea afară din apă de cât capul și mînile. Cu una se ținea de un gînj care lega bîrnă de bîrnă, cu cea-l-altă susținea d'asupra volburei, pe frumoasa fată.

Cărăușii, la vederea spectacolului, se întrebară ce'i de făcut?

— Ce să fie, — dîse Nagât, cel mai tîner dintre ei; — faceți ca mine.

Iși aruncă într'o clipă cojoacele, își fac o sfîntă de cruce și se asvîrl cinci din ei în apa rece, înnotînd_voinicesce spre locul de des-nădejde.

Intr'o altă clipă Nagât, urmat de Curcubeu, sunt lângă grupul ce se înneca. Cei-l-alți trei aũ sosit la timp ca să ajute celor doi să tragă din volbură pe tînera păreche, și o depun pe mal, ca să se întoarcă din nou în ajutorul plutașilor, să desfacă pluta de pe stîncă și s'o tragă la mal.

De la plutași aflare, cei cinci voinici, cum cei doi mântuiți de dînșii nu sunt oameni ori-cum. Erau înșiși fiica și fiul lui Ștefan Vodă cel Mare.

Care de care să aprindă focuri, să usuce hainele domnesci, care de care se întrebă ce'i de făcut pentru călătoria mai departe a tinerilor.

O a doua plută, în care era argalîcul curței se înecase cu puțin mai la deal!.. De acolo pluta domnească luată de șivoin și cu cărmele frunte nu mai putu să fie oprită de cât când se isbi de ascuțita stâncă.

II

Ștefan Vodă cel Mare și Sânt venise în 1498, Octombrie, la Peatra, să tîrnosească turnul Sf. Ioan.

Trăsese, cu toată curtea lui, la casele din nou zidite pentru îngrijitorul mănăstirei, în apropiere de mărețul turn, care și până astăzi, deși schimonosit de restauratori, de măreția domniei lui Ștefan Vodă grăesc.

Cu Măria Sa erau domnițele și Voevodul Bogdan.

Acum, mitropolitul și episcopii sfârșiseră de două zile toată parada bisericească și creștinii adunați de prin toate satele județului Camenei (Neamț), împleau rînduri rînduri minunata mănăstire, ca să sărute icoana hramului (Sf. Ioan),

apoi să admire mărețul turn. Așteptaui în stoluri, pe la porțile mănăstirii, doară doar' vor zări mărețul chip al lui Ștefan Vodă.

Tinerii ca tinerii, zburdalnici și iubitori de lucruri noi :

— Măria ta, taică dulce, ȳice domniȳa Elena, am vȳduȳ astă-ȳi un șir de plute scoborȳnd pe Bistriȳa. Ce minunată trebuie să fie cȳlȳtoria pe plută, dȳ-ne voie să mergem pȳnȳ la Roznov.

Cum să refuȳi o plăcere atȳ de nevinoȳată, cȳnd eșȳi tată și ȳi se cere de fetiȳa ta ȳntre douȳ desmierdȳri ?

Cu pitacul domnesc cȳtre starostele de che-restigii, cu pecetea mică, roșie, a lui Vodă, Domniȳa aleargă la Voevodul Bogdan, care ȳl trȳmite printr'un copil-de-casă la staroste, adȳogȳnd cȳ, ȳncă astă-noapte, fiind lumină de lună plină, douȳ plute să fie gata, plute de bȳrne ȳmpodobite cu ramure de braȳi și cu pod de dulapȳ noi.

Mai ȳncepe vorbă ? — ȳncă ȳnainte de ceasul hotȳrȳt, plutele erau gata, cu cȳte un rȳnd de plutași aleși pe sprȳnceană.

Personalul de serviciu se sui pe una din plute, ȳnsoȳt de buciumași, surlași și trȳmbiȳși. Pe cea-l-altă plută luară loc numȳi Domniȳa și Voevodul Bogdan, — și, ȳn uralele tuturor celor de faȳă, plutele alunecȳrȳ, sub presiunea voinicilor cȳrmaci și rȳpede dis-

părură din vederea însoțitorilor, auđindu-se numai în soroace ȑiceri din bucium, aduse pe aripele vântului.

Măria Sa Ștefan Vodă, care și el venise la mal, se întoarse la egumenie, să-și cate de trebile domniei, că nu una ci multe împresuraū, pe vremile acelea, pe stăpânitoriī Moldovei.

Plutele înaintau aurite de lumina lunei, cântările de pe cea din urmă nu încetaū de a stărni ecourile dealurilor păduroase. Din când în când păseri de noapte treceaū pe d'asupra plutelor și cârmaciī își făceaū cruce ȑicând :

— Doamne, apără-ne de rău ! Auđi coabe !

Fără nici o grije, Domnița se lăsa cu totul cuprinsă de plăcerile plutirei și, în blănilile sale de samur, nu simțea asprimea crescândă a răcorelei, fixând cu nesațiū privirea în tabelul mereū schimbător și mereū frumos ce se desfășura odată cu înaintarea plutei. În extazul ei, abia își mai aducea aminte, că lângă dînsa se găsea un frate iubit.

Acesta, la vârsta care era și cu educațiunea ce primise, vedea lucrurile și oamenii prin alți ochelari de cât Elena ; el la alte se gândia... când de odată pluta din urmă se sparge de un ascuțiș de stîncă. Strigătele, țipătele sunt zadarnice. Ce ajutor putea să mai dea două tinere odrasle de Domn și

două plutași, cari nu puteau părăsi cârma plutei domnesci?

Domnița era adânc emoționată, dar Voevodul strigă :

— Înainte, Roznovul este aproape, le vom trimite ajutor de acolo.

Dar ceasul rău nu alege de-î Domn său simplu muncitor acel pe care îl lovesce.

Nu la mare distanță de la locul spargerii plutei servitorilor, se întâmplă sfărîmarea plutei domnesci.

III

Nagât, pe când cei-l-alți se întrebau ce-i de făcut cu Domnița și cu Bogdan Voevod ajutat de alți două-trei, dau jos butea cu vin din carul său și, aducând de pe la cărauși ce mai brumă de fîn aveau pentru vite, gătesce loc de ședut, comod pe cât se poate într'un car mocănesc și strigă căraușilor :

— Injugați, bre !

Apoi, îndeamnă pe Domnița și pe Voevod, să se urce în car :

— De, Măriile Voastre, nu-i leagăn domnesc cu roți aurite, dar să fiți Măriile Voastre sănătoși, și vă veți aminti odată cu plăcere, că ați călătorit câte-va ceasuri cum călătorește țeranul o viață întreagă.

— Isteț român, ȳice Domnița către fra-tele său, cuibărindu-se ct puteu mai bine în carul mocanului.

Și Nagt, deschidnd șirul carelor crușesci pline de poloboace de vin, se întoarse către Domnița și Voevod, își scoase căciula, și cu un ton glumeț ȳise:

— Mai bun vin am eu în car, dect toți cei-l-alți...

IV

Cnd era pe ȳla amiaȳi, de se părea soarele un punct de foc pe turnul de la Sf. Ioan, numai ce bătu la poarta monăstirei, cea despre Borzochian:

— Deschideți! striga crușul Nagt, că sosese vinul domnesc!

Porțile se dădură în lături și unul după altul carele crușesci intrară în curtea monăstirei.

Ce este? ntreab Măria Saȳ Vodă, privind pe la fereastră.

n acel moment carul lui Nagt ajunsese la scară și Vodă recunosc în el pe copiii săi iubiți.

El descinse să-i primească. n cte-va clipe totul se lămuri.

— Nagâț, — dice Vodă, — tu și ai tăi ați fost oameni vrednici. Pe tine și pe cei cari cu tine ați scăpat pe Domnița și pe Bogdan Voevod, vă fac răzeși. Lunca și sfoara de pământ din jurul ei, unde ați poposit astă-noapte, a voastră să fie, ocină în veci. Iar voi, cei cu poloboacele, răfuiți-vă cu pimnicerul Curței.

— Păi să veți, Măria Ta, hîtrul de Nagâț ne-a ținut așa: Veniți și voi cu carele cu vin domnesc. Până s'o învechi al vostru de l'o putea bea de leac românul, veniți de gustați vin străvechiu, dătător de viață: să sărutăm mîna Măriei sale, ca buni tovarăși ce-mi sunteți.

Și pe rînd sărutară mîna lui Vodă, iar Măria Sa Ștefan-cel-Mare și Sânt ținse:

— Deacă-i așa povestea, apoi cum voința mea este ca monăstirea ce am zidit și sfințit aci să nu rămână stingheră pe lume, ca a lui Alexandru Vodă, unchiul meu, vă dăruiesc vouă dealul Domniței Elena, de la coada Petricicăi până dincolo de Borzochian. Să vă faceți așezări pe el și să fiți tîrgoveți cinstiți ai Camenei (Petrei).

Descinzînd din car, Domnița Elena întrebă pe Nagâț:

— Ești înșurat ?

— Din căşlegile trecute, Măria Ta.

— Ia contăşul ăsta cu blană scumpă şi salba asta de nestimate şi le du nevestei tale. Şi când Dumnezeu vă va dăruia un prunc, la mine să veniţi să-i fiu naşă.

Bogdan Voevod împărţi galbenii din punga sa, nu numai la mântuitorii lor, ci şi la ceilalţi ţărani... ba nu, acum tîrgoveţi, dîcîndu-le:

— La Peatra se chiamă aci, în limba moldovenească. Zid de peatră să fiţi voi când duşmanul ţerei va îndrăzni să vă răzbească într'acoace.

Şi d'atunci în hrisoavele lui Ştefan Vodă, ispravnicii de Neamţ, de care ţinea Camena, erau pomeniţi îndată după ai Suceavei şi ai Hotinului.

Numai ce sosi şi starostele de cherestegii care plîngînd dîse lui Vodă.

— Măria Ta, am ales cele mai tari plute şi dălcăuşi neîntrecuţi, dar când e ceasul rău n'ai ce face. Oamenii Măriei tale cu toţii sunt scăpaţi. Nu vor întărîdia să sosească, dar ce mă fac eu, sîrmanul, cu preţul plutei, fiind străine?

— De când mare, la domnia lui Ştefan

Vodă a rămas păgubaș și nedreptățit un moldovean ?

Și cămărașul domnesc plăti îndoit prețul plutelor și căraușii descărcară vinul în pivnițele domnesci, fără să li se țină în seamă măcar vinul ivosit cu botezul răsteiului.

LOGODNA DOMNEASCA

I

Intr'o zi din luna Iunie 1677, pe câmpia întinsă a Cotrocenilor, des de dimineață începu a se aduna lume multă din Bucuresci și din toate satele vecine.

Pe la vremea toacei de vecernie, când soarele mai stinchise din ardețoarele lui sărutări, începură a veni leagănele boeresci cu roți aurite. Sosesc, rind pe rind, marele Vornic Mareș, marele Logofăt Radu, marele Postelnic Șerban, marele Spătar Drăghici Cantacuzen. Iacă și frumoasa jupâniță Epraxia, logofeteasa răposatului Logofăt Radu Dudescu, cu tînărul ei fiu, Radu.

— Uite, asta este Radu Crețulescu, ȝice Pele-groasă, mai marele staroste de cavafi, către ceata lui, care luase loc în jurul stea-

gului breslei, în fața marelui podiș de lemn, ridicat într'o parte a nemărginitului câmp.

Ăsta este Toma Radu Năsturel, adaogă a ȕice Barbă-Neagră, starostele cojocarilor subȕiri. Telegariȕ de la leagăn i-a cumpărat din Ȑarigrad. Fie-care din ei face cât o moșie.

— D'apoi, fărtate Barbă-Neagră, că are de unde să dea. Și ca mâne-poimâne o să'l veȕi mai puternic și mai cu răsăfăȕ la domnie de cât pe cum e Radu Creȕulescu.

Când descinse, la locul rezervat, din trăsură sa, mult mai modestă de cât a tuturor boerilor, marele vornic Antonie, se făcu mare mișcare în mulȕimea apropiată de estradă. Toată lumea cinstea pe bătrănul boer și măcar că el nu era în Divanul țerei, și mai tot timpul și-l petrecea la moșie, nefiind dintre cei bogaȕi, totuși lumea își punea nădejdea în sfatul lui, la ȕi de mare cumpănă.

În curând podișul de lemn, cu locurile rezervate boerimei, era înȕesat, nerămânând de cât în faȕă locul trebuincios pentru Domn și curtea sa.

În faȕă, un mare ocol era îngrădit și pregătit cum ar fi pentru un circ. La dreapta și la stănga se înșiraseră malmăriile (mai-

marî staroşti) cu steagurile breslelor şi facliile cele mari vâpsite şi împistrite cu sfinţii hramului bisericei fie-cărei bresle. Apoi, dealungul drumului, pe unde veneau trăsurile, erau înşiraţi oşteni de toate armele, până departe în oraş.

— Veţi, mă Sucilă, dicea un seimen mai apropiat de estradă, către vecinul său. Colo, la mijlocul podişului, unde scândurile sunt acoperite cu velinţi de Anadol, acolo au să stea *amëndouî* domnitorii. Iacă şi masa acoperită cu poală de mătase cu ciucuri de aur. I'an veţi ce bogat e ferecată în argint şi aur evanghelia de la Mitropolie.

Sunete de buciume şi de trâmbiţe vestesc din depărtare apropierea trăsurilor domnesci. Peste o clipă sosesce Înalt prea sfinţitul Mitropolit Teodosie, înconjurat de arhimandriţi şi tot înaltul cler, şi ia loc îndărătul mesei pregătită ca un altar.

De abia palamarii avură timp să aprindă facliile din sfeşnicile de argint sub cari era aşezată evanghelia, şi zgomotul neîntrerupt al trimbiţilor şi al buciumelor, cum şi marea mişcare a mulţimei preced imediata sosire a trasurilor domnesci, înconjurate de panduri călări, cu fecioraşi de boeri mari, urmând leaganele pe caii lor împodobiţi cu minu-

nate şeli turcesci. Doi-spre-zece copii-de-casă şi două-spre-zece fete din haremul Doamnei primesc, jos, în faţa podişului, acestea agitând căţui de argint cu miresme, ceilalţi ridicând spre cinste bastoanele de argint.

În un haos de strigăte: «Să trăiască Măriile lor!», din primul leagăn domnesc, tras de opt telegari, având câte un comişel călare la dreapta şi la stânga, a câte două din telegari, descind Duca Vodă, Domnul Moldovei şi Radu Leon Vodă, Domnul ţerei românesci; — şi, după ei, Ştefan Voevod, fiul Domnului muntean. Din al doilea leagăn domnesc se coboară Doamna lui Radu Leon şi Domniţa Catrina, fiica lui Duca Vodă, o fată frumoasă de şeaşsprezece ani, pe care când o vedea mulţimea în Bucureşti esclama :

— Uite ! Ileana Cosinzeana !

Hainele ei, ca şi ale Doamnei, erau muiate în aur, de Stofe venetice, de stăteau singure în picioare. Năfrâmi de Țarigrad, surguciuri de blăni scumpe cu tremurătoare de diamante, erau obiectul de minunare şi de vorbă al mulţimei.

Boerimea se închină, plecându-se adânc înaintea Domnitorilor şi a Doamnei.

Domnița Catrina e dusă de Doamna înaintea evangheliei. Radu Leon Vodă duce lângă Domnița pe fiul său, Ștefan Vo-evod.

Atunci Mitropolitul citește ictenia de logodnă și Domnitorii, stând la dreapta și la stânga logodiților, împreună cu Mitropolitul, schimbă inelele tinerilor.

Miile de oameni, cari privesc această paradă, zbucnesc în:

— Ura! Trăiască mirii!

Acum, boerii se întrec a «hiritisi» pe logodiți și pe părinții acestora, până ce la semnalul dat de Radu Vodă, începe petrecerea.

Pehlivanii, aduși anume, minunară lumea cu jocurile lor pe funii. Mai ales pehlivanul Hindiu Harap făcea jocuri minunate și nevădute pe locurile noastre, cum dice cronicarul. Iute om era și virtos. Punea de rând opt bivoli și sărind peste ei se da în vâsduh peste cap și cădea în picioare de cealaltă parte. Își lega chica de coada unui cal domnesc, gras, mare, și un comișel bătea în cal cât putea și nu putea să-l misce din loc.

Se urca pe un «pom mare adus din pădure» și netedit și făcea în vârful jocuri

multe și apoi se dădea d'acolo cu capul în jos și cădea în picioare!.. Ca acestea multe făcea de era spre mare mirare și veselie a mulțimei.

După terminarea reprezentațiunei, curțile domnesci, mitropolitul și boerii de Divan merseră să ospeteze la cortul anume pregătit în deal, dinspre Mihaï-Vodă. Și mai erau acolo corturi numeroase pentru boeria cea-l-altă și pentru măimăril și neguțătorime, iar în corturi mesele erau întinse, ca la o nuntă domnească. Afară din corturi încă era ospătat poporul, și buțile cu vin de Dealu-Mare le deșerta mulțimea în chiote și danțuri.

Până a doua-zi se prelungi serbarea, noaptea fiind luminată de masalalele purtate de masalagii domnesci și boeresci și de focurile de stâneni de lemne, la cari se frigeau boi întregi.

— Da bine, jupân barbă-Neagră, numai logodna, nu și cununia?

— Ci-că, jupân Pele-Groasă, cununia o să se facă la Moldova. Ce mai veselie și pe acolo!.. I-an dă o dușcă din fedeleș, în socoteala cununiei, unde noi n'o să mergem.

Și fedeleșele, mereu implute, și mereu deșertate, plătiră cetelor și pentru nunta ce avea să fie în Moldova ¹⁾.

¹⁾ Cronicele moldovenescă nu menționează despre aceste serbări și nici despre cele ce s'ar fi făcut la Iași, ba nici chiar de logodna aceasta raportată de cronicarul Constantin Căpitanul. Totuși că asemenea înscrucire între Duca Vodă și Radu Leon s'a făcut, eu am probat-o în istoria mea, cu pomelnicul de marmoră de la Mitropolia din Iași, unde am aflat trecut pe Ștefan fiul lui Radu Leon, cu soția sa Caterina, între membrii familiei Duca Vodă.

FLORICA ȘI CAROL AL XII

I

Fugeau care în cotro puteau oștenii rămași în viață ai lui Carol al XII-lea, regele Suediei, după groaznica lui învingere de la Pultava.

Însuși regele, urmat de un mic număr de credincioși ofițeri, nu-și opri calul din goană decât ajungând la țermii Nistrului.

Aci, perplexitatea monarhului e mare ; cum va trece marele fluviu, căci pod nu este și cu înotatul calului nu e de sperat, apa fiind lată și adâncă, iar valurile agitate?

La sfat, de călare, cu credincioșii săi, la umbra pomilor din luncă, toți ved cu groază că nu vor putea scăpa peste hotarul Rusiei și se sci u urmăriți de aproape de sotni de cazaci dușmane.

De odată o cântare dulce din apropiere, străbate la auzul lui Carol. E glas de femeie. Chiar de ar fi ruscă, o femeie nu este un pericol. El se răpede în spre locul de unde auzea cântarea.

La câte-vazeci de pași se găsește față în față cu o tânăra țerancă, care privesce cu mirare pe acest călăreț și se întreabă în mintea ei: de nu este Sântul Gheorghe, ori Sântul Gavril, pe cari i-a vădut tot asemenea cu zale și călări, în biserica din satul ei de peste Nistru, din Moldova.

Călărețul descalecă și apucă cu blândețe mâna mândrei fete, grăindu-î, în limba suedeză, vorbe pe cari ea nu le pricepe.

— Nu te 'nțeleg! dise fata trăgându-și cu sfială, mâna din a Regelui.

Dar Carol, în acelaș moment, zări o căulă (luntre) legată la umbra unui arbore.

— Sunt scăpat! dise Regele. Și prin semne face să înțeleagă fata, că voesce să'l treacă cu căula pe țermul Moldovei.

Intr'o clipă sosesc, în acelaș loc, ofițerii rămași în urmă.

Dar căula în care a sărit deja frumoasa fată nu poate să-i cuprindă pe toți. Va trece întâiū numai Regele, și odată pe celă-l-alt țerm ajuns, în satul fetei, a căreia biserică

se zărea la orizont, în depărtare, se vor găsi și alte căule care să vină să ia pre credincioșii săi.

Carol se desparte cu jale de calul său iubit, mângâindu-l ca pre un bun amic, care-i salvase viața. El sare în căulă.

Fata își sumete mânecile cămășei, apucă lopețile după ce-și face cruce și iată-i amăn două, o țărâncuță română și cu un mare Rege fugar, plutind pe valuri de carl erau apăsări abia de lățimea unei scândurii.

Dar acum Carol nu se mai îngrijea de moartea, care stătea amenințătoare lângă căulă... El avea ochii pironiți asupra tinerei fecioare, asupra brațelor ei albe și puternice, asupra ochilor ei negri, cum nu văduse în Scandinavia lui, asupra alțițelor viș colorate, carl ascundeau peptul mișcat după ritmul lopeților ce duc căula.

Atât putu să înțeleagă fata, din vorba blândă a oaspei ei, că o întrebă cum îi este numele.

— Florica, mă chiamă, — duse ea, — Florica lui Ghiță pescarul.

Se uita și ea pe furis, pe sub lungile-i gene negre, la frumosul oștean. De câte ori ochii ei întâlneau pe ai lui, sângele îi rume-

nea obrazii și ea se prefăcea că-și așează mai bine lopata de cuiul de sprijineală.

De pe malul rusesc ofițerii urmăreau îngrijați căula.

— Cel puțin să scape Regele, diceau ei, deacă, întârziind de a veni și pentru noi luntre, am cădea în mâna dușmanilor!

Căula merge liniștită și ea tot se apropie de țărmul Basarabiei. Peste o clipă ea este la mal, Regele sare din ea, prinde funia ce-i aruncă fata, de arborele vecin, și, până când să-și dea Florica seamă de ce se întâmplă. Carol o apucă în brațe din luntre și o depune pe țărm, sărutând-o pe frunte.

II

— Îți aduc, tată, un oaspe de la muscali, dice Florica intrând cu Regele în casa părintească. Uite, în haine curat ca Sântu Gheorghe! Aședam plasa pe cela mal, când a venit să-mi ceară să-l trec cu căula în partea noastră. Doară prin semne că ne-am înțeles, că moldovenesce habar n'are. Aă mai rămas dincolo câți-va din ai lui, că nu puteam să-i iaă pe toți în căulă.

Carol inspecta cu privirea interiorul rustic al locuinței frumoasei Florica.

Pe pereții erau simetric aședate străchini, ulcioare, plosce împuiate, toate împodobite cu năfrâmi cusute cu arniciuri vii colorate. Pe peretele din spre răsărit erau icoanele aședate pe o poală de catifea, strălucitoare de cusături cu betele și fluturi auriți. Înaintea icoanelor ardea o candelă, întreținută nestinsă de Florica. De jur împrejurul pereților, lăviți acoperite cu velințe artistic vărgate; iar, în partea din stânga, de la intrare, un pat bogat de plocade, la căpătâiul căruia se ridica până în pod așternuturi și velințe, zestrea fetei.

Prima mișcare a lui Carol fu de a se închina la icoane, mulțămind în minte-i lui Dumnezeu, că l-a salvat din mânele dușmanului.

— Poftim, oșteanule, că după port te vești a fi oștean, — dice pescarul, — poftim, ca la casă de om sărac. Oaspeții ce ni-i trimite Dumnezeu sunt bine-veniți

Și Ghiță arătă Regelu, cu mâna, patul și camera cari i le punea la dispoziție.

— Florico, fată, da o fi știind oaspețele limba rusească? Dă fuga și chiamă pe Egor lipoveanul, să ne 'nțelegem cu ajutorul lui.

— Carol ia de mână pe pescar și ieșind

afară, prin semne îl face să înțeleagă, că pe celă-l-alt țerm așteaptă oamenii lui.

Intr'o clipă, jupân Ghiță, — care era pescar bogat de avea decî de luntri și de dubasuri ¹⁾, chiamă argații săi și le poruncesce să treacă îndată cu două luntri și două dubasuri peste apă să aducă oamenii oaspe-lui său.

De abia sosise Egor lipoveanul și toată suita lui Carol debarca mîntuită și, — la mirarea satului care se adunase la această privelisce nouă, — cu toții își manifestaî iubirea către suveranul lor.

Cu ajutorul lui Egor, Regele putu afla, că nu departe de aci este orașul Bender, unde stăpînesce un pașă, cu oastea turcească.

Politica lui Carol al XII-lea se silise a provoca Turcia în contra Rusiei, încă înainte de nenorocita bătălie de la Pultava. Cît auzi că la Bender este oaste turcească, el speră să isbutească a mișca pre turci contra muscalilor. În tot casul se va duce imediat cu ai săi la Bender, unde vor putea fi mai la 'adăpost la o năvălire a oștirei lui Petru, împăratul Rusiei.

1) Dubasuri, nisce luntriî mari care servă mai ales la podurile amblătoare,

Pe dată el dă ordin să încalice ai săi, și prin Egor cere lui Ghiță, să-l călăuzească până la Bender.

— Merg și eu tătucă cu d-ta, ȃice Florica, care fără să vrea, de la tată își îndrepta privirea spre Carol.

Plecară cu toți, lăsând casa pe seama argaților, căci Ghiță perduse pe nevasta lui încă pe când Florica era de trei ani.

III

— Ce păcat, tătucă, că oaspele nostru nu știe moldovenesce, ȃise Florica, pe când călărea alături cu Ghiță.

Dar este o limbă universală pe care o pricep mai ales fetele și flăcări, — limba inimii, limba ochilor...

Cât ȃinu calea de lungă, fără să-și dea seamă de ce făcea, Florica grăia această limbă, cu frumosul oaspe.

Iată însă că numeroasa ceată de călători sosese la poarta orașului Bender. Cât vedură oștenii de pază, că vin cavaleri înarmați, ei închiseră porțile și numai după lungi parlamentări cu pașa, ele se deschiseră, și Carol al XII-lea fu primit cu cinste de autoritățile turcesci.

— Este Craiū, tătucă! ȃise fata neputȃnd ascunde pȃrerea sa de rȃu. Este Craiū și noi nisce bieȃi pescari!

— Dar ce-ȃi pasȃ ȃie, fatȃ, hȃi? Cu atȃt mai bine: dacȃ e craiū, e bogat, și tatȃl tȃu o sȃ fie cu mulȃi bani rȃsplȃtit.

— Rȃsplȃtit cu bani!

Și ea ișȃ ascunse faȃa în mȃni, ca sȃ nu vaȃdȃ tatȃ-sȃu cȃ o pododise lacrimile.

IV

Peste puȃine ȃile, relaȃiunile regelui Carol cu Turcia devin mai rele. Pașȃ din Bender a început sȃ-l nemulȃmeascȃ în toate chipurile. Prevede atunci Regele complicaȃiuni mai grele și se hotȃrește, pentru a le evita, sȃ pȃrȃseascȃ Benderul și sȃ-șȃ așȃde o tabȃrȃ întȃritȃ, în apropiere, la Varniȃ.

Noroc cȃ la timp luase aceastȃ hotȃrȃire.

Petru-cel-Mare ameninȃȃ pe turci cu rȃzboiū imediat, dacȃ nu vor isgoni pe Carol din Bender.

În deșȃrt diplomaȃia suedezȃ cȃta sȃ convingȃ pe turci, cȃ e momentul sȃ tragȃ spada contra Rusiei. Bȃtȃlia de la Pultava îngrozise Stambulul, unde vocea ambasadorului rus gȃsea acum ascultare.

Regele Carol nu se supuse ordinului ce-i comunică paşa de Bender, de a abandona Basarabia; el spera să triumfe în vederile lui politice.

Dimic, de dimineată până seară, dicta secretarilor săi note, ce le expedia în toată Europa. La ultimatul ce-i puse paşa, să iasă din Varnița, el răspundând negativ, tabăra fu înconjurată de oaste turcească, ca prin foamete să oblige pe suedezi a se retrage din Moldova.

La asemenea situațiune nu se gândise Carol și nu se aprovizionase pentru a putea să reziste la un asediū din partea turcilor.

Și în adevăr, după puțină țile, în Varnița nu se mai găsea nimic de mâncare. O groaznică foamete rânjea sub corturi, până și în locuința Regelui.

Intr'o noapte, când pentru a doua oară nu mai era în bufetul regal nici un codru de pâne, un car se opri în fața reședinței regale.

Florica singură isbutise, ajutată de întu-necimea nopței, trecând prin matca unui pârîu care nu era păzit de turci, să introducă acest car, încărcat cu pâni și merinde.

Se vesti Regelui de sosirea carului, și i se spuse că este adus de o tănără țerancă.

— Florica! exclamă el și alergă s'o întâmpine.

Ce fericită fu dânsa, când «Craiul» îi apucă mâna, ca altă dată în căulă, pe când îl asemăna cu Sântul Gheorghe.

Dar nu apucaseră oamenii Regelui să descарce carul, când, de odată, turcii cari prinseseră de veste, slobođiră salve de puscă asupra taberei.

— Aci, Florico, în casă, ȑise Regele, luând-o de mână după el.

Dar împușcăturile sunt tot mai violente. Carol dă semnalul de adunare, toți ai săi într'o clipă, sunt în preajma locuinței regelui cu armele gata de luptă. Regele însuși, lăsând pe Florica, care în genunche se ruga lui Dumnezeu, apucă spada și e în fruntea a lor săi.

Turcii dau năvală, suedezii culcă la pământ primele șiruri.

Carol, la intrarea locuinței, se luptă și el vitejesce, și un observator ar fi putut înțelegе, după locul de unde nu se depărta, că nu numai pe sineși are de a se apăra, ci și pe cine-va adăpostit în casă.

Dar Florica a încetat de a se ruga. Ȑilele «Craiului» sunt în primejdie, cum să stea ea ascunsă între patru păreți.

Se răpede pe scară jos.

În acel moment, un turc care străbătuse printre suedezi, ridică paloșul să lovească pe Carol. Florica a vădut mișcarea, și, mai iute de cât ai gândi, ea s'a pus în fața regelui primind lovitura mortală, ce era destinată monarhului.

O lovitură de pistol doboară pe turc... Dar Carol îngenunche lângă cadavrul Floricăi...

Suedeziî îl înconjoară, să'l apere cu pepurile lor.

— Un înger mi-a scăpat viața de două ori! El este mort. Dați semnalul de încetarea focurilor, ridicați drapelul alb. Mă supun soartei.

Și iarăși în genunchi, Carol îmbrățișă ca davrul încă cald al frumoasei românce.

NUNTA OPRITA

NUVELA ISTORICA

I

Lume după lume, toate mahalalele Bucureștilor umplu ulițele din vecinătatea curților marelui Ban Toma Crețulescu și privesc cum, în șirag lung, înaintează spre aceste curți leagănele, cu roți aurite, cu arnăuți muiiați în fir îndărătul lor, ținând cu dreapta ciubucul de iasomie cu luleaua roșie turcească și virful împodobit cu calâf de cilicuri și bibiluri și sulițe de imamele din rotogoale de chilimbar în multe fețe și din inele de aur bătute cu nestimate, iar cu cea-l-altă mână strângând de aproape canafurile prinse de poclitul leagănului, ca nu cum-va la vre-un hop (și de aceste pe podul învechit al Mo-goșoaei erau berechet), să fie aruncat jos, să-și murdărească în noroi ciobotele roșii,

poturii împuiată cu arniciuri vioae și fustanela cea creată, albă ca zăpada. Și nu șcia mulțimea la ce să privească mai întâiu : la mândrul arnăut, la telegarii arăpești, ori la boerul din leagăn în mândre haine de sərbătoare cu șaluri de India încins, cu iatagan la brâu cu plăselele bătute cu stele de rubinuri, smaralde și diamante, cu calpacul de astrachan mare cât o roată de moară, de nu încăpeau două inși în trăsură.

— Uite, jupâne Limbă-dulce, grăi Veveriță, starostele de nisipari, către vecinul său, care stetea făcând ochii în patru lingă taraba lui de căvăfie, ca să nu i se șterpelească din ea, uite ăla din leagănul cu caii murgii, este Pan Dumitrașcu Racoviță, Vornic de țeara de sus, ruda Măriei Sale Ștefan Mihaî Racoviță Vodă.

— Și ăla din leagănul cu caii negri și cu hamuri tot în cătărăni de argint, este Pan Radu Văcărescu, Vornicul de țeara de jos. Mândru boer ! jupân Veveriță, adaogă a dice Limbă-dulce.

Și intrară în curtea marelui Ban Toma Crețulescu unul după altul : Const. Cândescu mare Logofăt ; Atanasie Ipsilanti, marele Spătar ; Mihaî Cantacuzino, marele Vistier ; Toma Rafael, mare Postelnic, omul de taină

al lui Măria Sa Vodă; Ioniță Guliano, mare Clucer; Dimitrie Fotake, marele Paharnic; Iordake Caragea, marele Stolnic și Ianake Rosset, marele Comis...

Era nuntă mare la curtea marelui Ban Toma Crețulescu.

II

— Deacă te măriți, Zoițo, îmi fac seamă, șopti tînărul boer Radu Slătineanu către frumoasa fată a marelui Ban, întâmpinând-o la ieșirea din etacul maică-sei, unde o gătise în haină de mireasă și cu valuri de beteală, cădînd peste dulama ei de mătase albă cu margini de samur.

— Fugi, pentru Dumnezeu, Radule! De te-o întâlnești tata, suntem perduți! El voesce numai decît să iaș de soț pe Iordake al Paharnicului Nicolae.

Ușa etacului se deschide și înainte de ce să iasă de acolo cele două drusce (fete de onoare), cari ajutaseră la gătirea miresei, Zoița grăbește pașii să nu fie vădută de ele, că stătea de vorbă cu tînărul Radu Slătineanu. Când fu în capătul tindei ea mai îndreptă ochii săi întristați spre Radu pe lângă

care trecea în acel moment frumoasele fete. Ele îl priviră cu compătimire.

Bietul Radu ! șoptiră aproape împreună cele două drusce.

— Dar bine, jupân Radule, ce faci aci singur prin tindă, când lumea e adunată la nunța Zoiței? —mise malițios Tinca, fata lui Pan Cândescu, una din fetele de onoare ale miresei.

Radu salută, dar nu răspunse, și luă direcțiunea opusă celei spre care se duceau fetele și mireasa.

III

Două ore după întâlnirea lui Radu Slătineanu cu Zoița, și tatăl acestuia, bătrânul Slătineanu, era la curtea domnească, primit de Ștefan Mihaiu Racoviță.

— Da, Măria Ta, —mise Slătineanu, — în-suși Pan Toma Crețulescu, marele Ban, care a supus Măriei Tale, împreună cu tot Divanul, la 30 Iulie trecut 7264 (1756), hrisovul de oprire a căsătoriilor străinilor cu fete române, acum vrea să facă nunta dând pe fică-sa Zoița după Iordake al lui Neculai Paharnicul, grec de erî de alaltă-erî oplosit în țeară și care a făcut avere mare pe

spinarea bieteii țerei. Fiul meu Radu, care iubesc pe Zoia, e gata să-și facă seamă Țilelor, deacă Măria Ta nu vei da poruncă să se oprească nunta nelegiuită cu un străin de țeară și de neamul boeresc.

Stete o clipă pe gânduri Domnitorul, căci el singur învoise cununia, ba chiar avea să fie nun mare fiul său, Beizadea Mihaiu, împreună cu soră-sa, Domnița Ruxandra.

— De vreme ce străinii cari intră în neamul și rëndul boerilor, după vreme, au pricinuit multă stricăciune țerei și neamului boeresc, se cade să se pue opreală acestui obicei ce rău s'a înrădăcinat aici în pământul țerei; de aceea hotărât-am Domnia mea, acum o lună, că de acum înainte nimeni din străini să nu se mai însoare aici în pământul țerei și să ia fată de pământean, și pământeni iarăși, nimenea să nu îndrăsnească a'și da pe fie-sa sau altă rudenie, după străini ¹⁾.

— Așa te-ai milostivit Măria ta, să dai, strașnică poruncă, și ai hotărât, că cine o va călca să scie *«că cei însurați se vor izgoni din pământul țerei împreună cu femeea și toată averea lor se va lua pe seamă Cămă»*.

¹⁾ Vezi hrisovul lui Ștefan M. Racoviță de la 30 Iulie 7225 în Istoria Românilor de V. A. U., pag. 147.

rei domnesci, părinții fetelor și nașii se vor pedepsi cu grea pedeapsă, iar preoții ce vor cununa, luându-li-se darul, se vor da la judecata politicască ¹⁾.

«Și iată Măria ta, că acum însuși marele Ban ședător pe scaunul cel mai înalt după al Măriei tale, nu ține seamă de strașnica-ți poruncă domnească.

— Iar la aceasta greșit este domnitorul care a îngăduit abaterea de la cele legiuite. Dar greșeala, chiar când cel mai mare o face, se cade să fie îndreptată! Bine făcuși Arhon Vornice, că îmi deschiseși ochii. Cine va mai asculta de buiurdizmele (rezoluțiunile) și nizamurile mele, dacă eu singur nu le țin în seamă?

Și Domnitorul bătu în palme; un copil-de-casă (adjutant) intră.

Iute la boerul Agă, spune-i că porunca noastră este să oprească căsătoria Zoitei, fata Marelui Ban Crețulescu, cu străinul Iordache.

IV

În vastele *«odăi de musafiri»* cum se diceau *saloanelor* pe la 1756, erau acum so-

1) Același document, de mine descoperit.

siți toți invitații. Se aștepta numai venirea nunilor și a mitropolitului, care avea să facă bisericesce logodna Zoiței cu Iordache a lui Neculaî Paharnicul.

Cucoanele aședate pe divanuri turcesci, boerii pe scaune încrustate cu sidefuri albe după moda orientală, așteptau cu nerăbdare intrarea miresei și sosirea Mitropolitului.

Mirele cu socrul mare erau deja de față. Privirele fetelor și ale tinerilor feciori de boeri se îndreptau spre mire. Fetele își șopteau una alteia:

— Ce urît e!

— Parcă-i feciorul mamei pădurei!

— Da, dar e fecior de bani gata, tată-său s'a ales din vânzarea vânilor și a ocnelor, cu saci de galbeni...

— Fie poleit cu aur, că eu nu l'aș vrea de mire!..

Tinerii șopteau și ei retrași pe lângă ferestrele camerei, făcându-se că privesc la lumea d'afară:

— Ce noroc pe el! Frumoasă fată!..

— Și de neam mare!

— Dar ce o să se facă bietul Radu Slătineanu?

— Ei, o face și el ca atâți alții: o uita!.. Feciorii, arnăuții și fetele din case între-

rumpeau conversațiunea, oferind care șerbeturi, care dulceturi, care cafele turcesci în filigeane susținute de zarafuri minunat lucrate de Nușu argintarul Curței, din poarta Zlătarilor, care zaharicale din cofetăria lui Agop Țarigrădeanu...

De-odată ușa din fund se deschise de arnăuții de la *perdea*¹⁾.

Jupânița lui Toma Crețulescu intră însoțind pe frumoasa Zoița, care e susținută de *druscele* sale și urmată încă de alte douăsprezece fete de boeri, purtând fie-care câte o fiolă cu miresme, din care stropeau în dreapta și în stânga pre mosafiri.

Zoița era palidă, par'că i s'ar fi luat după față giulgiul morței. Cu anevoie înainta, de și sprijinită, de brațele druscelor. Toată lumea din cameră își îndreptă privirea asupra tinerei fete, pe când Toma Crețulescu, tatăl ei, însoțit de viitorul cuscru și de tânărul mire, pășiră pentru a întâmpina lângă ușa pe Zoița. Când aceasta dete cu ochii de Iordake, puțin de nu cădu, poticnindu-i-se genunchii. Maică-sa o susținu răpede și'l șopti la ureche câte-va vorbe de încurajare.

¹⁾ Era obiceiul să fie o perdea groasă pe din afara ușelor în casele boeresci.

— Zoițo, ȃise marele Ban ȃntr'un ton autoritar, iatȃ mirele tȃu!

Zoița nu putu articula de cȃt un singur cuvȃnt: *Tatȃ!*...

Toȃi cei de fața o compȃtimirȃ, cȃci tȃnȃra copilȃ ȃise acest apelativ c'o voce și tristȃ și resignatȃ. Lacrimile o podidirȃ, cȃnd maicȃ-sa ne mai putȃnd resista emoȃiunei, luȃ ȃntr'amȃndouȃ mȃnele frumosul ei cap și'l sȃrutȃ.

De odatȃ un mare sgomot se auȃi afarȃ ȃn mulȃimea din uliȃe și un duruit de trȃsurȃ se amestecȃ la sgomot.

Era leagȃnul cu beizadelele Mihȃi și Constantin, fiił Domnitorului, și cu Domnița Ruxandra, sosiȃi la scara curȃilor lui Toma Crețulescu. Acesta cu jupȃnița, cu mirii și cuscrul mare ȃi ȃntȃmpinarȃ tocmai pe treapta de pe urmȃ a scȃrei, ȃnconjuraȃi de boerii din Divan; taraful de lȃutarȃ cȃnta cu mai mare zor ȃn pridvorul de sus de asupra pivniȃei caselor și meterhaneaua turceascȃ, adusȃ anume din Rusciuk, fȃcea sȃ rȃsune vȃzduhul cu fluerașele, cu tobele și zamparalele.

O clipȃ dupȃ aceia sosi și mitropolitul cu tot alaiul sȃu. Și pe Prea Sfinȃia sa ȃl primi marele Ban și cu ȃi sȃi, cum primise și pre beizadele.

După ce toți luară scaune, începu șirul serbărilor. De după o perdea atârnată în loc de ușă între camera unde era adunată lumea și între vasta sufragerie unde era gata ospetul ieșiră, pe rînd, pehlivani de Țarigrad, nemți cari mâncau foc și scoteau panglici pe nas, dicători de cântece grecesci, care de care mai vesele... și lumea rîdea, făcea haz mare, iar Zoîța, aședată lângă maică-sa, cu mirele alături și de-o parte și de alta cei doi cuscrii nu vedea nici n'auzia, ci adîncită în durerea sufletului său, cu ochii plecați, ascundea sub năframa bogată ce ținea în mîna dreaptă, lacrimile cari năvăleau de sub pleoapele sale împodobite cu mari gene negre.

După terminarea petrecerei, două arnăuți aședară în mijlocul camerei o masă așternută cu o bogată ștofă de Veneția. Diaconii mitropolitului scoaseră din tocurile lor trichelele archieresci și sînta Evanghelie ferecată în aur și argintșile aședară pe masă. Prea sfințitul Mitropolit se gătea să înceapă rugăciunea de logodnă, iar cuscrii roagă pe nunii mari, Beizadea Mihaiu și Domnița sora sa, ca, luând fie-care de mână, aceasta pe mireasa, acela pe mire, să înainteze în fața

pristolului improvizat și la care Mitropolitul era deja înveșmântat și aștepta.

Dar Zoița era învinsă de durere; nu făcu două pași și cădu leșinată.

Emoțiunea e mare în adunare, când deodată se deschide cu sgomot ușa despre ceardac și intră marele *Agă*, însoțit de un copil de casă de la Domnie.

— Opriți! strigă *Aga* încă din pragul ușei... Porunca *Măriei* sale lui *Vodă*!..

— Ce este? Ce este? întreabă toată adunarea, pe când jupânița lui *Crețulescu* și cu mai multe cucoane cari săriseră în ajutor... ridicău după podele de *Zoița* leșinată.

— Porunca *Măriei* sale de-a opri căsătoria fiicei mele? întreabă *Toma Crețulescu* pre *Aga*. Aceasta nu se poate! Căsătoria a fost învoită de *Măria Sa* și se va face, căci boerul *Paharnic* are cuvântul meu de cinste...

— Ba nu, jupân mare *Bane*, nu se va face și iacă acest trimis al *M. Sale* a venit să spună *Luminatelor Beizadele*, că *Măriile Lor* să se întoarcă la *Curte* și să nu cunune pe jupânița *Zoița* cu fiul *Paharnicului Nicolae*...

— *Luminățiile Voastre*, adaoase a dice copilul-din-casă, *Măria Sa Prea Înălțatul Domn* nu dă voie de căsătorie între o fică de boer pământean și un om nepământean... *Măria*

Sa doresce să-ți fie milă, boerule mare Ban, de copila ce ți-a dăruit D-deu și să o măriti cu tînărul boer care o iubese...

Cu Radu Slătineanu ! întrerupse Aga.

La numele acesta Zoița își revine în sine. Toți cei din cameră aū ochii pironiți asupra ei...

— Dar cum rămâne cu fiul meu, întrebă pe grecește, Paharnicul Nicolae... Voiū merge la M. Sa Vodă și voiū împedica necinstea neamului meu !

— Neamul lui ! murmură unul din mulțime. Un plăcintar de la Țarigrad...

— Poftim, boerule Vornice, strigă Aga, deschidēnd ușa pe care intrase el.

Și fostul mare Vornic Slătineanu, însoțit de Radu, fiul seū, cari așteptaū în ceardac, intrară, pe cānd Paharnicul Nicolae și fiul seū Iordake eșeau furioși.

La Măria Sa Vodă ! strigă eșind Paharnicul. Veți vedea !..

Boerul Toma Crețulescu rămase o clipă în nedumerire. Ce să facă ? Ce să ȑică ?.. O tăcere adāncă domni un minut în cameră : toți așteptaū să vadă unde o să ajungă treaba.

— Boerule Bane, fiule de cinste și sufleteș al meu, ȑice Mitropolitul, supune-te po-

runcei domnești, că are dreptate M. Sa. Aă nu d-ta însuți cu întreg Divanul și cu smerenia mea, cu noi toți am pus credința noastră la nizamul (legea, regulamentul) dat de prea Înălțatul Domn la 30 Iunie trecut, de opreală a căsătoriilor de fete române cu străini, nepămîntenî?...

— Așa, boerule, adaogă Aga... Nu veđi, biata coconița d-tale? nu vrea pe Iordache, cel cocoșat și slut, ci pe d-lui.

— Induplică-te, Bane Crețulescu, la rugăciunea bătrânului d-tale prietin, adaogă a ăice fostul mare Vornic Slătineanu. Copiii noștri se iubesc!.. Nu-ți nenoroci fata și nu fii pricina morței lui Radu al meu...

Și până încă nu dete răspunsul său Toma Crețulescu, Mitropolitul aduse la pristol pe nuniî mari și pe mireasă, pe când Aga aducea și el de mână lîngă mireasă pe Radu...

— Radule!..

— Zoito!..

Numai aste două vorbe se auđiră șoptindu-se de dragii tineri...

Dar Mitropolitui începuse deja icteniile lui...

— Fie voia lui D-đeu și a Măriei Sale, ăise Toma Crețulescu, apucând și el de mână pe bătrânul Slătineanu.

— Cuscre!

— Cuscre iubite! răspunde Slătineanu...
Nu numai logodna, ci ați chiar cununia. E
joi și ți slobodă...

— Fie! și până Duminecă să țină nunta,
că unul e neamul Crețuleștilor și al Slătine-
nilor!..

— Și nunii sunt Beizadele domnești...¹⁾

— — —

¹⁾ Acest episod e veridic. Vezi Istor. Română de V. A. U.

UN FIU AL LUI ENACHE VACARESCU

LA VIENA

Acum 117 ani, la 26 Decembrie, Enache Văcărescu plecă din București, trimis de Alecsandru Vodă Ipsilant, în Ardeal, ca să readucă în țeară pe cele două bezadele, fii ai Domnitorului, cari fugiseră de la Curtea părintească împreună cu un român ardelean, înflăcărați de dorul necunoscutului și al călătoriei în țări streine.

Celebrul nostru scriitor al uneia din primele gramatici a limbei românești, ne-a lăsat o minunată povestire a petrecerei lui la Viena.¹⁾ Ceea-ce nu ne-a spus marele boer, este că, deși în București lăsase o frumoasă logodnică, pe mândra Elena Caragea, totuși în

¹⁾ Veđi Tesaurul de monumente, de Papiu Ilarian, tom. II, în Istoria împăraților otomanî.

lunga cale de la Sibiū la Beci (Viena), cale nu mai scurtă de opt zile, și în timpul cât petrecu în cetatea împărătească, nu și-a putut stăpâni doară ochii de a arunca câte o pătimașă căutătură asupra vre-unei durdulii maghiare la Budapesta, sau asupra vre-unei gingașe fiice a Beciului...

Apoi ce? Nu cum-va vom crede pe cuvânt pe Enăchiță Văcărescu, că adevărat la Viena frumoasele vieneze se vor fi mărginit numai a descinge pe boerul muntean de bogatele brâne de șaluri turcesci numai așa ca să le admire?... De la logodnă până la nuntă mai va... Și de, câte cununii chiar a împiedicat ceea ce pudoarea modernă a numit *«flirtul»* și cari mai pe românește s'ar putea dice «salturi hop la o parte» orî sărituri de părleazuri străine.

Boerul Enăchiță mai fusese însurat odată... S'o mai însura d'a doua oară cu Elenuța din București. Dar te poți d-ta, — om tânăr, — în poară cu nemțoiuțele din Beci?

Și marele boer al lui Alexandru Ipsilant nu se împotrivi soartei, care îl puse în așa stare, de a țese și el un mic roman, fie și numai de câte-va zile.

Cucoană, ori burgheză? Era ea, iubita din Viena a lui Văcărescu, din societatea cea înaltă, din marele doamne de la Burgul împărătesc, ori de la serata de la palatul principelui Kaunitz, sau vre-una din doamnele de la balul solului Spaniei? Era femeea iubită la Viena, în 1782, vre-una din cucoanele mari cari, cum scrie însuși Enăchiță, l'a descins de brâne? Ori era dânsa o necunoscută burgheză din Forstaturile (mahalale extra-muros) Vienei, atât de rodnice în frumuseți voluptoase, vre-o Kati cu albe brațe goale până la umăr, cu șorțul strîns pe șolduri pline de *vino 'ncoace*, cu mica bonetă cochet cățărata pe vârful părului negru ori blond, care te înfășoară într'o privire caldă a ochilor, ca păianjenul musculița în pânza lui și cu peptul palpitând lângă al tău, la *Freibal*, într'un steier de ein, zfei, drei, te duce răpit, unde dânsa voesce?

E mai probabil că iubita din Viena a lui Văcărescu a fost aceasta din urmă. Nu că doară frumosul și mândrul «Valah» n'ar fi putut pescui în lumea cea mare a burgului și nu punem mîna în foc ca să jurăm, că nu s'a găsit vre'o grăfină care să fie căutat galeș la boerul muntean; numai călătorul era grăbit, n'avea timp de dat prefețelor și

romanul începea mai lesne și mai liber cu o Lischen de cât cu o principesă.

Unei pene de poet român las meritul de a cânta amorul, care deși trecător, n'a putut fi mai puțin simțit, al boerului Enăchiță Văcărescu cu tînăra vieneză. Arete-ne poetul plimbările lor pe lună în grădinele burgului, prin bătrânele alee ale Praterului, pe singuraticile glasiuri de dincolo de porțile cetății, pe la Schönbrunn... Cu ajutorul fantaziei înjghebe poetul nostru tablourile iubirei Margaretei cu boerul român!.. Ceea-ce ne propunem de a face noi, este de aminti urmările acestei fericiri trecătoare.

Cât va fi fost de duioasă despărțirea lui Enăchiță Văcărescu de femeea cea iubită la Viena, cari din două a plâns mai amar, nu ne interesează a ști. Nu cei cari pleacă sunt mai îndurerați, ci acei cari rămân. Frumoasa vieneză avu, pare-se, motive și de altă natură decât despărțirea, pentru a plânge. Din amorul ori cât de trecător al lui Enăchiță Văcărescu, se născu un băiat. La anul 1810, era cunoscut prin frumusețea și deșteptăciunea

lui un tânăr ofițer cu numele Văcărescu. Acest nume îi deschisese calea într'un regiment, unde ofițerii nu erau de cât fi de nobili. Făcutu-și-a studiile pregătitoare pentru cariera militară cu ajutor de la Enăchiță Văcărescu? Iată ce nu putem spune. Și apoi marele boer român murise la 1797, pe când adică el nu putea fi mai mare de cât de 14 ani trecuți.

De câte ori frumoasa vieneză afla că a sosit în Viena vre un boer din București, mergea să afle sciri despre neuitatul său iubit. Mai apoi, când băiatul fu mare, ajuns ofițer, mergea însuși să întâlnească pe boerii munteni, călătorind la Viena. În 1810 *graful* Const. Dudescu și soția celebrului vistier Varlaam din timpul ocupațiunei muscălești de la 1806, a primit la Viena vizita frumosului ofițer. Nu putem spune dacă această vizită a dispăcut frumoasei visternicese, dar lui Const. Dudescu 'i-a dat ocaziune să apere într'un mod curios memoria lui Enăchiță Văcărescu.

Când junele Leitanant de husari declară lui Dudescu originea sa, marele boer muntean nu putu admite, că Enăchiță Văcărescu, care întors la București din călătorie la Viena deveni soțul Elenei Caragea, și-a permis a iubi

o mică burgheză din Alser-Vorstadt de la Beci și s'o fi îndreptățit a'i da numele de familie unui copil născut din flori. Dudescu refuză să recunoască în junele ofițer pe un urmaș al lui Enăchiță.

Mândrul tânăr petrecu dureroase zile când primi asemenea refuz, și cu toată teama de scandal, el recurse la guvernul austriac și i ceru să intervină la București, ca sa fie cunoscut de fiu, al răposatului Enăchiță Văcărescu și să'și apropieze armele vechii familii.

Intervențiunea se făcu către președintele Divanului din principat, prin agentul Cesaro-Crăesc. Generalul muscal Steter scrisese către Logofeția cea mare a țerei, comunicându'i copie după nota agentului austriac.

Dar marele Logofet al țerei muntenesci, în Iulie 1811 era acelaș graf Const. Dudescu, care cu un an mai înainte respinsese ca impostor pe tânărul ofițer. Deci și de astă-dată Dudescu, aliat el însuși cu familia Văcărescilor, apără această familie de un nou pretendent la moștenire și la nume. Marele Logofet răspunse generalului Steter, în modul următor :

«Cu cinste arăt Excelenței Tale, că de la cinstita Agenție a Cesaro-Crăescei Curți făcându-mi-se întrebare prin Excelenția Ta,

pentru o familie *Enache Văcărescu*, din care familie ar fi un ofițer la oștirile Cesaro-Crăești, în regimentul Husarilor și mi se cere pliroforie — informațiuni — atât de acel Ipochimen — persoană, — cât și de *marca* ce are această familie; după care am făcut arătare slăvitului Divan, că răposatul Banul Enache Văcărescu a fost din o familie din cele dintâi ale țerei, veche, iar dintru început se trage neamul său de la Făgăraș din țeara ungurească, unde și acolo a fost familie mare, care acest răposat Enache Văcărescu a murit la leatul 1797 și n'a avut vre-un fiu care după vremi să fie lipsit de aici, ca să se socotească că este acela ce se arată din familia lui Enache Văcărescu; însă spre plirofosie, arăt și aceasta, că în anul trecut când mă aflam la *Vghiena* (sic) făcându-mi-se cunoscut, că unul se numesce pre sine familie din casa răposatului Enache Văcărescu, pre carele și vedându-l l-am cercetat atât eu, cât și Dumneaei Vistihereasa a d-lui Vistierului Varlaam și alții ce s'aū mai aflat acolo și l'am găsit *minciunos*, iar marca peceței acestei familii *se află la casa răposatului*, însă pe marcă nu se poate pune te-meiu, căci cu vre-un mijloc luând cine-va închipuirea *marchi* (sic) ori în pecete pe ceară,

saŭ cu alt mijloc și dând la meșteri ce lucrează, cu plată îi face una asemenea... » deci conchide neinduplecatul boer Dudescu, la 23 Iunie 1811, la nerecunoașcerea nemângâiatului ofițer, ca urmaș al marelui nostru Enăchiță Văcărescu.¹⁾

Ce va fi devenit sërmana odraslă a lui Enăchiță din Alservorstadtul Vienei după categoricul refuz al Divanului țerei munteneșci, nu mai putem spune.

¹⁾ Acest document l'am descoperit în codica No. 63 de la Archiva Statului.

RĂSMERITA DIN 1815

Din județele oltene, Mehedinți, Jiul-de-sus, ispravnicii trimit cu *olac* (poșta răpede) știri la Caimacamul din Craiova și acesta la Domnie, în București, lui Caragea, că o seamă din *pandurii* desființați s'au înjghebat de la sine în cete, în Ianuarie 1815, și că, înțeleși cu Turcii din insula Adacale, au ridicat steag de răsmeriță, cutreerând județele, jăfuind pe Greci, cari fug înspăimântați care încotro. Ba Caimacamul încredințează lui Vodă Caragea, că pandurii pradă și se poartă mai rău de cât Turcii.

La primirea acestor știri, Caragea, lipsit de oștire pămînteană, nu putu de cât să ceară ajutor de la pașa din Vidin și de la Aianul de la Oreava.

— Nu mai putem suferi nedreptatea, jafurile, omorurile! striga un pandur cu capul cărunt către cei-l-alți cetași ai lui, adunați la

o mănăstire din munții Jiului-de-sus. Mai eri oamenii cari adună birurile aũ schingiuit, pânã a murit, un copil de 7 ani al cumnatului meũ. L'aũ desbrãcat gol, l'aũ bãgat în Jiũ și apoi l'aũ aninat cu capul în jos de o cracã de brad pe un ger ca cel de astã-đi, strigând : «Plãtești *havaetul*? (darea), ori corbiĩ vor mânca peste un ceas trupul bãiatului tẽũ? De unde sã plãteascã bietul creștin, cã sameșii și oamenii lor și taxildarii n'aũ lãsãt nici o pisicã pe la casa tuturor sãtenilor. În tot satul nostru nu afli un taler (un leũ) de parale sã dai popei de înmormintare!..

Așa strigã voinicul cãpitan Pãun, cari împreunã cu ceata sa se adunase aci cu ceata lui Haidu bulucbașa, a lui Tãmpa cãpitannl și a lui Nãzdrãvan. — Așa, nu mai e de traiũ cu boerii Greci și iatã de ce mai bine cu Turcii din Adacale de cãt cu Caimacamul Samurcaș de la Craiova. Pe dînșii copii! A venit vremea de apoi... Destul, destul ne-aũ caznit și schingiuit *Parpalecii*! Sã nu le rãmânã ținc în copae, cã-i sãmînța blãstematã și se plodește pentru pãcatele Romãnilor!

Un singur glas rãspunse cãpitanului Pãun :

— Pe Greci! Rãsbunare! Rãsbunare!

Cetele de pandurĩ ast-fel înjghebate, cãt

sosiră în pasul de la Vêrciorova, cetele turcesci din Adacale, se revărsară împreună ca un potop prin județele oltene de la apus, și prădară și jefuiră grecimea, care, aședată pe la moșii și prin orașele, îngenunchiasă țăranul român, la umbra puterniciei domnesci.

Nu-i vorbă, pe lângă Greci, periră și mulți negreci. Gloanțele nu nimeresc tot-d'a-una numai ținta. Caimacamul Samurcaș numai ce vedea sosind ziua când răsmerița va străbate și în Craiova. Ba cei mai cu dare de mână o și tuliră în capitala Olteniei, unii spre București, alții apucaseră drumul Căinenilor spre Sibiu.

Și pe când boerimea și Grecii fugeau sub groaza răsmeriței, țăranii de prin sate se ridicau cu ce brumă de armă le mai rămăsese în casă : topor, coase, pistol ruginit și luau calea spre locurile unde credeau că vor întâlni cetele fraților lor răsculați.

Dar nu avură timp să se împreune cu cetele lui Haidu, Păun, Năzdrăvan, Tâmpa, că iacă pe caice acum trecuseră din Vidin la Calafat oșteni turci și Sultanul trimisese firman unui aian credincios al său, să grăbească

a trece și el în țeara românească cu altă oaste, ca o parte din ea să stea în Craiova, pentru apărare, pe când oastea din Vidin va urmări și desființa cetele de adaclăi și de panduri.

Turcii din Adacale cât vedură măsurile luate de pașa din Vidin și de aianul de la Oreava împotriva răscoalei, se pitiră pe sub munți și se întoarseră în cetatea lor. Pandurii, rămași singuri, se luptară însă ca niște smei, unul împotriva a o sută, cu turcii vidinlii. Dar ce poate vitejia împotriva mulțimei nemărginite? Cădură mulți din panduri. Năzdrăvan se îngropă de viu între trupurile Turcilor ce ucisese, ca într'un moșoroiu de stîrvuri cădute în jurul lui. Când vedu că nu mai este scăpare, își trase un glonte în cap. Păun, Haidu și Tâmpa cădură în mânele Turcilor. Minunați de vitejia lor, atribuindu-le puteri supra-naturale, Turcii nu cu-tezară să-i ucidă...

La ce folos isbânda lui Caragea ajutat de Turci? Răsmerița încetă de o cam-dată, în-necată în sângele generos al pandurilor, dar Oltenia, dar țeara întreagă avu să sufere de ocupațiunea cu trupe turcești în cursul anului 1815. Numai Vodă Caragea petrecu bine în urma acestei răpuneri a răsmeriței și a

năvalei Turcilor de la Adacale. Sultanul îi trăsese firman de laude, un cal arăbesc înșelat prețios și o blană scumpă. Cu deosebită plăcere va fi sărutat Caragea scara șelei și va fi făcut temenele înaintea blănei oferită de Sultan, după cum însuși firmanul îi porunea să facă. Dar mulțămirea sufletească a lui Caragea nu era și a țerei, căci Poarta, ca să-și recheme oastea înapoi peste Dunăre, cerea despăgubire de război jumătate de milion. Visteria era seacă, așa că în Noembrie 1815, domnitorul împrumută în numele țerei acea jumătate de milion de la banche-rul grec Gh. Sachelarie. Ba până în 1816, împrumutul ajunge milionul.

— Greșit-ați dragii mei, dicea Vlădica de la Râmnic, căpitanului Păun, lui Haidu și lui Tâmpa, cari pe la Râmnic erau duși sub pază la București, să fie judecați de Caragea. Greșit-ați fiii mei, că răscoalele supușilor împotriva stăpânirii mai adese aduc și mai grele ȕile pe țeară decât cele împotriva că-rrora se fac răscoalele.

* * *

Divanul domnesc era adunat în pěr peste câte-va ȕile la Curtea domnească, că avea

să se facă judecata căpeteniilor răsmeriței Păun, Haidu, Tâmpa, Barbu-Rogovete și un Pătru bimbașa. Erau de față care-și la locul său toți boerii divăniști *halea* (în activitate) și chiar din *paiale* (foști). Venise și vechilul de Caimacam al Craiovei Costin Samurcaș, ba și episcopul de Râmnic, care însoțise în calea spre Bucuresci pe capiș mișcării.

Intră Vodă Caragea în Divan, luă loc pe tron înconjurat de copii-de-casă, marele Postelnic având scaun mai jos, iar pe masa de lângă tron strălucind buzduganul și paloșul domnesc. Armașul mare introduse pe căpitănu Păun Nicolicescu și pre cel-l-alti.

— Cum de a'ți cutezat să vă buntuluiți împotriva domniei? întrebă marele Vornic de țeara-de-sus.

— Nu împotriva domniei, mărite jupâne, răspunse Păun, ci ca să scăpăm țeara de jaful Grecilor, că a ajuns cuțitul la os.

— Cu M. S. Vodă, adaose Haidu, nu avem nimic, dar M. S. să nu mai îngăduie ca Grecii să ne prade și să ne schingiuiască copilașii.

Toată lumea se aștepta ca Divanul să osîndească, de nu la moarte, cel puțin la groapa ocnei pe căpeteniile răsmeriței din 1815. Dar se ridică în Divan Vlădica de la Râmnic și cu atâta căldură îi apără, că ne-

voit fu Domnul Caragea să-î ierte, numai să dea cheazășie, că nu vor mai face altă dată *«buntuluiiri»*.

Cu următorul pitac (poruncă), Caragea, la 30 Aprilie 1815, publică grațiarea revoluționarilor :

«Cu toate că Haidul buluc-bașa, Păun căpitan și Tâmpa căpitan și Barbu-Rogobet bim-bașa și Pătru bim-bașa dimpreună cu celele lor, fiind locuitori ai domneșcei noastre țări, în sud (județul) Gorj și acolo trăgându-se, s'aũ unit cu hoții Adaclăi, făcând și porniri tâlhărești împreună cu ei asupra țerei și a locuitorilor, sunt supuși la *englimati-ceasca* (criminala) învinovățire, ca unii ce s'aũ arătat vrăjmași chiar ai patriei lor, dar fiindcă acum, cunoscându-și această a lor greșală de sine-le, aũ căduț cu rugăciune către Domnia mea, prin mijlocirea iubitorului de D-deũ, episcopul Râmnicului; a d-lui vechilului căimăcămiei ot (de la) Craiova și a d-lor boerilor Divanului nostru de acolo, ca să-î iertăm și să fie primiți a se întoarce la urmă și patria lor, milostivire făcând asupra lor, iată printr'acest al nostru domnesc sinet le hărăzim ertarea lor și neținerea de minte a necuvioaselor fapte ce aũ urmat până acum; pentru care și poruncim d-tale cinstit și cre-

dincios boerule al domniei mele biv-vel (fost mare) Vornic Costine Samurcaș, vechilule al căimăcămiei Craiovei și d-voastră ispravnicilor ai județului, să aibă voie mai sus numiții, împreună și cu cetele lor, de a se întoarce la casele și locașurile lor, fără nici o bântuială.

* *
*

Răscoala aceasta a pandurilor din Mehedintzi și din Jiul-de-sus, are în istoria *renașterii noastre* o însemnătate pe care n'aū cunoscut-o istoricii noștri. Adevărat că Dionisie Eclesiarhul a calificat pandurii răsculați, cu epitetul de hoți și a afirmat că ucideaū, ardeaū și prădaū. Dar tot așa aū calificat și alți scriitori contemporani mișcarea lui Tudor. Cetele de panduri ale acestuia n'aū fost și ele numite cete de hoți, de către boerime și Greci? Și Ungurii n'aū calificat de cete de hoți pe vitejii lui Iancu de la 1848?

Da, pandurii de la 1815 aū ars, aū prădat, aū ucis, însă pe cine? Pe Greci, pe jăfuitorii țerei. Era sosită — credeaū ei — ora răsburărei. Pandurii de la 1815 sunt ante-mergători pandurilor lui Tudor și nu

mai când ai știință că Oltenii s'au fost manifestat deja în contra regimului fanariot, poți înțelege cum un *necunoscut personagiū ca Tudor*, poate, șase ani după mișcarea de la 1815, să facă a izbucni o nouă răsmeriță.

Ceva mai mult: la 1816, tot sub Caragea, pandurii cearcă o nouă mișcare și tot sub căpitanii de la 1815, cei iertați de Divanul domnesc, pe lângă cari se mai adaogă Grosu și alți câți-va. Și aceasta a doua încercare nu izbutește. Căpitanul Păun este prins din nou cu arma în mână și iar adus la judecata Divanului.

— Mișelule, îi strigă în Divan Vodă Caragea, de abia te-am iertat și tu iar te-ai apucat de răsmerițe?

— M-ai iertat, Măria Ta, dar țeara nu te iartă pe Măria Ta și pe Greci, răspunde fără de sfială Păun.

Groapa ocnei a putut mistui câți-va din pandurii de la 1815 și 1816, dar sămînța aruncată în brazda ogorului românesc încolți și 25 ani apoi, mulți din pandurii lui Haidu, Păun, Tâmpa și cei-l-alți se înșirău sub drapelul lui Tudor Vladimirescu.

Invățămîntul istoric dintr'acestea este, că răsmerițele izbutesc numai deacă purced sub

sfântul drapel național și că răsmerițele pri-
pite nu pot aduce de cât vătămare ce-
lor cari le fac, împinși mai adese ori de
cei cari vor să pescuiască în apă tur-
bure.

O SINUCIDERE IN 1817

Se înmulțesc sinuciderile. Pe fie-care ți jurnalele înregistrează asemenea cazuri. Înmulțite sunt părerile asupra cauzelor cari provoacă asemenea acte. Unii dau vina lor pe diverse boale, între cari *pelagra*. Alții asupra lecturilor de cărți rele, pesimiste; ăștia susțin că *nereligiositatea* a contribuit mult la înmulțirea sinuciderilor. Evident că sunt și de acele cazuri, cari se explică prin *alienațiune mentală*. Prea puține pot avea însă o origină într'un *sentiment nobil*, ca acel al *punctului de onoare*: un administrator de fonduri publice care se sinucide pentru că a delapidat banii Statului este o *rara avis*; e mai lesne pentru un asemenea individ să apuce calea Americii, de cât să'și tragă un glonte. Tot asemenea de rari sunt *slujbașii* cari se sinucid pentru că au putut displacea monarhului lor. Numai jupân *Cupidon*, când

găsește minți desechilibrate, își dă plăcerea de a le pune la dispozițiune cutii de chibrituri, când nu câte un pistol cu care să-și pună capăt ȃilelor, sub pretext de iubire neîmpărtășită . . .

Eă cunosc o sinucidere care nu seamăă cu cele de astă-ȃi. Acum 82 de ani trecuți s'a întâmplat asemenea caz în Bucuresci. Nici pelagra, nici pesimismul, nici nereligiositatea, nici sminteala de creeri nu pot explica sinuciderea popei Mateiă, de la biserica lui Sf. Nicolae, din Șelari, întâmplată la 2 Aprilie 1817.

Părintele Mateiă era om în vărstă, dar în toată puterea și deplin sănătos. De sărăcie nu ducea grijă, că era om cu bună strînsură, măcar că preoteasa era cam cheluitoare și cam bună prietenă cu butoiul de «Dealul Mare», care nu lipsea din pimnița părintelui Mateiă. Preot cunoscut în toata Lipscănia de *omul lui Dumneȃu*, nu el era *nereligiosul* din ȃilele noastre.

Și cu toate acestea, în 2 Aprilie, anul arătat, părintele Mateiă e găsit mort înjunghiat cu un cuțit, în camera lui de culcare.

Cât ajunse vestea la marele Spătar, el alergă la fața locului. Toți poporenii de la Sf. Neculai din Șelari alergaseră și ei la casa mortului, în cât abia putu răsbi Marele Spătar cu Gerahul (chirurgul) care'l însoțea. Cea d'întâiu treabă a Spătarului fu de a-și da seamă de nu cum-va preotul a fost ucis, căci toți din casă arătau că el s'a sinucis. Prima impresiune a Marelui Spătar fu că bietul om fusese ucis de 2 fi ai săi, Matei și Ioniță. Amândouă aceștia erau cunoscuți de netrebniță. Matei fusese diacon și din cauza relelor purtări, mitropolitul îl făcuse *argos* și îi dicea lumea Matei Răsdiaconul. Bănuiala asupra acestora nu dăinui însă mult, deși în primul moment Marele Spătar îi trămisese la temnițe. Ei putură proba în mod neîndoios unde petrecuseră în momentul când tatăl lor se înjunghia. Mama preoteasa nici ea nu era a casă. Duhovnicul părintelui Matei, popa Constantin, din hanul lui Șerban-Vodă, veni atunci să aducă lumină asupra acestei sinucideri. El povesti o altă încercare de sinucidere a preotului Matei în modul următor :

Cu puține zile mai înainte, în săptămâna luminată a Pascelui, părintele Matei slujise la Mitropolie. După eșirea din biserică, preo-

tul se îndreptase spre casa lui. Ajungând pe podul Tîrgului își lasă de odată pe pod șalul de la gât, bastonul, papucii și basmaua și s'aruncă în Dâmbovița, ca să se înece. Noroc că prin apropiere se află câți-va trecători, cari săriră în ajutorul preotului și'l scoaseră pe mal, încă cu viață. Doctorul Costandinache, chemat în pripă, îl însănătoși după câte-va zile de grije.

— Dar de ce voise să'și facă seamă bietul popă! întrebă Marele Spătar pe duhovnicul Constantin.

— Din muștrare de cuget, boerule, răspunse bătrânul preot.

Mitropolitul dând bine-cuvîntare, duhovnicul spuse cauza remușcării de conștiință, care împinse la sinucidere pe sormanul popă Matei: «Am dat, zise dânsul, *mărturie minciunoasă*, ca să scap de pedeapsa *criminalionului* pre fiul meu Ioniță, care plâsmuise un zapis minciunos pe numele cucoanei Tarsița. Ioniță a fost scăpat, dar eu din acea zi n'am mai avut odihnă: rău mă muștra cugetul. Apoi, cucoana, s'aუ jăluit la Prea-sfințitul Mitropolit împotriva mea și Prea-sfințitul m'aუ chemat și mi-aუ învățat și mai mult muștrarea de cuget prin muștrările duhovnicesci ale Înalt prea Sfinției sale».

Aşa se spovedi popa Mateiū a doua-đi, după ce încercase să se sinucidă prin înecare în Dâmbovița. Onestul suflet al părintelui Mateiū nu se linisci nici cu canonul ce-i dete duhovnicul. Muștrările Mitropolitului răsună mereu groaznic la urechia lui și de aceea, câte-va ڊile numai după ce nu reușise a se îneca, părintele Mateiū, profitând de absența preotesei, se sinucise prin junghiere.

* * *

— Sărmanul părintele Mateiū! zicea top-tangiul Meriuța, a doua-đi, luându-și căciula și făcându-și cruce, ca și alți negustori, cari eșiseră în fața teșghelelor lor, vedând că trece prin stradă o căruță cu un sicriū.

— Fără preot! fără rugăciuni! fără po-
menii! observă Negoită, starostele de șalva-
ragii.

În adevăr, era sicriul, în care cei doi fi stricați duceau la câmp, afară din Bucuresci; să îngroape pe cel de *sine'si ucis* popa Mateiū, tatăl lor. Preoteasa cu al 3-lea băiat nevrâstnic urma într'o altă căruță.

Toată ulița Lipscanilor lăuda pe bătrânul

răposat, desaprobandu-i însă sinuciderea. Mitropolitul respinse ori-ce mijlocire de a permite înmormântarea la biserică, iar Domnitorul Caragea, măcar că nu se dovediră vinovați de moartea tatălului lor, surghiuni la câte o mănăstire pe răsdiacul Mateiș și pe fratele său Ioniță. Pe averea mortului Domnitorul numi epitropie, neputând-o încredința bătrânei preotese, prietenă tot mai înfocată a butoiului de la Dealu-Mare. Astfel cărmuirea asigură averea minorului copil Neculai.

Iată documentul din care culeserăm această informațiune:

«Io, Ioan Gheorghe Caragea, voevod i gospodar zemle Vlahischoe. Cu cale fiind anaforaia aceasta, a d-lui biv vel Banul epistatului Spătăriei, poruncim, d-tale vel Vornice al Obștirilor, să se facă urmare întocmai după cum mai jos se cuprinde, cerându-se însă de la Spătărie și acea catagrafie a periusiei mortului preot, după care făcându-se două asemenea, una să se iscălească de d ta și să se dea în mâna epitropilor, ce se vor orându-i și alta să se iscălească de acei epitropi și să stea în păstrare la Epitropia Obștirilor, cari epitropi să îngrijească și pentru cele trebuincioase ale

acelor două vârstnici fi ai mortului preot, ca unii ce și aceia sunt împreună clironomi cu cel nevrâstnic, iar pe de altă parte poruncim d-tale, vel Logofete, de țeara de sus, să se facă domnescile noastre volnicii, după orânduială, prin carele să se trimiță surgun acești 2 vârstnici fi ai mortului, fieș-care la câte o monăstire, ca să nu fie amëndouî la un loc.

1817 Aprilie 10.

VEL LOGOFET.

Prea înălțate doamne,

La două ale următorului Aprilie, s'aũ vestit Spătăriei că un preot, popa Mateiũ, de la biserica stîntului Niculae din Șelari s'ar fi ucis singur prin junghiere de cuțit, și Spătăria după datorie și ca să afle adevărul de s'a uciș de sine'și saũ de către alt-cineva, și s'aũ făcut pe loc tot felul de cuviincioase cercetări și alt nu s'aũ putut afla în adevăr, de cât aceasta, că în săptămâna cea luminată viind de la mitropolie, din orânduiala slujbei sale, aflându-se între clerici, și ajungẽd pe podul Târgului, de la poarta din sus, și-ar fi lăsat asupra podului șalul de la gât, ba-

stonul, papucii și bazmaua și îndată s'a aruncat în apă spre a se înneca, asupra căruia în apă năvălind oameni, cari s'a întâlnit a'l vedea afundându-se, abia mai mort l'a scos, l'a dus la casa sa și ca pe un bolnav l'a căutat doctorul Costandinache, iar Luni de dimineață la mai sus și data găsim vreme cu pârlej când preoteasa lipsea din casă, spre a ei trebuință, și rămăsese înăuntrul numai cu Niculae, nevârstnicul copilul său, s'a înjunghiat cu un cuțitaș, tăindu-și beregata și peste puțin a și murit, iar acel cuțitaș unde l'a găsit mortul nu s'a putut dovedi, dar pentru ca să se poată afla mai bine, atât pricina aruncării sale de sine și în apă a se îneca, cât și de a fost cu mințile întregi când s'a înjunghiat, s'a chemat spre cercetare și un preot, popa Constantin, duhovnic bătrân din hanul lui Șerban-Vodă, care după încercare a ispovedit pe mortul și a arătat într'același chip, că în toată viața mortului numai de 2 ori l'ar fi ispovedit el, cea d'întîi ispovedanie a fost în Vinerea mare a sfințelor patimi dintr'acest timp, iar cea de a doua a fost Vinerea, în săptămîna cea luminată, a doua zi de înecăciune, când se afla nu tocmai bolnav și ar fi fost cu mințile întregi, și că întrebându-l

de pricina înecăciunei, i-ar fi mărturisit, cum că s'ar fi iscălit martor la un zapis al unei cucoane și mărturia lui ar fi fost minciunoasă, pentru care pricină muștrându-l cu sudalme părintele Mitropolitul, i-ar fi intrat în cuget frică de vre-o urgie, și cu această frică pogrându-se de la Mitropolie, asupra podului peste gârlă, la poarta din sus ajungând, i-ar fi venit o amețeală, și într'acea amețeală de sine-și s'aũ aruncat în apă să se înece; s'aũ întrebat iarăși numitul preot de s'aũ plâns cevași asupra spovedaniei sale pentru Matei rēsdiaconul și Ioniță, vârstnicii sēi feciori (fiind acești două feciori cu totul netrebniți și apururea mortul ar fi cercat supărări de la dânșii, asupra cărora și bănuială aũ fost că ei îl vor fi ucis, dar nu s'aũ găsit pricina urmată așa), și aũ răspuns ȑicând că nimic de fiii sēi nu s'ar fi plâns și pentru că să nu se risipească cele rēmase, fiind și copil nevârstnic la mijloc, pe de o parte mortul, cu scirea părintelui Mitropolitul, ca unul de *sine-și ucis s'aũ îngropat afară în câmp*, iar pe de altă, Spătăria aũ făcut catagrafia tuturor celor rēmase și s'aũ și pecetluit. Matei rēsdiaconul, ce din multele lui netrebniții este despărțit de nevastă și făcut argos, cum și Ioniță, fratele sēu, amēndouī se află în pro-

peală la Spătărie, întîi cã au fost bănuîți despre uciderea tatălui lor de către dînșii, care s'au dovedit, cã adevã Matei s'au aflat atuncea dormind într'o odaie, jos, sub casa pãrinteascã, cu paraclisierul bisericeii împreună, iar Ioniță a fost rãmas la un ceasornicar unde se afla ca ucenic și mortul s'au dovedit cã s'au ucis de sine'si, fiind fost pornit a se ucide încă de cãnd s'au aruncat în gãrlã a se îneca, iar acum se țin ca nisce rëi viețuelnici; și pentru ca sã nu se risipeascã rãmasul mortului de către preotessa sa, fiind parte femeescã bẽtrãnã și catigorisitã cã ar fi încă și cam bețivã, cum și de către acei vãrstnici ai ei feciori și copilul cel nevãrstnic sã rãmãe sãrman, gãsesc cu cale sã fie luminatã porunca înãlțimei tale, Vornicia Obștirilor a orãndui doi epitropi oameni cu frica lui D ȕeu și cinstiți asupra a tot venitul lui și asupra preotesei și a nevãrstnicului copil, din neguțãtorii aceeași mahalale, cari se vor gãsi și vor avea a se însãrcina cu aceastã facere de bine, ca sã dea preotesei și copilului hranã și îmbrãcãmintea lor, numai cãt vor chibzui acei epitropi cã se cuvine, iar nu mai mult, iar numiții netrebnici fi sã se trãmîțã unul la o mănãstire și altul la alta, spre înțelepțire și viață plãcutã, sau cum

se va mai bine chibzui de către prea Înăl-
țimea Ta pentru toate.

VEL SPĂTAR.

1817 Aprilie 8.

Nu prea sunt mulți, cei cari, ađi, se sin-
ucid din cauză că li se revoltă conștiința când
fac vr'o faptă neonestă.

IOAN BOGDAN MOVILĂ

ȘI VENEȚIANA

O broșură italiană tipărită la Padova în 1880 de Leon Wollemberg, cu titlul : «*Nozze Mendl-Basovi*», aduce — cine ar putea crede? — șapte documente, cari se referă la un episod din viața unui domn al Moldovei, foarte puțin cunoscut, și care episod, prin înlănțuirea evenimentelor, alcătuesce un adevărat roman.

O să cerc să aduc o prescurtare din acest roman.

* *
*

Ne spun cronicile noastre cum vestita doamnă a lui Irimia Movilă, cu ajutorul ginerilor ei Poloni, isbutise un moment să alunge, după războiul de la Tătăranî, din

tronul Moldovei, pe Ștefan Tomșa Vodă și intrase triumfătoare la Iași, împreună cu minorul său fiu Ioan Bogdan Vodă. Ștefan Vodă se retrase în țeara Muntenească la Radu Vodă și de aci răsbea oamenii lui până la Bêrlad și până la Vaslui, respinși însă de Leșii din oastea doamnei Elisabeta, văduva lui Irimia Vodă. Aceasta luase reședință în Iași, cu fiul său Bogdan, «Însă divanurile toate erau prin Nistor Ureche Vornicul».

Aproape un an ținu această domnie, până ce Poarta trâmise pe Skinder-Pașa de Silistria în contra doamnei Elisabeta Movilă, hotărînd isgonirea ei și dând tronul Moldovei lui Radu Vodă, feciorul lui Mihnea Vodă.

Skinder-Pașa bate oastea polonă a Doamnei Elisabeta la Dracșani, în jud. Hârlău. Am publicat în 1887 o inscripție păstrată la monăstirea Sucevița din Bucovina, aceea cu care Tudorașcu Urechia, nepotul lui Nestor Urechia, a depus la ȋisa mănăstire o tristă suvenir de la nenorocita doamnă Elisabeta.

Ce era acea suvenir? Doamna și fiul ei Bogdan cădura în război pe mâinile lui Skinder-Pașa. Inscripțiunea amintită spune, ca și cronica lui Miron Costin, că «Doamna la mare ocară a ajuns, de care singură a măr-

turisit către boieri; trecând cu rēdvanul, vēdēnd pe boeri și lăcrimānd a ȑis: «Boieri cinstiți, m'a rușinat pāgānul!» și atunci tundeându-și cosițele sale și plāngēnd cu jale amară, a rugat pe un nepot al lui Nistor Ureche, anume Tudorașcu... care sta cu alți boieri: «să bine-voesci a duce acest pēr la mănăstirea noastră Sucevița, că nu m'am învrednicit a fi cu rēposatul la un loc și după moarte măcar acest pēr să fie de pomenire». Cronicile noastre spun apoi, că pe Doamna a trāmis-o Skinder-Pașa la împēratie «și a cādūt după un agā turc până la moartea ei». Iar despre fiul ei Bogdan, Miron Costin adaogă, că s'a turcit și că ajunse la împēratie de era Capegi-pașa».

* * *

Documentele din «*Nozze Mendl-Basevi*» privesc pe nenorocitul Bogdan Vodă și în parte pe mama sa, doamna Elisabeta.

Mândra Doamnă, din familia ilustră a Ceamartorilor din Transilvania, ajunge în haremul lui Iusuf-Bey, cumnatul lui Omer-Aga, șeful seraiului împērătesc. Bogdan călătorește prin Europa. Așa la 21 Septembrie 1599 îl aflăm la Brunswig. Călătoria aceasta

nu o face de plăcere, ci solicitând ajutoare pecuniare și morale de la capetele coronate europene.

În 1599 Bogdan era la Veneția. Acolo nu era cu totul străin, căci poseda, după măicăsa Doamna Elisabeta, legături de sânge cu ilustra familie *Zuanne Zane*.

Intr-o zi Bogdan revenind la gazdă, după ce ascultase leturghia în minunata catedrală de la San-Marco, țice lui messer Zuanne:

— Între surorile de la mănăstirea *Corpus-Domini*, care se afla astăzi în biserică, am văzut una de o frumusețe rară. Dar ce-l mai curios este, că seamănă cu portretul ce am văzut în casă la Iusuf Aga la Constantinopol, atât numai că portretul este al unei fete mai tinere cu câți-va ani de cât sora de la *Corpus-Domini*. Ce fericit ași fi să pot vedea de aproape drăgălașa această fată.

Nu trecură multe zile și stărița de la *Corpus-Domini*, însoțită de sora Elena, vizita pe messer Zuanne, după îndemnul acestuia, care-i scrisese că o rudă a sa pare că ar putea să dea informațiuni despre familia sărmanei orfane.

Bogdan rămase uimit vedând de aproape pe Elena, dar și mai mirat când de la stărița află, cum tînăra fată a fost răpită acum

4 ani de corsari în marea de Marmara și apoi răscumpărată la Veneția din fondul de bine-faceri al Republicei și acum, botezată cu numele de Elena, copilița de atunci a rămas sub îngrijirea mamei Honorina de la mănăstirea *Corpus Domini*.

Maî mult de cât ori-când, Bogdan găsi asemănări între frumoasele trăsături ale fetei Elenei și ale medalionului făcut de un meșter italian la Constantinopol, al fetei lui Iusuf-Aga.

Cu prima ocaziune Bogdan trămise înscințare vitregului său la Constantinopol despre descoperirea făcută și răspunsul nu întârzie să sosească, răspuns plin de voieșie, căci Iusuf recunoscuse în notele date de Bogdan pe propria sa fiică. Elena însăși își amintea de casa paternă și povestirile ei către Bogdan nu mai lăsaă acestuia nici o îndoiială că Elena de astăzi era identică cu *Fatmé* de acum 4 ani.

De cât tot povestind lui Bogdan peripețiile vieții sale. Elena băgă de seamă că Bogdan nu le mai aușia, ci avea numai ochi pentru a o vedea și a o iubi... Și se iubiră.

Dar la Veneția nu era numai Bogdan care să fie admirat pe frumoasa Elena, când, împreună cu cele-lalte surori, trecea pe piața

San-Marco ca să meargă, conduse de bătrâne călugărițe, în zile de sărbători mari, să asculte oficiul în marea catedrală. Nu se afla june simțindu-și mustața mijind la buză, care să nu fie distins dintre toate surorile pe Elena. Unul cu deosebire, Giovanelli Sforza, străin Veneției, era dintre admiratorii Elenei. Acesta simțind în Bogdan un rival, începu a răspândi zgomotul, că Bogdan nu era creștin, ci turc.

Între acestea, o activă corespondență era schimbată între Bogdan și Iusuf Aga. Doamna Elisabeta, cât află despre relațiile fiului ei Bogdan cu Elena și cum Elena nu este alta de cât *Fatmé*, pe dată în mintea sa ageră închegă un plan, care, după credința sa, putea se readucă la tronul Moldovei pe fiul ei. A însura pe Bogdan cu Elena era a-și asigura sprijinul lui Omer Aga, capul seraiului împărătesc, pentru isbânda lui Bogdan. În adevăr nu întârzie și fostul și actualul reprezentant al Veneției pe lângă Poarta Otomană de a interveni, după stăruințele lui Omer-Aga, cumnatul lui Iusuf-Bey, pe lângă Dogele, în favoarea lui Bogdan. Acesta cerea permisiunea pentru sora Elena de la *Corpus Domini*, de a eși de acolo și a se mărita cu el. Giovanelli Sforza nu perduse nici

el timpul și din Constantinopol și de pe unde putu, adunase dovezi, că Bogdan nu mai era creștin, ci mahomedan. Scirea asta, răspândită de rivalul lui Bogdan, străbătu până în mănăstire și deveni o pedică din cele mai mari la mai departe întrevedere între Elena și Bogdan. Gerolamo Capello, fostul Bail și Gradenigo, noul reprezentant al Veneției la Constantinopol, în 27 Decembrie 1599 scriu Dogelui, că Bogdan e cu adevărat *cristianissimo*. Capello afirmă că l'a ținut în casa la el 2 ani, apărându-l contra neamicilor săi deci îl cunoaște bine și că de nu ar fi creștin, nici nu ar putea fi pretendent la tronul Moldovei, pe care nu se pot urca decât creștinii. Prin urmare, este demn de toată favoarea Dogelui, cu atât mai mult, că este înrudit prin sânge cu *illustrisimus messer Zuanne Zane*, din senatul Republicei.

Insuși Bogdan scrie Dogelui, în 26 Decembrie, că se află în Veneția de mai mult timp și caută să desmintă afirmațiunile lui Sforza și altor neamici ai săi, că el s'ar fi turcit și că are în gând numai să înșele pe Elena, s'o ducă la Constantinopol, ca iar s'o facă mahomedană.

Bogdan dăce, că primesce a nu scoate afară din Veneția pe Elena de cât după ce își va

redobândi tronul Moldovei, lăsând-o în casa lui Zanne împreună cu sora sa. Pretendentul la tronul moldav, ori *cloronomis tis Bogdanas* cum își dăce însuși, amintesce și el Dogelui, că de nu ar fi creștin n'ar putea pretinde tronul. Omer-Aga interveni și el pe lângă Doge în favoarea lui Bogdan afirmând că acesta e de legea Dogelui și în strinsă legătură de sânge cu una din principalele familii ale Republicei ¹⁾.

Recomandațiunile din Constantinopol de la creștini și turci, rămân fără efect. Elena ori-cât iubea pe Bogdan, sub influența morală a stăriței mănăstirei, refuză să se mărite și Senatul venețian constată, ca răspuns la cererile din Constantinopol, că sora Elena a încetat de a mai putea să iasă din mănăstire, că dînsa nu mai se chiamă Elena, ci *Deodata* (dată lui Dumnezeu) «sodisfacendo in questo modo alla bontà della sua conscientia et obedendo all'intentione publica ch'è stata di liberar-la dalle insidie di Giusuf-Aga, suo padre, et Omer-Aga, suo zio, che

¹⁾ Aceste 2 documente se găsesc și în Hurmuzache volu mul III.

la invitavano ad andare à Constantinopole con speranze di gran fortuna¹⁾.

Giovanelli Sforza birui ast-tel pe nefericitul Ioan Bogdan-Voevod, rivalul său, dar nici el nu putu dobândi de la mănăstirea *Corpus Domini* să iasă în lume *Mielușeaua lui D-deu*. Sforza se duse din Veneția în alt oraș al Italiei, unde află consolare la închipuita durere ce-i cauzase un amor neîmpărțit de maica *Deodata*, iar Bogdan Movilă căută zadarnic mai multe săptămâni mijlocul de a revedea pe adorata inimei lui.

Intr'o seară Bogdan stătea adâncit în amare gânduri, pe o bancă în piața San Marco, privind cu ochii sufletului în direcțiunea în care pentru prima dată văduse pe Elena cu surorile din Mănăstirea «Corpus Domini». O maică bătrână se apropie de el și-i dice :

— Ești principele Bogdan ! Nu mă înșel ?
Junele tresări răspundând afirmativ.

¹⁾ « ... Satisfăcând așa bunătatea conștiinței sale și ascultând de dorința publică, care era de a o mântui de insidiile lui Iusuf-Aga, tatăl-său și a lui Omer Aga, unchiul său, carî o îndemnau să meargă la Constantinopol, cu speranță de mare noroc ».

Călugărița îi dete un plic și fără a mai adăsta o vorbă de răspuns, dispăru.

Bogdan deschise plicul. În lăuntru era o suviță de păr negru și o hârtiuță pe care erau scrise aceste vorbe: «*Uită-mă! Numai sunt fata lui Iusuf, ci Deodata monaca. Acest păr este din cel adus jertfă la altar de Elena ta.*»

Lacrimile podidiră pe nefericitul amant. El sărută nebun părul iubitei, ascunzându-l apoi pe inima-i zdrobită.

A doua zi, la 7 Aprilie 1600, consilierii Republicei și anume: Vincenzo Capello, Bernardo Thiepolo, Niclo Donado, Marc' Antonio Memmo, Marc' Antonio Erizzo și *Mattio Zanne*, chiar ruda lui Bogdan, țineau sfat în Senat și scrieau reprezentantului Republicei la Constantinopole următorul act:

«Drept răspuns la intervenirea ce ai făcut, după stăruința lui Omer Aga în favoarea căsătoriei nepoatei lui cu Voievodul Bogdaniei, vei spune, că ne displace a nu putea să-i

satisfacem dorința, fiind-că fetița s'a călugărit în Mănăstirea *Corpus Domini* și nu mai e posibil ca să iasă de acolo (*non e più possibile che lei esca di là*) mai ales că este foarte constantă *in voler continuare quella vita spiritual*. Să-i spu! aceasta cu atâta rezoluțiune, ca să nu-i mai dai ocaziune de a mai stărui în viitor».

Tot odată Senatul acordă mamei *Deodata* o dotă în bani, pentru susținerea ei în Mănăstire.

Bogdan âmb!ă ca un nebun toată noaptea prin stradele strimte și întortochiate ale Veneției.

În dimineața zilei următoare nisce gondolieri vedând cum un om se aruncă în canal, la Giudeca, alergară acolo cu bărcile și-l pescuiră.

Era bietul Bogdan Voevod.

Gondolierii 'l îngrijiră și 'l readuseră la viață...

— A! tu Doamne al creștinilor, mi-al răpit scumpul odor al inimei mele, dicea câte-va zile după aceea Bogdan, deplin însă-

nătoșit, — apoi revenit la sine: Devin fiu lui Iusuf Aga...

Și plecă din Veneția pe primul vas care se îndruma spre Constantinople, unde avea să ajungă câte-va luni după aceea «Capegi-Bașa».

REMINISCENȚE

POTRIVIRI DE VREMI

REMINISCENȚE

POTRIVIRI DE VREMI

ACUM 74 DE ANI

Icoana trecutelor vremi se cade a fi adesea pusă înaintea nouelor generațiuni. A cunoaște prin ce faze dureroase a trecut neamul românesc până să ajungă la starea de față, care celor necunoscători de trecut li se pare lucru natural și atât de simplu și fără să rezulte din această stare de lucruri nici un merit pentru cei cari au făcut-o, este foarte folositor, este modul cel mai bun de a asigura apărători ai acestei stări de lucruri, este mijlocul prin care nouele generațiuni învață a iubi și a venera memoria celor cari au realizat evoluțiunea națională a neamului românesc.

Astăzi când Curtea românească primesce vizite de regi și împărați, tinerețea crede că așa s'a întâmplat tot-d'a-una. Să amintim acestei tinerimi, că nu mai departe, în trecut de cât 74 de ani, o viață de om, Dom-

nul românesc și nu un domn fanariot, ci primul Domn român după revoluțiunea lui Tudor, Grigore D. Ghica V. V. era nevoit să serbeze în Bucuresci *buiuc-baiaramuri* și *curban-baiaramuri*, ca la Constantinopol și să acorde onoruri umiltoare pentru domnie la două împiegați inferiori turci.

Acești împiegați inferiori erau Divan-Efendi, un fel de secretar de limba turcească, de religiune mahomedană și Baș-Beșleaga, comandant plătit de țeară ca să apere județele, prin oamenii săi, de supărări și jăfuiri din partea supușilor turci.

Acestor slujbași, de o însemnătate relativ foarte mică, Grigore D. Ghica era nevoit, cum și se, să le dea onoruri extra-ordinare și chiar umiltoare domniei.

Deacă ar fi existat pe la 1824 jurnale în Bucuresci, iată ce am fi citit în ele :

«Ieri, în ajunul zilei ceremoniei, crainicii au *publicuit* pe la răspântii cu batere de darabană, că astăzi 1 Maiu 1824 se va face la Curtea domnească «obicinuită țeremonie de buiuc-baiaram, ori de curban-baiaram lui Divan-Efendi și Baș-Beșleagă».

După porunca domnească, astăzi s'au închis prăvăliile și orășeni, pâlcuți pâlcuți, s'au adunat împrejurul curței domnesci la prive-

liștea meterhanelei și a neferilor înșiruiți de la poarta curței până la scara domnească. Caretele veliților (marilor) boeri curgeau gârlă pe podul Mogoșoaei, cu arnăuți în haine muiate în aur, ținându-se în capra de din dos a trăsurei, sprijiniți de canafuri de mătase, ținând în mâna stângă ciubuc de iasomie, ori de cireș, împodobite cu calăfuri de mărgele și cu tacâmuri de rotogoale de chilibar, bătute cu petre scumpe. Privea norodul căscând gura la roțile aurite ale leagănelor, pe când caii de la ele stârneau cu copitele lor noură de praf.

— Uite, asta-i careta boerului Mihai Racoviță, pe care l-a făcut Vodă mare logofet în locul lui Costache Bălăceanu.

— Iacă trăsura lui Iordache Știrbei, mare logofet al țerei de jos.

— Priviți, vine Neculai Goleșcu, mare vornic al III-lea, boer de treabă; lângă dînsul e Nestor, al de scie pe de rost toate prăvelele.

— Da ia 'n veți ce cai minunați la leagănul Hatmanului Ștefan Bălăceanu! Cai arăpesci; a dat pe ei o moșie întreagă.

— La o parte! oameni buni, strigă răs-pîntiașul învârtind gârbaciul, că vine boerul Vornic al poliției, Mihăiță Filipescu.

După careta lui Filipescu, careta Mitropolitului Grigorie, atrage băgarea de seamă a norodului.

— Vedî, jupâne Stanciule, ȳice un măcelar către răspîntiaș, asta-l careta dăruită de M. S. Vodă părintelui Mitropolit. An, cînd l'a chiămat la curte Vodă, de la Căldărușani, unde petrecea în călugărie, ca să-l facă Mitropolit, a fost tras în gazdă coela la hanul Filaret, (ađi teatrul National) și s'a dus pe jos la curte. Vodă i-a dat la întoarcere careta asta bogată.

Și tot curg, tot curg caretele divaniștilor, ba unii din ei se duc călări la curte, urmați de câte un arnăut pe al doilea cal.

La curtea domnească, Mitropolitul, P. S. Episcopi și boerii veliți iaă locurile lor obicnuite în spătăria cea mare (sala tronului). La ceasurile turcesci 6 (12 europenesci) își face intrarea M. S. Vodă Grigore Ghica în Spătărie însoțit de Luminația S. Beizadea, care este Spătar și ia loc pe tron, așteptănd să sosească, aduși cu alaiū, Divan Efendi și Baș-Beșleagă. De la poarta curței până la capul scării staū rînd neferii ogeacurilor și de a dreapta și de a stînga, cu orănduiala lor și de la capul scării de jos până la ușa Spătăriei, toți satării și ciohodarii în unifor-

mele lor, apoi spre tronul domnesc, baș-cio-hodar, deli-bașa, tufecchi-bașa, cărc-serdarul, ghiuleraga și toate agalele ogeacurilor, cum și toți idicliii și icioglanii, asemenea stau la rând după orânduială întru întâmpinarea sărbătorii turci; jos la scară îl așteaptă muhurdagibașa (cel care pune pecetea domnească pe hrisoave) cu iamaçul (ajutorul său). Ambii țin în mână câșii de argint în carlard miresme. După ei stau așteptând al II-lea postelnic, al II-lea portar, al III-lea postelnic, al III-lea portar, și postelnicii. Postelnicii al II-lea și al III-lea, cum și portarii iaș de subțiori pe Divan-Efendi și pe Baș-Beșleagă și îi urcă scara până la ușa Spătăriei. Aci îi întâmpină d-lui marele Postelnic și d-lui marele Logofăt de Obiceiu, cu orânduiala d-lor și cu toiagele în mână și le fac alai până înaintea M. S. Vodă Ghica. Când ei sosesc în fața Scaunului domnesc, M. S. se scoală în picioare și-i potesc să stea pe divan, dicându-le: *Baiaram mubarechi!* adică baiaramul să vă fie cu sănătate. Douăsprezece fete din haremul domnesc cu stropitori de mirezme trecură în fața lor și a veliților, stropindu-i, apoi se dete dulceată și cafea de cafeği-bașa, întâiu lui

Vodă și celor două sărbătoriți, iar de al doilea categorii la Veliții boeri.

Ce mai miros de ambroazie cerească se ridică în rotogoale de fum din felegeniile aședate prin zarfuri de argint și de aur cu măiestrie lucrate! Și profumul cafelei se amestecă cu al ciubucelor bogate, împărțite de primul și al doilea ciubucci și răzimate de tăvițe de argint pe velințele și covoarele persienești întinse de-alungul sălei.

Acum Beizadea ca Spătar dă semn la fereastră de începură trâmbițele; meterhaneaua cântă, se slobod pistoale de câte trei ori, iar tuiurile domnești stau descoperite lângă scaunul domnesc și în fața lor ard făclii de ceară albă în sfeșnice de argint.

Când eșiră din Spătărie Divan Efendi și Baș-Beșleagă, M. S. Vodă îi însoți până la ușa Spătăriei, ca pe niște ipochimene (persoane) foarte înalte (!). La scara curței, după obiceiul turcesc, cât se iviră la eșire, cei două slujbași turci, vătaful de măcelari cu Taie-Vacă măcelarul de la scaunele lui Brâncoveanu, au înjunghiat două berbeci în mijlocul sgomotului pistoalelor și al meterhanelor. Turcii au aruncat parale mărunte la norod. Neferii striga: Isala! Mulțimea se făcea val-vârtej să prindă câte o lăscăe, iar

M. S. Vodă și beizadelele priveau de la fereastră la petrecerea din curte.

«Întreagă ziua de astăzi 1 Maiu ținut sârbătoarea. De trei ori în zi cântă meterhaneaua, de trei ori în zi răsună vîzduhul de zgomotul pistoalelor. La curban-baiaram ceremonie o să țină 4 zile».

«Așa ceremonie halal!»

Cînd astăzi preambulăm mintea noastră în fața unor priveriști ca cea de la 1 Maiu 1824, ne întrebăm : cum de nu simțeau «patrioții, urcîndu-li-se de rușine sîngele la cap?» Două turculeți, slujbași ai țerei, erau sîrbătoriți de Domnitor, de prelații bisericești și de boerii cei mari, cu umilința mai sus arîtată! Ce deosebire între cele ce se petreceau la București, acum 74 de ani, și între actuala stare de lucruri!

CUM SE RESPINGEAŢ ÎN SEC. XVII

INCĂLCĂRILE DE HOTARE ALE ȚEREI

Cu mai puține schimbări de note diplomatice, dar cu mai multă energie și bărbăție, respingeaŢ străbuniŢ noștri încălcările de hotare ale țereiŢ.

Iată două cazuri demne de a fi cunoscute și pe cari noi, pentru întâia dată le semnalăm istoricilor.

Primul e din MaiŢ 1632. Egumenul și tot soborul de la monăstirea BisericanŢ se jălucesc lui Al. Iliăș, că «SăcuŢ din țeara ungurească și alți oameni străini din acea țeară, calcă hotarul țereiŢ și își țin și bucatele lor pe locul sfintei mănăstiriŢ».

Domnitorul, deși nu era dintre cei viteji ai țereiŢ, ordonă pârălabilor de Neamț, ca numai de cât, pe dată ce vor fi înștiințaŢi

de egumenul monăstirei, că âmbălă de calcă hotarul țerei, saū âmbălă venênd fiare, ori pășunează cu dobitoacele lor, să aibă a le da certare și a-i goni după locul țerei. «*De aceasta mai mult jalbă, să nu vină la domnia mea!*»¹⁾

Al douilea caz e în Ianuarie 1658. Se jăluesce lui Gheorghe Ștefan Vodă un Iane grecul din Iscoveni, că nișce oșteni Poloni din Camenița aū trecut hotarul Moldovei noaptea, la casa lui, de i-aū jăfuit casa și i-aū luat tot ce a avut, preț de vr'o 2000 și mai bine de taleri.

Domnitorul ordonă pârcălabilor de Hotin, să scrie dînșii la polcovnicii poloni din Camenița «*cu prieteșug de la noi, să facă plată de pre acei oameni, iar de nu vor face plată, să tăbărîți și voi pe ce veți putea afla de acea parte și să aduceți aci la noi pentru paguba lui Iane. Aceasta vă dăm în șcire și așa să și faceți!*»²⁾

Așa dar, nu note diplomatice, cari n'ajung la nici un rezultat, ci o expediție de voinici, după preceptul biblic: «ochiū pentru ochiū, dinte pentru dinte», decî : jaf pentru jaf.

¹⁾ Veđi documentul la Arhiva Stat., între ale mănăstirei Bisericeană.

²⁾ Veđi documentul la Academia Română.

De sigur, nu recomandăm metoda pentru ȕilele noastre, dar constatăm, că din ȕiua când asemenea îndîrjală n'a mai fost în întreprinderile Domnitorilor români, din partea vecinilor n'am avut decît numeroase încălcări de hotare, răşuirî de pămînturi din pămîntul ţerei, cari nu şcim deacă şi astă-ȕi nu se întîmplă prin locurile puţin ămblate ale munţilor noştri.

OPOZIȚIUNEA !

Opozițiunea e «*Mama soacra*» guvernelor.

În contra *cicăliturilor*, ba chiar a mușcăturilor acestei *soacre*, ce n'aû făcut, ce nu fac guvernele de pretutindenî ! Nu de procedările guvernelor moderne, pentru a astupa gura birfitoare a opozițiunei am de scop să vorbesc aci. Cred că ar putea interesa mai mult pe lectori informațiuni de mijloacele la cari se recurgea, acum 70—80 de ani, la București ca să se facă a tăcea «*Opozițiunea*».

* * *

Domnia lui Gr. Ghica Vodă, de la 1828, a fost agitată de grea *opozițiune*, atât din partea boerilor emigrați în Ardeal în timpul revoluțiunei de la 1821, cât și din aceea a țărânamei.

Mijloacele ordinare — aceleași și până astăzi — de a molcămi gurile rele ale protivnicilor, sunt cunoscute :

— Chiămare în slujbă, un colțișor de ciupit din sântul budget;

— Acordare de favoruri la « opozanți » și la rudele lor ;

— Cinstire cu ranguri ori decorațiuni ;

— Cu titluri diverse, dăruiți de bani...

Deacă cu de aceste nu se potolesce opozițiunea, — că de ! sunt și opozițiuni de principii ! — apoi intervin alte mijloace :

— Asprimea legilor (?) ;

— Procesele de tot felul ;

— Inchisorile preventive ;

— Lovituri date rudelor și amicilor opozanților ;

— Reteveiu, adică aplicarea pe spete a constituțiunei...

— Asmuțirea maniacilor și epilepticilor, ca să dea iuruș prin opozanți cu bâta... fie și cu condee din cari curg bale veninoase și se :
« *opiniuni sincere* ».

* *
*

Pe la 1822—1828 lupta Domniei contra opozițiunei e mare. Boerimea conspiră : « *Per-*

ruque blonde et collet noir. Și în adevăr conspiratorii contra lui Grigore Vodă Ghica își iau ca semn de raliare modul cum își făceau tunsoarea părului.

Intr'o bună dimineață Vodă observă, prin ulițele Bucureștilor âmbând, *feciorii de boeri* cu alt-fel de tundere de păr decât era moda. Pricepe Vodă că așa ceva nu poate fi fără de explicațiune și deci dă pe dată următoarea poruncă :

«Io. Grigore Dim. Ghica Voevod».

«Cinstite și credincios boerule al Domniei mele, D-ta biv-vel clucere Costache Ralet, ispravnice al străinilor : fiind-că între feciorii de boieri am vădut pe unia cu asemănare ca și când ar fi *Ungurenii, cu părul capului lăsat dindărăt*, de aceea perierghie (*curiozitate*) având Domnia mea, ca să aflăm din ce țară sunt veniți ? cine și cum chiamă pe fie-care, cu numele și cinul său poruncim, D-tale, ca pe câți vei găsi întru acest feliu de asemănare, precum mai sus dicem, pe toți aceia făcându-i catagrafie cu numele și cinul lor, să-i arăți Domniei mele... — (1826 febr. 7).

Ralet făcu mai mult decât o catagrafie : pre mai mulți din acei conspiratori, îi aduse «*la prochimen*» cu promisiuni de tot felul

și într'o ȃi isbuti să aducă lui Grigore Vodă Ghica suvițele tunse de «*bună voie*» de la 28 de oposanți. Ba mai tunse pre uniți și fără de voia lor, cu cinste și alaiu, prin Barbier-Bașa al Curței Gospod.

Intr'altă ȃi Vodă ȃice lui Ralet: «Arhon Clucere, prea s'aũ înmulțit răsvrătitorii. Dînșii poartă haine *a la franca*. Ian desbracă-i și fă-le rost cu anteree părintesci».

Vodă nu se mărgini la atâta, ci dete pitac (poruncă) domnesc oprind portul, care începuse a se introduce, de haine europenești.

Dar opozițiunea pârdaľnică răsbia acum și între slujbașii domniei. Așa Dumitrache Ciocârdie, al II-lea Vistier, era unul din cei mai aprigi cărtitori asupra domniei. De cât Grigore Vodă Ghica dispunea de un mijloc pe care de sigur guvernele moderne regretă că nu'l mai aũ: surghiunul la monăstiri. Iată pitacul domnesc prin care Domnitorul «*regularisesce*» pe boerul Dumitrache Ciocârdie :

«Fiind-că Dumitrache Ciocârdie, al 2-lea Vistier, din urmăriřile sale se vede că nu înțelegе nici cele ce se socotesce, nici cele ce vorbesce; de aceea, spre a se mîntui de această *uimire* întru care se află și a'și veni

în cunoștință, volnicim pe sluga domniei mele... Ciohodar, ca luându'l de aici să'l ducă surgun la monăstirea Cernica din județul Ilfov, unde poruncim, cuvioșiei tale sta-rițe de la numita monăstire, să'l ții acolo în bună pază, de unde slobod să nu fie a eși fără a doua poruncă a Domniei mele, iar orînduitului mumbașir (executor) să i se dea adeverință de primirea lui.

PECETEA GOSPOD.

contra semnat vel. Logofăt.

1826, Aprilie 15. .

Monăstirile erau Bastilia Domnilor noștri, dar câte odată Domnitorul se mărginea de a exila pe opozant la moșia acestuia. Așa trămite în 1826 Octombrie, pe Nicolae Holteiu la moșia Vadastra (Romanați), pen-tru că se încongiură de atâta vreme aici în poliția Bucurescilor, supărând cu felu-rimi de pîri ne-adeverate și mincinoase... ca un obraznic neînțelegător și supărător li-niștei... »

Mare păcat ! Constituțiunea a lipsit pe guvernanții noștri moderni de asemenea mij-

loace eficace la astupare a gurei opoșanților !

Dar încă ce înlesnitor mijloc mai avea la îndemână Grigore Vodă Ghica, de a face să tacă opozițiunea țărănească : suprima pe țărani, trămițându-i la groapa Ocnii !

COLOAREA ALBĂ

REZERVATĂ FAMILIEI DOMNESCI

Multe năsbuții pune istoria pe comptul Domnilor Fanarioți. Să mai amintim una, de la începutul secolului acestuia.

Între 1812—18 domnea la București Ioan Gh. Caragea. Cunoscută este și frumusețea și conduita Domniței Ralu, una din ficele lui Caragea.

Cunoscută este și frumusețea, dar și desfrînata purtare a fiului al doilea al acestui domnitor, al lui Beizadea Costachi Caragea, cel care băgase groaza în toate casele boeresci, unde numai scia că se răsfătă vre-o cușoană frumoasă.

Domnița Ralu și Beizade Costache își încadrau de preferință frumusețea lor în haine de atlas alb. Ca tot-d'a-una, coloarea preferită la curte ajunse în 1816 coloarea la modă. Lipscanii nu pridideau să aducă din străinătate *atlazuri, ripsuri și croazele albe*.

Poate că coloarea albă ajunsese coloarea favorită a țilei și prin împregiurarea restaurațiunii regalității în Franța. Drapelul alb fălăia la Paris în urma intrării acolo a lui Ludovic al XVIII-lea și frumoasele marquize și contese arboraseră și ele în costumul lor coloarea regalității. La București, unde triumful regalității în Franța este serbat ca un triumf al Rusiei, Caragea nu întârzie a se crede în drept și el, în calitatea sa de Domnitor, de a decreta coloarea alba ca *față*, adică coloare rezervată Domnitorului și familiei sale. Cu bună seamă la aceasta a fost împins Caragea și de solicitările Domniței Ralu și a frumosului Beizadea Costache, cu care se întreceau în haine de atlas alb, tinerile și tinerii *evgheniști*. Iată decretul prin care Caragea, la 12 Ianuarie 1817, ordonă, ca nimeni din boerime sau neguțitorime, să nu mai cuteze a purta haine cu *față albă*,

această față rezervând'o pentru Domnitor și familia sa:

«Iw Ioan Caragea Vv. etc.

«Cinstit și credincios boerul al Domniei mele, d-ta vel Post. fiind-că *atlazul și fețele albe*, de giubele i binișuri i de alte haine, ce se îmblănesc (fie măcar de orî-ce materie) este o *față* dată spre *purtare numai obrazelor cărora le vor fi încredințate Domniț și oblăduiri de noroade*, spre deosebire de către cei supuși ai lor; iată dar și Domnia mea le propriu cu totul de a nu le purta nimene altul atlasurile albe, însă întru nici un fel de haină. Iar din albe materii numai în giubele i binișuri i alte haine ce se îmblănesc, decât numai luminăția lor Beizadelele și Domnițele. De aceea și poruncim d-tale, să o faci cunoscută această poruncă a Domniei mele către obștea d-lor boerilor mari și mici, ca să fie următorî întocmai de acum înainte, căci la orî cine se vor găsi purtând ast-fel de haină din cele de mai sus arătate, să *scie că se va rupe și se va sfărâma*. Care această poruncă spre a fi sciută și de către obștea neguțitorilor, s'aă făcut osebit pitac al Domniei mele către d-lui Vel camaraș, spre

a o publicarisi prin starostea za negușitori.
Tolco etc. ¹⁾).

(Pecetea gpd).

1817 Ghen. 12.
VEL LOGOFËT.

Acest decret nu împedică pe unele semețe boeroaice, ale căror bărbați făceau opozițiune Domnitorului de a sfida pe Caragea, continuând de a purta haine de coloarea oprită. Cu deosebire familia Filipescu, nu de mult intrată în luptă înverșunată contra lui Caragea, dă exemplu de nesupunere la decretul domnesc de sus. Frumoasa Vorniceasa Tarsița Filipescu cutează a trece chiar sub ferestrele palatului domnesc, mândru îmbrăcată într'un salup de atlas, alb, împlănit cu samur.

Domnița Ralu denunță fapta lui Caragea. Mare scandal la Curte!

Domnitorul înfuriat dă un nou pitac, la 21 Ianuar, anul 1817, în urmatoarea cuprindere:

«Iw Ioan Caragea Vv. etc.

«Cinstit și credincios boerule Domniei mele, d-ta vel Agă! După ce atâtea țile sunt tre-

¹⁾ Originalul se află la Bibl. Urechii din Galați.

cute de când după domnescile noastre pitace s'aũ publicarisit aice în poliție, pentru *atlasurile cele albe* de a nu fi volnic nimene să poarte nici un fel de haină dintr'această materie (bez Luminăția lor Beizadelele și Domnițele) și nu rămâne nici o îndoială, că și cei mai proști aũ aflat până acum această poruncă a Domniei mele și aũ înțeles, ne cum treapta boerească. Dintre carii numai *Vorniceasa Tarsița Filipeasca* s'aũ arătat *neghioabă, neînțelegetoare și nebăgătoare de seamă* domnescei noastre porunci, în cât a îndrăsnit nu numai a purta asupra-și salup de atlas alb, ci încă a și trece cu acest fel de haine, fără cătuși de puțină sfială, pe la domneasca noastră Curte. De aceea dar, ca să-și cunoască ființa și să înțeleagă ce este porunca stăpânirei, iată cu strășnicie poruncim d-tale, ca atât d-ta însuși să privighezi, cât și zapcii agiesci într'adins să orînduesci de a se înconjura prin poliție și veri unde pe drum vei găsi, ori d-ta ori zapcii d-tale, pe această făr de rușine și făr de sfială femeie, cu acel salup purtându-l, numai decât luându-i-l din spinare și fărămându-i-l bucăți, să-l aducă așa rupt înaintea domniei mele».

(Pecetea gpd.)

1817 Ghen. 21
VEL LOGOFÊT.

Ce timpuri!

Păcat că nu am putut afla dacă cucoana Tarsița a mai cutezat să treacă cu caleasca deschisă prin podul Mogoșoaiei, pe la Curtea Domnească, care venea în curtea actualului club al «Junimei».

(Din Tom. X al Istoriei Române.)

CU DE-A SILA LA BISERICA

Amintim unele din vechile obiceiuri ale țerei cu privire la mergerea în ȋilele de sër-bători la biserică.

În cei mai vechi secolî, nu numai merge-rea la biserică era o trebuință sufletească, dar biserica avea oare-cum drept de stăpî-nire asupra *poporului* său. Pe când vorba *popor* își perduse semnificațiunea și era în-locuită cu vorbele *neam* seaă *norod*, singură biserica conservă în jurul său un *popor*.

Fie-ce biserică disputa la alte biserici po-porul său. Așa, nu era permis unui membru din poporul cutărei biserici, pe cât timp lo-cuia în jurisdicțiunea aceleia, să meargă la altă biserică.

Mitropolitul Atanasie al Moldovei și Su-cevei arată domnitorului, că i s'a jăluit, în Ianuarie 1622, soborul monăstirei Nicorița, din Iași, ca nu mai vor poșoraniî să meargă

la acea biserică și se duc la altele. Mitropolitul, cu învoirea Domnitorului, dă carte monăstirei Nicorița : «să fie tare și puternică a'și ține *poporul* cât a fost și mai dinainte vreme și aceia poporani să'și ducă *prinoșenia* (darurile) lor la acea sf. biserică a lui Sf. Ioan-cel-noū, iar cari nu vor vrea să'și ducă *prinoșenia* lor acolo, ci se vor duce la alte biserici, monăstirea să aibă a'i globi (amenda), cumu'i *legea poporanilor*; iar de nu vor vrea nici așa, ei să fie *proklet* și *triclet* și să fie *opriți de lege și de biserică și acel popă c'e'i va primi la biserică încă să fie proklet, iar de vor merge la biserică să fie blagosloviți.*»

Va să dică deacă'ți schimbați biserica la care trebuia să mergi *cu de-a sila*, ca poporan al ei, pe dată erați afurisit de nu'ți mai putredea corpul în veci. Dar deacă nu mergeați nici la biserica din poporul căreia făceați parte ? Vai de sufletul tău !

Astăzi mulți afurisiți am mai avea deacă s'ar prinde blăstemul mitropolitului Atanasie, din timpul lui Ștefan Tomșa-Vodă, căci, mai ales în Vinerea-mare, tineretul merge la *biserici*, iar nu la *una biserică* . . . După ce tot anul calea bisericeii n'o mai știu, acum 'și fac din biserică o priveliște și loc de întâl-

nire. Cel puțin merge lumea la oficiul divin al *Epitafului* pentru că frumosul sex nu lipsește de acolo. Din biserică în biserică trece tineretul, ca prin niște galerii ori pinacotece de ființe vii...

Bine și așa! Măcar de Paște mai vezi lume prin biserică.

În secolul trecut țărănimea era dusă *cu de-a sila* la biserică. Ce zici în secolul trecut? Chiar în zilele mele de copilărie am văzut funcționând pe la biserici, în sate și în târgușoare, în curțile lor, un jug, în care, pe timpul leturghiei, era pus țeranul său târgoveț, carele a lipsit mai mult de o Duminică de la sf. rugăciuni. Puțin credinciosul era dus de forța publică și îngenunchiat înaintea jugului în care i se băga capul, având mânele legate îndărăt. În așa pozițiune stătea tot timpul leturghiei.

Nu-i vorba țeranul bogat, seaă numai cu oare-ce strânsură, scăpa lesne de jug, căci părintele preot primind de la el *prinoase*, dicea: «*Fiule, să fii ertat de D-deu!*»

Acum nu mai avem jug în curtea bisericilor și nici prinoase nu mai duc la biserici decât babele și câți-va români, cari țin la vechile noastre obiceiuri.

PRIMA BAIE IN BUCURESCI

În luna Aprilie 1900 s'au împlinit 75 ani de la instalarea în Bucuresci a primului local de baie mai sistematică. Până atunci Bucurescii n'avură de cât băi turcesci, adică prin aer cald

Se scie atât de puțin istoria evoluțiunei noastre culturale în toate direcțiunile, că am pune prinsoare cât de grea, că nu se vor găsi trei bătrâni în Bucuresci, cari să ne spună, din propria lor amintire, cele ce ne propunem să povestim aci, după documente.

În Martie 1825, Divanul domnesc al lui Gr. D. Ghica Vodă e poruncit de Domnitor, să cerceteze o petițiune prezintantă de francezul Lagarde. Acesta cerea voie de a deschide un stabiliment de băi, cu un privilegiu de 20 de ani.

Cine n'ar rîde astași primind o asemenea cerere de privilegiu pentru a stabili o baie

publică? La 1825 lucru se păru extraordinar până într'atâta, în cât Domnitorul institui o comisiune de doctori, cari să cerceteze deacă e nevoie de o asemenea baie în Bucuresci, de oare-ce pentru curățirea oamenilor de *murdalic* sunt cele-lalte băi turcesci.

Comisiunea e compusă din doctorii Filitis și Arsaki, după recomandarea Divanului domnesc. Ei sunt însărcinați să cerceteze *de sunt asemenea băi, propuse de Lagarde, folositoare la sănătatea omenirii?* Cei doi doctori raportează Divanului la 2 Aprilie 1825, că au cercetat propunerile lui Lagarde «și au luat pliroforie (informație), că acest fel de băi sunt trebuincioase și folositoare la multe boale, mai ales că mulți din bolnavi având trebuință de acest fel de băi și neavând mijloc a le face în casele lor, pot să se înlesnească cu urmarea aceasta.»

Divanul domnesc, la 8 Aprilie, intră cu raport la Domnitor și propune, să se acorde lui Lagarde privilegiul aședărei în Bucuresci a unor băi, într'un local special, cu următoarele condițiuni:

1) Stabilimentul va posede 10 camere de băi în bună stare «cu uși și ferestre bune, cu pâlmarul lor și cu câte un pat de scân-

duri pentru odihnă, cu o mescioară și cu o oglindă cu cele trebuincioase pentru gătire și cu două jgheaburi, cari jgheaburi au să se păstreze curate și adese se vor schimba».

2) Doritorii de baie să afle «după gust, apă caldă sau rece, prin șurupuri.

3) Ori ce fel de frumos mirositoare băi poate porunci cine-va și a se face în cădi, după cum se vor orîndui de doctori.

4) Intreprinzătorul acestui stabiliment, Lagarde, dobîndesce monopol de 10 ani în loc de 20 cât cerea, în care timp *«să nu mai fie volnicî alții a mai deschide aici în poliție acest fel de băi»*.

Această anaforă către Vodă e semnată de marele Postelnic Mihalache Ghica și boerii Iordache Golescu, Scarlat Grădișteanu, D. Bibescu, vestitul legist Nestor, mare logofet Ion Fălcoianu și St. Balăceanu. Domnitorul dă lui Lagarde hrisov întocmai.

Acest hrisov stîrnesce în București, mai apoi, în Octombrie, o mare agitațiune între proprietarii de vechi băi orientale. Cu mare jalbă în proțap pleacă kir Stanciu, arendașul băii de lângă casa Beilicului, adecă casa unde se găzduiau musafirii turci, din strada actuală Șerban-Vodă, însoțiți de toți *frecătorii* baiași și de două babe cari făceau ace-

eași meserie pentru cocoane, spre curtea domnească. Lumea se ia după dînșii, așa că d'alungul stradelor, grupul băiașilor se înmulțesce, în cât când ajunge pe Podul-Mogoșoaei, în dreptul caselor unde acum se află Legațiunea rusească locul era ieșit de lume nesciutoare adevăratei cauze a aglomerațiunei. Prăvăliașii închideau răpede tărăbile; răspântiașii nu mai făceau apel la bicele lor, ca să îndemne *delicat* lumea de a deschide drumul.

— O fi iar vre-o răsmeriță, dicea inginerul Freywald, care, prins în mulțime, căuta să-și deschidă drum cu ori-ce preț, către tovarășul său logofetul de Divan Dincu. Să ne dăm iute la o parte, că nu-î a bine.

— Ba nu, *musiū* Freywald, răspunde Dincu nu-î răsmeriță ci sunt băiașii lui kir Stanciu și de pe la alte băi cari merg la Vodă, să ceară desființarea hrisovului dat de M. Sa franțuzului Lagarde, învoindu-l să facă și el o baie nouă. D-ta, musiū, scii ce băi frumoase au și făcut.

Când băiașii ajunseră la Curtea domnească M. Sa Gr. D. Ghica Vodă tocmai auzind zgomotul din uliță, privea la fereastră și se mira de atâta lume, care se grămădise, unii

venind despre Zlătari și alții despre hanul lui Filaret (ați Teatrul Național).

— Căminare Trăsnea, strigă Vodă credinciosului său, care la o masă de nuc cu postav verde pentru joc de cărți, număra galbenii primiți de la cumpărătorul vămilor, ca să 'i dea în primirea M. Sale; Căminare, ian veți ce vrea mulțimea îngrămadită în uliță. Uite, este unul cu o jalbă în proțap.

Căminarul Trăsnea se închină adânc și eși ca să îplinească porunca lui Vodă.

— Iar o fi vr'o pornire dușmănească a boerilor haini, cari nu se mai întorc în țeară din Ardeal, se gândi Vodă, învîrtind cu agitație mătăniile de chihlimbar.

Căminarul Trăsnea reveni însoțit de kir Stanciu. Acesta, cum vădu pe Vodă, se aruncă la picioarele lui, sărutându-i poalele anteriului.

— E Stanciu de la baia turcească, dise Trăsnea. Insoțit de oamenii săi, a venit să se jăluască cu lacrimi la M. Ta.

— Citesce, Căminare, jalba.

Trăsnea o ceti. Se jăluia Stanciu, că el și băiașii săi, cari au avut cinstea să îmbăieze pe toate pașalele turcesci din vremea răsărîței până chiar și pe M. Sa Vodă, când era numai boer și pe toată boerimea

din protipendada, acum au să ajungă să cerșească pâinea de toate dăile, pentru că un păgân de franțuz a căpătat voie de la M. S. să facă aședare de baie, ca la *Viana*, cu odăi deosebite pentru mușterii, cu paturi și oglinzi și au adus din țeara ungurească 10 băiașe tinere, parcă ar fi să meargă la baie numai cucoașe tinere și s'a svonit în toți Bucureștii, că de acum înainte la baia turcească nu mai au ce căuta boerii și mai ales feciorii de boeri. Adică ce? Unguroaicele cele tinere ale lui *musiu* Lagarde vor fi mai pricepute de cât băiașele mele, ori săpunul meu cu miros de odogaci și de trandafir, spală mai puțin bine de cât al franțuzesc, făcut din seă de căne?

Și tot așa și tot așa o jalbă scrisă pe 4 fețe, pe hârtie *tricapelă* de un meșter calemgiu (scriitor).

Vodă, după ce ascultă cu răbdare citirea jalbei, porunci Căminariului Trăsnea să *buirdisească* hotărîrea M. Sale pe jalbă către d-lui Mare Logofet, să cerceteze cursul pricinii și să-i aducă anafora (raport). Vodă adăogă cu propria lui mână în rezoluțiunea către marele logofet } Nestor: «ca să nu se pricinuiască nici o *zătîcnire* la cele-lalte băi din București, unde merg oamenii de se

spală de murdalic, baia lui musiu Lagarde să fie numai pentru bolnavi.

După ce Trăsnea puse pecetea roșie sub rezoluțiune, M. Sa o dete lui Stanciu ȋcîndu-î :

Mergi cu hîrtia la boerul mare . Logofet și n'avea grijă, sunt în Bucuresci destui boeri mari, ca să ai mușterii și d-ta și Lagarde și încă ori cîte băi turcesci mai sunt. Și apoi Lagarde nu are voie să dea băi de cît la bolnavi.

— Să trăesci, Măria Ta, fie mila Măriei Tale, peste noi, vechii băiași, ȋdise Stanciu sărutând din nou poala anteriului lui Vodă și eși fără să înȋteagă că nu câștigase nimic cu jalba în proțap.

În adevăr, Lagarde rămase cu hrisovul în buzunar și cu cele 10 băiașe unguroaice gata la *slujba* protipendadei, iar kir Stanciu vedu ȋiua când la baia lui turcească avea să nu mai vină decît de Pașce și Crăciun, cei cari nu mai găseau loc în cele 10 odăi ale lui Lagarde.

Iată, mi se pare, o curioasă pagină din istoria higienei publice bucurescene.

PRIMUL „HAINE-VECHI“

DIN BUCURESCI

Cine și-ar putea închipui, că primul «Haine vechi», adică individ care preface în *nout* hainele vechi, s'a arătat în Bucuresci acum 70 de ani trecuți și că acel industriaș, de felul său, n'a fost un evreu, ci un român?

Acesta era un *Toader Sin Mămăligă*.

Numai fiind-că nimeni nu e profet în țeara lui, Toader, fiul lui Mămăligă, ca să isbutească în întreprinderea sa industrială și comercială, își schimbă numele de familie: în loc de Toader *Sin*, adică fiul lui Mămăligă își dăse Toader *Mamaligioglu*, care acelaș lucru însemnează, căci vorba «*Oglu*» *fiu* va să dăcă.

Odată *înnobilit* așa, jupân Toader merge la M. S. Vodă Grigore D. Ghica, de curenț numit Domn al țerei românesce, după

căderea revoluțiunei nemuritorului Tudor Vladimirescu și'i dă o jalbă scrisă pe hârtie albă *tricapelă* de un meșter calengiū¹⁾ din *Departamentul-de-opt*²⁾.

— Ce vrei? întrebă Vodă, primind în audiență pe Toader Mămăligă.

— Păi, Măria Ta, ce să vreaū? Am fost, ca mulți alți români doritori de a scăpa țeara de greci, amestecat în rězmerița trecută și după uciderea Domnului Tudor, m'am bejenărit peste munți în Ardeal și de acolo am ămblat prin Europa, de am învățat pe la vestite fabrici un meșteșug nou, cu care să'mi câștig pânea de toate ȗilele.

— Ce meșteșug?

— Am învățat să prefac postavurile cele vechi în postavuri noi. Șciū să prefac *hainele vechi* de ți se par tocmai haine noi, fie ele de postav ori de *pambriuri*, *șaliuri*, *șofuri*, cașmiruri, buhururi și ori-ce alte feluri de materii. Toate le spăl, le curăț de pete, le văpsesc cu meșteșug.

Cu multă seriozitate, Vodă Ghica pune la încercare pe Toader sin Mămăligă, dându-i

¹⁾ Scriitor de calem la o direcțiune administrativă.

²⁾ *Departamentul de opt* era o specie de curte apelativă. Eraū în Bucurescī două curți apelative și una penală (*criminalion*).

o giubea de postav s'o facă nouă. Era tocmai giubeaua cu care Măria Sa călătorise de la Constantinopol la București și de!.. ca haina de drum lung, era rău ponosită, mototolită și păstrase suvenirii de la multe feluri de bucate cari, pe la conace, restauraseră puterile Voevodului român.

Incercarea isbuti.

— Vedeți, boeri d-voastră, — ȋdice Vodă marilor boeri adunați la Divan, — giubeaua asta? Așa 'i că vi se pare nouă?

— Nouă, Măria Ta, frumoasă de tot...

— Și cu toate astea, — continuă Vodă, — e o giubea veche, ce eram hotărât s'o dau credinciosului meu Trăsnea să facă din ea fermenene pentru copiii lui...

Și Ghica Vodă arătă boerilor mari cum giubeaua a fost reînnoită prin meșteșugul cel nou al lui Toader Mămăligioglu.

— Auȋ minune! — exclamă boerii.

Toader e chiămat pe dată la Curte, unde se ținea Divanul. El este lăudat și boerul Nestor, cel mai mare legist din acel timp, îl îndeamnă să introducă în patrie acel nou meșteșug *«spre podoaba țerei și binele neamului românesc»*.

— Bucuros, răspunde Toader. Tocmai aceasta am cerut eu la M. S. Vodă prin jalba

mea. De cât, ca să așed o «*kerhanea*» (fabrică), îmi trebuie să fac cheltuială. Apoi de cheltuială nu mă dau în lături, numai deacă înaltul Divan va cere Măriei Sale să'mi dea *monopolul* kerhanelei pe 15 ani, ca să'mi scot cheltuiala...

Monopol de 15 ani pentru rennoirea hainelor vechi!

Așa-i că rîdem adî citind aceste informațiuni? Divanul și M. S. Vodă Ghică nu rîseră, ba desbătură cererea lui Toader mai multe zile serios.

— Numai de n'ar jicni monopolul acesta dreptățile boiangiilor, observă tot *pravilistul* Nestor, că de, la urma urmei, jupân Toader înnoesce haina veche *boind-o* în alte fețe...

Divanul conveni, că noul meșteșug al lui Toader nu încalcă drepturile *boiangiilor*, căci Toader nu are a văpsi mătăsuri, ci numai stofe de lână.

— Și nici nu aduce pagubă la *minghi-neaua* dată ca monopol de văpsiri mari, în favoarea *Bisericei-dintr'o di*, de chiar Vodă Ghică.

Mamaligioglu câștigă cauza la Divanul Domnesc și la Vodă, cu o singură condițiune, să aplice la fabrica sa *dece copii de*

români, ca să-î învețe meșteșugul și să-î scoată ceraci în cei 15 ani ai monopolului.

Mare caz face Vodă de acest nou meșteșug în preambulul hrisovului ce dă lui Toader Mamaligioglu. Când citești rîndurile emfatice din fruntea acestui act, ți se pare că o să fie vorba de cea mai mare industrie cu care Domnia dota țera românească...

Și era vorba numai de primul *Haine vechi* '

O RĂSVĂTARE ȚĂRANEASCĂ

SUB

GR. D. GHICA-VODĂ

Revoluțiunea lui Tudor Vladimirescu, de la 1821, a înscris pe drapelul ei și chestiunea țărănească: desființarea clăcei, a *pontului*, cum se mai dicea pe atunci, și ușurarea birurilor.

Venind la tron în 1822 Grigore D. Ghica-Vodă, ca Domn român, țărani așteptau o eră nouă în acel sens, că se vor realiza cele promise de Tudor.

Și în adevăr, noul Domn român se simți obligat, mai ales vădînd cum boerimea conspiră mereu contra lui, să-și apropie cât mai mult țărănimea. Cu acest scop el se adresă marelui Divan al țerei, compus din boeri *halea* (în activitate) și *paiale* (foști) și le ceru desființarea clăcei.

Divanul se opuse mereu, chiar când Ghica Vodă isbuti să capete de la Poarta otomană un firman în sensul desființării Pontului.

Dar opozițiunea boerimei nu făcu decât să ațite și mai rău țăranimea, mai ales peste Olt. Și atunci numeroase sate refuzară a face claca și a da *adeturile*, cum se diceau, adică a da proprietarilor moșiilor veniturile și slujba ce, după *Ponturi*, erau obligați să le dea.

Dar o manifestare mai zgomotoasă a mișcării țărănesci fu cea de sub căpetenia lui Simion, fidelul căpitan de panduri al lui Tudor.

Căpitanul Simion era născut, ca și Tudor, în Oltenia și anume la Cerneți. Aceleași aspirațiuni provenite din aceleași nevoi, ce înarmară brațele pandurilor olteni încă de la 1815, apropiaseră pe Simion de Tudor.

Când Vladimirescu cădu victima mișeilor eteriști, Simion isbuti să scape în Ardeal, la Brașov. Aci stătu până după instalarea unei domnii pămîntene, a lui Grigore D. Ghica.

Acum Simion și cei de o credință cu el așteptară să vadă pe Domnitorul pămîntean inaugurând era cea nouă promisă, cu desființarea clăcei.

Dar această eră nouă nu mai venea.

Boerimea din Braşov, neamică lui Gr. Ghica, asmuţia ȕilnic pe Simion şi ai lui contra lui Vodă, căutând a'l convinge că de geaba aşteaptă de la noul Domnitor dreptate pentru ȕerani. Ba unii din boeri nu se deteră în lături de a înlesni lui Simion ceva bani. Voiaū aceia să turbure Domnia, în speranţă că aşa vor răsturna pe Domnul lor neplăcut.

În ȕeară, şi mai ales în Oltenia, agitarea ȕărănimei era tot mai mare. Neresolvirea cestiunei clăcei, urmată de greli pedepse: bătaie prin tîrguri, aruncare la ocne a ȕărănilor mai îndrăsneţi, pregătise terenul unei noue mişcări. Simion creĕu momentul sosit. El înjghebă o ceată de răsvrătiţi, la hotarele ȕerei, în Banatul Timişoarei, şi de odată ȕişni cu ea în ȕeară pe la Ruşava. Primele sciri sosite la curtea lui Grigore D. Ghica vorbeaū de această ceată ca de o bandă de hoţi. Asemenea sciri le desminţi imediat c proclamaţiune a lui Simion. — «N'am venit să prădăm la drumul mare, ȕicea Simion, nici la tîrg, nici la sate, cî să cerem la M. S. Vodă dreptate pentru noi, ȕărăni!».

Olac după olac (curier) sosea de la ispravnicii de peste Olt, aducēnd sciri lui Gr.

Ghica, care de care mai exagerate. Ba că Simion a izbutit să ridice în picioare mii și mii de țăranî, ba că puterile trimise în contra răsculaților s'au înfrățit cu ei. Altele, de la ispravnicul de Mehedinți, Glogoveanu, erau mai liniștitoare pentru Domnitor. În adevăr, Glogoveanu izbutise să taie comunicațiunea între cetele lui Simion și satele, cari, la apelul lui, cercau să se adune, să meargă spre a se împreuna cu Simion. În fruntea unor puteri de 200 de oșteni, Glogoveanu prididesce a eși înaintea lui Simion, care ajunsese cu ai săi la apa Motrului.

* * *

— Prins-am limbă că Glogoveanu este pe aproape de tabăra noastră, ȳice Simion, la capitaniî tovarășî cu el. Ce ne facem? Ne batem cu el, ori ne îndărăptăm, până ce vor sosi țăranii cari îi așteptăm să vină?

— Să ne batem, răspunde căpitan Crîstea.

— Suntem însă prea puțini, întîmpină Ghiță, alt căpitan.

Un bucium al santinelei, pusă de Simion pe o movilă de peste Motru, vesti, că nu mai era timp de sfat, ci de război. Glogoveanu

sosea în goana cailor, cu cei 200 de oșteni ai lui.

Peste două-trei minute lupta se încinse, aprigă, îndușmănită. Glogoveanu, era un brav. În not trecură Motrul poterașii lui cu el în frunte.

Dar viteaz era și Simion. Acesta prin o mișcare răpede, trecu, la rîndul său, Motrul cu o parte din pandurii săi, pe când pe Ghiță și pe Cristea îl lăsase ținând pept lui Glogoveanu.

Acesta se vedu împrejurat ast-fel, pe din-dărăt.

În mijlocul vălmășagului luptei, Simion se găsi față în față cu un oștean din ceata lui Glogoveanu. Simion se răpede cu iataganul asupra lui.

— Nu da, Simioane, sunt eu Strâmbeanu.

— Tu, Strâmbene?

Strâmbeanu era un vechi și bun prieten al lui Simion. Căpitanul răsculaților lasă să-i cadă în sec lovitura de paloș și dând mâna cu Strâmbeanu :

— Tu, Strâmbene, împotriva oamenilor lui Tudor?

— Nu, Simioane, ci vin să vă scap. Voi sunteți o mână de oameni. De geaba așteptați să vă vină țărănimea. Glogoveanu a

oprit'o în cale. Deacă vă mai împotriviți, sunteți perduți.

Dar pe când asemenea dialog răpede se schimba pe malul stâng al Motrului, la picioarele mobilei, Ghiță și Cristea răsbiseră cu mâna lor de voinici, pe ai lui Glogoveanu. Acesta crede prudent, mai ales când lovituri de puscă de pe la spate îi spuneau că este înconjurat, să se retragă din luptă, retrecând Motrul ceva mai în sus.

Simion vedând această mișcare retrecu și el Motrul, lăsând rămas bun lui Strâmbeanu.

* * *

Intr'o clipă Simion își dă seama de situațiunea micii sale trupe. El o opri de a urmări pe Glogoveanu.

— Stați, copii... Lăsați-i să fugă... Iar noi, colo, la mănăstirea Topolnița! Să ne adăpostim între ziduri până ce țeara isbutese să vină cu noi.

Și Simion în fruntea cetelor sale, îi conduce la mănăstire, în care intrați, porțile grele de stejar se închid cu zgomot îndărătul lor.

Glogoveanu, oprit pe malul Motrului, se mulțame să taie capetele la doi din ceata lui Simion, cari căduseră în luptă și le porni

cu un olac la București, raportând că a bătut vitejesce ceata lui Simion.

Domnitorul ordonă, să se pună cele două capete pe poarta temniței.

Glogoveanu merge apoi de împresoară monăstirea.

— Sunt ai mei, ȃice Ispravnicul către Strâmbeanu. N'aũ în monăstire merinde nici pentru o săptămână, ba nici apă, că am tăiat olanele prin cari se bagă apă în curtea monăstirei.

Grăia adevărat boerul Glogoveanu.

ȃi și noapte Simion și ai lui stătură la meterezele zidului monăstirei, creȃnd că vor fi atacați de Glogoveanu. Acesta însă nu strică nici o încărcătură de iarbă de pușcă, căci scia bine, că o să fie siliți cei închiși în monăstire, să se predea, din cauza lipsei de proviziuni și mai ales din lipsa de apă.

Cât se mai găsi prin beciurile monăstirei un strop de vin și cât mai putură da călugării cetei lui Simion mămăligă goală, asediații ținură pept împresurătorilor.

Veni însă ȃiua când nu se mai găsiră în hambar nici o mână de făină...

Atunci Ghiță și Cristea merg la căpitanul Simion:

— Căpitane, nu mai putem urma împotrivirea... Să ne predăm.

Simion ridică steag alb pe poarta monăstirei.

Strâmbeanu ceru lui Glogoveanu să meargă el să parlamenteze cu cei din monăstire.

— Ne supunem de voie bună, Strâmbene, disese Simion, dar cu o tocmeală : să ne dea ispravnicul, mie și tovarășului Ghiță Olteanu teșcherea ca să ne ducem nevătămați la M. Sa Vodă, la București. O să-i dovedim noi, că nu împotriva M. Sale facem resmeriță, ci cerem numai ușurare de biruri pentru bietul norod și scăderea clăcei. Când o afla Vodă cele ce scim noi că fac boierii din Ardeal împotriva M. Sale, numai ce-i vedea prietene Strâmbene, că în loc de pedeapsă, el o să ne dea răsplătire frumoasă.

Cât auzi Glogoveanu vorbele căpitanului, le vesti cu olac Caimacamului Craiovei, care era tocmai fratele lui Vodă, Alecu Ghica. Acesta porunci lui Glogoveanu, să se facă după dorința lui Simion. De cât Simion nu primi să se depărteze din monăstire până ce Glogoveanu nu primi să dea *ca ostatic* celor din monăstire pe însuși Strâmbeanu, ca nu cum-va, în lipsa celor doi șefi, să atace ispravnicul pe cei din monăstire. Ba încă silit fu Glogoveanu să îngăduie aproviziona-

rea monăstirei pe câte-va zile, cu merinde și cu apă.

— Cristeo, ȕise Simion, înainte de plecare spre București, iacă boerul Strâmbeanu amanet dat nouă de ispravnic. Veȕi de el, să nu i se facă nici o supărare; e prietenul meu... Dar ori-cât mi-e el de scump, vȕ daȕ capul lui, deacă Glogoveanu nu se ține de cuvânt și năvălesce asupra monăstirei.

Cristea rămase în locul lui Simion.

Simion și Ghiță Olteanu sosiră cu cai de olac de la monăstirea Topolnița, la București. Ei trasară de-a dreptul la poarta Curȕei Domnesci. Pe dată ce Vodă fu înștiinȕat de sosirea celor doui căpitani ai rȕscoalei din Mehedinȕi, el ordonă să nu fie primiȕi și să nu fie aduși înaintea lui, ci Armașul mare să-i arunce în temniȕă și să fie ținuȕi în tai-niȕă, ca nimeni să nu-i vadă și cu nimeni să nu grăiască.

— Dar nu ne-a fost așa vorba ! boerilor, protestă Simion când armășeii îi duceau la pușcarie. Duceȕi-ne la Vodă... Avem să-i arȕtăm noi cine sunt dușmanii Măriei Sale...

* * *

Și nu numai că Vodă, rȕ sfătuitor de prie-

tenii tainici ai boerilor din Brașov, nu ascultă pe cei doi capitanii, ci încă cu olac trâmise porunca lui Glogoveanu, să nu mai îngăduie aprovizionarea monăstirei Topolnița și, prin foame, să aducă la supunere ceata lui Simion.

— Moarte, moarte lui Strâmbeanu! strigară pandurii și țăranii rămași cu Cristea, când vădură că Glogoveanu nu mai da voie de băgare de merinde la monăstire. Moarte trădătorilor!

— Aveți dreptate, fraților, strigă Strâmbeanu, dar eu nu sunt vinovat... Faceți cu mine ce voiți.

Cristea se puse în fața lui Strâmbeanu, când unii din cetași înaintară spre el cu amenințare:

— Omoriți-mă și pe mine! Boerul Strâmbeanu e nevinovat!

Când străbătu la monăstire scirea, că cei doi căpitani fuseseră aruncați în temniță, exasperarea, furia, fură la culme.

— Să murim cu toții!.. La luptă!.. Trădătorul să peară!..

Nurnai așa strigăte împlură monăstirea.

* * *

Strâmbeanu era indignat de făptuirea de la București.

— Deacă așa li-i vorba, ȃlise el lui Cristea; deacă așa li-e cinstea, trebuie să le arătăm și noi că nu dormim... Căpitan Cristea te simți în stare să-ți jertfesci viața, ca să scăpăm pe cetașii d-tale?

— Da boerule, da! din tot sufletul ȃdic da!

— Apoi bine, pune steagul alb pe poartă. Când va veni om de la Glogoveanu, lasă-mă să ies pe poartă... Vino cu mine... Nu te îndoi de mine, sunt om cinstit și prietenul lui Simion... Cât voiă eși eă pe poartă, d-ta să pari că fugi după mine să mă prindă iar cetașii d tale să iasă pe poarta despre apus, care dă spre pădure... Și ca să nu piardă vreme, să iasă cum vor auđi sunând trâmbițașii lui Glogoveanu.

— Dar bine, boerule, și în pădure, dincolo de poarta de la apus, sunt înșirați poterași de ai Glogoveanului.

— Jumătate de oră după ce vor fi dat trâmbițașii semnul, nu va mai fi nici un poteraș într'acea parte.

Cristea se supuse. Ca să creadă Glogoveanul că asediații fac o eșire pe poarta pe unde eșea Strâmbeanu urmărit de Cristea, acesta puse două-trei panduri de ai lui să

dea din puscă la poartă, până ce vor suna trâmbițele Glogoveanului. Cu această stragemă, ispravnicul încredințat și de Strâmbeanu, că asediații dau năvală la poarta pe unde venise el, chiamă prin trâmbițași pe toți ai lui în această parte a monăstirei. Cristea este prins de oamenii lui Glogoveanu, pe cari Strâmbeanu îi împedică de a-l ucide.

O clipă după aceasta, în monăstire nu mai era nici un om de ai lui Simion. Când Glogoveanu prinse de veste, ei erau departe. Poterașii totuși îi urmăriră... Două dintre rebeli cădură morți. Alte două capete înfipse în poarta temniței din București!

— Mi-aș scăpat din mână buntușnicii! exclamă Glogoveanu, frângându-și mânele de necaz. Dar se gândi și el:

— Apoi cinstit lucru e și purtarea lui Vodă la București cu Simion și cu Ghiță?..

Rebelii scăpară în Ardeal.

Cristea însă fu trimis și el la București.

Aci fu și el aruncat în o tainiță din pușcărie, unde așteptau judecata tovarășii lui Simion și Ghiță Olteanul.

* *
*

Era și de oboar la capătul Podului Târ-

gului de afară. De cu seară mai mulți ridica în câmp trei clădiri de bârne...

— Ce-o fi lucrând meșterii? se întrebau țeranii adunați la târg.

— Ce să fie? oameni buni, dise cârciu-marul din colț, bătând cu zgomot cleștele cu care învêrtea pe cărbuni *mititei și fleici*; ce să fie? Că doar nu o fi durând scrânciob, ca de Paști... Ia nisce spânzurători.

— Spânzurători? Da pentru cine?

— Păi nu știu deșu... cică pentru butuș-nicii de la Topolnița.

În adevăr, în acea zi, cu mare alaiu aduși, căpitanii Simion, Ghiță Olteanul și Cristea fură spânzurați, în mijlocul oborului plin de oameni.

— Mor nevinovat! strigă Cristea, când, pe el mai întâiu îl urcară pe scaunul fatal.

— Să murim ca bărbați Cristeo, strigă Simion... Nevinovați, sângele nostru pe capul celor cari nu au îngăduit lui Vodă să asculte măcar o vorbă de la noi...

Peste cinci minute trei cadavre atârnau, bătute de vînt... Țeranii — pentru dreptatea cărora luptând, muriseră aceștia, treceau pe dinaintea lor, făcându-și cruce și dicînd în taină:

— Dumnezeu să-i erte!

PRIMA BERERIE IN BUCURESCI

Cine din astă-đi numeroşii adoratori ai lui Gambrinus scie de când *Bucurescii* s'aũ *bucurat* de introducerea blondului lichid, care curge gârlă de câţi-va ani pe gâtlejele însetate ale Românilor, fără distincţiune de partidă politică?

*Theistul*¹⁾ raportează creaţiunea firului de iarbă ca şi a Bucegilor mânelor lui Dumnezeu.

Atheistul, întâmplărei, saũ nu mai şciũ cărei combinaţiuni a materiei.

Blonda băutură n'a adus'o în Bucuresci nici D-đeu, nici *Gambrinus* cel zugrăvit în strada Câmpineanu, ci un necunoscut neamţ, cu numele de *Iohan*.

Cu o bună porţie de *cuarghel* înainte, în mâna stângă luând cornul sărat, în formă

¹⁾ Cređătorul în Dumnezeu.

de iatagan, clienții lui Gambrinus vor putea citi mai jos scurta istorie a introducerii berei în București.

Era pe la 1811. Muscalii ocupău principatele de la 1806. Intr'o Duminică noapte din luna lui Maiu, răspântiașul (guardistul) din colțul de la hanul lui Filaret (acum Teatrul Național) găsește căduți lângă cișmeaua de la Sărindar, două *prapurcici* (ofițeri) rușești.

— *Cito-tacoi?* Ce-i asta? exclamă răspântiașul.

Se convinse el îndată ce era: două ofițeri beți turtă.

— Ați băut multă *votchi*, gospodin, ȕice omul Agiei (poliției).

— *Niet votchi, piva!* Nu rachiu, ci bere! ȕise unul din ofițeri pe care'l ajuta răspântiașul să se ridice în picioare.

— Auȕi colo, să se îmbete cu băutura a nouă de la Iohan neamȕu! gânde răspântiașul. Cu votchi, da, mai înȕeleg, dar cu zeama neamȕului! Măre, gustul *filonichie* nu are!

— *Te vȕd! te vȕd!* strigă răspântiașul după cum era dator să strige în timpul nopȕei, ca să se sperie hoȕii, rezemând și pe al douilea muscal de cișmea, de care sprijinise și pe cel-d'întȕi. *Te vȕd! Te vȕd!*

Va fi audīt orī nu vre-un pungaș strigarea rēspântiașului, nu sciū, dar ea ajunse la urechea strajei agiescī, care întâlbindu-se cu cea spătărească ¹⁾ intraseră în cârciuma din colț, ca să se cinstească cu câte o *volchi ru-sească*. Nu poate bietul străjar toată noaptea să cutreiere podurile orașului nemâncat și mai cu seamă nebăut.

Cât auți straja agiască, că în semtul (circumscripția) Agiei strigă un rēspântiaș, dă busta din cârciumă afară (ocaziune bună de a nu plăti consumația!) și aleargă la cișmeaua de la Sărindar. Aci muscalii înjuraū bolborosind, iar bietul rēspântiaș punea umărul când la unul când la altul ca să-i oprească de a cădea cu nasul în noroiū.

Noroc că veni straja de putu scăpa rēspântiașul. Ceī doī muscali fură duși în pârângă de strajă la *obahta* (corp de gardă) ostășească, iar rēspântiașul mormăi între dinți: — mē, ce drac de *pivă* o fi și aia? Și ca să-și dea seamă, ca om luminat, de cele ce nu le scia, intră și el la musiu Iohan neamțu, în hanul lui Filaret. Aci i se servi obișnuitul cuarghel...

¹⁾ Străjile erau împărțite în «agiască», care ămbla numai în centrul orașului, și «spătărească», cea care cutreera mahalalele.

— Ia-l musiu Iohan, că prea miroase: strigă răspântiașul, repezindu-se la halba de bere.

— Mai dă una, musiu!

Care va să dică, istoricesce vorbind, după metoadele cele mai noui europenesce, ca și după cele vechi și răsuflate, se vindea *bere* la Bucuresci în timpul ocupațiunei muscălesce de la 1806—1812. Primul introducător al berei a fost *musiu Iohan Neamțu*. Eă, om de școală veche, n'am putut da de numele de familie al primului berar bucurescean; să sperăm că istoricii moderni, cari îți sciū spune numele vizitiului lui Moise când a eșit din pământul Egiptului și numărul puricilor câți a prins pe gâtul cățelei sale Madame Putifar, marea admiratoare a jupânului *Iosif*, nu vor întârzia să descopere, să lumineze acest punct rămas întunecat din cauza ignoranței mele.

Până atunci să vă mai spun numai, că răspântiașul nostru nu mai trecu la al treilea pahar.

— Destul, jupâne, că prea îmi face pe la inimă (pânțece) băutura d-tale: ior, ior, ior!

— Adevărat? întrerumpe un client de lângă răspântiaș; mie îmi face ga, ga, ga!

— Proastă băutură, musiu Neamțu ! adaogă al treilea musafir.

După eșirea muscalilor din țeară, în urma păcei de la Bucuresci din 1812, Iohan Neamțu duse lui Vodă Caragea 12 sticle de bere.

— Să guști, Măria Ta, din această băutură și vei vedea cât e de minunată, țise Iohan Neamțu depunând ploconul său pe masa lui Vodă.

Marele paharnic, urmat de al doilea paharnic, serviră licoarea spumegândă în cupe de argint tuturor celor de față.

— Fuî! ce amară e ! țice frumoasa domniță Raluca.

— Face spume ca Tănase epilepticu, țise rîdînd boer Brâncoveanu.

— Pelin amar, adaogă Vodă. Nu face de noi, Domnule Kreuscheli.

Acesta era agentul prusesc, care tocmai venise să stărue pe lângă Caragea să acorde lui Iohan Neamțu privilegiu și monopolul fabricărei berei în cherhanea (fabrica) de lângă Bucuresci.

Domnitorul acordă la 16 Iulie 1815 monopolul acestei fabricațiuni, cu condițiune de a da pe fie-care an la cutia milelor 300 de taleri.

Se pare că, de și berea fabricată n'o beau pe atunci bucuroși Români, afacerile fabricii lui Andrei Cube, clironomul lui Johan Neamțul, merseă bine.

Acest succes îndemnă pe Gheorghe Krepțul, alt neamț, să ceară, în 1824, de la Grigorie-Vodă Ghica, voie de a fabrica și dînsul bere, cum și osebite spirturi, rom și oțet de vinuri și din diverse poame. Domnitorul Ghica acordă voia cerută, ceea ce obligă pe Andrei Cube, să reclame păzirea monopolului ce i-a fost acordat la 1815 și reînnoirea cerută a hrisovului anterior, legându-se a da 350 de taleri pe an la cutia milelor.

Intre motivele aduse de Divan în anafora (raportul) către Domnitor, mijlocind reînnoirea monopolului în favoarea lui Cube, este și acela, că «la facerea berei nu trebuie mai mult pe an de cât numai 60—70 chile de bucate *proaste și stricate (!)* fiindcă mai mult nu poate să se lucreze la fabrică, «*mai vîrtos că această bere o beau numai evropeii*».

Numai evropeii !..

Ce ar dice Grigorie Dimitrie Ghica și cu boerii Divanului său, dacă ar putea să vadă astă-đi, după 75 de ani, cine s'adună đi și

noapte în atâtea mari săli, în cari se vinde
băutura introdusă la București de Iohan
Neamțu.

Nu-i vorbă : ne-am *evropenizat* și noi Ro-
mânii !

DIN POVESTEA VORBELOR

Vorbele aŭ și ele povestea lor, ca tot ce nasce și curând ori mai târziu ajunge la mormînt.

Câte-va reminiscențe din povestea unor vorbe și locuțiuni.

Pe la anul 1850—51, vizitam, cu inima plină de amintirile copilăriei, satul Oșlobeni din județul Neamțu.

Acolo, în familia elvețianului Ballif, căruia mama mea îi arendase această moșie, învățam limba franceză împreună cu copiii lui. Nu mai era aproape nimic din casa unde trăisem... Bradul cel nalt, secular, de lângă apa Cracăului, dispăruse și el! Numai pre un bătrân care îngrijea de stupi în livedea curței d-lui Ballif și prindea roiurile de albine, de făcea admirațiunea noastră a copiilor, numai pe moș Niță îl mai găsim din vechile cunoscințe ale copilăriei mele.

— Da bine, moș Niță, ce s'aũ făcut curțile boerești? întrebai.

— Păi aũ ars de *sân-Văsie* lui Faur.

Eram în perioada vieții mele, când îmi plăceaũ studiile filologice. Vorba *sân-Văsie* mă isbi și de la moș Niță aflai că aceasta este numele cu care sãteniĩ indicã prima-đi a fie-cãrei luni. *Sân-Văsie* lui *Cuptor*, sau *Văsie* lui *Brumãrel*, etc. Țãranul a botezat prima đi din fie-care lunã cu numele sãntului Vasilie din prima đi de Ianuar al fie-cãrui an.

Intors la Iași, am utilizat, eũ mai întâi, aceastã vorbã într'o urare versificatã, adresatã nu'mi aduc aminte cui :

«*Sân-Vasiĩ* treacã-vẽ miia, mai bine,
«Și sã beți cupele, dulci de plăceri,
«Țese-ve Domnul đile senine...»

Cu multã timiditate — și înțeleg pentru ce — a mai gãsit loc apoi aceastã vorbã și în lucrãrile unor tineri confrãți moldoveni, între 1852—1860. De atunci vorba mi se pare cã a dispãrut.

Pe la 1857—58, fiind director general la ministerul Cultelor și Instrucțiunei publice, eram cu neplãcere isbit în fie-ce đi de întrebuiñțarea în cancelarie a unei vorbe rusești:

delă. Arhivarul cosea hârtiile la *dele*, ținea *opis*, adică cataloage de *dele*, *șnurua* adică *încordela* și *scripisea* delele.

Sub influența școalei neologiste, doream să înlocuesc asemenea vorbe și nu găseam termenii echivalenți. În înțelegere cu colegii mei directori generali de pe la ministere, mai ales cu regretatul dr. Apostoleanu, de la ministerul justiției, înlocuirăm de o cam dată vorba «*delă*» prin «*acta*».

Vorba aceasta însă nu prindea de loc, între *paretcarii* din cancelarie.

Ba, într'o zi, mi se întâmplă una nostimă : pusesem rezoluțiuni pe un număr de hârtii, intrate la minister și cari n'aveau curs, formula : «*ad acta*».

A doua zi venind la cancelarie în «*presudsfia*», adică în biuroul directoriatului, aflu nu numai biuroul, dar și toate mesele gemând de grămețile de *dele*, un adevărat cataclism arhivăresc.

— Ce'i asta, d-le Buță? întreb eu pe bătrânul arhivar al ministerului.

Buță era un tip de arhivar, care ar ocupa un loc de onoare într'o nuvelă descriind viața cancelaristului dintre 1830—1860. Era cel d'întâi la cancelarie și cel din urmă care eșea din podul în care regula și cosea hâr-

tiile la *dele*; el își acoperea chelia cu o căciuliță care când-va fusese brodată cu arniciuri colorate. Peste mânecile surtucului trăgea în fie-care dimineată, înainte de a se pune la lucru, câte o pereche de mâneci de *pelea dracului*, o materie de bumbac colorată, lucioasă, cea mai efină ce se putea găsi în prăvăliile de la poarta bisericeii catolice din Iași până la hanul lui Ghimuș. Pe un nas coroiatic, în proporțiuni mai mari decât l'ar fi reclamat fața, încăleca o pereche de ochelari la mijloc sfâruiți cu ață de care se servea Buță la cusutul hârtiilor, pentru ca să nu se rupă oțelul imbinător celor 2 sticle ale instrumentului. În fie-care dimineată șătrarul Buță, după ce 'și atârna în cuiu după unul din dulapurile arhivei, șapca, și, după anotimp, paltonul ori blana de oaie, își trăgea mânecările; slujitorul Niță i le lega cu sfori pe mâni, apoi Buță își făcea cruce dîcînd: «Doamne ajută!» și intra în exercițiul funcțiunilor sale, alegînd hârtii din grămada primită de la secții și distribuindu-le după natura lor pe *dele*. El nu 'și întrerumpea lucrarea decât pentru a pune în gură câte o bucată de semiț ori de covrig și a răspunde molfăind la întrebările împiegaților de pe la secțiuni, despre soarta cutărei sau cutărei hârtii.

— Ce sunt toate hârtiile acestea ? d-le Buță.

— Apoi le-am adus după poruncă, că ați rezolarisit hârtiile *adă acta*.

«*Ad acta*» al meu imi făcuse posna !

Și atunci hotărîi ca fie-care *delă* să aibă în frunte un carton cu marca țerei, cu numele ministerului și indicațiunea secției respective, lăsându-se loc pentru scriere cu mîna a naturei hârtiilor ce se vor coase sub această copertă.

— Uite, d-le Buță, o să botezăm, de ađi înainte, *delele* d-tale cu vorba *dosar*, și o să le îmbrăcăm cu haina asta curată.

Bine orî rău, eă cel întîiă am împrumutat de la francezi vorba *dosar*. Buță al meu dete din umere și explica șefului său de secție, regretatul Melidon, ce va să ăică dosar.

— Veđi d-ta, boerule, unde are cartorul *dos* de aia le ăice *dosare*.

Creațiunea mea s'a adoptat imediat de toate ministerele și a rămas până astă-ăi. Vai ! dreptatea nu se mai pune la *delă* acum, ci la *dosar* !

În 1859, adresam o circulară cu instrucțiuni didactice către institutorii școalelor din Moldova. Îi povățuiam cum să predea diversele materii de învățămēt, după program.

Asupra predărei *Istoriei Românilor*, insistam îndemnând pe învățători, să nu peardă din vedere necesitatea ce este de a deștepta în tinerime iubirea de patrie, simțul *românismului*.

Românismul ! Iată o vorbă ce și-a făcut drum mare. Pretind că prima utilizare a acestei vorbe a fost de mine. Ași rămânea mult recunoscător acelui confrate, care ar găsi acestui termen o naștere mai veche.

Românismul a trecut, de la 1859 prin multe faze; cea mai din urmă nu este cea mai de laudă...

Nu numai vorbele, dar și locuțiunile au câte o dată soartă curioasă.

Era anul când divanurile *ad-hoc* aveau să aleagă pe noii domnitori. Printre candidați aspirând la tronul Moldovei era și fostul Domn Mihaiu Sturdza. Acesta venea la Iași de la Paris, unde își luase reședință de mult timp, socotind că doară Moldova a rămas tot în stadiul în care fusese nevoit să o lase, părăsind tronul. Alături cu marele nostru magistru M. Kogălniceanu, eu, de puțin timp întors de la studii în patrie, publicam împreună cu vechiul meu amic I. Codrescu, un jurnal unionist și liberal : «Zimbrul și Vulturul». Aci făceam război înverșunat candi-

daților la domnie neprimiți de partidul național-liberal. Aflu că peste două zile va sosi în Iași Mihaiu Sturdza și că i se fac pregătiri mari la Socola, la câte-va kilometri de bariera orașului.

Aceste pregătiri constau într'un arc de verdeață încălecând șoseaua de la Răpedea în fața cârciumei cunoscute «La trei sarmale». Pe frontonul acestui arc, partizanii fostului Domn cocoțaseră trei litere : M. S. V.

În «Zimbrul și Vulturul» eu explic a doua di aceste inițiale nu prin vorbele : «*Mihaiu Sturdza Voevod*», ci prin : «*Maî Stăi Voinice !*»

Mare ilaritate, care ține mai multe zile, în toată Moldova, și vorbele acestea devin pentru mai mulți ani proverbiale. «*Maî stăi voinice !*» rămâne în uz și probabil că și azi tot cu semnificațiunea ce le-am dat la ocasiunea amintită.

Când cu războiul de la Plevna, neuitatul meu amic și învățător C. A. Rosetti, care mă onora cu o iubire ce n'am mai întâlnit o la alți șefi, la alți fruntași de al partidului politic pe care de aproape jumătate de secol îl servesc credincios, face ca adunarea țerei să mă bage în comisiunea de răspuns la mesagiu și să fiu ales raportor al acestui

răspuns. De câte ori 'mi-e sufletul plin de admirare pentru vre-o faptă, mintea mea se rapoartă cu mândrie la faptele mari străbune, lăudate de bătrânii cronicari și de națiunea română în baladele sale. Sub inspirațiunea marilor noștri vechi istorici, am scris acel răspuns la mesagiul domnesc, care începea cu o reînviată expresiune din cronice : «*La ȝi de mare cumpănă*».

Regretatul meu amic Pantazi Ghica, *zeflemist* fără a fi *junimist*, critică în ședință publică stilul arhaic al proiectului meu de adresă. Ca să probeze teza sa, Pantazi ȝicea : «Dacă o frază nu se poate traduce în limba franceză, atunci nu e bună. Cum voiți să fie bună o frază care ar ȝice : «*au jour de la grande balançoire*», la ȝi de mare cumpănă?»

În parantez să amintesc, că Pantazi era un cunoscut admirator al actriței franceze *Keler*.

— De «*quel air*» me parlez-vous? răspund eu printr'o întrerupție al cărui joc de cuvânt este înțeles de toată adunarea, care sbucnesce în râs și aplauze. Soarta reînviatei locuțiunii : «*La zi de mare cumpănă*» era asigurată. De atunci nu uumai o dată în Parlament, ci și în diverse scrieri am reafiat

asemenea cuvinte, deși une-ori rău utilizate. Așa, cetii mai dăunădi în versurile unui poet, prefăcută expresiunea în «*cumpeni grele*», iar într'un jurnal de provincie se dicea în mod stupid : «*In cumpenele îngreuiate cu mii de ocale ale țerei nu mai încăpea nici un dram...*»

La *di de mare cumpână* ajunge și biata limbă românească atunci când intră pe mâna celor care n'o cunosc sau n'o iubesc !

D-ȘOARA STOLTZ

— Faeem Paștele la mănăstire ?

— La care ? La mănăstirea Neamțului e prea multă lume.

— La Văratec ? La Agapia ?

— Ba nu, la o mănăstire mai tăcută, mai uitată de lume. Să mergem la Pângărați.

Am primit propunerea amicului meu Pănaïtescu. În Joia săptămânei patimilor plecăm cu birje din Peatra (N.), nu mai puțin de opt inși și ne îndrumăm prin pitoreasca cale ce duce spre mănăstirea Pângărați.

Pe atunci mănăstirea nu era secularizată și nici destinată la alte servicii decât ale cultului.

Părintele stareț Varnava ne primi la arhondarie, cu bună voință, cel puțin aparentă. Poate că în gândul lui ne dădea la toți dracii, căci eram singurii musafiri, cari aveam

să-î ştirbim budgetul, cu întreţinerea noastră vr'o 4—5 zile.

Instalaţi în două largi camere din arhondarie, după serviciul de seară la biserică, numai târziu putuiă adormi, de gura şi de glumele amicilor.

A doua zi de la sosire, eu colindam satul, sau mai bine casele ţărănesci aşedate pe moşia înconjurătoare mănăstirei. De o dată, trecând pe lângă pârlazul ultimei case, din dosul căreia începea un crâng, care abia înmugurea, auzul meu este isbit de o cântare de harpă.

O harpă într'o casă ţărănească, din fundul munţilor ?

Mirarei succede curiozitatea, mai ales când, încetând cântarea, ved eşind în tinda casei, mai cu îngrijire ținută decât la orî ce altă casă ţărănească, o tînără femeie, în costum de oraş. Cât mă vedu se opri şi dînsa în pragul uşei tindei şi privi lung la mine. Instinctiv duc mâna la pălărie şi o salut. Răspunde la salut, nu numai cu politeţă, dar lasă pe frumoasele ei buze rumene să sboare un surîs îndemnător de vorbă mai departe. — Pare că v'aşi cunoaşte ? întreb eu rezimându-mă de pârleazul de lângă poarta bătăturei.

— Mă cunoști? Se poate... și eu te cunosc... te am vădut la Iași când dedeaî lecțiunî la pensionatul d-nei Grand-Jean... Da ce stai acolo la pîrlaz? Poftim în casă.

Nu aștept o a doua invitațiune. În casă juna femee îmi spuse că e d-ra Maria Stoltz, fosta guvernantă la pensionatul unde mă întrevăduse.

— Ai venit la mănăstire să petreci Pascele? întreb eu. Ca și mine, ca și alți evlavioși. Ești cu familia d-tale?

Și dîcînd acestea priveam cu ochii cercetători interiorul camerei, ale cărei ziduri de vîlătuci, făceau contrast cu eleganța mobilelor și cu curățenia generală ce domnia peste tot. Mult vorbăreț este modul de a fi al unei camere locuită de o femee. Vrei să știi ce fel este o femee? întreabă cu pricepere cuibul în care trăesce. De sigur d-ra Stoltz nu era *ori-cine*, nici o femee din duzină...

— Am venit să fac Pascele aci, la mănăstire? Ca d-ta? Ca o creștină evlavioasă? Vai nu! nu!.. Și nu putu opri o lacrimă să se anine trădătoare pe blondele gene ale albaștrilor ei ochi.

Intrigat de acea lacrimă și de contracțiunea involuntară a feței junei femei, iaș mîna ei dreaptă și o strîng simpatic, însoțind ges-

Mi-a povestit apoi sërmana femeie istoria ei scurtă, dar dureroasă. O scriu aci, așa cum am ascultat'o.

Sunt, ڡise ea, fiica unui profesor de la universitatea din Heidelberg. Mama mea murise născându-mă. Tatăl meu mi-a dat o creșcere care mă pregătea pentru alt mijloc de cât acel în care soarta mă asvîrli... Eram de 14 ani când tatăl meu muri și el fără să-mi lase cea mai mică stare. De a doua ڡi eram peritoare pe străđi, deacă nu eram culeasă de o mână generoasă, o doamnă franceză, care mă băgă la o mănăstire de maice de lângă Paris. Maica superioară mă încredință mamei Heloizei, o bătrână călugăriță, care avea grija porței mănăstirei. Două ani de ڡile rămăsei pe lângă ea, ocupată cu slujba chilie, cu biserica și cu citirea și recitirea celor 3—4 volume, care constituiau biblioteca ei : Massillon, Bourdaloue, Părinții biserice, și o carte de rugăciune. Aproape le șciam toate pe din afară ! În acești doi ani eu n'am vėđut la mănăstire alt bărbat decât pe părintele Anselmus, oficiând sfânta leturghie. El era și confesorul maicelor. În fie-ce dimineață Pater Anselmus trecea pe la portărie, venind de afară să meargă la biserică. Adese mama Heloiza, ocupată în chilie,

îmi dicea : « Soră Maria, a sunat la poartă, uită-te prin gratiile de la ferestruia porței... Nu poate fi decât pater Anselmus. Deschide-î și te va bine-cuvânta ».

Era pater Anselmus un om tânăr, tot să fi avut 45 de ani. Nu era ceea ce se poate numi un om frumos, dar avea o păreche de ochi, cari când te privia, te silea să pleci în jos pe ai tăi.

De câte ori îi deschideam poarta, pater Anselmus se uita răpede la dreapta și la stânga și deacă nu vedea pe nimeni, mă bine-cuvânta și pe dată, cu frumoasa lui mână albă și moale mă desmierda pe sub bărbie, căutând la mine cu ochii lui focosi, de mi se suia sângele la obrazi. Aveam atunci 16 ani. Imaginațiunea mea era vie și ce e de mirare, că, stoluri, stoluri, o năpădeau gânduri și icoane atrăgătoare...

— Să vii astă-zi la confesional, îmi dise într'o dimineată pater Anselmus, intrând și dându-mi obicinuita desmerdare cu mâna pe sub bărbie, cu obicinuita adâncă privire, care 'mă scormonea tot sângele din corp.

Ba de astă-dată îmi mai dete și un volum « *Atala și René* », de Chateaubriand.

— Citește, dar să nu te vadă maica He-loița. E o carte frumoasă... O să-ți placă.

Adevărat că de la prima pagină m'a fermecat... Era prima carte în care găseam, ca într'o oglindă, reflectate propriile mele simțiri... Pe furiș — și nu lesne mi-a fost să aflu momente în care maica se îndepărta din chilie — pe ascuns am citit cu nesațiu volumul. Nu mă puteam despărți de paginile în care autorul povestea iubirea celor doi tineri, peptul meu bătea sgomotos, sângele mă ardea... Iubiam și eu, iubeam necunoscutul... Il visam, ce ȳic? el îmi apărea sub figura unui tînăr frumos, elegant... Și cînd mă surprindeam cu asemenea emoțiuni, îmi făceam cruce și recitam un «*Ave Maria*».

* *
*

Mi-a ȳis pater Anselmus să mă duc la Confesiune. Scie el, gîndeam eu, că volumul ce mi-a dat o să-mi răscolească toată ființa... Am fost și altă dată de i-am spus păcatele... dar ce păcate?... Astă-ȳi însă gîndurile mele le simt că's vinovate. Mirele meu nu poate fi de cît Isus, Christos...

Și tot așa îmi imputam vioiciunea simțirei și mă convingeam, că sunt greșită înaintea lui Dumnezeu. De aceea deacă chiar

nu mi-ar fi ȋis pater Anselmus sã merg la Confesiõnal, mã duceam din propriul ȋndemn al sufletului meũ.

Și m'am dus.

— Ai pãcate multe ? — mã ȋntrebã pater Anselmus, cu o voce care era și voioasã și mult mai dulce decãt ori.cãnd.

I-am destãinuit tot sufletul meũ, toate agitațiunile lui.

— Ai citit volumul ? — mã ȋntreabã el.

— L'am citit și mai adãnc aũ scormonit mintea și inima mea.

Iar pater Anselmus mã apucã de mãnã. Simții cã a lui tremura și tremurul ei se comunicã la a mea. Ce sã-ți spun ? Mi s'a fãcut negru ȋnaintea ochilor cãnd el depuse o sãrutare pe mãnã mea.

— Iubește ! — șopti preotul, — iubirea e temelia omenirei și a religiunei.

* * *

Dupẽ stãruințele lui pater Anselmus, Maica Superioarã mã mutã de la Maica Portãreasã la Maica Veniamina, la sora lui pater Anselmus.

El convinsese pe superioarã, cã sora sa mẽ va putea mai bine ȋngriji sufletește și

fiind mai învățată, îmi voiu cultiva mai bine spiritul decât pe lângă maica Heloiza. Ș'apoi și pater Anselmus îmi va da lecțiuni de limba franceză.

Scopul acestei strămutări era altul : ca să mă poată întâlni mai lesne pater Anselmus. Acolo în fie-care ȕi rămâneam singură cu el, căci maica Veniamina își găsea de lucru pe afară, tocmai la ora vizitei fratelui său. Mărturisesc, că în primele ȕile, asemenea *tête-à-tête* îmi dispăcuse, dar pater Anselmus era așa de bun și așa de învățat și așa de dulce îmi grăia, că mi se potoli ori-ce simțire îndoelnică.

Cu multă delicateță și cu mult tact el se însinuă în nevinovatul meu suflet și trebuinței mele firești de a iubi, el îi oferi un suflet nobil, plin de frumoase simțiri . . . De ar fi fost violent, brutal, manifestându-și patima, eu îl evitam și eram salvată. Dar el procedă ca adevărat strategian practic și cu o răbdare care îi asigură succesul, — ducea investirea și asaltarea sêrmanei mele inimi. Mai multe luni trecură ast-fel, fără ca pater Anselmus să-și permită în lungile ore de stare împreună, decât de a apuca mâna mea, a o ține strâns în ale lui și a nu mi-o lăsa de cât acoperită de o caldă și tot mai

prelungită sărutare. Se vede că mișcarea această nu-mi plăcea, căci deacă în primele zile îmi retrăgeam iute mâna din ale lui, acum nu i-o mai disputam... Așa de frumos grăia!.. Era atât de învățat! Așa de luminoase podoabe ale minței lui comunica la a mea!..

* *
*

De câte ori venea pater Anselmus să mă găsească, după ce termina slujba bisericească, el îmi aducea ori cărți, care în sufletul meu aprindeau tot mai mult simțirile fizice, seaă bunătăți de la primii cofetari din oraș. Intr'o zi mi-a adus o cutie cu nisce lisă delicioasă și — lucru ce nu se întâmplase până aci — el mă îndemnă să mănânc îndată din ea, laudându-i bunătatea.

L'ascultai. Fructul era delicios, mai delicios decât toate bunătățile ce-mi adusesese Anselmus până aci.

— M'ai ascultat, și se el rîdînd, meriți să te sărut... ca mulțămire.

Și fără să mă gîndesc de a mă apăra, el luă capul meu între mânele lui și depuse pe fruntea mea o sărutare de foc...

Cum ? Nu știu, dar adormii în brațele lui.

Când mă deșteptai el nu mai era lângă mine, ba eu eram transportată în patul meu și lângă mine, la căpătâiul meu, stătea maica Veniamina.

— Nu-i nimica, soră iubită, îmi dîse călugărița . . . Fii cuminte . . . vei fi fericită.

Fericită ! La 4 luni după acea oră fatală, maica Veniamina mă scoase din mănăstire, unde nu puteam sta decât cu pericolul scandalului și pentru mine și pentru Anselmus. Ea mă aședă într'un garnit, la marginea orașului, pe comptul fratelui său.

Aci d-ra Stoltz își acoperi fața cu mânele și o lungă clipă nu mai auzii decât năbușitul ei plîns. Am luat cu sfială o mână de la ochii ei și i-am sărutat-o . . . Ea se uită lung la mine, și cu o căutătură care semăna cu un punct de întrebare : — Ce-mi vrei și tu tinere ?

— Și apoi ? întreb eu.

— Și apoi ? Rușinea după nouă luni . . . Un copil născut mort . . . Lacrimi nesecate . . . Abandonarea, nenorocirea . . . Ași fi voit să mor, dar soarta n'a voit. Desgustată de viață, am încercat să mă otrăvesc, bînd o soluțiune de apă cu chibrituri. Gazda a prins de veste și m'a dus la spital, unde știința

s'a bucurat că m'aŭ readus la o viață infamă... Abia însdrevenită am mers la un biuroŭ, care expediază guvernante pentru străinătate. Alte nenorocite, adese alte infame. Am primit să merg la Iași, la un pension de fete.

— Și acum?

— Și acum?... Un păcat zămislesce alt păcat... N'am putut suferi mizeria și viața de școală, viața groaznică de *păzitoare* de copii și...

— Și...

— Și iacă de ce sunt la mănăstire...

— Nu înțeleg... Aci nu e o mănăstire de călugărițe...

— Apoi unde ar fi păcatul, deacă ar fi aci Văraricul ori Agapia?

În acel moment porțița de la bătătura casei scîrții. D-ra Maria Stoltz se răpede la fereastră :

— Privesce, amice, cine vine...

Era starețul mănăstirei !.. El intra cu oarecare mister, după ce se încredință cu privirea că nu e vădut de nimeni.

— Acum ai înțeles de ce nu sunt și eu aci, la mănăstire, de ocasiunea Pascelor, ca toți creștinii? Dar ți-oi povesti și aceasta altă dată... Acum te rog ești pe dinapoia

casei și deacă nu mă desprețuesci prea mult, mai vino. Mi-e așa de plăcut să ved alte figuri de cât...

— De cât pater Anselmus ori Părintele Varnava.

O strînsură de mână amicală și eșii pe la partea indicată.

Nu eram încă la gardul casei în crâng și audii iar cântare de harpă... Pare că sërmana femeie ținea să-mi arête, că și după sosirea starețului nu avea conversațiune mai plăcută decât harpa, amița rănitei sale inime.

PRIMELE PAVELE CU PEATRA

Cine, chiar din cei mai bătrâni, mai știu astă-zi cele ce s'aũ petrecut în sfera edilită-ței publice în București, nu mai departe în trecut de cât viața mijlocie a unui om? Ne-am permis a crede, că șcim istoria țărilor române deacă îndrugăm câte-va nume de domni și câte-va fapte de răsboaie dintre turci și muscali, de pe la jumătatea a II-a, a secolului 18 încoace, fapte și acele culese de prin cărți și documente străine. Dar istoria culturei noastre proprii rămâne *terra incognita* nu numai pentru comunul muritorilor români, dar și pentru cei cari fac instrucțiunea și educațiunea nouelor generațiuni. Istoria românilor așa cum se face astă-zi în școalele noastre secundare, pentru secolul al XVIII-lea și începutul celui al XIX-lea, se reduce la înșirarea, în câte-va pagine, a câte-va nume de domni fanarioți și la obici-

nuitele blăsteme înșirate de istorici asupra lor. Nimic, absolut nimic, din istoria evoluției noastre culturale, decât doar laude exagerate și nedocumentabile asupra lui Gheorghe Lazăr, din care fac, ca și din Tudor Vladimirescu, niște fiiințe fără nici o legătură istorică cu trecutul țerei. Nimic asupra organizării noastre administrative, judecătorești, școlare, bisericesci, comerciale, de edilitate publică, etc. De aci urmează credința răspândită, că neamul românesc își începe existența abia la 1821 ! De aci urmează că un oare-care profesor de la o școală de comerț din Capitală îmi înapoia acum cât-va timp un volum din istoria românilor, dicându-mi că ce-i trebuie lui documente, cari sunt prin arhiva Statului. *Invățatul* profesor, după ce în manualele existente află numele a câtor-va domni din Moldova și Muntenia, nu-l mai interesa povestirea documentată alt-fel de cât prin clișeurile de înjurături contra fanarioților, a instituțiilor de toată categoria existând în principate și din cari regulamentul organic 'și are origina și numai cu care acest regulament se poate explica.

Credem a face un serviciu, nu d-lui profesor de la școala de comerț, care se mulțamește a ști că există la arhiva Statului

documentele culturii noastre, pe care nu le știe nici citi, dar nici voesc ca altul cu o muncă de 50 de ani să le pună la dispozițiunea celor cari voesc a se instrui, ci lectorilor noștri, aducându-le, din când în când, fără să le îmbrăcăm în haina pedantă a dascălitului, șciri documentate din istoria, singura *adeverata istorie*, a culturii noastre naționale.

Cu câte-va file mai înainte am amintit despre înființarea celor întâi băi *europenești* în București. Aci găsim ocasiunea să arătăm : când s'a început pavarea stradelor din București cu bolovanii de peatră.

* * *

În ultima domnie fanariotică, a lui Alexandru Șutu, inginerul Freiwald luase în întreprindere la *cochiveachi*, adică la licitațiunea publică, întreținerea celor 4 poduri, artere principale de comunicațiune a Bucureștilor cu județele și anume : podul Târgului de afară, podul Mogoșoarei, podul Calicilor și podul Șerban-Vodă. Aceste strade se numeau *poduri*, pentru că erau podite cu bârne de lemn. Încă din secolul al XVII-lea aflăm întrebuițat acest sistem de pavare în Prin-

cipate. Sub Vasile Lupu exista la Iași *Podul Lung*, *Podul Vechi*, etc. Freiwald făcuse contract cu Eforia Podurilor, instanța însărcinată cu grija de pavage, dar intervenind revoluțiunea de la 1821, contractul rămase nelucrător, așa că la sosirea în Bucuresci a noului Domn pământean Gr. D. Ghika Vodă, în toamna anului 1822, găsi stradele capitalei țerei într-o stare groaznică, că nu mai puteau servi nici la comunicațiunea cu picioarul. Noul Domnitor, la îndemnul lui Gr. Romanet, *Eforul casei podurilor*, ordonă repavarea celor 4 strade principale după vechia sistemă, adică cu lemn. Dar Freiwald și arhitectul Hartel insinuiază lui Vodă, că mai bună ar fi pavarea cu peatră decât cu bârne. Și la Brașov este cu peatră și e mai traianică decât cea cu podine.

Grigorie Ghika adună Divanul, în Martie 1824, și dă propunerea celor două specialiști în cercetarea veliților (boerii mari). Un contract capătă Freiwald și Hartel, cari se obligă să dea gata în 12 ani cele 4 artere principale ale orașului pavate «*cu peatra cea mai tare aflată în munții țerei românesce, așa ca să fie acest caldarâm mai bun decât cel care este făcut la cetatea Brașov*».

lui, făcându-l cu toată orînduiala, după meșteșugul ingineresc.

Cei doi ingineri se obligă a pogori nivelul stradelor pavate și a le da pantă, așa că toate apele să se scurgă spre Dâmbovița, ba încă au să facă și mai multe canale de scurgere, canale de zid «de la 6—8 palme de adânci și de la 4—6 de largi, cu boltă d'asupra, pe sub caldarâm, de la Curtea Veche până la Vadul-sacalelor de apă, ce este la ulița din colțul hanului lui *Manuk*, avînd guri canalul cu grătare de fier, din loc în loc, după trebuința scurgerei apelor. Un asemenea canal de scurgere se leagă întreprîndătorii să facă și pe podul Mogoșoaiei, din colțul hanului lui Constantin Vodă, din jos, până în dreptul porței caselor baronului Sachelarie.

Pentru asemenea lucrări, cele dintâi de așa natură în Bucuresci, întreprîndătorii au a primi în timp de 12 ani, întregul venit al casei podurilor de circa 115.000 lei (vechi) pe an.

* *
*

În ziua de 28 Iunie 1824, mare era mișcarea în Bucuresci. Încotro se îndreaptă atâtea

calești cu roți vopsite, cu arnăuți în capră? Iată caleasca p. s. Grigorie, mitropolitul Ungro-Vlahiei și a celui-l-alt Grigorie, episcop de Argeș și aceea a episcopului de Râmnic, Neofit . . . Uite, trece călare marele postelnic Const. Crețulescu . . . Iată veliții boeri Barbu Văcărescu, Istrate Crețulescu, Const. Bălăceanu, Gr. Filipescu, M. Ghica, C. Filipescu, Iordache Golescu, I. Știrbei, marele Vornic Fotache Știrbei, D. Bibescu, Mihalache Racoviță mare Logofăt, vestitul cunoscător de pravile marele Logofăt Nestor, Ioan Fălcoianu . . .

Dar butcele pline cu cocoane, mari? Dar lumea, pâcuri, pâcuri, care urmează după trăsură? În cotro se îndreaptă această lume? Nu e doar *fugă boerească*, că resmerița s'a stîrșit în țeară; nu este la Colentina serbarea geredului; n'a eșit de la mitropolie cu icoanele și cu moaștele sf. Dumitru Basarabov, ca să dea Dumnezeu ploae, să răcorească ogoarele însătoșate . . .

— Ce este, ce întâmplare?

Hartel și Freiwald terminaseră două crâmpie de pavagiū cu bolovană de peatră, unul pe podul Mogoșoaiei în dreptul Cherhanelei (fabricei) de lumînări de ceară albă a episcopiei de Râmnic (astă-zi grădina Ateneului),

și al doilea în dreptul foișorului de foc de pe podul Tîrgului de afară. Toată lumea, la invitarea întreprindătorilor pavagelor, mergea, ca la un lucru extraordinar, să vadă, ba să încerce bunătatea caldarâmului făcut de cei doi ingineri.

A doua zi, la 28 Iunie, întregul Divan supunea domnitorului Ghica următoarea anafora (raport) :

«Prea înălțate Doamne,»

«La pontul al 18-lea din contractul ce s'a întocmit cu Freiwald și cu Hartel arhitecton pentru facerea podurilor de piatră, se cuprinde, că după ce se va începe lucrul caldarâmului și se va vedea acel caldarâm lucrat, că nu este cu puțință de a se sluji cu el la trebuința trecerii carelor și a butcelor, atunci slobodă să fie cărmuirea să strice contractul și numiții să nu aibă a face vr'o cătuși de puțină pretenție cu vr'o cerere. Și fiind-că după această legătură au început numiții de au și făcut 2 bucăți, una în capul podului Mogoșoarei și alta pe podul Tîrgului de afară, unde mergînd atît noi smeriții arhieriei, cît și d-lor boerii, am vădut aceste două bucăți de probe că sunt lucrate prea

bine, adică și pământul este bătut bine și tare și petrele s'a pus toate pe muchi îngropate bine în pământ, cum și printre aralicuri s'a pus și nisip și petre bătute cu maiele și peatra s'a vădut de cea vînătă și tare pe care această făptură a aședărei vădui că se putea sluji trebuința trecerei carelor și a butcilor și fiind-că dintr'aceste două probe, una din capul podului Mogoșoei s'a făcut cu două scursuri, ca să se scurgă apa prin șanțurile ce s'a făcut la capul podului, iar cea-l-altă din josul podului numai cu o scurgere prin mijlocul drumului, ca să se scurgă apa la puțurile ce se fac prin mahalale. De aceea găsim cu cale, să se dea luminată poruncă a M. Tale, că după acele două probe ce a făcut numiții contraccii, așa să se urmeze de către dênșii lucrul la câte 4 poduri, adecă la capetele podurilor, după proba cu două scursuri, ca să meargă apa în șanțurile ce este să le facă, iar în jos spre tîrg să le facă cu o scursoare numai, prin mijloc, păzind a pune și peatră mare tot ca cea pusă până acum și aședată după cum s'a aședat la probe, cum și pământul, nisipul și peatra printre aralicuri să se bată tot asemenea, puțurile să se facă adânci până vor vor da de nisip, pădîndu-se contractul și între-

cele-lalte toate și pentru ca să se urmeze acest lucru după cum s'a urmat până acum la cele două probe, ce le arătăm mai sus, de se va găsi cu cale de M. Ta să se orînduiască un boer ca epistat, a îngriji de a nu pune alt soiū de peatră, séū a o așeđa în lat, ca să sporească lucrul și a face la toate cele-lalte vre-un cusur împotriva contractului lor și a probelor ce s'aū vėđut de noi, iar hotărîrea cea desăvėrșită rămâne a se face de către Măria Ta».

1824 Iunie, 29.

(Urmează semnăturile boerilor).

Domnitorul în aceeași ھی aprobă continua-rea lucrărei după modelul întocmit.

— Ce deosebire de pavagele de ađi?

TABLA DE MATERII

LEGENDE

	<u>Pag.</u>
1. V. A. Urechiă. (Din cuvîntul rostit în biserică Sf. Gheorghe de Gr. Tocilescu, cu ocasiunea înmormîntării lui V. A. Urechiă).	5
2. Ghemul vieței	21
3. Zarva de la Paraipan.	27
4. Judecata lui Solomon.	47
5. Boerii lui Grigore D. Ghica-Vodă	60
6. Povestea balaurului.	79
7. O soacră din 1823.	97
8. Ilieși Sturdza (episod istoric)	107
9. Țeară fără bătrîni.	116
10. Vodă vrea iar Hîncu ba!	121
11. Jupân Vîntură-vești	134
12. Mama Tărăboanța	142
13. Amor cu cel de altă lege.	160
14. Ștefănică și Tinca (nuvelă adevărată)	173
15. Profira lui Ralea (episod din foametea de la 1804).	201
16. O judecată sub Ștefăniță Lupul-Vodă. . . .	218
17. Ana din Săcele	234

	<u>Pag.</u>
18. Nazat!	251
19. Plută domnească	256
20. Logodnă domnească	267
21. Florica și Carol al XII.	274
22. Nuntă oprită (nuvelă istorică)	285
23. Un fiu al lui Enache Văcărescu la Viena.	299
24. Răsmerița din 1815	307
25. O sinucidere din 1817	317
26. Ioan Bogdan Movilă	328

Reminiscențe (Potriviri de vremi)

27. Acum 74 de ani.	343
28. Cum se respingea în sec. XVII încălcările de hotare ale țerei	350
29. Opozițiunea	353
30. Culoarea albă, rezervată familiei domnesci.	359
31. Cu de-a sila la Biserică.	365
32. Prima baie în Bucuresci	368
33. Primul «Haine vechi» în Bucuresci.	375
34. O răsvrătire țărănească sub Gr. D. Ghica-Vodă.	380
35. Prima berărie în Bucuresci	393
36. Din Povestea vorbelor	400
37. D-șoara Stoltz.	409
38. Primele pavele cu piatră	422

